49! 5. 2

DUPL.

733

Ex. Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
27 B
26

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBRI OCTO,

Auctore 12-27 B-26

PETRO A' FONSECA
ex Societate IESV.

Nunc quidem pluribus purgata mendis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE



S. Andrea Bibl^ca

VENETIIS,

Apud Nicolaum Morettum. M. D. XCII.

12-27-B.26

2

PRAEFATIO.

PETRVS A FONSECA LECTORI S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ADeò inops fuit politioris Literaturæ ſuperior ætas, vt cùm omnes, qui Philoſophiæ ſtudia conſecrabantur, Ariſtotelici haberi uellent, paucisſimi eſſent, qui Ariſtotelem euoluerent. Arbitrabantur enim Ariſtotelicam doctrinã planius & expeditiùs in ſummulis quibuſdam ac quæſtionibus, quas diligentiorũ induſtria pepererat, quam in ſuo autore contineri. Sed quanquam magna ex parte id verum ſit, non eſt tamen obſcurum, quantam iacturam fecerit Philoſophia, ex quo hæc docendi diſcendique conſue

tudo probari cœpit. Quotus enim quiſque eſt, qui grauem illam antiquorum eruditionem hiſce riuulis contentus, non dico conſequi, ſed aliqua ex parte imitari poſſit? Hoc cùm animaduerteret noſtra hęc Conimbricenſis Academia, aliarum quarundam recenti exemplo & inſtituto ducta, eam docendi rationem ab ipſis veluti inçunabulis ſequuta eſt, ut in explicandis libris Ariſtotelis omne ſtudium, & operam collocandam exiſtimaret. Quo autem ex ea re vberior fructus perciperetur, prudenter ſtatuit, ut ea quotidie pręceptores dictarent diſcipulis, quę de re quam explicaſſent, uel grauisſimi autores optimè dixiſſent, uel ipſi marte ſuo addenda eſſe iudicaſſent. Verum hęc docendi ratio, etſi longè melior, & utilior, quàm illa ſuperior habebatur, tamen ob asſiduum ſcribendi laborem, incredibilem diſcipulis, ut de prçceptoribus taceã, moleſtiam, difficultatemque afferebat. Tempus etiam, quod in docendo ac diſputando utilius poni potuiſſet, non ſine magno incommodo in dictando conſumebatur. Vnde illud euenire neceſſe erat vt nec libri omnes, qui in curriculo Philoſophię numerantur, omnino abſoluerentur, nec tam frequens eſſet, tamque diu-

diuturna, quàm optabamus, diſputandi exercitatio. Vt ergo & labori diſcupulorum conſuleretur, & iactura qualiſcunque erat, ſtudiorum Philoſophię reſarciretur ſtatuerunt Prępoſiti ſocietatis noſtrę, cui Regium hoc liberalium artium Gymnaſium, non abhinc anno à Chriſtianisſimo Rege Ioanne tertio traditum eſt, ut ego, qꝫ in profitenda Philoſophia aliquot annos poſuiſſem, qua poſſem breuitate & perſpicuitate eos libros Ariſtotelis exponerem, qui auditoribus Philoſophię explicari conſueuerunt. Fore enim exiſtimabant, vt hac ratione, & mea diligentia, & typographorum opera, non modò diſcendi labor minueretur, ſed aliquid etiam ad hæc ſtudia lucis & vtilitatis accederet. Ego verò cùm mei tenuitatem ingenij non prorſus ignorarem, quantum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar eſſe ſentiebam, recuſare conatus ſum. Verùm illi, in quorum ego voce Chriſtum agnoſco, ſtudiò iuuandi alios commoti, meæ potiùs facultatis, ſeu (ut veriùs loquar) imbecillitatis periculum facere, quàm ullam officij occaſionem prętermittere uoluerunt. Quia igitur impoſitum mihi onus reijcere non poſſum, dabo quàm diligentiſsimè

mè operam, vt, quod in me eſt, ſi non aliorum votis ſatisfecero, certè eorum, quibus meæ vitæ rationem commiſi, iuſſui non deſim. Interim tamen dum commentarios in Ariſtotelem, Porphyrijque Iſagogen conſcribo, has Dialecticas inſtitutiones, cùm ut fidei noſtræ pignus, tum uerò ut neceſſarias ijs offero, qui intra limina Philoſophiæ recipi cupiunt. Id enim negari non poteſt, Ariſtotelem alioquin diſertiſsimum ita de induſtria, quo tarda nimirum ingenia exerceret, ſuam ſententiam plurimis in locis occuluiſſe, ut præceptoribus Dialecticæ neceſſe ſit non ante ad explicationem librorum eius accedere, quam totius Dialecticæ adumbratam imaginem diſcipulis proponant. Sic enim fit, ut omnibus partibus Dialectices, quaſi radio deſcriptis, multò planiùs & faciliùs ea quæ ab illo dicuntur, intelligantur. Nec tamen hi octo libelli eo conſilio à me ſcripti ſunt, ut ante Porphyrij inſtitutionem omnes explicentur, ſcio enim id commodè fieri non poſſe, ſed ut neceſſarijs, ac præcipuis quibuſque initio expoſitis, reliqua in alium locum differantur. Satiùs namque eſt, ſi nonnulla ex tribus primis menſibus, quos utiliter Academia

noſtra in huiuſcemodi primis inſtitutionibus ponere conſueuit, ſuperſint, quàm ut pars aliqua in hac totius Dialecticæ deſcriptione deſideretur, aut certè breuior ſit tractatio, quàm ut perſpicuitas, & utilitas patiantur. Poſſint itaque ſex primi libri à Calendis Octobris ad diem Natalem Domini explicari: reliqui in eam anni partem differri, in qua ſtudia ob immodicos calores remiſsiora eſſe ſolent. Ita enim fiet, ut ſex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Ariſtotelis, ad libros de interpretatione, deque priori reſolutione, qui, ut equidem ſpero excuſsis commentarijs dictandique lentitudine præciſa, ad Calendas uſque Iulias enarrari poterunt, extremi autem duo ad libros de poſteriori reſolutione, Topicorum, & Elenchorum, qui à ſtudiorum inſtaurationeinchoabuntur, uiam muniant. Eo autem libentiùs hoc quaſi integrum Dialecticæ corpus confeci, quod uideam multos præclari ingenij iuuenes, ab humanioribus literis ad iuris peritiam ſtatim commigrare, qui, ſi uel hac inſtitutione priùs imbuantur, multò maiores facturi ſint in illis literis progreſſus. Faxit Deus Optimus Maximus, ut

noſter hic labor; qui in eius gloriam, & multorum utilitatem confertur, & ipſi gratus ſit, & proſit omnibus, qui in bonis literis inſtitui volent.

ARGVMENTVM
In omnes Libros.

PRimus liber propoſitis ÿs, à quibus quaſi fundamentis totius artis conſtitutio ſurgit, explicataq́ natura nominis & uerbi, quæ ſunt apud Dialecticũ prima orationis elementa, eas nominum & verborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vſurpantur.

Secundus diſponit nomina omnia, & verba in quaſdam ueluti claſſes, quæ prædicamenta appellantur, expoſitis primũ, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis, prædicamenta intelligi nullo modo poſſunt.

Tertius agit de oratione, eiusq́ formas, ad coniunctas uſque enunciationes perſequitur: nec omnino eas quæ expoſitione indigent prætermittit.

Quartus ad diuidendi rationem totus confertur.

Quinto de definitione diſſeritur.

Sextus explicata in primis conſequentiarum vi & natura, argumentationem, eiusq́ quatuor prima genera pertractat, Syllogiſ. Enthym. Induct. & Exemplum. Qua in parte non tantum peritia iudicandi de apta & vitioſa argumentatione traditur, ſed etiam oſtenditur generalis quædam ad medium, argumentumue inueniendum uia.

Septimus agit de demonſtratione, ac ſyllog. Dialectico. Quorum cauſa locos comonſtrat, è quibus omnia argumentorũ genera depromi poſſunt. Tum diſſerit de ordine. Sic enim Ariſtoteles eam iudicij partem appellat, qua argumentorum inter ſe diſpoſitio continetur.

Octauus tandem explicat fallaces ſyllogiſmos (Pſeudographum ille & Sophiſticum nominat) vt Dialecticus expeditè intelligat, quomodo eluendæ ſint ſophiſtarũ captiones. Quod ut commodius fiat, ea quæ recentiores de vſu nominum, quam ſuppoſitionem uocant, deq́ alijs quiſdam nominum affectionibus utiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

Liber Primus.

De neceſſitate, nominibus, & natura huius Artis. *Caput I.*

CVm omnis doctrina quę rõne perficitur diſſerendo (id eſt, ex notis ignotum aliquid oratione pateſaciẽdo) tradatur, in diſſerẽdo autem multi errores cõtingant: neceſſario ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas diſſerendi formas oſtenderet, ne falſa doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc artẽ qui primi inuenerunt, Dialecticam nominarunt, poſtea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectè quidẽ vtrique. Nã Dialectica dicitur Latinè diſſerendi rõ ſiue doctrina. Qđ enim Græcis eſt διαλέγεσθαι vnde hoc nomen ducitur, idem eſt Latinis diſſerere. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone auctore, in Logicæ verbũ conuenit obſcura, inquit, quæſtio eſt, quã περὶ δυνατῶν appellant totaq; eſt Logicæ, quã rõnem diſſerendi voco. Quinetiam eadem oratio facilè, & expeditè naturã huius artis ex proprio fine declarat. Nã & ſi ipſum diſſerendi opus oĩbus diſciplinis cõe eſt (omnes ſiquidem ignorationem aliquam ex notis, confeſſis depellunt) docere tamen quonam modo diſſerendum ſit, ad eamq; rem communes leges ac præcepta tradere, hoc ſibi Dialectica, vt proprium finem quo à cęteris diſtinguitur, vendicauit. Aptiſſime igitur definit Dialectica. Diſſerendi doctrina quaſi Ars quæ docet oẽs formulas diſſerẽdi, hoc eſt incognita ex cognitis oratione pateſaciẽdi, Hinc fit vt non ſine cauſa dixerint grauiſſimi auctores, hãc vnã facultatẽ cæteris oĩbus formandis artib. eſſe neceſſariã, quã proinde alius apicẽ diſciplinarũ alius diſciplinarũ diſciplinã, alius & artiũ maximã, & lucẽ oĩum appellare nõ dubitat. Pręſcribit ſiquidẽ omnes diſſerendi modos, quibus quæque doctrina comparatur, ac cõtinetur, ut dictum eſt.

1. *poſt.* 1. & 1. *Meta.* 7. *text.* 48.

Cur hæc ars neceſſaria.

Refert hoc Boeth. ad Top. Cicer.

Notatio nominum huius artis.

Li. de Fato.

Finis proprius hu' artis.

Alb. Mag. in Por. tract. 1.

Definitio Dialecticæ.

Plato 7. *de Repub.*

D. Aug. 3. *cõtra Academ.* & 2. *de ordi.*

Cic. de claris orator.

De-

Definitionem dialecticæ ex Topicis deſumptam non conuenire in totam hanc artem.
Cap. II.

Obiectio. SEd aliquis fortaſſe parum attentè ingrediens, in ipſo ſtatim limine offendet, dicetque, eam quam nos tradidimus Dialecticæ diffinitionem, non eſſe Ariſtotelicis probandam, quòd alia circonferri ſoleat ex initio Topicorum Ariſtotelis in hunc modum deſumpta, Dialectica eſt methodus ſiue ars ratiocinandi de quacunque q̃ône propoſita ex probabilibus. Occurres tamen. Ariſtotelis conſilium non eſſe, ut ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi afferat ad Dialecticam pertinere, ut agat de omnibus ſyllogiſmis, hoc eſt ut ſit generalis quędã ars ratiocinandi, ſiue ex probabilibus argumẽtis, ſiue ex neceſſarijs) ſed ut depromatur inde definitio cuiuſdã partis, quæ quia uſu frequentiſſima eſt, ſuo quaſi iure nomen totius artis velut proprium ſibi vendicat. Itaque definitio illa quam tradidimus, quaſi totius artis generalis definitio amplectenda eſt.

I. Top. I. — Dilutio. — *I. Rhet. ad Theod. I.*

De ſubiecto Dialecticæ. Cap. III.

Subiectũ Dialect. EX his facilè intelliges, ſubiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius conſideratio refertur) eſſe orationem qua incognitum ex cognitis aperitur. Namque in hac vna tradẽda, & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio curaq; conſumitur, ut ex dictis apertum eſt. Hanc Cicero, quaſi aliud agens, Orationem Philoſophorum appellat, ea de cauſa, ut arbitror, quòd Philoſophis ſit familiaris, ac pene propria. Alio verò loco Varronis perſonã ſuſtinens, vt eam à perpetua, & fuſa Oratorum oratione diſtinguat, vocat Orationem ratione concluſam, p̃ ſertim quia nihil eſt adcò proprium rationi, quàm vt ex notis ad ignota prògrediatur. Nõ deſunt quoque

In oratore ad brutũ. — *Academ. ſecundæ edit. li. 1.*

ex recentioribus, qui Modum ſciendi appellandá putent. Verùm priores duę nuncupationes nõ nihil obſcuritatis habent, tertia, ſi ſciendi verbum proprie accipiatur, aſtrictiori eſt, quam res quæ ſignificatur. Neque enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliqđ patefacit, ſcientiam parit, cùm ſæpe opinionem, aut quandam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo ſequẽtia cum ſuperioribus conſentiant, ſimulque apertior ac planior ſit nuncupatio, per commodè vocari põt diſſerendi modus. Qua uerò ratione Argumentatio, aut Syllogiſmus rectè dicatur ſubiectum Dialecticę, paulo poſt dicemus.

Recentiorib.

Differendi modus. Cap. 5.

De tribus generalibus differendi modis, tribuſque primis Dialectica partibus.
Cap. IIII.

TRes autem ſunt generales differendi modi, qui deinde in alios atque alios minutius conciduntur, diuiſio, inquam, Definitio, & argumentatio. His enim tribus quaſi inſtrumentis omnis cognitio rei in cognitæ, ex notis ac perſpicuis conquiritur. Nam diuiſio tanquam diligens quædam exploratrix, omnia rerum genera, & partes ſingulorũ excurrens, totã entis confuſionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnib. & quaſi ante oculos poſitis, accedit definitio ueluti lumen ad ſingula illuſtrãda, quæ cum doceat quid quæq; res commune habeat cum cæteris, quid ſibi proprium, & peculiare, naturam cuiuſq; ſuis finibus circumſcribit. Ad extremũ argumẽtatio multò efficacior ſuperioribus, quid prætèrea cuique conueniat apta ratione concludit. Ex his tribus inſtrumentis, quibus tres primæ partes Dialecticæ reſpondent, duo tantum poſteriora poſuit Ariſtoteles primo Metaphyſicorum libro, cùm dixit, omnem diſciplinam, in demonſtratione. id eſt argumentatione, aut definitione comparari. Diuiſionem verò, & ſi alio loco quendã cognoſcendi modum eſſe non negauit, tamen

Diuiſione definitiõe & argumẽtatiõe omnis cognit. cõparatſ.

Duos tãtũ differendi modos poſuit Ariſtoteles.

Cap.7.tex. 48.Idē Alber.in Porphy.trac.1. 3.poſt 5. men non tantum in ea momēti eſſe credidit, vt ipſam faceret vnum per ſe cōparendæ diſciplinæ inſtrumentum. Quamobrem ad definitionem cui materiam ſubminiſtrat, uidetur eam reuocaſſe. Planius certè hac in re locutus eſt Plato, qui Diuiſionem quaſi diuerſum diſſerendi modū à cæteris diſtinxit. *Vt in Phædro, Sophiſta, & ciuili 1. de finibus.* Hinc Cicero Epicurum in ſcitiæ cōgruens, quod nullā Dialecticę partem attigerit, eandem hanc, quē nos generalem tradimus modorum diſſerendi diuiſionem, planè ſignificauit. Iam in altera, inquit, Philoſophię parte, quę eſt quærendi, ac diſſerēdi, quæ λογικὴ dicitur, iſte veſter plane, vt mihi quidem uidetur, inermis ac nudus eſt: tollit definitiones: nihil de diuidendo ac partiēdo docet: non quo modo efficiatur concludaturq; ratio tradit. Hinc etiam Porphyrius, vt ſignificaret Iſagogem ſuam vniuerſæ Dialecticæ conducere, dixit, eam non modo ad categoriarum doctrinam (in quo libro prima omnium modorum diſſerendi elementa traduntur) *In præfatione.* ſed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonſtrandi rationem conferre. Hinc quoque Diuus Auguſtinus, cùm de origine artium loquitur, aſſerit, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, non ſolùm digeſſiſſe Grammaticam, ſed etiam ab omni falſitatis irreptione defendiſſe, idq; ſine præſidio Dialecticę, quam primo quaſi partu ediſſet, facere non potuiſſe: quaſi in his tribus generalibus diſſerendi inſtrumentis edocendis poſita ſit formatrix omnium artium Dialectica. *Boet. initio Top. Cic.* Ita ergo fit ut tres ſint generales diſſerendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes uerſantur.

Alber. Magnus in Porph. tra. 1.3.poſt. & 6 top.

Quòd Ariſtoteles ſolam tertiam Dialecticæ partem ex inſtituto tradiderit. Cap. V.

Illud tamen animaduertendum eſt, Ariſtotelem ex his tribus Dialecticę partibus ſolam tertiam ex inſtituto tradidiſſe. De diuiſione ſiquidem, & definitione, non, niſi quatenus ad inuentionem argumentorū ſunt utiles, diſputauit. Hoc autē uel eadē cauſa fecit, quòd

Cur Ariſt. de ſola Argumentat.

quòd in definitione ac diuiſione, quod ad Dialecticũ attinet, minus negocij eſſe credidit, quam ut per ſe tractandæ viderentur, uel quia in ſola argumentationis tractatione, quam ipſe ſibi quaſi primo authori arrogat, ex inſtituto laborãdum ſibi eſſe exiſtimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primũ traditam affirmat. Diuidendi rationem uelut Platonis inuentum ſæpe deprimit. At ſcientiam ratiocinationum ſyllogiſmorumue (ad quos cætera argumentationum genera reuocantur) adeò aſſeueranter ſibi aſcribit, ut ſe de ſyllogiſmus nihil omnino ab alijs accepiſſe affirmet, *a* ſed ſibi primum quòd eorum artem ingenti labore inuenerit, magnam gratiam debe ri. Itaq; ex tribus generalibus diſſerẽdi modis ſolam argumentationem, atque adeò ſolam ferè eius præcipuam formam, quæ ſyllogiſmus, ratiocinatione dicitur, tractandam ſuſcepit Ariſtoteles. Quam tamẽ ita tractauit, ut non modo eas ratiocinationes, quę ex neceſſarijs argumentis rem confirmant ſed etiã eas quę ex probabilibus uerisimilibusue aliquid probant diligentiſſimè ſit perſequutus. Hinc fit, ut qui Dialecticam ea tãtum ex parte, qua ab Ariſtotele tradita eſt, conſiderant, meritò aſſerant, Dialecticæ ſubiectũ eſſe Argumentationem, aut certè Syllogiſmũ, ad quẽ reliquæ argumentationum formæ rediguntur. Hac etiam ratione intelligendũ eſt diuidi Dialecticam in partẽ inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (ut authores huius diuiſionis definiunt) eſt ratio exquirendi argumenta. Iudicium uero eſt doctrina accõmodandi hæc ipſa ad propoſitum concludendum, quorum utrũque ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius eſt. Quod ſi nomina inuentionis, & iudicij latius accipiantur, quam ab authoribus huiuſce diuiſionis exponuntur, non dubiũ eſt, quin totã Dialecticæ artẽ hæc diuiſio aptari poſſit. Nam ſine inuentione, & iudicio generali ſignificatione acceptis, non ſolum Argumentatio confici non poteſt, ſed ne ulla quidem definitio, aut diuiſio id quod Boethius diligenter aduertit.

ex īſtituto diſputet.
1. *meta*. 6. & 13. *meta*. 4.
Vt 1. *pri*. 32 & 2. *poſt* 5.
Socrates primus definiẽdi author, Plato diuidẽdi, Ariſtot. ratiocinãdi.
a 3. *elēc. extrem. Vero Lib. poſt. Lib. top.*
Quatenus ſubiectum Dialecticę rectè dicatur Argumẽtat. aut Syllogiſm.
Alb. Mag. in Por. tractat 1.
Scotus ibi.
Inuẽtionẽ & iudiciũ ad doctrinam argumentationes pertinere.
Ad top. De

uertit. Verum de ijs, vt de cęteris, quæ deinceps breuiter attingenda ſunt, alio loco fuſius diſputabimus.

De partibus & ordine tractationis Dialecticæ. Cap. VI.

> Ariſt.3. Rhet.ad Theod.
> Plato in Sophiſta.
> D.Aug.initio categoriarum.
> Ammonius, Boet. & D.Tho. in primũ periherm.
> a Li.1.& 2.
> b Lib.3.
> c Liber 4.
> d Lib.5.
> e Lib. 6.7. & 8.
> *Ordo naturæ.*
> *Ordo doctrinæ.*
> *Obiectio.*
> *Dilutio.*

QVia igitur diuiſio, definitio & argumentatio hoc commune habent quod ſint orationes, partes autem orationis ſunt nomen & uerbum, nam cætera omnia, quæ in oratione cernuntur, aut ad nomen & uerbũ reuocantur, aut potius ſupplementa orationis, & colligationes partium eius, quàm partes, putanda ſunt, primũ *a* nos de nominibus, ac uerbis agemus deinde de *b* oratione, poſtea tria illa orationũ genera diuiſionem inquam, definitionem, & argumentationem ita perſequemur, ut primo *c* loco de diuiſione proximo *d* de definitione, extremo *e* de argumẽtatione differamus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorũ ille à minus perfectis ad perfectiora, hic a facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Nec uerò aliquis à literis quæ minimæ ſunt orationis particulæ, ordiendam eſſe hanc tractationem putet, propterea ꝙ natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Nam ut naturæ ordo in aliqua arte ſeruetur, nõ eſt opus, ut ſumatur initium ab ijs quæ omnino ac ſimpliciter minima ſunt, ſed ab ijs quæ in ea arte ſunt minima. Literæ autem & ſi ſimpliciter ſunt minimæ partes orationis, tamen earũ conſideratio non pertinet ad Dialecticam, ſed ad Grammaticã. Ita nõ eſt cur à literis, & non potius à nominibus & uerbis, ordienda ſit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominibus, & uerbis diſputationẽ bipartitam faciemus; Priori loco de nominũ & uerborum uaria nuncupatione dicendum eſt, proximè cogenda ſunt omnia in decem quaſi claſſes, quę κατηγορίαι id eſt pręicamenta ab Ariſt. dicuntur, ut facile inũeniri poſſint ad omnia orõnũ genera ſtruẽda, de uſu autem nominum & uerborum, quẽ recentiores ſuppoſitionem uocant, deq; alijs quibuſdã eo-

rum

rum affectionibus ad finem harum inſtitutionum, quòd commodius in eum locum differri videantur, diſſeremus. Lib. 8.

De quibus nominibus, & verbis agendum ſit.
Cap. VII.

NOminum, & verborum tria ſunt genera; quædã mente fabricata, quædam uoce, alia ſcripta. Ea enim quæ ſunt in voce, ſunt ſigna eorum quæ ſunt in mente: & ſcripta eorum, quæ in uoce cõſiſtunt. Quanquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineãt (tradit enim Dialectica omnes differendi modos, qui nõ modo externa oratione, ſed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum, & verborum confuſionem in progreſſu pariant, de ſolis vocalibus agẽdum eſt, præſertim cùm omnis differendi ratio, quæ in vocibus traditur, facilè ad orationes mentis, & ſcriptas poſſit accommodari. Sed objiciet aliquis in hũc modum: Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, teſte Ariſtotele, qui hoc ipſum vſque adeò verum eſſe putat, vt fateatur demonſtrationem, quæ omnium argumentationum firmiſſima eſt, & omnino ſyllogiſmum, non in oratione externa, ſed in ea quæ in mente efficitur, conſiſtere, quod etiam in cęteris differendi modis pari ratione fateri neceſſe eſt, Igitur ſi vnum tantum genus verborum, ac nominum tractandum videtur, de mentalibus potius, quàm de uocalibus agendum eſt. Occurrendum eſt tamen, & ſi oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia uoces, quàm conceptus, multò ſunt potentiores & dilucidiores, in vocibus potius, quàm in conceptionibus mentis, tradendam eſſe Dialecticã. ſicq; de uocalibus potius nominibus & verbis, quàm de mentalibus agendum eſſe. id quod Ariſtoteles, & cæteri omnes non hac tantum ratione fecerunt, ſed etiam quia interna oratione nemo alterum docere poteſt, incognitaq; ex notis alij patefacere, quod tamẽ quo pacto faciendum ſit, Dialecticus tradere debet. Eadem

Tria genera nominũ, & uerborum.

1. peri. 1.

Obiectio.

1. poſt. 8. 77.

Dilutio.

Vocalis oratio ex mentali uim habet.

quoq; ratione vocalia potius nomina quàm ſcripta tractatur à Dialecticis, quia nimirum vocalis oratio longè clarior eſt, quam ſcripta. Accedit eò, quòd multo etiam communior, & vſurpatior. Nos igitur has ob cauſas ſolam uocalem orationem tractaturi, de iis tantum nominibus ac verbis, quæ in uoce conſiſtunt, differemus. Sed quia perutile erit tria hæc nominum & verborum genera prius inter ſe quò ad ſignificandi rationem conferre, ante omnia dicendum eſt, quid ſit ſignificare, quamq; varia ſint ſignorum ac ſignificationum genera: deinde aperiendum eſt, quo pacto conceptus, uoces, & ſcripta ſignificent: tandem ad explicanda ea nomina & uerba, de quibus agere inſtituimus, aggrediendum.

De ſolis uocalibus nominibus & uerbis agēdum.

Cap. 8. 9.
Ca. 10. 11.
Ca. 12. &c.

De ſignis formalibus & inſtrumentalibus. *Cap.* VIII.

Significare quid.

ATque vt altè, & à capite ſignificandi modos repetam, Significare nihil aliud eſt, quam potentiæ cognoſcenti, aliquid repræſentare. Cum autem omne, quod aliquid repręſentat, ſit ſignum rei quæ repræſentatur, efficitur vt quicquid rem aliquam ſignificat, ſit ſignum eius. Quare cùm is qui lòquitur, aut ſcribit, dicitur ſignificare ſententiam aut uoluntatem ſuam, non aliter id accipiendum eſt, quàm quo pacto is qui lignis ignem admouet, vrere ligna dicitur. Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat quod vrit, ſic is qui loquitur, aut ſcribit, dicitur ſignificare ſententiam, voluntatèmue ſuam, quia exhibet ſigna, quæ quid ipſe ſentiat aut velit ſignificant, qualia ſunt verba, ſcripta, nutus, & alia huiuſcemodi.

Dua ſignorum diuiſiones.

Porrò ſigna duabus diuiſionibus diſpartiuntur: altera in ſigna formalia, & inſtrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in naturalia, & ex inſtituto. Signa formalia ſunt ſimilitudines, ſeu ſpecies quædā rerum ſignificatarum in potentiis cognoſcentibus conſignatæ, quibus res ſignificatę percipiuntur. Huius generis

Signa formalia.

eſt

eſt ſimilitudo,quam mons obiectus imprimit in ocu lis:item ea, quam amicus abſens in memoria amici reliquit:item ea,quam quis de re quam nunquam vi dit effingit. Dicuntur autem formalia ſigna,quia for mant,& quaſi figurant potentiam cognoſcentem. Si gna inſtrumentalia ſunt ea,quæ potentiis cognoſcen tibus obiecta,in alterius rei cognitionem ducunt.Hu ius generis eſt veſtigium animalis in puluere impreſ ſum,fumus,ſtatua,& alia huiuſmodi.Nam veſtigium eſt ſignum animalis,à quo impreſſum eſt: fumus verò,ignis latentis: ſtatua deniq; Cęſaris, aut alicuius alterius.Hæc dicuntur ſigna inſtrumentalia,vel quia his quaſi inſtrumẽtis, conceptus noſtros alijs ſignificamus:vel quia quemadmodum artifex, vt inſtrumẽto moueat materiam; neceſſe eſt ut moueat inſtrumẽtum, ſic potentiæ ad cognoſcendum aptæ, vt hoc ſignorum genere rem aliquam cognoſcant, neceſſe eſt vt hæc ſigna percipiant. Hinc colliges apertiſſimum diſcrimen inter hæc ſigna,& ſuperiora:illa ſiquidem non ſunt à nobis neceſſario percipienda, ut ipſorum perceptione in rei ſignificatæ cognitionẽ veniamus: hæc autem niſi percipiantur,nemini alicuius rei cognitionem adducent. Differunt etiam hac ratione, quòd priora illa nec admodum vſitatè nominantur ſigna nec ſatis propriè dicuntur repræſentare: hæc verò poſteriora,maximè. Vnde D. Auguſtinus quaſi cõplexus omnia, quæ populari ſermone ſigna dicerentur,hoc modo ſignum definiuit; Signum eſt,quod & ſeipſum ſenſui,& præter ſe aliquid animo oſtendit.

Signa inſtrumẽtal.

Diſcrimen inter ſigna formalia et inſtrumental.

Alterum diſcrimen.

Li. de principiis Dia.

De ſignis naturalibus, & ex inſtituto. Cap. IX.

Signa naturalia ſunt,quæ apud omnes idem ſignificant: ſeu potius, quæ ſuapte natura aliquid ſignificandi uim habent. Quomodo gemitus eſt ſignum doloris:& riſus,lętitię. Signa verò ex inſtituto ſunt,quę ex hominum voluntate,& quadam quaſi cõpoſitione ſignificãt.Quorum rurſus duo ſunt genera.

Signa natuталia.

Signa ex inſtituto.

Ex impoſitione. Nam quędam ſignificant ex impoſitione, ut potè uoces, quibus homines colloquuntur, & ſcripta, quibus abſentes inter ſe communicant: alia ex cõſuetudine, *Ex conſuetudine.* & communi uſurpatione: quo pacto ea quæ pro foribus appenduntur, ſignificant res venales. Eorum porro quę ex impoſitione ſignificãt, duplex eſt ſignificatio, propria & impropria. *Significatio propria, Impropria.* Propria eſt, quam ſibi ſigna ex propria impoſitione uendicant, qualis ea eſt, qua uox Homo ſignificat ueros homines, & Leo ueros Leones. Impropria eſt ea, ad quam ob aliquam rerũ affinitatem ſigna traducuntur: cuiuſmodi eſt illa, qua homo ſignificat homines depictos, & Leo uiros robuſtos. Fere autem uerba ad aliquem modũ (τρόπον Græci uocant) traducta & immutata impropriam habent ſignificationem: ut quæ per Metaphoram, Catachreſim, Metalepſim, & Metonymiam immutantur. *Ferè omnes tropi impropriã ſignificationẽ continent.* Dixi autem fere, quia ſaltem quę per Onomatopęiã ſignificant non uidentur impropriè uſurpari. Vide Quĩtilianum. li. 8. c. 6. & lib. 9. ca. 1. Quis enim dicat hanc dictionem Clangor imitatione rei fictam, improprie ſignificare ſonum tubę, & Latratus uocem canis domeſtici? De Synecdoche, & Antonomaſia alij iudicent. Sed hæc quæ de propria, & impropria ſignificatione breuiter attigimus, à Grãmaticis petenda ſunt. Eorum rurſus, quæ proprie ſignificant, quędam dicuntur Categoremata, quædam Syncategoremata. *Catagoremata 4. Tuſculan. quæſt.* Categoremata, teſte Cicerone appellantur ea, quæ de quodam, aut quibuſdam dicuntur, ut Cręſus, Diues, & ſimilia. Hæc enim dictio Cręſus, de uno quodam homine dicitur, Diues de multis. Nec refert quòd Cicero nomine categorematis res ſignificatas intelligat, nos uerò ipſa ſigna rebus ſignificandis impoſita. *Tum res tũ ſigna rerũ dicũtur Categoremata Syncategoremata.* Vtraque enim aptè appellantur Categoremata, quaſi Dicibilia, quia de uno, aut pluribus dicũtur. Syncategoremata uerò (quaſi dicas, Categorematis cõducentia) uocãtur ea, quæ non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, ſed tamen Categorematis, ut certũ orationis ſenſum efficiant, adiumentum afferunt: ut Cręſi, Diutis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, cum,

Aut

Aut. Ab, & cætera huiuſmodi. Hæc de varijs ſignorũ, & ſignificationum generibus videntur ſatis. Proximum eſt, vt quo pacto conceptus, voces, & ſcripta ſignificent dicamus.

Quo pacto conceptus, voces, & ſcripta ſignificent. Cap. X.

PRimum conceptus ſunt ſigna formalia: voces autem, & ſcripta nnmerantur in inſtrumentalibus, vt recentiores notant. Nam conceptus ſint ſimilitudines quædam rerum ſignificatarum in intellectu conſignatæ, quas non neceſſe eſt cognoſcere, vt ipſarum interuentu res ſignificatę cognoſcantur: voces autem, & ſcripta, ſunt ſigna externa, quæ niſi potentijs cognoſcentibus obijciatur, in cognitionem rerum ſignificatarum neminem inducent. Deinde conceptus ſunt ſigna naturalia earum rerum quas ſignificant: voces autem, quibus colloquimur, & ſcripta, quibus cum abſentibus communicamus, ſunt ſigna ex inſtituto. Conceptus enim, vt ait Ariſtoteles, ſunt idem apud omnes hoc eſt, idem ſumptæ natura apud omnes ſignificant: voces verò, & ſcripta, non item, vt ſatis apertum eſt. Denique conceptus ſignificant res immediate, id eſt, nullo alio interiecto ſigno: voces autem interuenientibus rerum conceptibus, quorum ſunt proxima ſigna & nota, vt ait Ariſtoteles: ſcripta verò non ſolũ interuenientibus rerum conceptibus, ſed etiam medijs vocibus. Id enim, quod ſcripta proximè obijciunt mẽti, ſunt voces. Multi ſiquidem legendo exprimunt voces, quas ſcripta ſignificant, nullum interim formãtes conceptum rerum ſignificatarum, vt patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verũ nõ eſt neceſſe, vt cùm ego audio vocem ſignificatiuam alicuius rei, duo in me gignãtur cõceptus, alter ipſius conceptus rei, alter rei ſignificatæ. Nec item cum lego verbum aliquod apud Ariſtotelem opus eſt, vt tria concipiam, vocem, quæ rem ſignificat, quęq; vocabulo

Primum diſcrimẽ ſignificationis cõceptum à ſignificatione uocum & ſcript.

Secundum diſcrimen.

1. peri. 1.

Tertium diſcrimen.

1. peri. 1.

Nota.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

cabulo reſpondet,conceptum rei, & rem ſignificatã. Mens enim celeritate ſua ſtatim prę uolat ad rem prę termiſſis ſępe medijs ſignis interiectis inter primum ſignum,& rem ſignificatam.

Mens ſæpe prætergreditur ſigna media.

De conceptu Medio, & Vltimo. Cap. XI.

Duo ſemper gignuntur conceptus cum proponitur uox, aut ſcriptura ſignificãs ex inſtituto.

Cap. 10.

Nõ ultimatus, Vltimatus.

Diſcrimen inter conceptũ mediũ & ultimũ.

1. peri. 1.

Conceptus medius ſignificat ex impo. & cõceptũ ult. & rem ſignificatam

ILlud tamen eſt omnino neceſſarium, vt cum audimus voces,aut legimus ſcripta ſignificatiua ex inſtituto,duo ſemper in nobis conceptus gignantur.alter ipſius vocis,aut ſcripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis gigni poteſt,alter rei ſignificatę,qui nõ gignitur,niſi in eo,qui tenet ſignificationem vocabuli.Voces namq; & ſcripta ſunt ſigna inſtrumentalia, vt dictum eſt,quæ neceſſario ſunt percipienda, ſi ipſorum interuentu res ſignificatæ cognoſcẽdæ ſunt.

Ac prior ille conceptus dici ſolet.Non vltimatus: poſterior vltimatus. Aptius tamen ille diceretur Medius,hic Vltimus.Inter quos concéptus hoc diſcrimẽ perſpice,quòd Medius ſignificat naturaliter ipsã vocem,aut ſcripturam quæ proponitur, cum ſit naturalis imago vocis, aut ſcripturæ. Vltimus verò ab ipſa eadẽ voce, aut ſcriptura ex impoſitione ſignificatur. Nam cum homines imponunt voces aut ſcripta rebus ſignificandis, ſimul etiam imponunt eadem ſignificãdis conceptibus rerum:id quod Ariſtoteles,quod ad voces attinet, plane ſignificat cum ait, voces eſſe natas, ſeu ſigna conceptum,non ita tamen, ut idem apud omnes ſignificent. Addunt recentiores, conceptum medium ſignificare ex impoſitione, & conceptum vltimum, & rem quam ultimus naturaliter ſignificat. Verbi cauſa,conceptum medium huius uocis homo,ſignificare ex impoſitione, & conceptum vltimum eiuſdem vocis,qui quidem eſt naturalis cõceptus hominis,& hominem ipſum, nam cùm voces aut ſcripta imponuntur rebus ſignificandis, ſimul etiam ex quadam conſecutione, videntur imponi conceptus naturales ipſorum. Cui ſententiæ,cum ve

ra uideatur non repugnabo. Sed miſſis iam hoc loco conceptibus,& ſcriptis,ad tractanda deinceps nomina,& uerba vocalia aggrediamur.

De Nomine. *Cap.* *XII.*

NOmen eſt vox ſignificans ex inſtituto, definitè, ac ſine tempore, cuius nulla pars ſignificat ſeparatim,quęque adiuncto Eſt,aut Non eſt, efficit orationem quæ verum aut falſum ſignificet:ut Homo, Socrates,& aliæ huiuſmodi uoces. In hac definitione. Vox reiicit conceptus & ſcripta. Significans, reiicit eas voces, quæ nihil ſignificant, vt Blictri, & alias huiuſcemodi. Ex inſtituto, reiicit uoces ſignificantes naturaliter,vt gemitus,& alias permultas interiectiones. Definitè, reiicit nomina & verba infinita, ut Non homo. Non valet: quæ Ariſtoteles non ſimpliciter nomina aut verba,ſed nomina infinita,& verba infinita appellanda eſſe cenſet, eò quòd nullum certum entis veri aut ficti conceptum intellectui ſubiiciunt, cùm,& de ijs quæ ſunt,& de ijs quæ non ſunt, dicantur. Sine tempore, reijcit verba finita & participia, quæ quidem omnia tempus adſignificant. Nam, & ſi pleraqua nomina ſignificant tempus, vt Dies,Hora, Annus,nullam tamen certam differentiam temporis præſentis ſcilicet,prętериti,aut futuri ſuę ſignificationi adiungit, quod quidem eſt adſignificare tempus, ſeu ſignificare cum tempore Illud verò, Cuius nulla pars ſignificat ſeparatim, reiicit orationes. Omnis namq; orationis pars aliqua ſeparatim, ac p ſe i ipſa orationis ſtructura ſignificat: vt in his duabus orationibus,Homo albus,Homo ſedet,cernere licet: in nullo autem nomine, etiam ſi compoſitæ figuræ ſit, qualia ſunt Reſpublica, & Senatuſconſultum, pars ulla qcquā declarat ſeparatim. Illud deniq; Quęq; adiuncto Eſt, & cętera, reiicit caſus nominum, vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt coniunctiones,& præpoſitiones,immo etiā, vt

1. peri. 2.

Nomina et verba infinita.

Quid ſignificare cum tempore.

Infrà 3. lib. Cap. 1.

quidam volunt, adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus: quoniam appoſito hiſce uerbo eſt, ſiue affirmato, ſiue negato, nunquam efficitur oratio quæ verum aut falſum ſignificet: quod perſpicuum erit, ſi dicas, Platonis eſt, Platoni non eſt, & ita in cæteris.

Adiectiua adiectiuè accepta.

Quod ſi quis obijciat, multa eſſe pronomina, quæ adiuncto verbo Eſt, efficiant orationem, quæ verum aut falſum ſignificet, quales hæ ſunt, Ego ſum, Tu es, Ille eſt, quare pronomina eſſe nomina, quod videtur abſurdum: occurres, pronomina nó ratione ſui id efficere, ſed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur: hanc autem extremam nominum conditionem ſic eſſe intelligendam, vt nomen ratione ſui id efficere dicatur.

Qua ratione pronomina reijciantur à definitione nominis.

Quę nam partes ſignificent per ſe in ipſa totius uocis ſtructura. Cap. XIII.

VErum quia non facilè eſt internoſcere, quæ partes ſignificent ſeparatim, accipere in ipſa totius vocis compoſitione, quę verò minimè, duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehendere poſſimus. Alterum eſt, Ea pars vocis quæ, vt eſt in tota voce, peculiarem ingenerat in mente notionem ſignificat per ſe in eiuſmodi voce. Hinc colligimus nec Deo, nec Minus ſignificare per ſe in hac dictione Dominus. Nam cùm tota dictio auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorum alter reſpôdeat parti Deo, alter parti Minus. At verò quia audita hac oratione, Vir ſapiens, duæ in nobis producũtur notiones duabus his partibus, Vir & Sapiens, reſpondentes intelligimus eaſdem partes per ſe in ipſa totius vocis ſtructura ſignificare. Alterum documentum eſt, Ea pars totius vocis, cuius ſignificationẽ qui tolleret, efficeret, ne tota vox ſignificaret id quod antea ſignificabat, ſignificat per ſe in ipſa totius vocis compoſitione. Hinc colligimus partes harum dictionum Dominus, Reſpublica, & aliarũ huiuſmodi, ſiue ſimplicis, ſiue

Primum documẽtũ.

Secundum document.

ſiue compoſitæ figuræ, quæ ſignificant extra ipſam totius compoſitionem, non ſignificare quicquam in totis vocibus. Nam etiam ſi quis huiuſmodi partium ſignificationem tolleret: non iccirco tamen efficeret, vt totæ ipſæ ac integræ dictiones, ſuas amitterent ſignificationis, quòd contra omnino dicendum eſſet in hac oratione Homo ſapiens, & in cæteris vocibus huius generis. Cauſa eſt, quia voces prioris generis totæ ac integræ imponuntur ad ſignificandum, quæ autem in poſteriori genere numerantur, non niſi per partes. Hinc enim primum fit, vt cuiq; illarum vnus tātū reſpondeat conceptus, harum autem ſingulis, plures. Deinde hoc ſequitur, vt illæ non deſinant ſignificare, etiam ſi a ſingulis partibus ſuis aliàs ſignificantibus tollatur ſignificatio, hę verò deſinant. Veruntamen multæ ſunt voces, quæ, etſi ſimpliciter orationes ſint, multasq; notiones in mente gignant, tamen inopia vocabulorū pro nominibus vſurpantur, quibus proin de auditis ſimplices formamus cōceptus, quales ſunt, Summus Pont. Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiuſmodi.

Cauſa utriuſq; documenti.

Multa orationes inopia uocabulorum pro nominibus uſurpātur.

De Verbo. *Cap.* XIIII.

VErbum eſt vox ſignificans ex inſtituto, definite ac cum tempore præſenti, cuius nulla pars ſignificat ſeparatim, & ſemper eorum, quæ de alio prædicantur. eſt nota, vt Valet. Diſputat. Omnes particulæ huius definitionis perſpicuę ſunt ex dictis, præter extremam, cuius hic eſt ſenſus. Et ſemper cum in enunciatione ponitur, eſt ſignum eius, quod in ea prędicatur, ſeu, vt planius dicam, Et ſemper cum in enunciatione ponitur prædicatur vice ſui ſignificati. Exempli cauſa, in hac enunciatione Socrates diſputat, hoc verbum Diſputat prædicatur de Socrate loco rei quā ſignificat, & ſic cætera. Enunciatio verò, vt obiter dicam, eſt oratio, quæ verum vel falſum ſignificat. prædicari autem eſt affirmari aut negari de aliquo, ſiue

1. peri. 3.

Ammon. & D. Tho. ad eundē locum.

Enūciatio.

Prędicari.

Prędicatū id uerè fiat, ſiuè falsò. Vnde prędicatum dicitur id, *Subiectum.* quod de aliquo affirmatur, aut negatur. Subiectū verò id, de quo affirmatur aut negatur prædicatum. Sed de hiſce inferius. Hac igitur extrema definitionis par *Li. 3. ca. 3.* ticula reijciuntur verba præſentis temporis, quæ *li. 6. ca. 9.* non ſunt indicatiui modi, vt Diſputa, Diſputare, & participia eiuſdem temporis, vt Diſputans quæ quidem ſuperioribus particulis reijci non poſſunt. Reiiciuntur ergo, quia quædam eorum reperias, quæ *Verba inde* nunquam prædicentur, ut Diſputa. alia verò, quæ *finiti.* etſi nonnunquam prędicentur, aliquando tamen non *comprehenſa.* prædicantur, vt Diſputare, Diſputans, & ſimilia. Si enim dicas Diſputare eſt de quæſtione propoſita cum altero contendere, Diſputans loquitur, nec illud Diſputare, nec illud Diſputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita præſentis temporis, indicatiui modi comprehenduntur in hac definitione vt Diſputo, Diſputas, Deambulo, Deambulas.

Obiectio. Quod ſi quis obijciat, in hac enuntiatione. Deābulo eſt uerbum, illud deambulo non prædicari, ergo non eſſe verum id, quod docuimus, Nullum, in quam verbum in enunciatione aliqua poni, quin in eadem prædicetur. occurrendum eſt, id quod docuimus ve- *Dilutio.* rum eſſe, cùm verba ponuntur & accipiuntur in enuntiatione pro rebus quas ſignificant: verbum autem Deambulo in propoſita enūtiatione nec poni, nec accipit pro ſuo ſignificato. Neque enim ſenſu enuntia- *Dilutio alterius obiectionis.* tionis eſt quòd res quam ſignificat vox Deambulo, ſit verbum, ſed quòd ipſa uox Deambulo ſit verbum. Eodem ferè modo occurres ei, qui oppoſuerit verbū. eſt ī hac enūtiatiōne, Adamus eſt animal, nō p̄dicari. dices, n. non eſſe mirū, quia non accipitur p̄ ſuo ſignificato, quod eſt exiſtere, vt accipit ī hac enūtiatione. *Verbum eſt* Adamus eſt, ſed exercet tātū officiū ſycategorematis *dicitur copula uerbalis.* copulātis prædicatū cū ſubiecto quę ratione copula verbalis appellā i ſolet. Itaque hoc eſt uerborum proprium, ut cùm in enuntiatione pro ſuis ſignificatis ca- *Proprietas.* piuntur, ſemper eorum vice de ſubiecto aliquo dicā

tur,

tur. Id quod ex ipſa verborum natura naſcitur. Verba enim, qua verba ſunt, hoc peculiare habent, ut ipſa per ſe ac ſine vllo vinculo extrinſecus aſſumto prædicari poſſint. Exempli cauſa, ut uerbum Diſputat de Socrate prædicetur, non eſt opus ut quæratur externum aliquod vinculum ad prædicationem perficiendam: quoniam ipſum per ſeſe nominis adiũctum enunciationem abſoluet, vt ſi dicas, Socrates diſputat. Quod tamen ſatis non erit, vt aliud quodcunque categorema de ſubiecto propoſito dicatur. Nam ſi nomini Socrates ſolum adiunxeris exempli cauſa, nomen Philoſophus, aut participium Diſputans, dixeriſq; Socrates Philoſophus, aut Socrates Diſputãs non abſolueris haud dubie enunciationem, ſed neceſſe erit ut aſciſcas vinculum Eſt, cuius interpoſitu fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc eſt verborum propria natura, vt per ſeipſa prædicari poſſit, nec egeant niſi ſubiecto de quo dicantur, hinc eſt quòd in enunciatione poſita, & pro ſuis ſignificatis accepta ſemper de altero prędicentur, quocunque modo mutētur partes enunciationis. Veluti ſi dicas, Plato diſputat, diſputat Plato, Plato diſputat in accademia, Plato in Academia diſputat, In Academia, Plato diſputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

Verborum. Verborum natura.

Non tollit verbi prędicationē partium enunciationis cõmutatio.

De ijs quæ ad nomen & verbum reuocantur.
Cap. XV.

Cum autem præter nomen & verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiantur, aduertendum eſt earum quaſdam apud Dialecticum non eſſe partes orationis, ſed partium vincula: quaſdam verò partes. Partium autem, quaſdam eſſe minores orationes, etſi ſimplices partes eſſe uideantur quaſdam verò non eſſe orationes, ſed ſimplices partes, Deniquæ earum, quæ ſunt ſimplices partes, aliàs directò reuocari ad nomine, & verbum: aliàs oblique

Voces,

Voces quæ ſunt uincula dũtaxat partiũ ora. Voces, quæ apud Dialecticum non cenſentur partes orationis, ſed uincula partium, ſunt permultæ, ut Ab, Abs, Si, Vel, & ferè præpoſitiones & coniunctiones. In his etiam numeratur aduerbium Non, & uerbum Eſt, qua ratione copulat prædicatum cum ſubiecto: item ſigna uniuerſalia & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt, con iunctionem ſubiecti cum prædicato, ut Omnis, Ali- Li.3.c.4. quis, de quibus infra dicendum eſt: & alia huiuſcemo *Voces quæ nõ uidetur orationes, & tamen ſunt.* di. Voces, quæ uidentur eſſe ſimplices partes orationis, & tamen cenſentur minores orationes, ſunt illæ, quæ non continent expreſsè multas diſtinctas dictiones, ſed tamen ingenerant in mente aliquam orationem, ut Nemo, nihil, ideſt, Nullus homo, Nulla res, Semper, nunquam, & alia quàm plurima aduerbia Pape, Apage, & aliæ interiectiones. Hæ ſiquidem omnes uoces, & aliæ huiuſmodi ſimpliciter & abſolutè Lib.3.c.1. ſunt orationes ut infrà dicemus. Atq; hæc duo gene *Quæ directò ad nomẽ et uerb. reuocẽtur.* ra uocum quę hactenus numerauimus, non reducuntur ad nomen & uerbum. Simplices autem partes orationis, quæ directò ad nomen & uerbum reuocantur ſunt cætera, categoremata, præter nomen & uerbum iam definita. Verùm hoc eſt diſcrimen, quòd quæ tẽpus non adſignificant, reuocantur ad nomen, ut nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomi- *Quæ obliquè ad nomen & uerbum reducantur.* na, quę uerò tempus adſignificant, reuocantur ad uerbum, ut uerba infinita, tempora pręteriti & futuri indicatiui modi, tempora infinitiui modi, & participia. Voces denique ſimplices quæ obliquè ad nomen & uerbum reuocãtur, ſunt ea omnia ſyncategoremata, quæ ſunt partes, & non uincula tantum partium orationis. Sic tamen diſtribuuntur, ut quæ tempus nõ adſignificant, reuocentur ad nomen: quę adſignificant, ad uerbum. Quo fit, ut ad nomen, obliquè reducantur tum caſus nominum etiam infinitorum, & adiectiuè acceptorum, itemque pronominum, tum etiam quædam aduerbia, quæ more caſuum ex nominibus deducuntur, ut Doctè, Sapienter: ad uerbum autem omnes

omnes caſus uerborum, etiam infinitorum, qui non ſunt Categoremata, itemq; caſus participiorum Quę autem uoces ſint Categoremata, ſuperius dictum eſt. Itaque omnes partes orationis, quæ non ſunt minores orationes, nec vincula dũtaxat, nexusùe partium, aut ſunt nomina & uerba, aut ad hæc modo aliquo reuocantur, directè uidelicet, aut oblique. Cap. 9. *Epilogus.*

Num uoces non ſignificatiua ſint partes orationis. Cap. XVI.

SEd obijciat aliquis, uoces nõ ſignificatiuas, ut Blictri, & Scyndapſus, eſſe partes orationis (ſimplices intellige) nec tamẽ eſſe nomina, aut uerba, aut ad nomen & uerbum modo ullo reuocari, ergo id quod diximus, non eſſe uſquequaque uerum. Quòd enim huiuſmodi uoces ſint partes orationis, ſatis apertum uidetur ex his orationibus, quas conficere ſolemus, Blictri eſt dictio duarũ ſyllabarum, Scyndapſus nihil ſignificat, & ſimilibus. Quod uerò non ſint nomina aut verba, nec ad iſta reuocẽtur, ex dictis perſpicuum eſt. Huic obiectioni duob. modis occurri poteſt. Vno quidem, has uoces non eſſe partes orationis Nam cũ dicimus, Blictri eſt dictio duarum ſyllabarum, illud Blictri nõ uidetur ſubiectum enũciationis, ut aliquis fortaſſe putauerit, ſed aliqua alia particula, qua illud Blictri oſtenditur, ut hæc uox, Hoc, aut alia huiuſce modi, quæ quidem aliquando exprimitur, ut in hac enũciatione, Hęc uox Blictri eſt dictio duarum ſyllabarum: aliquando uerò, quia facilè intelligitur ſubticetur, ut in ſuperiori. Exemplum ſumi poteſt in alijs rebus. Nam ſiue ſcribas totum hoc, Hęc figura O eſt circulus, ſiue hoc tãtum, O eſt circulus natura in ſcriptura illud O erit ſubiectum enũciationis, ſed illud, Hęc figura, quod in priori oratione exprimitur, in poſteriori ſubticetur. Item ſiue dicam totũ hoc, Hic homo (oſtendens digito Socratem) eſt Philoſophus, ſiue oſtenſo eodem, addam hęc tantum uerba, Eſt Philoſophus,

Obiectio.

Cap. 15. *Prior ſolutio.*

Voces non ſignificatiuas non eſſe partes orationis.

ſophus, neutro modo fecerim ipſum Socratem, qui oſtenditur ſubiectum enunciationis, ſed ea tantum verba, Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in poſteriori perſpicuitatis cauſa omittuntur. Cui quidem doctrinæ ſatis fauet conſuetudo. Ferè enim vocibus huiuſmodi non ſignificatiuis, imo & ſignificatiuis, cum pro rebus ſignificatis non accipiuntur, præponuntur aliæ particulæ, quibus illa inducentur, vt cum dicimus, Vox Blictri nihil ſignificat, Verbum diſputo eſt primæ coniugationis: nec uerò ſubticentur, niſi cùm ex conſuetudine intelliguntur, vt apud Grammaticos. Suffragatur huic ſententiæ commune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis conſtari ex ſignificationibus ſuarum partium: quo fit, vt voces non ſignificatiuæ, partes orationis cenſeri non debeant. Itaq; vno modo occurrere poſſumus, has uoces non eſſe partes orationis, ſed res ſignificatas, atq; oſtēſas alijs dictionibus quæ ſunt orationis partes, quæq; ferè prꝑponuntur, etſi, cū facilè in intelliguntur, prætermittātur.

Poſterior ſolutio. Aliter quoque poſſumus occurrere, huiuſmodi quidē voces, & eſſe partes orationis, & non eſſe nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, vt obiectio ſumit verum id. quod nos dixeramus (omnes, inquam ſimplices partes orationis eſſe nomina, aut verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersè accipiendum eſſe, ſed ſolum cum partes orationis ſunt ſignificatiuæ.

Cap. 13.

Enumerantur varia nuncupationes nominum, & verborum. Cap. XVII.

Explicatis igitur nomine & verbo, iisque quæ ad nomen & verbum reuocantur, iam nunc de varia nominum, & verborum nuncupatione agendum eſt. Verùm cum multæ admodum ſint horum nuncupationes, eas tantum nos, quæ crebrius in ore uerſantur, perſequemur. Nomina & verba ferè dicuntur Aequiuoca, Vniuoca, Concreta, Abſtracta, Connotatiua,

tiua, Abſoluta, Denominatiua, Denominantia, Communia, Singularia, Tranſcendentia, non tranſcendentia, Poſitiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primæ intentionis, & ſecundæ. At verò ne in ſingulis nuncupationibus explicãdis geminentur vocabula Nominis & Verbi (hoc enim faſtidium ſimul, & confuſionem pareret) comprehendenda prius ſunt nomina & verba vocabulo aliquo cõmuni, vt de ipſis tanquam de uno tantum quodam genere loquamur.

De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categoremata complectitur. Cap. XVIII.

POſſent equidem nomina & verba generali quadam verbi appellatione comprehendi. Vſurpatum eſt enim apud Latinos, ut etiam nomina verba nominentur. Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippe cum ad omnes omnino dictiones extendatur: quo in ſenſu ait quidam, Verbaq; prouiſã rem non inuita ſequentur. Poſſunt quoque appellari Dictiones, iuxta illud Ariſtotelis, Ac nomen quidem & verbum dictiones ſunt tantummodo, & cæter. Verum æquefuſa eſt hæc appellatio, atque ſuperior. Sed neq; placet recentiorum conſuetudo, qui iã hinc ab initio nomina & verba ſub termini vocabulo per tractant. Terminus enim nihil eſt aliud, quàm prædicatum, aut ſubiectum propoſitionis, ut poſtea dicemus: prædicata verò & ſubiecta ſępiſſimè ſunt orationes, de quibus tamen hoc loco non agimus. Accedit eo, quod termini appellatio non conuenit nominibus & verbis qua ratione ſunt primæ partes, elemẽta uè cuiuſq; modi diſſerendi, Diuiſionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in præſentia tractantur, ſed ſolùm vt in ea terminari poteſt reſolutio ſyllogiſmi ſimplicis, ac proinde cuiuſque argumentationis. Hinc enim terminus dictus eſt. Neq; verò Ariſtot. & ſi oĩa ab initio Dialecticæ ad Syllogiſmi ſimplicis doctrina cõtulit, vllã Termini mẽtionẽ niſi

Quint. li. 1. cap. 9. Horat. in art. poet. & peri. 4. *Recẽtiores.* Li. 6. ca. 9. *Vnde dictus termi.* 1. peri. 1.

Nomen ge- niſi poſt aliquot libros,fecit, vt pote cùm tandem ad
neraliter ac ſyllogiſmi ſtructuram deuenit. Potius ergo compre-
ceptum. hēdēda ſunt nomina,& verba vocabulo Nominis la
1.peri.3. tè accepto,quā Nominis ſignificatione ſic ait Ariſto
Nomē gene teles. Verba ipſa per ſe dicta,nomina ſunt,& aliquid
raliter idē ſignificant.Quo in loco,ut uno uerbo rem exponam.
quod cate- Nomen idem eſt quod categorema; ſicq; non modo
goremata. nomina & verba,vt ſuprà definita ſunt, ſed etiam ea
Cap.12.& omnia complectitur, quæ directò ad nomen & uer-
14. bum,reuocantur.Et hac quidem vſurpatione nomi-
Vt præd.1. nis tam ſæpe utitur Ariſtoteles,ut ei , qui vel medio-
& 5. criter in eius lectione verſatus fuerit, plurima occur
1.peri.7. rant exempla.Qua propter nominis vocabulo hac ſi
11.poſt.10. gnificatione accepto,iam inſtitutum perſequamur.
1.top.13.
2.top.12.

De nominibus caſu æquiuocis. *Cap.* XIX.

1.elen.1.
4.meta.4. Nomen æquiuocum ſeu multiplex eſt, quod di-
uerſis rationib. ſua ſignificata ſignificat. Nomi-
ne Rationis intellige mentalem rei ſignificatæ defini
elicitur ex tionem,quam nomen ſignificat,iuxta illud Ariſtote-
pręd.ca.1. lis,Ratio quam nomen ſignificat,eſt definitio,mente
ſcilicet fabricata.Hæc enim ſignificatur nomine, etſi
confusè. Quanquam Rationis uocabulo etiam ſim-
plex conceptus rei,cuius nomen eſt ſignum , optimè
4.Meta. 7. poteſt intelligi. Hac de cauſa nomen Canis dicitur
ęquiuocum,quia alia ratione ſignificat canem dome
ſticum,alia piſcem,alia ſidus. Nominum porro æqui
uocorū,quædam caſu,fortunàue ſunt æquiuoca, quæ
dam conſilio & ratione. Ea ſunt caſu ęquiuoca,quæ
Caſu æqui- diuerſis omnino rationibus ſuis congruunt ſignifica-
uócum. tis:ut nomen Gallus homini natione Gallo, & gallo
aui: & vocabulum Alexander Alexandro Paridi , &
Alexandro Macedoni : & uerbum Perdo ei quod eſt
amitto. Et ei quod eſt deſtruo ; & Inueſtigabile ei,
quod ueſtigari poteſt.eiq;, quod ueſtigari nō poteſt.
Nomē ęqui Atque huius quidem claſſis nullum æquiuocum vo-
uocum non cabulum,cenſetur vnum nomen , ſed multa, quippe
cum

cùm nullum ſit, quod multas, omninoq; diuerſas ſi- *eſt unum*
gnificationes non habeat. Vnde & enunciatio ex uer- *nomen, ſed*
bo aliquo huius generis compoſita non fit una, ſed *multa.*
plures, ut ſi dicas, Gallus cantat, Alexander à rege
progenitus eſt, Crœſus Halym ingreſſus perdet quàm
plurima regna. Vię Dei ſunt inueſtigabiles. Dicuntur 1.peri.7.
autem hęc nomina caſu æquiuoca, quia in his impo-
nendis nulla habetur ratio cognationis, conuenienti *Cur dican-*
æve rerum ſignificatarum. Atque hęc ęquiuoca pro- *tur caſu*
priè ęquiuoca cenſentur apud Ariſtotelem. *æquiuoca.*
Vt 1.de ge

De nominibus conſilio æquiuocis, ſeu Analogis. Cap. X X.

ne.6.& 4. meta.2.

EA ſunt conſilio ęquiuoca, quę diuerſis quidē ratio nibus ſed tamē ita diuerſis, ut quodāmodo ſint eadem, ſuis conueniūt ſignificatis, ut nomē homo, quod quidē eadē quodammodo ratione dicitur de homine uero, & de picto. Homo enim uerus animal rationale depictus autē eſt animalis rationalis imago. Hęc uerò dicuntur conſilio ęquiuoca quia non temerè & caſu, ſed conſilio & ratione rebus diuerſis imponuntur, ſpectata nimium cognatione aliqua earum inter ſe ſe. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quę ſolum ob memoriam, aut ſpem conſilio ęquiuoca dicuntur, ut cùm quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli, aut ſperans filium D. Paulo ſimilem futurum, quoniam hoc ſimpliciter ſunt caſu ęquiuoca cùm nō imponātur rebus diuerſis ob aliquā earū inter ſe cognationē. Ea igitur, quę ob affinitatē rerū ſignificatarū conſilio ęquiuoca uocantur aut relatione, aut comparatione relationū talia dicūtur. Relatione quidam, vno quatuor modis, uel ad vnum finem quo pacto, hoc nomen Sanum ęquiuocū eſt habenti ſanitatem efficienti, & conſeruanti, uel ab uno efficiente, quo pacto hęc uox Medicum ęquiuoca eſt habenti artem medicinę, & omnibus inſtrumentis, quibus medicus utitur, uel ab una forma, quo

Ex 2. Eth. 6.& ex 4. meta.2.

Cur dicantur conſilio ęquiuoca.

1.eth.6.

Aequiuoca relatione.

pacto hæc vox Animal eſt æquiuoca habenti formã animalis,& animali depicto & fictili.vel ab vno ſubiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens ęquiuocum eſt ſubſtantiæ,quæ per ſe exiſtit & accidentibus,quæ per ſubſtantiam,cui inhęrent,exiſtunt.Comparatione verò relationũ,quę Græcè ἀναλογία, Latinè proportio nominatur,ęquiuocũ eſt,exempli cauſa, nomen Pes pedi animalis,& montis,& nomen Aſpectus aſpectuĩ oculorum,& mẽtis:quia nimirum vt ſe habet pes animalis ad animal,ſic pes montis ad montem: itemque vt aſpectus oculorum ad corpus, ſic aſpectus mentis ad animum.Atq; hæc extrema ęquiuoca apud Ariſtotelem, & veteres eius interpretes Analoga dicuntur, quaſi dicas proportionalia.Sed recentiores longo vſu obtinuerunt, vt iam nunc omnia conſilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.

Aequiuoca proportio. Ci. de vniuerſitate. Vt 2. poſt. 19. & 1. eth.6.& 5. meta.6. *Anologa dicantur.* Vide Caie. de Analogia nomin.

De nominibus vniuocis. · *Cap. XXI.*

Ex pręd. 1.

NOmen vniuocum eſt, quod eadem omnino ratione ſua ſignificata ſignificat,vt vox Homo cõparatione omnium virorum hominum:omnes ſiquidem dicuntur homines, quia ſunt animalia rationalia. Sed animaduertendum eſt,non ita æquiuoca ab vniuocis diſtingui, vt nullum æquiuocum ſit aliqua ratione vniuocum.Nam hoc nomen Gallus, quod caſu æquiuocum eſſe diximus, vniuocum etiam eſt, ſi ad gallos tantũ gallinaceos, quos eadem omnino ratione ſignificat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo ſuperius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus,nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocum attulimus.Itaque non hęc diſtinximus quaſi diuerſa vocabula, ſed quaſi diuerſas nuncupationes nominum,quemadmodum inſtituimus. Nullum autem eſt incommodum, ſi propter diuerſas conſiderationes, diuerſæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina reſpectu omnium ſuorum ſignificatorum conſiderentur,

Occurritur tacitę obiectioni.

Quæpend

tur nulla penè uniuoca reperietur. Nam,ut omittam caſu æquiuoca, quæ non pauca ſunt, omnia iam fermè uocabula tritus ſermo analoga fecit. *nomina ſũt æquiuoca.* 1.de gene. 6.

Comparantur inter ſe caſu æquiuoca analoga, & vniuoca. Cap. XXII.

PORro caſu æquiuoca, & uniuoca ſunt omnino aduerſa, & quaſi contraria inter ſeſe: analoga uerò ſunt media inter utraq;. Nam caſu æquiuoca diuerſis oĩno rationibus ſua ſignificata ſignificãt, uniuoca eadem omnino, analoga nec oĩno diuerſis, nec omnino eadem. Vnde cum omne medium inter contraria modo aliquo utrique extremo repugnet, & cum utroque modo aliquo conueniat, meritò Ariſtoteles ita de analogis loquitur, ut nunc [a] ea reijciat ab ęquiuocis, nũc [b] ab uniuocis: & rurſus, modò [c] appellet æquiuoca, modo [d] uniuoca. Sed cùm analoga diuerſis ſimpliciter rationibus ſuis conueniant ſignificatis, non item ſimpliciter eadem, ſed quodammodo eadem, ut diximus, non dubium eſt, quin maiorem cum ęquiuocis à caſu, quàm cum uniuocis habeãt ſocietatem: id quod in cauſa fuit, ut ab Ariſtot. initio categoriarum eadem definitione cum æquiuocis à caſu, ſub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum uniuocis ſub uniuocorum nomine.

Analoga ſunt media inter caſu æquoca & uniuoca. Capit. 20. 21.22. a 4.meta. 2. b Præd.1. c Præd.1. d 2.met.1. *Plus conueniũt analoga cũ æquiuocis à caſu, quã cũ vniuocis.* præd.1.

Illud tamen aduerte aliter nos hoc loco, aliter Ariſtotelẽ de æquiuocis & uniuocis diſſerere: ille ſiquidem de rebus, nos de uocibus loquimur. Res æquiuocę ſunt, quæ uocibus æquiuocis ſignificantur: uniuocæ, quæ uniuocis. Recentiores appellant uoces æquiuocas & uniuocas, Aequiuoca æquiuocantia, & Vniuoca uniuocantia: res autem, Aequiuoca ęquiuocata, & uniuoca uniuocata. Verùm his uocabulis, cum res perſpicua ſit, non eſt neceſſe uti. Illud obiter ex Gręcis uocabulis intellige, magis propriè res, quam uoces, dici æquiuocas. Nam & συνώνυμα, quæ nos ęquiuoca dicimus, & ὁμώνυμα, quæ appellamus uniuo-

Locis nũc citatis. *Res æquiuocæ et uniuocæ.* *Magis pro-*

priè res quæ voces dicũtur æquiuoca & uniuoca. ca, ex ipſa uocabulorum ui dicuntur quaſi habentia idem commune nomen quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad uoces appellatio traducitur. Itaque uoces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas ſignificant; uniuocæ autem, quia ſignificant res uniuocas.

De nomine Concreto, & Abſtracto.
Cap. XXIII.

NOmen concretum eſt, quod compoſitum habet ſignificandi modum: ut Candidum, Homo, Nã Candidum ſignificat candorem, quaſi adiacẽtem alicui rei ſubiectæ, ſicq; rem etiam ſubiectam quodam modo ſignificat: & homo ſignificat habens humanitatem, in qua ſignificatione modus etiam quidam compoſitionis cernitur. Nomen abſtractum eſt, quod ſimplicem habet modum ſignificandi: ut candor, Humanitas. Nam Candor ſignificat ſolum candorem quaſi per ſe ſubſiſtentem extra ſubiectum: & Humanitas ſignificat ſolam humanitatem quaſi per ſe cohærentẽ extra hominem. Illa dicuntur concreta, quaſi compoſita: hæc abſtracta, quaſi à compoſitione liberá: utrunque autem in modo ſignificandi ſpectatur. Atq; abſtracta dicuntur principalia ſiue primaria, quòd ab alijs non deducantur, ſed ipſa ſint quaſi capita & fontes aliorum, ſi non Grammatica conſideratione, certè rationali, & petita ex natura rerum. Concreta uerò dicũtur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, ſiue proximè, ut Candidum à candoris nomine, ſiue remotè, ut Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

De Tho. Opus 48. de prædic. cap.2.

Cur dicantur concreta, & abſtracta.

De nomine Connotatiuo, & Abſoluto.
Cap. XXIIII.

NOmen connotatiuum eſt, quod ſignificat aliquid adiacens quaſi adiacens alicui: ut candidũ,

Veſtitum, Cæcum, Non uidens. Candidum enim ſignificat candorem qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Veſtitum ſignificat ueſtem quæ adiacet homini: Cæcum negationem aſpectus, quæ adiacet animali ad uidendum apto: & hæc una dictio Non uidens, negationem aſpectus, quæ adiacet omnibus non uidentibus ſiue ſint, ſiue non ſint. Accipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latiſſimè, ut non ſolum omnia entia, ſed etiam non entia complectar: idque intelligo ſignificare aliquid adiacens alicui, quod ſignificat aliquam formam, aut quaſi formam accidentariam alicui. Rurſus hæc eadem uocabula ſignificant ſua ſignificata, non quaſi per ſe ſubſiſtentia, ſed quaſi adiacentia, quoniam ſic ea ſignificant, ut ex modo ſuæ ſignificationis de ijs quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo ſignificare aliquid quaſi adiacens alicui. Exempli cauſa, dixerim hoc nomen candidum ſignificare candorem quaſi adiacentem corpori (ſeu per modum adiacentis, ut dici ſolet) quia ita ſignificat candorem, ut ex modo ſuæ ſignificationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita cætera. Quo tamen pacto candoris nomen, non ſignificat candorem, nec ueſtis ueſtem, nec cęcitas negationem aſpectus, nec non uiſio negationem uiſionis abſolutè. Neque enim dicuntur de ijs quibus hæc adiacent. Ita fit ut nomina connotatiua aliud ſignificent & de alio dicantur. Significant enim formas, aut quaſi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ accidunt. Neque uerò idem eſt ſignificare aliquid, & dici de aliquo, quia (ut probat Ariſtoteles:) ſi eſſet idem, idem quoq; ſignificarent, Muſicum, & Candidum, & Homo (quę de eodem homine dicuntur) id quod abſurdiſſimum eſt aſſerere. Itaque aliud ſignificant nomina Connotatiua, & de alio ex modo ſuæ ſignificationis dicuntur. Reijciũtur ergo primum à definitione ea nomina, quæ non ſignificant aliquid adiacens alicui, ut Plato, Alcibiades, Homo, Animal, & ferè uocabula primarum, & ſecundarum

Quid ſit ſignificare aliquid adiacens alicui. Quid ſit ſignificare aliquid quaſi adiacens alicui.

Connotatiuum, aliud ſignificat, & de alio dicitur. Album ſolam qualitatē ſignificat.

4. met. 4. tex. 11.

cundarum ſubſtantiarum. Dico autem ferè, quia quę dam eorum ſignificant aliquid adiacens alicui, ut Aeneum & Ligneum, qua ratione de figuris dicuntur. Hęc enim duo uocabula ſignificant ęs, & lignum tanquam formas accidentarias figurarum: id quod in alijs etiam quibuſdam cernere eſt. Reijciuntur deinde illa, quæ ſignificant aliquid adiacens alicui, non tamen ut adiacens, ſeu per modum adiacētis, ut Candor, Veſtis, Cęcitas, Non uiſio.

Nomē abſolutum. Nomen abſolutum eſt, quod ſignificat aliquid non quaſi adiacens alicui, ſed quaſi per ſe ſubſiſtens, ſeu (ut Dialectici loquuntur) per modum per ſe ſtantis: qualia ſunt omnia, quę à definitione connotatiuorum reiecimus. *Cur dicatur nomen cōnotatiuū cur abſolutum.* Ex eo autem dictum uidetur nomen connotatiuum, quia præter id quod ſignificat, aliud etiam de quo dicitur, notat. Abſolutum uerò, quia præter id quod ſignificat, nihil aliud notat de quo dicatur. Illud tamen hoc loco prętermittendum non eſt, *Latius patet concreti nominis nūcupatio, q̄ connotat. et connotat. quam adiectiui.* latius patere Concreti nominis nuncupationem, quàm Connotatiui: & Connotatiui, quàm eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur. Quanquam enim omnę adiectiuum eſt connotatiuum, & omne connotatiuum concretum, (id quod animaduertenti facilè patebit) non tamen omne concretum eſt connotatiuum, nec omne connotatiuum adiectiuum. Hæc enim uocabula, Socrates, Homo, Animal, & alia pene infinita primarum & ſecundarum ſubſtantiarum, teſtibus etiam Theologis concreta ſunt, nec tamen connotatiua dici poſſunt. *D.Th.j.p. q 39.& alij.1.di. 4. & 34.* Hęc item uerba: Pater, Dominus, Pręceptor connotatiua ſunt, nec tamen adiectiua, ſed ſubſtantiua. Quo fit ut perperam hæ nuncupationes à quibuſdam confundantur, & pro eadem promiſcuè uſurpentur.

De nomine Denominatiuo, & Denominante. Cap. XXV.

NOmen denominatiuum eſt cõnotatiuum, quod a priori aliquo vocabulo voce ac ſignificatione deducitur: vt Candidum, Iuſtum. Vtrunque enim connotatiuum eſt, & illud à candoris nomine, hoc à Iuſtitię uocabulo voce ac ſignificatione deriuatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iuſtitię nomen ex genitiuo Iuſti deducitur) ſed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua ſuprà locuti ſumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina abſoluta. Poſteriori reijciuntur ea connotatiua, quę aut voce, aut ſignificatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit vt hoc nomen Studioſus pro virtute prędito acceptum, non ſit denominatiuum, quia non deducitur voce, ac ſignificatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine ſtudium, ſola autem ſignificatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, vt hęc nomina Curſor, Pugil, & cętera huiuſmodi, qua ratione ſignificant vires quaſdam naturales, non ſint denominatiua. A nullo enim priori ſimplicioriq; vocabulo voce, ac ſignificatione deducuntur. Nam etſi voce tenus ex nominibus actuum trahũtur, vt Curſor ex curſu, & Pugil ex pugillatu, ſignificatione tamen à nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas ſignificãt, non ſunt adhuc abſtracta vlla nomina impoſita. Ex his perſpicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quàm denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua eſſe connotatiua, neć tamen omnia connotatiua eſſe denominatiua.

Ex præd. 1. & 5. & ex 2. top. 2.

Alb. Mag. in pręd. tract. 1.

Cap. 23.

Ibidem.

Latius patet connotatiuum quã denominatiuum.

Nomen denominans eſt, à quo denominatiuum voce, ac ſignificatione deducitur. Ad hoc genus pertinere poſſunt non ſolum abſtracta vocabula, vt Candor, Iuſtitia, ſed etiam concreta, vt Candidum, Ignis.

Denominant.

Etiam con

creta denominãtia eſſe peſſunt. Nam à candido tum uoce,tum ſignificatione deducitur Candidatum,& ab igne ignitum.Illa vocari poſſunt primaria denominantia,hęc ſecundaria. Ex quo fit ut idem nomen poſſit eſſe denominatiuum, ac denominans diuerſorum reſpectu. Candidum enim ſi cum candoris vocabulo comparatur, denominatiuũ eſt,ſi cum nomine Candidatum,denominãs. Verùm, ut quę dixi,melius intelligas,aduertè in quouis denominatiuo duplicem reſpectum requiri, alterum ad vocabulum denominans,a qua uoce, ac ſignificatione deducitur,alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere ſignificat,ſeu,cuius eſt connotatiuum. Propter priorem quidem reſpectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante,denominatiuum: propter poſteriorem autem alicuius rei denominatæ denominatiuum.Vnde efficitur,ut quem admodnm omne denominatiuum eſt denominatiuum à certo quodam & deſignato uocabulo, ſic etiam ſit denominatiuum certę cuiuſdam rei, aut definitarum quarundam.Id quod ideo collegerim,ut mirari deſinas, ſi uideris nomina denominatiua non de omnibus de quibus dicuntur,denominatiuè prędicari. Re enim vera Coloratum prędicatur denominatiuè de corpore,cuius eſt cõnotatiuum,de albo autem,cuius non eſt connotatiuum, denominatiuè prędicari non poteſt.Hęc item nomina Bonus,Sapiens,Iuſtus, prędicantur denominatiuè de hominibus, quibus Bonitas,Sapientia,& Iuſtitia accidentaria eſt: de Deo autem,in cuius ſimpliciſſima eſſentia huiuſmodi perfectiones continentur,non denominatiuè,ſed eſſentialiter dicuntur. Aeneum quoque,ligneum, & huiuſmodi,dicuntur denominatiuè de figuris,vt de circulo,& triangulo: eſſentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compoſitis, ut de triangulo ęneo,& ligneo circulo. Rationale denique dicitur denominatiuè de animali,eſſentialiter de homine,ac Socrate.

Primaria denomin. Secũdaria.

Duplex reſpectus rẽquiritur in quouis denominat.

Denominatiua non de omnib.dicũtur denominatiuè.

Nullum genus prædicatur denominatiuè de ſua ſpecie.

D.Th.1.p. q.13.& alij Theologi 2.d.22.

De nomine Communi & Singulari.

Cap. XXVI.

NOmen commune ſeu vniuerſale eſt, quod eadem ratione de pluribus prędicatur: vt Homo. Singulare autẽ, ſeu Diſcretum, ſeu indiuiduum, eſt quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco preſſius, quam ſupra, intelligendum eſt, vt pote pro verè affirmari. Nam ſi accipiatur pro affirmari aut negari, ſiue verè ſiue falsò, ut ſuprà expoſuimus, nomina ſingularia erũt communia Plato enim ea ratione, qua Platonem Ariſtotelis pręceptorem ſignificat, prędicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falsò & affirmatiuè. Cum uerò in definitione audis De pluribus, nomine plurium intellige plura ſecundum idem nomen. Nam ut nomen aliquod dicatur commune, non ſatis eſt ſi prędicetur de ijs, quæ dicantur plura ſecundum aliud nomen. Sic enim nomina ſingularia communia eſſe iudicabũtur. Platonis ſi quidem nomen vna ſola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, ut potè de hoc Ariſtonis filio, de hoc Philoſopho, de hoc Ariſtotelis pręceptore. Nomen etiam Conimbricę prędicatur de pluribus attributis Conimbricę, ut de urbe prope Mondam ſita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prędicatur de pluribus perſonis diuinis, & tamen ſingulare eſt, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiuſue cogitari non poteſt, quo pacto Theologi Dei notionem deſcribũt. Hac enim ſpectata ſignificatione ſic ait Sapiens, Affectiui, aut regibus deſeruiẽtes homines, incommunicabile nomen (ſcilicet Dei) lapidibus & lignis impoſuerunt. Ratio denique eadem ſignificatione accipitur in definitione nominis communis, qua in definitionibus ęquiuocorum, & vniuocorum. Cum ergo in ea definitione dicitur: Quod prędicatur de pluribus,

Prædicari preſſius quàm ſuprà.

De plurib.

D. Th. 1. p. q. 2. & alij 1. d 3.

Sap. 14. Cap. 19. & cęt.

pluribus,excludũtur omnia nomina ſingularia, quia nullum eorum prędicatur de ijs, quæ ſecundum ipſum plura dici poſſũt, hoc eſt, quia nomen Platonis quatenus ſingulare,eſt nõ prædicatur de ijs quę plures Platones appellari poſſint nec Conimbricã de ijs quę plures Conimbricę dici queant,nec Deus de perſonis quę dicantur plures Dij. Cum verò additur, Eadem ratione, excluduntur omnia nomina ęquiuoca,niſi quod analoga quodam modo comprehenduntur quatenus eadem quodammodo ratione pluribus conueniũt.Id quod in cauſa eſt, vt apud Ariſtotelem pleraque analoga tum communia, tum vniuerſalia dicantur.

Analoga ſunt quodã modo communia.

vt 1.de partibus amma. in fine. & 3. meta.3. & 10.met. 4.

Duo tamen hic aduerte. Alterum, nomina quidem communia vocari apud Grãmaticos Appellatiua,ſingularia uerò,Propria. Alterum,loco nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potiſſimum genera periphraſeos vſurpari. Vnum eſt cùm nomini communi addimus pronomen demonſtratiuum,vt ſi dicam,Hic homo,Hic ęquus quę orationes.Indiuidua ex demonſtratione dicuntur.Aliud eſt,cum oratio communis, ob aliquam hypoteſin vni tantum rei accommodatur, vt ſi dicam filius Sophroniſci, Filius Ioannis principis. Poſito enim quod Sephronico non fuerit alius filius, quàm Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Luſitanię regis filio alius,quàm Sebaſtianus,ſanè illis orationibus Socrate philoſophum & Sebaſtianum Regem ſignificabo. Sed huiuſmodi oratione, quia re vera communes ſunt,nec vni rei ſoli, niſi ex hypotheſi, conueniunt, indiuidua non ſimpliciter,ſed ex hypotheſi dicuntur. Mitto hic orationes ex nominibus communibus & ſignis particularibus conſtructas,vt quidam homo,quidam equus (quę indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantum, ſed de pluribus dicuntur.

Appellatiua propria.

Duob. modis poſitiſſimum indiuidua periphraſi ſignificari.

Indiuidua ex demonſtratione.

Ex Porph. de ſpecie.

Indiuidua ex hypoth.

Indiuidua vaga.

Di-

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis communis. Cap. XXVII.

SEd contra definitionem nominis communis ſic licet argumentari. Omnia nomina æquiuoca ſunt *Obiectio 1.*
communia teſte Ariſtotele, qui res æquiuocas definiens, ſic ait. Aequiuoca ſunt quorum nomen commune eſt: nomina autem æquiuoca non prædicantur *Præd. 1.*
de pluribus eadem ratione (ſubdit enim Ariſtoteles. Ratio uerò ſubſtātiæ diuerſa, id quod etiam ex dictis ſatis perſpicuum eſt) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia. Licebit etiam ſic argumentari. Hæc nomina Mūdus,
Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiuſmodi ſunt communia (Phyſici ſiquidem, & Aſtrologi, qui diſſerunt *Obiectio 2.*
de mundo, ſole, & cæteris huiuſmodi, non agunt niſi de rebus communibus, cùm ſingularia omnium Philoſophorum conſenſu a diſciplinis reijciantur) his *Singularia eijciūtur à diſciplin.*
autem nominibus non congruit definitio nominis cōmunis, quia nō prædicantur de pluribus (neque enim uerè dicimus plures eſſe mūdos, aut Soles, aut Lunas, aut Mercurios) igitur definitio nominis conuenit omnibus nominibus communibus. Quare non eſt rectè tradita. Priori obiectioni occurres, Altero e duobus modis nomina dici poſſe communia, aut ſola uoce aut uoce ac ſignificatione ſimul, atque æquiuoca quidem nomina uoce ſola eſſe communia, nos ea tantum definuiſſe, quæ & uoce & ſignificatione ſunt cōmunia, quare non mirum eſſe ſi definitio nominis communis nomina communia prioris generis non comprehendat. Poſteriori reſpondebis. Nomina illa & eſſe uerè communia, ut à nobis definita ſunt, & prædicari de pluribus. Nam cùm hoc nomen Mundus non ſignificet primò hunc deſignatum mundum, ſed mundum abſolutè ac ſimpliciter quo pacto Philoſophi de mūdo diſſerunt, dubiū non eſt quin ex modo ſuæ ſignificationis prædicari poſſit de pluribus mūdis, qui

Ariſt. 2. eth. 2. & 1. het. a. d. Theo. 2. & 3. met. extremis uerbis. Et alij alibi.

Solut. prioris obiect.

Cōmunia uoce ſola.

Cōmunia uoce & ſig.

Solut. poſt

qui ſub mundo abſolutè ac ſimpliciter concepto, apprehendi & cogitari poſſunt. Itaque ſi mente apprehendas tres deſignatos mundos, iam de ſingulis verè enunciabis hoc nomen Mundus, & ſi plures in rerum natura non ſint. Id quod de cæteris huiuſmodi nominibus dicendum eſt.

Emergit obiectio. At dum ita reſpondeo uideor planè retexere id, quod ſuprà dixi, Hoc nomen Deus eſſe ſingulare, nō commune. Vt enim hoc nomen mundus non ſignificat primo hunc mundum, ſed mundum abſolutè, ſub quo concipi poſſunt plures mundi, ſic nomen Deus non uidetur primò ſignificare hunc Deum, ſed Deū abſolutè, ſub quo proinde concipi poſſunt plures Dij: quare ſi nomen Mundus, quia ſignificat mundum abſolutè, commune eſt; pari ratione nomen Deus commune erit. Verum ſi rectè attendis, nil retracto.

Solutio. Nam longè aliter ſentiendum eſt de nomine Deus, atq; de nomine mundus, deq; cæteris huiuſmodi. Hęc namq; ſignificant res finitæ perfectionis, quę quidem communi conceptu concipi poſſunt, additionemque ſingularis perfectionis recipere; illud autem ſignificat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo ualeat, non poteſt concipi niſi ut deſignata & ſingularis. *Deus non poteſt mente concipi niſi ut ſingularis.* Quod ſi quis adhuc vrgeat dicatq; Methaphyſicum differere de Deo ergo ſi ſingularia, ut dictum eſt, reijciuntur à diſciplinis, nomen Dei non eſſe ſingulare, ſed commune: occurres. Meritò ab hac regula excipiendam eſſe rem eam, quæ propter ſuam perfectiononem communi vniuerſaliue conceptu apprehendi non poteſt. *Obiectio. Dilutio. Excipitur Deus à regula ſingularium nō cadentium ſub diſciplinam.* Non negauerim tamen hoc nomen Deus tum uoce, tum etiam quodammodo ſignificatione commune eſſe Deo & ijs hominibus qui in ſacris literis ob iudicandi munus aut gratiam qua Deo ſunt ſimiles, uocātur dij. Sed hæc communio analogica eſt, nec diſſimilis ab ea, qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis eloquentibus, & Iobi patientibus. *Qua ratione nomen Deus ſit cōmune.*

De

De nomine Tranſcendente, & non tranſcendente. Cap. XXVIII.

NOmen tranſcendens, etſi non eadem ſignificatione apud omnes ſumitur, tamen iuxta communiorem vſurpationem ſic definiri poteſt, Nomen tranſcendens eſt, quod de omnibus, ac ſolis veris rebus dicitur. Sex porrò tranſcendentia eſſe dicuntur, Ens, vnum, Verum, Bonum, Aliquid, & Res, de quorum ſignificatione alibi diſputandum eſt. Reliqua iuxta hanc ſententiam ſunt non tranſcedentia. in quibus numerantur ea, quę à recentioribus dicuntur ſupertranſcendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehenſibile, & ſi quæ ſunt alia, quę non tantùm de omnibus rebus veris, ſed etiam de fictis verè affirmantur.

Sex tranſcendentia. D.Tho.de veritate, q.1.ar.1.& de natura gener. c.3. *Super tranſcendentia.*

De nomine Poſitiuo, & Negatiuo. Cap. XXIX.

NOmen negatiuum eſt, quod ſignificat negationem alicuius. Quod duplex eſt, aut enim ſignificat negationem alicuius in ſubiecto natura apto, ut Cæcum, Tenebroſum, Imprudens, aut nullo importato eiuſmodi ſubiecto. vt Non uidens, Non colluſtratum Non prudens, Nam Cæcum ſignificat negationē aſpectus in oculis. Non uidens autem negationem aſpectus in quacunque re ſubiecta, ſiue uera, ſiue ficta. Vnde fit, vt falsò quis dixerit, lapidem eſſe cæcum & hircoceruū; verè autem lapidem eſſe non uidentē & hircoceruum non videntem: quod idem diſcrimen in cæteris facilè perſpicitur. Ac priora illa quidem nomina dicuntur Priuatiua, ſeu priuantia, poſteriora uerò retento communi nomine; Negatiua tantummodo ſeu negantia vocantur. Atque huius generis ferè omnia dicuntur ab Ariſt. Infinita, eo quòd tam de ijs quæ ſunt, quàm de ijs quæ non ſunt, id eſt, tam de

Duplex nomen negatiuum.

Priuatiua. Negatiua. Infinita. 1.per. 2. c 3.

de rebus veris, quam de ijs quæ ueræ res non ſunt, ue re affirmantur: ut nõ homo, Nonchimęra. Illud enim dicitur de omnibus tum fictis, tum ueris rebus pręter quam de homine. hoc autem de omnibus ſimiliter
Negatiua nõ infinita. præterquam de chimæra. Quæ uerò ex hoc genere aut cum ſolis ueris rebus, aut cum ijs quæ ueræ res non ſunt, reciprocantur, ut Nonnihil, & Non ens, ea quia non tam latè patent, non dicuntur ab Ariſtotele infinita.

Poſitiua. Nomina poſitiua ſunt, quæ non ſignificãt negationem alicuius, ut Homo, Chimæra, Videns, Prudens, Indutus, & ſimilia.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis negatiui. Cap. XXX.

Obiectio. I. SEd contra iſta, Hoc nomen negatio ſignificat negationem alicuius (ſignificat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non eſt nomẽ negatiuum, cum nec ſit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis quæ ex aduerſo à priuatiuis diſtinguuntur, (nam nec eſt infinitum, nec cum ſolis entibus, aut cum non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomi-
Obiectio 2. ni non negatiuo, quod abſurdum eſt. Præterea hæc uox Non homo ſignificat negationem alicuius, ut ſatis apertum eſt, & tamen non eſt nomen negatiuum, ſed oratio, quippe cum ea audita duo in nobis gignãtur conceptus ultimi, alter particulę Non, alter particulæ Homo; igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam eſt incommodum.
Obiectio 3. Idem apertius oſtenditur in uoce Nonnihil, quam
Ca. ſuper. inter negatiua nomina recenſuimus. Componitur
Cap. 15. enim ex uoce Nihil, quam ſuprà orationem eſſe affir-
Solutio I. mauimus. Prima tamen abiectio facilè diluetur, ſi dicas hoc nomen Negatio nec eſſe negatiuum, ut probatum eſt, nec ſignificare negationem alicuius. Quã-
Sola nega- quam enim omnis negatio ſpecialis, ut negatio aſpe-

ctus,

ctus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri, neget aliquid, hoc eſt, ſignificatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omninò negat.

tio ſpecial. aliquid negat.

Secundæ obiectioni reſpondebis, vocem Non homo, non eſſe orationem, vt Ariſtoteles planè fatetur.

Solutio. 2.
1.peri.2.

Quanquam enim particula Homo proprias habeat, peculiareſq; ſignificationes extra totam vocem, tamen in vnius dictionis compoſitionem coniunctæ, eiuſmodi ſignificationes amittunt, totaque ipſa dictio ex vtraque voce conflata ſignificat negationem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem ſignificat.

Vide ſupra ca.13.

Neque verò vlla eſt hæc conſecutio, quam quis fortaſſe extruxerit, Non Homo ſignificat negationem hominis, ergo ſignificat negationem, & hominem: quemadmodum nulla ſit conſequentia ſi ita colligas. Hoc nomen Pater ſignificat reſpectum ad filiũ, ergo ſignificat reſpectum & filium.

Occurritur ineptę obiectioni.

Cur autem duo in nobis gignantur conceptus audito nomine Non homo, negationis ſcilicet, & hominis, cauſa eſt, quia negatio ſpecialis concipi non poteſt, niſi concipiatur id quod negatur, non autem quòd vna pars nominis infiniti imprimat vnum conceptum, altera alterum. Non ſecus enim audito nomine Pater concipimus & patrem, & filium: verùm non quia pars altera nominis gignat alterum conceptum, altera alterum, ſed quia pater ſine filio percipi nullo modo poteſt.

Cur audito infinito nomine duo in nobis gignantur conceptus.

Tertiæ obiectioni occurres, uocem Nihil aliquando idem valere quod nulla res, aliquãdo idem quod Non ens, priorique modo eſſe orationem, poſteriori, nomen negatiuum, non quidem ſignificans negationem & ens, vt modò oſtendimus, ſed negationem entis, quæ alia negatione haud dubiè negari poteſt. Negatio autem negationis entis ſignificatur voce Nonnihil.

Solutio 3.
Duplex ſignificatio vocis Nihil.

De nominibus Repugnantibus & non repugnantibus. *Cap. XXXI.*

Repugnantia. NOmina repugnantia ſunt, quæ de eadem re uere affirmari non poſſunt: ut Album, & Nigrum. Ambulat ac Non ambulat: Doctus, & indoctus: Lapis, & Lignum. Cum audis. Quę effirmari non poſſunt, intellige ſimul; ſeu in eodem tempore, & eodem modo. Cùm additur, De eadem re, intellige de eadem re ſingulari, ſecundùm eandem partem, & reſpectu eiuſdem. Nam alioqui nulla ſunt propemodum nomina, quæ de eadem re uere affirmari nequeant, ut animaduertenti facile patebit. *Non repugnantia.* Nomina non repugnantia ſunt, quę eadem de re uere affirmari poſſunt: ut Doctus, & Modeſtus: ſimplex, & Prudens: Diues, & miſer. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in ſuperiori intelligendas eſſe diximus.

Duo genera repugn. *Oppoſita.* Porrò nominum repugnantium duo ſunt genera. Alia nanq; ſunt oppoſita, alia non oppoſita, ſeu diſparata. Oppoſita ſunt, aut Contradicentia, ſeu contradictoria, ut Iuſtus & Non iuſtus: aut priuatiue oppoſita, Vt uidens & Cęcus: aut contrarie, ut Album & Nigrum: aut relatiue, ut Pręceptor, & Diſcipulus: quę quidem reſpondent quatuor generibus oppoſitarum rerum ab Ariſtotele traditis, de quibus poſtea breuiter agemus. *Ad finem lib. 2.* *Diſparata.* Reliqua nomina repugnantia, ſunt non oppoſita, ſeu diſparata, ut lapis: & lignum: Caro, & Spiritus.

De nominibus Primæ, ac Secundæ intentionis, quæ & primæ, ac ſecundæ impoſitionis dicuntur. *Cap. XXXII.*

Prior uſurpatio ex Boeth. pe- DVplici ſignificatione uſurpatur hęc nuncupatio nominum primę, ac ſecundę intentionis. Quidam ita loquuntur, vt nomina rerum dicant primæ

intentionis,

intentionis; quaſi primi propoſiti & inſtituti eorum qui nomina impoſuerunt: nomina verò nominum appellent ſecundæ intentionis, propoſitiuè. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus, alia Platanus, & aliæ alijs vocabulis: deinde ipſis rerum vocabulis, ut nimirũ aliud appellaretur Nomen, aliud Verbum, aliud Participium, & alia alijs nominibus. Iuxta hunc loquendi morem ſola nomina impoſita vocibus ſignificantibus ex impoſitione, qua ratione ex impoſitione ſignificant, ſunt ſecundæ intentionis: cætera omnia ſunt primæ, etiamſi veras res non ſignificent. Atque hoc ſignificatu ſatis apertum eſt, cur nomina primæ intentionis primæ etiam impoſitionis dicantur: ſecundæ autem intentionis, ſecundæ impoſitionis.

categorias Ariſtot.

Alij vocant nomina primę intentionis ea, quæ ſignificant primas intentiones: ſecundæ autem intentionis, quæ ſignificant ſecundas. Nomine autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ conueniut rebus veris, etiam ſi eiuſmodi res a nemine concipiantur. quod uocant conuenire a parte rei. Quo pacto conuenit Socrati quòd ſit homo, quòd diſciplinæ capax: quod Socrates, quod Philoſophus, quod fortaſſe cæcus, & non iuſtus. Nomine verò ſecũdarium intentionum intelligunt ea, quę conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehẽſionem, quod dicitur per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci Homo naturaliter ſpectatę quod ſit nomen, & huic Diſputo quòd ſit verbum. Niſi enim hæ uoces apprehendantur vt ſigna rebus impoſita, nec prior erit nomen, nec poſterior verbum. Eodem modo conuenit homini quòd ſit ſpecies, quòd definiatur & ſimilia: quoniam niſi apprehendatur imagine quadam cõmuni omnib. hominib. nec ſpecies erit, nec definietur, vt alibi oſtendemus. Atq; illa quidem meritò dicũtur intentiones primę, hæc ſecundę, quia cum illa ſint horum fundamenta, intellectus noſter de rebus cogitans prius in illa, quam in hęc intendit.

Poſterior uſurpatio ex D. Tho. de natura generis 12. & 2. de vniuerſalib. & de potent. q. 7. ar. 9.

Ad Porp.

Ita ſatis perſpicuum relinquitur, cur nomina illorũ dicantur nomina primæ intentionis, horum autem ſecundæ. Et quia ea in quæ prius intendimus, prius etiã nominare poſſumus, non eſt alienum ab hac vſurpatione nominum, ut priora dicantur primæ impoſitionis, & poſteriora ſecundæ.

Nũ figmentorum nomina ſint primæ intentionis.

Quanquàm verò figmentorum nomina vt Sphinx, Chimæra, & ſimilia non ſint primæ nec ſecundæ intentionis poſteriori acceptione, ut ex dictis patet, poſſunt tamen reductione quadam dici primæ intentionis, quia res fictæ, etſi res veræ non ſunt, tamen finguntur eſſe veræ. Id quod addiderim ne aliquod nomen ſit, quod vtroque modo primæ, aut ſecundæ intentionis non dicatur. Hæc de varia nuncupatione nominum, ac uerborum dixiſſe ſit ſatis.

Concluſio libri.

Quæ pars inſtituti noſtri reſpondet initio categoriarum Ariſtotelis, vbi illæ de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de vniuerſalibus, & ſingularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER II.

Quid agendum ſit in hoc libro, item quid ſit vniuerſale. Caput I.

PROXIME ſequitur, vt infinitã nominum & verborum multitudinem in decem ordines, & quaſi claſſes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines vocat Ariſtot. κατηγορίας hoc eſt, prædicamenta, quod in his categoremata, ſeu quæ prædicantur, in ordinem coacta, diſpoſita ſint. Vocat etiam a συςιχας quaſi elementorum ſeries, quòd prima ad diſſerendum elementa in his quaſi claſſibus ordinata, & digeſta ſint. Sed quia prædicamenta nullo modo intelligi poſſunt, niſi quid ſit genus, quid ſpecies, quid differẽtia, quid proprium, quid accidens intelligatur, neceſſario hæc quinq; antè explicanda ſunt, quàm quid ſit prædicamentum, quot, & quæ prædicamenta exponamus. Quoniam verò hæc quinq; in eo conueniũt quòd ſint vniuerſalia, prius quid ſit vniuerſale, vt eſt horum commune genus, breuiter dicendum eſt.

Vt in inſcriptione prædicam & 1. poſt 18. & 1. top. 7.

a 1. poſt. 11.

Porphy. in prefation.

Vniuerſale eſt id quod prædicatur de pluribus ſubaudi eadem omnino ratione, ac ſecundum naturam: vt homo, animal. Superiori libro nomen vniuerſale definiuimus: nũc rem vniuerſalem deſcribimus. Hic tamen preſſius rem, quàm ibi nomen. Quid ſit prædicari de pluribus eadem omnino ratione, libro eodem expoſuimus. Quid autem ſit prædicari ſecundum naturam, ſic accipe. Ea prædicantur ſecundum naturam,

Ex. 1. peri. 5. Cap. 26.

a Cap. 19. & ſequen.

Prædicatio naturalis, ſeu directa.

Phyſ. 3.

formas inferiorum colliges ex 1. de cælo 9. & ex 2. phy. 3.

naturā, ſiue directè (vt dici ſolet) quæ ſunt veluti formæ eorum de quibus prædicantur, quo pacto ſuperiora prædicantur de inferioribus, & connotatiua de abſolutis, vt animal de homine, & album de cygno. Huic contraria eſt quædam prædicatio, quæ cōtra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet contrà fit. vt ſi homo prędicetur de animali, aut cygnus de albo. Inter has media eſt alia, quæ & præter naturā, & per accidens appellatur, in qua nec id quod prędicatur, eſt veluti forma eius quod ſubijcitur, nec id quod ſubijcitur eſt veluti forma eius quod prędicatur, ſed ambo vnius cuiuſdam alterius: vt ſi dicas. Album eſt dulce, vel dulce eſt album; Neutrum ſiquidē eſt quaſi forma alterius, ſed ambo ſunt veluti formę lactis, aut ſacchari. Vniuerſale igitur, quod generi, ſpeciei, differentię, proprio, & accidenti cōmune eſt, & in hęc quinq; membra adæquata diuiſione diuiditur, ita prędicatur de rebus quarum reſpectu dicitur vniuerſale, vt de eiſdem prędicetur eadē omnino ratione, ſeu (quod idem eſt) uniuocè, non tamen contra naturam, aut pręter naturam (quas prędicationes Ariſtoteles nomine prędicationis per accidens complectitur) ſed ſecundum naturam, ſiue directè.

Prædicatio contra naturam, ſeu indirecta.

Prædicatio præter naturam, ſeu per accidens.

1. poſt 15. & 18.

Vniuerſalia multis modis prædicari.

Cap. II.

Porphy. de genere.

Prædicatio in Quid.

Porphy. ibid. ex 1. top. 4.

Prædicatio in Quale.

Porphy. ibi.

Porrò vniuerſalia aut prędicantur in quęſtione Quid eſt, aut in quęſtione Quale eſt: & iterum, aut eſſentialiter, aut accidētaliter, & rurſus, aut neceſſariò, aut non neceſſariò, ſeu contingēter: Ea prędicā tur in quęſtionē Quid eſt, quę aptè redduntur, cùm quid nam aliquid ſit quęritur. Hoc modo prædicatur virtus de iuſtitia, & homo de Socrate, quia ſi quis quęrat quid ſit iuſtitia, quid Socrates, aptè reſpondebit qui dixerit, iuſtitiam eſſe virtutem, & Socratē eſſe hominem. Ea prędicantur in quęſtione Quale eſt, quę aptè redduntur, cùm qualę nam aliquid ſit, quęritur.

tur. Hoc modo prædicatur rationis particeps, rectum & alia huiuſmodi de Socrate. Nam ſi quis roget quale nam animal ſit Socrates, aptè reſpondebit qui dixerit eſſe rationis particeps, rectũ & huiuſmodi. Ea prędicatur eſſentialiter, quę pertinent ad eſſentiã ſubiecti. Hoc modo prędicantur de homine tum animal, tũ rationis particeps. Et prædicantur accidentaliter, quę nõ pertinent ad eſſentiã ſubiecti. Quo pacto rectũ prædicatur de homine, & candidum de cygno. Ea prædicantur neceſſariò (ut hoc loco neceſſaria prædicatio accipitur) quæ in affirmantur de ſubiecto, vt de eodẽ negari nõ poſſint abſque ſubiecti euerſione. Quo pacto diſciplinæ capax prædicatur de homine. Si quis enim negauerit hominem eſſe diſciplinę capacẽ, conſequens eſt vt neget eundem eſſe hominem. Hęc iccirco tam firma prædicatione de ſubiecto dicuntur, quæ, uel pertinẽt ad eſſentiam ſubiecti, uel ex intimi eſſentiæ principijs naſcuntur. Ea denique prædicãtur nõ neceſſariò, ſeu cõtingenter, quæ ita de ſubiecto affirmanẽ, ut de eodẽ negari poſſint abſq; ſubiecti euerſione. Quo pacto candidum prædicatur non modo de homine, ſed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem eſſe hominem, qui eum candidum eſſe inficiatur, ſic non negat cygnum eſſe cygnum, qui candidus eſt, qui negat eſſe candidum. Quanquam enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non ſequitur ut cygnus dicatur non cygnus, quippe cùm candor cygni nec ad eius eſſentiam pertineat, nec ex intimis eius principijs profluat. Sed hæc diligentius perſequi non ad hunc locum attinet.

Prędicatio eſſentialis.

Prędicatio accidẽtalis

Prædicatio neceſſaria. Aliquãdo enim latinus accipitur. Vt lib. 3. cap. 5.

Prædicatio cõtingens. Porphy. de accidẽte.

De genere. Cap. III.

Genus itaq; eſt uniuerſale quidã, ſub quo ſpecies collocantur, ut anima. Sub hoc enim collocatur homo, q in ſpeciebus animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo. Genus eſt id, quod de pluribus ſpecie differentibus in quæſtione. Quid eſt prædicatur.

Porphy. de gene. Ex 1. Top. 4.

Dicimus namque animal eſſe genus hominis & equi, quoniam eſt vniuerſale, quod aptè redditur, cùm quid ſit homo, quid equus, quæritur. Ea uerò dicuntur differre ſpecie, quæ aut ſunt diuerſæ ſpecie, ut homo & equus: aut ſub diuerſis ſpeciebus continentur, vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam verò genus duplex eſt: aliud ſummum, aliud ſubalternum, vt vocant. Ea res dicitur genus ſummum, quæ ſupra ſe nullum genus habet: &, Quæ, cùm ſit genus, non eſt etiam ſpecies, vt ſubſtantia, qualitas, & alia, de quibus inferius dicemus. Ea uerò dicitur genus ſubalternum, ſupra quam aliud genus aſſignatur, & quæ, cùm ſit genus, eſt etiam ſpecies, vt corpus. Hoc enim comparatione ſubſtantiæ eſt ſpecies, comparatione corporis animati eſt genus. Latini tamen ſæpe numero nomen generis pro quacunque re vniuerſali, (latè etiam accepto nomine vniuerſalis) uſurpant: vt cùm dicunt, multa eſſe animalium genera, Hominem, Equum, Leonem & cętera: item Medicinæ duo eſſe genera ſubiecta, Sanum, & Aegrum Quo loquendi charactere, quoniam vſurpatiſſimus eſt, ſæpiſſimè vtimur.

Quæ differant ſpecie. Porphy. de ſpecie. *Genus ſummum.* *Genus ſubalternum.* *Nomen generis quam latè uſurpetur apud Latinos.*

De Specie. Cap. IIII.

Porphy. de ſpecie.

SPecies eſt id, quod proxime ſub aliquo genere collocatur: vt homo. Proximè ſiquidem ſub animali, quod genus eſt, continetur. Eſt autem duplex ſpecies, altera infima, altera ſubalterna. Ea res dicitur ſpecies ſubalterna, ſub qua eſt alia ſpecies: ſeu quæ cùm ſpecies ſit, eſt etiam genus: vt animal, corpus animatum, corpus. Nam horum quodque habet ſub ſe ſpecies, quarum comparatione eſt genus, & ſupra ſe genus aliquod, cuius reſpectu eſt ſpecies. Et verò res dicitur ſpecies infima, ſub qua nō collocatur alia ſpecies: ſed, Quæ cùm ſit ſpecies, non eſt etiam genus: ut homo. Siquidem homo nullam ſub ſe habet ſpeciē, ſed ſola indiuidua, quorum nequaquam genus eſt.

Species ſubalterna. *Species infima.*

Quò

Quò fit, ut aliam reſpectu horum ſortiatur ſpeciei appellationem, qua ſic ſpecies definitur. Species eſt, quæ tantum de ijs pluribus, quę ſolo differunt numero, in quæſtione Quid eſt prædicatur: vt homo de indiuiduis tantum hominibus, qui ſolo differunt numero. Indiuiduum eſt id, quod de una tantum re prædicatur, ſeu, cuius omnes ſimul proprietates multis rebus conuenire non poſſunt. His de cauſis dicimus Socratem eſſe indiuiduum, tum quia de ſe ſolo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates ſimul acceptæ in alia etiam re inueniri non poſſent. Ea dicuntur differre numero, quæ in numerando differunt, vt Socrates & Plato, itemq; vt homo & equus non ut homo & animal. Qui enim dicit hominem, ſimul etiam dicit animal, quádoquidem homo, quà homo, eſt animal. Ea verò differunt ſolo numero, quæ & indiuidua ſunt & ſub genere ſuo nullo vniuerſali diſcrimine diſſident. Hoc modo differunt Socrates & Plato, quia & indiuidui homines ſunt, & ſub genere ſuo, quod eſt animal, nullo uniuerſali diſcrimine diſtinguuntur, ſed tantum quòd Socrates ſit hic, Plato ille, quanquam ſub alio genere vniuerſali aliquo diſcrimine diſtingui poſſint: ut ſi Socrates ſit albus, Plato verò niger. Non hoc modo differunt Alexander, & Bucephalus, quia ſub animali. Alio etiam diſcrimine, quod vniuerſale eſt, multiſq; indiuiduis cõmune, diſtinguuntur: ut quòd Alexãder ſit rationis particeps, Bucephalus rationis expers. Cicero de nomine ſpeciei ita inquit. Formæ ſunt, quas Græci ἰδέας vocant: noſtri ſi qui hęc fortè tractant, ſpecies appellant: non peſſimè id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus in dicendo. Nolim enim, ne ſi Latine quidem dici poſſit, ſpecierum, & ſpeciebus dicere, & ſæpe his caſibus vtendum eſt: at formis, & formarum velim. Cùm autem vtroq; verbo idem ſignificetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Hæc Cicero. Verùm Dialectici non tanta verborum religione obſtringuntur.

Species vt vniuerſale quidam eſt

Indiuiduũ.

Quæ differut numer. Boeth. in Porph. ad ca. de gen.

Quæ differat ſolo numero.

Quę nos ſpecies, Cicero in Topicis cõmodius formas dicendas putat.

De Differentia. Cap. V.

Porphy. de differ.

Differentia dici poteſt ea forma, qua res aut à ſe in alio & alio tempore, aut ab alia re differt. Ea verò triplex eſt, communis propria, & maximè propria. *Communis* Communis differentia eſt ea, quæ nec pertinet ad eſſentiam rei, nec inſeparabilis ab ea eſt, ut ſedere, ſtare, & huiuſmodi alia. *Propria.* Propria eſt, quæ inſeparabilis quidem eſt, ſed tamen ad eſſentiam non pertinet, vt habere cicatricem, quę iam callum obduxerit: habere oculos cęſios: eſſe diſciplinę capax, & ſimilia. *Maximè propria.* Maximè vero propria, quę & ſpecifica dicitur, eſt ea, quæ & inſeparabilis eſt, & ad eſſentiam rei pertinet, vt corpureum eſſe, animatum, ſenſitiuum, rationale, & cętera huiuſmodi. Inter hęc differentiarum genera eſt latè patens diſcrimen. *Primum diſcrimen.* Communibus enim ac proprijs differentijs, accidentaliter tantum res diſcrepāt: maximè autem proprijs, eſſentialiter. *Secundum.* Item communibus & proprijs, nec diuiduntur genera in ſpecies, nec definitiones ſpecierum aſſignantur: ijs verò, quæ maximè propriæ dicuntur, maximè. *Tertium.* Ac ille quidem priores, vel proprietates ſunt, uel accidentia, de quibus adhuc dicendum eſt: hæ uerò à cæteris omnibus uniuerſalibus diſtinguuntur.

Duo differentiarū officia. Harum igitur, quæ huius loci ſunt, duo numerātur officia, alterum quòd diuidant genera, alterum quòd conſtituant ſpecies. Nam quemadmodum ęs, cum ſit vnum quid, diuerſis tamen figuris ac formis diſtrahitur, ut ex ipſo, & acceſſione diuerſarum formarum fiant diuerſæ res artificioſæ, ut ſtatua, & ſphæra: ſic animal, quod eſt genus hominis & beluę cum unius naturę ſit, tamen rationali, & irrationali, utpote diuerſis differentijs, diuiditur, ut ipſarum acceſſione homo & belua, quæ ſunt diuerſę ſpecies, efficiātur. Hinc fit vt differentia aptè definiatur hoc modo. *Prima definitio differentiæ.* Differentia eſt id, quo ſpecies ſuum genus excedit. Conſtat enim ſpecies genere ac differentia generi adiuncta, qua tamen non conſtat genus. Item hoc modo. Differentia

ferentia eſt id, quod ita ſeparat ſpecies ſub eodem genere, ut ad earum eſſentiam pertineat. Item hoc modo. Differentia eſt id, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in queſtione Quale eſt, neceſſariò & eſſentialiter. Verùm hęc definitio non complectitur eas differentias, quę proximè ſpecies infimas conſtituunt, ut rationale. Omnes tamen complectetur, ſi expunxeris illud Differentibus ſpecie. Si enim quis te rogauerit, qualia nam animalia ſint Socrates & Plato ſecundum differentiam neceſſariò utrique conuenientem, & ad utriuſque eſſentiam pertinentẽ, aptè reſpondebis, eſſe rationalia. Atq; ita in cęteris. Secunda. Tertia.

Eſt autem duplex differentia: altera generalis, altera ſpecialis. Generalis conſtituit rem, quæ non tantũ & ſpecies, ſed etiam genus; qualis eſt corporeũ, quæ conſtituit corpus, & animatum, quę conſtituit corpus animatum, & ſenſitiuum, quæ conſtituit animal. Specialis proximè conſtituit rem quę ſolum eſt ſpecies, ut rationale, quæ hominem efficit. Præter has eſt alia quædam, quæ proximè conſtituit indiuiduum, quæ indiuiduans differentia nuncupatur. Exempli cauſa, differentia, quæ homini communi adiuncta efficit Socratem, dicitur differentia indiuiduans Socratis: quæ verò efficit Platonem, dicitur differentia indiuiduãs Platonis: & ita reliquæ. Generalis differentia. Specialis. 1. Differentia ĩdiuiduãs. Scot. 2. d. 3. q. 6. & Caie. in li. de ente & eſſent. q. 5. art. 4. ad finem.

De Proprio. Cap. VI.

Toto 5. to. & extrem. pene verbis ſeptimi. Ad lib. 5. Porphy. de proprio.

PRoprium apud Ariſtotelem duplex eſt, complexum, & ſimplex. Complexum, cùm ſit oratio, in definitionemq;, ac deſcriptionem diuidatur, aliò pertinet. Simplicis uerò nomen quadrifariam accipitur. Nam & id, quod ſoli alicui ſpeciei conuenit, non tamen toti, proprium eidem eſſe dicitur, vt homini grãmaticum eſſe: & id etiam quod toti non tamen ſoli, vt homini eſſe bipedem, & id quoq;, quod ſoli ac toti, non tamen ſemper, vt homini caneſcere, & id demum, quod ſoli ac toti, ac ſemper ut homini eſſe aptũ ut rideat. Harũ acceptionũ extrema præcipua eſt. 1 2 3 4

Quarta proprij acceptio præcipua eſt.

Nā id maximè dicitur proprium rei, quod,cū ea reciprocatur , quicquid autem dicitur proprium quarto modo , id omne reciprocatur cum re , cuius eſt proprium,vt ſi dicas,quicquid eſt homo, eſt riſus capax, & viciſſim, quicquid eſt riſus capax, eſt homo,atque ita in alijs huius generis: qđ tamē in tribus ſuperioribus nunquam verè dixeris,vt ſatis apertum eſt. Ac ſuperiora illa ad accidens , qđ mox explicabimus,tranſmittenda ſunt , quòd non prædicentur neceſſariò de ſpecie,ſed cōtingenter exceptis quibuſdam ſecūdi generis quale eſt ſenſitiuū eſſe, pro facultate ſeu potentia ad ſentiendū, & alia huiuſmodi Hęc.n.neceſſariò prædicātur,& ex ipſa rei,eſſentia naſcuntur,quę cōditiones accidēti nō conueniūt, vt dicemus. Horū tamē nullum eſt propriū quarti generis apud Porphyrium quia nullū reciprocatur cū ſpecie infima, quā ille, cū de proprio loquitur, nomine ſpeciei ſolam intelligit.

Primus, ſecundus, & tertius modus ad accidens pertinēt, quibuſdam exceptis.

Vt ex cap. de gene.& ex cōmunitat. patet.

Dialectici ergo vt complectantur omnia propria, quæ ad quartum vniuerſale, de quo nūc agimus,ſpectāt,ſic proprium definiūt.

Proprium quid ſit.

Propriū eſt quod prædicatur de pluribus in quęſtione. Quale eſt, accidētaliter ac neceſſariò, vt aptū eſſe ad ſentiendum ad capeſcēdas diſciplinas,& hmōi.Si quis.n.abs te quęrat,qualis nā ſit homo ſcđm id qđ ipſi conuenit accidentaliter, ac neceſſariò, aptè reſpōdebis, eſſe aptū ad ſentiendū ad capeſſendas diſciplinas, & alia huiuſmodi

Proprium generale. *Speciale.*

Eſt autem duplex propriū alterū generale quod reciprocatur cum re, quæ eſt genus, alterum ſpeciale,quod reciprocatur cū ſpecie infima. Vtriuſque exemplū modò attulimus.Nā aptū eſſe ad ſentiēdum reciprocatur cū animali aptū verò eſſe ad capeſſendas diſciplinas reciprocatur cū homine.

Acade.q. primę editionis li.2.

Quo pacto uerū uidentur, ſingularum rerum ſingulas eſſe pprietates.

Lucullus Ciceronianus, ait Dilucidè doceri à Politioribns Phyſicis , ſingularum etiam rerū,id eſt, indiuiduarū ſingulas eſſe proprietates. Quod mihi non placet , niſi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem aut totam collectionem communium accidentium , quæ in una re tantum reperiatur.

De Accidente. *Cap. VII.*

NOmine accidẽtis interdum intelligimus quic- 1. Phy.3.
quid de re accidentaliter prædicatur, qua ſigni- tex. 28. &
ficatione dubium non eſt,quin proprium etiam acci- 5.
dentis vocabulo comprehendatur. Interdum verò id meta. 30.
ſolum intelligimus , quod non tantum accidentali- tex.35.
ter prædicatur,ſed etiam contingenter, quo ſane mo- Porphy.
do accidens à proprie diſtinguitur. Accidens igitur de accidẽ
hac ſignificatione acceptum, definitur eſſe id , quod te.
adeſt, & abeſt ſine ſubiecti corruptione. Item quod
contingit eidẽ ineſſe & non ineſſe . Et rurſus. Quod 1.Top.4.
nõ eſt genus, nec ſpecies,nec differentia,nec propriũ,
ineſt autem rei. Quarum omniũ definitionũ idem eſt
ſenſus.Sed planius definitur hoc modo. Accidens eſt,
quod prædicatur de pluribus in quæſtione Quale eſt, *Quid acci-*
accidentaliter & cõtingenter,ut album,nigrum,& ſi- *dens.*
milia. Si quis enim roget qualis nã ſit Socrates,ſcd̃m
id qđ ei accidẽtaliter ac cõtingenter ineſt,aptè reſpõ
debit,q̃ dixerit eſſe albũ,atque ita in cęteris Accidẽ- *Duplex ac*
tium verò quędam re ipſa ſeparari poſſent, ut ſedere *cidens. Por*
aut album eſſe à Socrate , quędã re ipſa ſeparari non *phyr. ibid.*
poſſunt, vt albnm eſſe à cygno, & nigrũ eſſe à coruo. *Omnia ac-*
Oĩa tamen cogitatione ſeiungi poſſunt, hoc eſt nega *cidentia ſe*
ri abſque abolitione eſſentię ſubiecti,cùm de ipſo dĩ- *parãtur co*
cãtur contingenter; ſuprà enim definiuimus id prædi *gitatione.*
cari contingenter, quod ita affirmatur de ſubiecto,ut Cap.2.
de eodẽ negari poſſit abſq; ipſius ſubiecti euerſione.

Sed quæret aliquis,qua ratione colligi poſſit, uni-
uerſalia, nõ eſſe plura,quã ea quinque,quę à nobis ex
plicata ſunt.Cui quæſtioni hæc ratio reddi poteſt. vni *Non eſſe*
uerſalia aut prædicãtur in quęſtione Quid eſt, aut in *plura uni-*
queſtione Quale eſt. Si in qõne Quid eſt, aut conti- *uerſalia, q̃*
nent in ſe totam naturam communem indiuiduo- *quinq; ha-*
rum,aut partem; ſi partem, ſunt genera: ſi totam,ſunt *ctenus ex-*
ſpecies. Si uerò prædicantur in quæſtione Quale *plicata.*
eſt, aut prædicantur eſſentialiter , aut accidentaliter,

ſi eſſentialiter, ſunt differentia: ſi accidentaliter, aut prædicantur neceſſariò, aut contingenter: ſi neceſſariò, ſunt propria: ſi contingenter, ſunt accidentia. Hac igitur ratione patet non eſſe plura uniuerſalia, quàm ea quinq; quæ à nobis ſunt expoſita. His ergo utcunque explicatis ad prædicamenta ingrediamur.

Quid ſit Prædicamentum. Cap. VIII.

Ex Porph. de ſpecie, & Ariſtot. præd. 2. & 1. poſt 18.

PRædicamentum eſt alicuius generis ſummi realis, & eorum quæ ſub ipſo ſunt naturalis diſpoſitio: ut tota ſeries ſubſtantiarum, quæ conſtat ex ipſa ſubſtantia in commune, & ex omnibus minus communibus ſubſtantijs ordine quodam naturali diſpoſitis vſq; ad ſingulares, quæ nullas ulterius ſub ſe continent. Nam ſub ſubſtantia in commune proximè collocari debent ſubſtantia corporea, & incorporea: ſub corporea, corruptibilis & incorruptibilis: ſub corruptibili, animata, & inanimata: ſub animata, animal & plãta: ſub animali, homo, & brutũ animal: ſub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines indiuidui: ſub quibus nõ ſunt aliç inferiores ſubſtantiæ, quemadmodum nec ſub alijs indiuiduis, ad quę diuiſione aliarũ ſpecierum quas reliquimus, naturali quodam deſcenſu deuenire neceſſe eſt. Genus ſummum quid ſit, iam ſuprà explicatũ eſt. Reale verò id vocari ſolet, cuius eſſe ab operatione intellectus minimè pendet, vt lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo exiſtunt. Dixi ergo Generis realis, quia res quæ per ſe ponuntur in prædicamentis, debent eſſe reales, ut Philoſophis placet. Vnde fit ut entia rationis, quia niſi ab operatione intellectus nullum eſſe habent, non ponantur per ſeſe in prædicamentis, ſed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi cauſa, hoc ipſum quod eſt eſſe genus ſummum prædicamenti ſubſtantiæ, eſſe prædicatum aut ſubiectum in eodem prædicamento, & alia huiuſmodi, non ponuntur, per ſeipſa in prædicamento ſubſtantiæ,

Cap.3.

Reale ens.

Vt 5. met. ad cap.7.

Ens rōnis nō ponitur per ſe in prędicamentis

tiæ,

tiæ,quia ſunt entia rationis, ſed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quòd res quibus tribuuntur, vt ſubſtantia in commune,& cætera quæ diximus in eo collocantur.Ea verò intelligo ſub genere ſummo naturaliter eſſe diſpoſita,de quorum quolibet ordine quodam genus ſummum,vt de parte ſubiecta,eſſentialiter prędicatur,ſeu (vt Ariſtotelis verbis vtar) vt de ſubiecto. Et quoniam hæc non ſunt alia,quam ſpecies & indiuidua rei illius maximè cómunis quæ genus ſummum dicitur, fit,vt ſolum genus ſummum cum ſuis ſpeciebus ac indiuiduis ponãtur per ſe in prædicamento. *Quæ ponantur ſub genere ſummo.*

Quapropter nec differentiæ generales,nec ſpeciales,nec verò illę quibus ſpecies infimæ ad indiuidua trahuntur,(indiuiduantes dico)nec denique alię partes ſiue ſpecierum,ſiue indiuiduorum,de quibus genus ſummum non prædicatur vt de ſubiectis, per ſe ponuntur in prædicamento,ſed per ea tota,quæ conſtituunt. Propria tamen & accidentia eorum generum,ſpecierum,& indiuiduorum quæ per ſe in prędicamentis ponuntur, poterunt, ſi fuerint entia realia, pertinere per ſeipſa ad aliquod prędicamentum. Nam eſſe aptum ad ridendum,quod eſt proprium hominis,& album eſſe,quod eſt accidens Socratis,ſunt quędam ſpecies prædicamenti qualitatis: item eſſe in infimo loco,quod eſt proprium terrę, & cale fieri, quod eſt accidens aquę, ſunt ſpecies aliorum prædicamentorum,hoc paſſionis, illud exiſtentię in loco: &,ut in ſumma dicam,omnia quę per ſe ponuntur in cęteris prędicamentis, ſunt propria, vel accidentia ſubſtantiarum, cum omnia in ſubſtantijs vt in ſubiectis inhęreant. *Differentiæ non ponuntur per ſe in prædicam.* *Nec aliquã partes.* *Propria & accidentia poni poſſunt.* *Nota.* *præd.2.*

Decem

Decem eſſe prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum optimum Maximum modo aliquo pertineant. Cap. IX.

Ariſtot. pręd. 4. & cæt.

NVmerantur verò à Philoſophis decem prædicamenta. Primum, ſubſtantiæ: alterum, quantitatis: tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: ſextum, paſſionis: ſeptimum, exiſtentię in loco: octauum, ſitus: nonum, exiſtentiæ in tempore: decimum, indumenti, ſiue integumenti, quod habendi prædicamentum appellatur. Ad quæ pertinent res omnes: quæ quomodocunq; ſunt aut eſſe ſingi poſsũt. a Itaq; quædam pertinent per ſe, vt animal, & homo: quædam per ſua tota, vt differentiæ, materia, & forma: quædam per ſuas partes, vt homo albus, per hominem, & albedinem, & quodammodo chimæra partes earum rerum, ex quibus compoſita fingitur: quædam per ea, quibus tribuuntur, vt eſſe genus, eſſe ſpeciem, prædicatum, ſubiectum, & cætera entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera, ſpecies, aut ab alio ente rationis cognominantur: alia alijs modis. b Omnia igitur ad has rerum claſſes modo aliquo reuocantur, præter Deum optimum Maximum, ad quem potius, ut ad infinitum pelagus totius eſſe, hæc ipſa prædicamenta quaſi flumina recurrunt.

a Quo pacto ad prædicamenta pertineant omnia præter Deum.

b Vt priuatio per habitum & contradictoria negatiuum per poſitiuũ de quibus. Cap. 17.

Ex uocibus etiam conſtituuntur quodãmodo prędicamenta.

Et quoniam nomina vice rerum habentur, dubiũ non eſt, quin eadem prędicamẽta ex nominibus etiã ipſarum quaſi conſtituta intelligi poſſint, ex alijs quidem per ſe, ex alijs reductiuè, vt de reb. diximus. Atque hoc modo Dialecticus prędicamenta potiſſimum conſiderat, vt in his quaſi locis communibus parata habeat nomina & verba ad ſtructuram orationis. Verùm enimuerò, quia ex diſpoſitione rerum nullo negocio diſpoſitio vocabulorum intelligitur, ſatis erit prædicamẽtales ſeries in rebus explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Minerua faciendum eſt, ne inſtituti noſtri obliti videamur.

Quo pacto dialecticus prædicamẽta conſideret.

De Subſtantia. *Cap. X.*

SVbſtantia,quæ in primo prædicamento per ſe ponitur, eſt ens reale per ſe ſubſiſtens? vt angelus, homo,lapis. Dixi Reale (quod verbum deinceps in omnibus definitionibus intelligendum eſt)quia cæterorum entium nullum per ſe pertinet ad aliquod prædicamentum,vt paulò ſuperius diximus. Addidi Per ſe ſubſiſtens,hoc eſt, non exiſtens in alio vt in ſubiecto inhæſionis,quia hoc differt ſubſtantia ab accidentibus,quæ pertinent ad alia prædicamenta, quòd accidentia, niſi in ſubiecto inhęſionis ſint, naturaliter exiſtere non poſſunt, ipſa verò ſubſtantia naturaliter per ſeipſam cohæret,ac exiſtit. Ex prǽd. 5.& 7.me. 1. D. Tho. Opus 48. de prǽdicamen.ca. 2. *Per ſe ſubſiſtens.* *In alio exiſtens.*

Subſtantiarum autem quædam ſunt primæ, quædam ſecundæ. Primæ ſubſtantiæ ſunt ea entia, quæ nec in ſubiecto ſunt,nec de ſubiecto dicũtur,hoc eſt, quæ nec cohærent in aliquo ſubiecto inheſionis, nec de ullo,vt de parte ſubiecta,eſſentialiter prędicãtur: vt Socrates & Plato. Priori particula excluduntur accidentia: poſteriori excludũtur genera & ſpecies ſubſtantiarum.Itaque ſolas ac omnes indiuiduas ſubſtantias complectitur hæc definitio. Secundæ ſubſtantiæ ſunt genera,&ſpecies,ſub quibus collocãtur primæ: vt animal,& homo,ſub quibus continentur Socrates & Placto. Ordo ſpecierum ſubſtantiæ ex ſupradictis vtcunque patet. *Prima ſubſtantia.* Præd.5. *Secundæ ſubſtantię*

Iam ad proprietates ſubſtantiarum per ſe pertinẽtium ad hoc prędicamentum veniamus:quarum quatuor inſigniores traduntur.Prima eſt,Non eſſe in ſubiecto:quæ patet ex definitione ſubſtantiæ. Secunda eſt,Non habere contrarium. Nam cum omnia cõtraria ſint in ſubiecto inhęſionis,vt virtus & vitium,candor & nigror:nulla autẽ ſubſtãtia ſit in ſubiecto,vt dictũ eſt,efficitur vt nihil ſubſtãtiæ ſit cõtrariũ. Tertia eſt,Non ſuſcipere magis & minus,hoc eſt, quod non dicatur magis,aut minus talis.Non enim dicimus So- Cap.8. *Prima proprietas.* *Secunda.* *Tertia.*

cratem eſſe magis,aut minus hominem, quàm ſit ipſe in alio tempore,aut quàm ſit aliquis alius.Id quod in cæteris ſubſtantijs cernere eſt.Sed hæ proprietates ſeu affectiones alijs etiam plerisque couenîunt. *Quarta.* Quarta igitur proprietas, quam maximè ſubſtantiæ conuenire affirmat Ariſtoteles,hæc eſt; Vt cùm vna eadēq; numero fuerit, poſſit in ſe contraria recipere; vt hic lapis calorem & frigus.

De quantitate. Cap. XI.

Quantitas quid. QVantitas eſt ens per ſe extenſum: vt ſuperficies tabulæ,& bina rius hominum. Tabula enim nō per ſeipſam, ſed per ſuperficiem quam habet extenſa eſt.Socrates item,& Plato,non per ſeipſos,ſed per binarium qui in ipſis cernitur, extenſionem habent numeralem.Ipſa verò ſuperficies,& ipſe binarius per ſeipſa ſunt extenſa.

Prẹd.6. Quantitatem in duas proximas ſpecies diuidit Ariſtoteles, in continuam, & diſcretam. Quantitas continua eſt,cuius partes communi aliquo termino copulantur,ut partes lineę puncto: partes ſuperficiei linea:partes corporis,ſuperficie:partes temporis,puncto temporis,ſeu inſtanti.Hæ uerò traduntur ſpecies quantitatis continuæ,lineæ,ſuperficies,corpus,tēpus & inſuper locus.Verùm Ariſtoteles, quod ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum ſententia ſuo tempore vulgata.quā ipſe alibi non probat.Accipit enim locum pro ſpacio,quod à quouis corpore occupatur aut occupari poteſt, quod ueteres rem quandam diuerſam ab omni corpore eſſe dicebant, cùm tamen nulla ſit. Cum autem continuitas motus ſit alia quædam ſpecies quantitatis continuę,alio loco diſcutiemus.Quantitas diſcreta eſt,cuius partes nullo communi termino copulanē,ut quaternarius. Nihil enim reperias,quo duo binarij,ex quibus ille cōſtat,copulentur & quaſi compingantur.Huius quantitatis duę feruntur ſpecies,numerus,& oratio:quas alibi, non

Quantitas continua. — *Species, quātitatis continuæ.* — *De loco quo pacto loquatur Ariſt.* — 4.Phy.4. — *De motu alibi.* — *Quantitas. diſcreta.* — *Species quātitatis diſcreta.*

verè

verè ſint ſpecies quantitatis ad hoc prędicamentum pertinentes, examinabimus.

Quãtitatis porrò tres traduntur affectiones. Prima eſt, Nil habere ſibi contrarium. Contraria namq; maximè diſtant ſub eodem genere nullę autem duę quantitates reperiri poſſunt, quę ſub genere quantitatis maxime diſtent. Secunda eſt. Non ſuſcipere magis, & minus. Neque enim dixeris magis, aut minus bicubitum aut tricubitum aliquid eſſe: quod in pleriſque alijs quantitatibus apertè cernes. Tertia eſt ſecundum quanitatem res dici ęquales & inęquales. Nam ęqualia ſunt, quorum quantitas eſt una inęqualia quorum diuerſa. Atque hęc affectio dicitur maximè propria quantitatis, quia ſoli quantitati, omni ac perpetuò conuenit.

Prima affectio quantitatis. *Secunda.* *Tertia.* 5. met. 15. tex. 20. Præd. 8.

De qualitate. Cap. XII.

QValitas eſt, qua res dicuntur quales: nempe in peculiari ac propria quęſtione qualitatis accidentalis, ut Iuſtitia, Sciẽtia, Candor, & huiuſmodi. Nam ſi quis te roget qualis nam ſit Socrates ſecundum accidens quod proprie qualitas dicatur, aptiſſimè reſpondebis, eſſe iuſtum, Scientem, Candidum, aut aliquid huiuſmodi.

Qualitatis quatuor ſunt proximæ ſpecies: ad quarum primam pertinent habitus, & diſpoſitio. Habitus eſt firma quædam & conſtans qualitas, qua rei natura benè aut malè afficitur, ut uirtus, & uitium. Diſpoſitio eſt qualitas bene, aut malè afficiens ſubiectum, quæ facile abijci poteſt, ut ſanitas, & agritudo. Ad ſecundam ſpeciem pertinent naturales potentia, & impotentia. Naturalis potentia, ſeu naturalis uis, eſt qualitas quædam, qua facilè quæque res agit aut reſiſtit, vt vis naturalis ad currendum, & ad perferendos labores. Naturalis impotentia ſeu imbecillitas, eſt qualitas, qua ægre quęque res agit, aut reſiſtit, ut infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad tertia ſpeciem pertinent, patibilis qualitas, & paſſio.

Habitus. *Diſpoſitio.* *Naturalis potentia.* *Naturalis impotentia.*

Patibilis qualitas. Patibilis qualitas, eſt diu permanẽs qualitas, quę aut ſenſu mouet, aut ex motu aliquo naſcitur, ut color diuturnus in corpore, & amẽtia in animo. *Paſſio.* Paſſio eſt fluxa quædam, & breui tranſiens qualitas, quæ aut mouet ſenſum, aut ex motu oritur, ut rubor ex verecũdia cõtractus, pallor ex metu ira gaudiũ, & huiuſmodi. Ad quartam ſpeciem pertinent forma & figura. *Forma.* Forma ut hic accipitur, eſt modus quidem quantitatis in re aliqua naturali ſpectatæ ut ea forma hominis aut leonis, quæ ex lineamentis corporis reſultat. *Figura.* Figura eſt modus quantitatis ſimpliciter ac in ſe ſpectatæ, ut figura trianguli, quadrati, & cæteræ.

Prima affectio qualit. Qualitatis tres ſunt affectiones. Prima eſt, Habere aliquid ſibi contrarium. Nam uirtuti contrarium eſt uitium, & alijs pleriſq; qualitatibus alia reperiũtur contraria. *Secunda.* Secunda eſt, ſuſcipere magis & minus, vt eſſe magis aut minus iuſtum, magis aut minus album. *Tertia.* Tertia, quæ maximẽ propria qualitatis affectio dicitur, hęc eſt. Vt ſecundum eam res dicantur ſimiles ac diſſimiles. 3.met. 15. tex.20. Similia enim ſunt ea. quorum qualitas eſt una, diſſimilia, quorum diuerſa.

De Relatione. Cap. XIII.

Ex prẹd.7 RElatio eſt, qua aliquid, hoc ipſo quod eſt, ad aliud ſe habet: ut ęqualitas, dominatus, ſeruitus. Nam ęquale, quatenus ęquale eſt, ęqualitate refertur ad ſibi æquale, & dominus, qua dominus eſt, dominatu refertur ad ſeruum, qui uiciſſim, qua ſeruus eſt ad dominium refertur ſeruitute. Ibidem. Relata uerò ſunt quæcunque hoc ipſo quod ſunt, ad aliud ſe habent: ut æquale, dominus, ſeruus.

Relata ęqualis cõparationis. Relatorum autem quędam ſunt ęqualis comparationis (recentiores uocant æquiparantiæ) ut ęquale, ſimile, inęquale, diſſimile. Nam ęquale ad ęquale refertur, ſimile ad ſimile, inęquale ad inęquale, & diſſimile ad diſſimile. Itaq; ea ad quę huiuſmodi relata referuntur, ſunt eiuſdem appellationis ac naturę

cum illis. Quædam verò ſunt inęqualis comparationis, ſeu diuerſæ appellationis, quę illi vocant diſquiparantiæ: quorum duo ſunt genera. Alia enim dicuntur maioris comparationis, quę uocant ſuperpoſitionis, ut pater, dominus, pręceptor, & cętera omnia, quę ſunt digniora ijs ad quę referuntur; alia ex altera parte hiſce reſpondent, quę minoris comparationis dici poſſunt, ut filius, ſeruus, diſcipulus, & cętera minus digna ijs, cum quibus conferuntur; quę vocari ſolent ſuppoſitionis. *Relata inæqualis cõparationis.* *Maioris cõparationis.* *Minoris.*

Relatorum tres pręcipuè traduntur proprietates. Prima eſt, Omnia relata dici ad ea, quę conuertuntur, hoc eſt, ad ea quę uiciſſim ad ipſa dicuntur, ut pater ad filium, qui viciſſim ad patrem dicitur. Vt enim Pater dicitur filij pater, ſic uiciſſimo filius dicitur patris filius. Secunda eſt, Omne relatum eſſe ſimul natura, cum eo quod refertur. Ea verò dicuntur ſimul eſſe natura, quorum alterum ſecum ponit, ac tollit alterum, vt dominus ſeruum, & ſeruus dominum. Si enim dominus nullus ſit, nullus erit ſeruus, & vice verſa, ſi nec ſeruus, nec dominus. Tertia proprietas eſt, Omne relatum eius eſſe naturę, ut ſi illud noueris, etiam id ad quod refertur, cognoſcas, & è contra. Si quis enim nouerit Sophroniſcum eſſe patrem Socratis, neceſſe eſt ut etiam cognoſcat Socratem eſſe filium Sophroniſci, & è contra. *Prima proprietas.* *Secunda.* *Præd. 12.* *Tertia.*

Cęterum hęc quę diximus, propriè ſunt relata, & uocantur ſecundum eſſe, alia ſunt, quę relatione aliqua explicantur, ipſa tamen ad hoc prędicamentum nõ pertinent. Atque hęc à Dialecticis relata quidem appellantur, verùm non ſimpliciter ac propriè, ſed cum adiectione, relata ſecundum dici, quaſi dicas, quo ad naturę explicationem duntaxat, non quo ad ipſam naturam: qualia ſunt, habitus, ſcientia, & alia huiuſmodi: quod alio loco plenius docebimus. *Relata ſecundũ eſſe.* *Relata ſecundũ dici.*

De actione & paſſione. *Cap. XIIII.*

3.Phy.3. ACtio eſt agentis, quatenus agens eſt, actus, ſeu perfectio. Paſſio verò eſt actus, perfectiove patientis, vt patientis. Suntq́; actio & paſſiuo, vna eadémque res, quę tamen, ut eſt perfectio agentis, dicitur actio, vt verò patientis, dicitur paſſio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus eſt id, quo ignis eſt, & dicitur agens, actio eſt, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua eſt ac appellatur patiens, paſſio eſt, & paſſio nominatur. Actiones autem, & paſſiones partim ſunt à corpore, ut calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia ſuperiori cauſa, ut nutriri, augeri, cupiditatis aut irę motu agitari, & huiuſmodi alia.

Duplex actio & paſſio.

Actioni & paſſioni duę affectiones tribuuntur. Prior eſt, Habere contrarium. Nam calefacere & frigefacere, calefieri, frigefieri, voluptatis motu affici & doloris, cŏtraria ſunt. Poſterior eſt, Suſcipere magis & minus Nam & id quod calefacit, aut calefit, magis aut minus calefacere, aut calefieri, dr: id etiam qđ doloris, aut uoluptatis agitatione mouetur, magis aut minus dicitur uoluptate, aut dolore affici.

præd.9. Prior affectio. Poſterior.

Quid ſit vbi, & ſitum eſſe. *Cap. XV.*

4.Phy.2. VBi, ſeu eſſe alicubi, eſt loco contineri, ut in foro, in templo. Duobus autem modis corpus continetur loco: aut communi, ut Socrates in templo: aut proprio, ut aqua in uaſe. Huius generis ſpecies dicuntur. eſſe ſupra, infra, ante, retro, ad dextram, & ad ſiniſtram.

Situm eſſe. Situm eſſe eſt, habere partes corporis certo quodā modo affectas ad partes loci, ut ſtare, ſedere, cubare: quę quidem appellantur poſitiones: partimque ſunt naturales, ut quę dictę ſunt: partim non naturales, ut ſi quis conuerſis ad cœlum veſtigijs manibus nitatur.

Duplex poſitio.

Quid

Quid ſit quando, & habere. *Cap.* XVI.

QVando, ſeu eſſe in tempore, eſt tempore contineri, ut fuiſſe anno ſuperiori, eſſe in præſenti, fore in futuro, eſſe in menſe, in die, in hora, & huiuſmodi temporibus. *Quando.*

Habere (ut nunc utimur hoc uerbo) eſt indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum eſſe: ut togatum eſſe, lorica indutum, mytra redimitum, & annulatum. *Habere.*

In his igitur decem claſſibus infinita rerum & nominum multitudo ita diſtinctè, diſtributeq; continetur, ut facilè ſit cernere, quę ad quam categoriam pertineant, & in quacunque cetegoria, quæ quibus communiora ſint, aut minus communia. *Concluſio.*

De oppoſitis. *Cap.* XVII.

Sed quoniam in hac categoriarum tractatione ſæpe contrariorum meminimus, quæ nam ſint contraria paucis dicamus: atq; adeò omnia oppoſitorum genera (quoniam id perutile erit) perſequamur. Oppoſitorum igitur quatuor ſunt genera, relatiuè oppoſita, contrariè, priuatiuè, & contradictoriè. Relatiuæ oppoſita ſunt, quæ quicquid ſunt, oppoſitorum eſſe, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: ut pater & filius, & duo ſimilia. Nam pater dicitur filij pater: & filius, patris filius: hoc uerò ſimile illi, dicitur illi ſimile: & illud huic. Præd. 10. *Relatiuè oppoſita.*

Contrariè oppoſita ſuut ipſa contraria. Contraria uerò dicuntur ea, quæ ſub eodem genere maximè diſtant, & eidē ſubiecto uiciſſim inſunt, niſi eorū alterū inſit à natura: ut ſcientia & error: uirtus, & uitium: calor & frigus: candor & atror. Nam ſub habitu, quod eſt genus quoddā qualitatis, maximè diſtant tū ſcientia & error, tum etiā uirtus & uitiū: ſub patibili autē qualitate tum calor & frigus, tum candor & atror, *Contraria.* Præd. 6. & 10.

Hæc item, ut patet, in eodem ſubiecto inhæſionis viciſſimi inſunt, cùm mutuò ab eodem ſe expellant. Additum eſt, Niſi eorum alterum a natura inſit, quia in locum eius, cui à natura determinatum & quaſi præſcriptum eſt vt inſit, non poteſt alterum ſuccedere: qua ratione nec ignis frigere poteſt, nec cygnus eſſe niger, nec coruus albus, nec ſaxum molle, quippe cùm hęc omnia alterum ex contrarijs naturę præſcripto ſibi vendicent.

Contraria Immediata. Mediata. Iã verò contrariorũ quædã immediata ſunt, quædam mediata. Immediata dicuntur, quorum alterũ neceſſe eſt ineſſe proprio ſubiecto, vt ſanitas & morbus comparatione animalis. Mediata verò, quorum neutrum neceſſe eſt ineſſe proprio ſubiecto, niſi alterum natura inſit. Vt albus color, ac niger comparatione corporis mixti: & virtus, ac vitium comparatione hominis. Dantur enim media inter huiuſmodi contraria, quibus affecta eſſe poſſunt propria cõtrariorũ ſubiecta, remoto vtroque contrario. Quæ quidem media partim nominata ſunt, vt flauus color, & fuſcus inter candorem & nigrorem: partim nomine carent, vt quod inter virtutem & vitioſitatem interiectũ eſt, quo affectos dicimus homines naturà amentes.

Mediata nomina. Media nomine carentia. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari poſſunt: vt ſi dicas quod nec probitas nec vitioſitas eſt, medium eſſe inter uirtutẽ, & uitiũ.

Priuatiuè oppoſita. Habitus. Priuatiuè oppoſita ſunt habitus ſeu forma, & priuatio formæ. Nomine habitus ſiuæ formæ intellige quicquid modo aliquo rei adhæret, vt aſpectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumẽ aëri, pili capiti, ueſtis corpori.

Priuatio. Priuatio uerò eſt negatio eiuſmodi formæ in ſubiecto naturà apto, & in tempore à natura conſtituto vt forma inſit: cuiuſmodi ſunt cæcitas, ſurditas, mutum eſſe, tenebroſum, caluum, nudũ. Dixi in ſubiecto naturà apto, quia negatio formæ in ſubiecto ſuapte naturà minimè apto, nõ eſt priuatio. Vnde non dicimus lapides cæcos, ſurdos, aut mutos, quia naturà non ſunt apti vt videant, audiant, aut loquantur,

quantur: Addidi, Et in tempore à natura conſtituto ut forma inſit, quia ſubiectum ante id tempus, quo à natura cõſtitutum eſt ut habeat formã, nequaquàm ea priuatum dici poterit. Vt ſit ut catulus ante ſeptimum diem, quo minimum à natura conſtitutum eſt ut oculos aperiat, non ſit appellandus cęcus: nec puer ante ſeptimum annum, ſi mente non utatur, demens dicendus eſt, quia tum primum ferè preſcriptũ eſt à natura, vt mente ac ratione utatur. Priuatio uerò duplex eſt, altera à qua non poteſt fieri naturaliter ad habitum regreſſus, ut cęcitas, caluitium: altera à qua naturaliter fit regreſſus, ut tenebrę, nuditas, & huiuſmodi. Quę omnia paululum animaduertenti perſpicua ſunt.

Plin. de natur. hiſt. li. 8. c. 40.

Duplex priuatio.

Contradictoriè oppoſita dicuntur, inter quæ comparatione eiuſq; nullum datur medium, id eſt, quo rum alterum de quouis ſiue ente, ſiue non ente dicatur neceſſe eſt. Quod quo pacto intelligendum ſit alibi docebimus. Exempla tamẽ ſunt homo, nõ homo: lapis, non lapis: album nõ album. Nam ęquus, chimęra & quicquid aliud modo aliquo eſſe aut fingi poteſt, eſt homo aut non homo, lapis aut nõ lapis, albũ aut non album: & ita in cæteris: id quod in ſuperioribus oppoſitorum generibus nequaquam cernimus. Equus enim, ut uno exemplo rem intelligas, nec eſt dominus nec ſeruus, nec item uirtute prę ditus aut uitioſitate, nec rurſus loqui potens aut mutus.

Contradictoriè oppoſita.

Ad ca. 10. prędicam.

Hęc de coactione ac diſpoſitione nominum & uerborum in decem categorias. Eſſet autem proximè agendum de uſu nominum, quem Iuniores ſuppoſitionem terminorum, appellãt, niſi cõmodius uideretur hanc, & quaſdam alias nominum affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis ſophiſtarum captionibus diſſerendum eſt. Quapropter inſtitutum ab initio ordinem tenentes iam de oratione dicamus.

Ad lib. 8.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER III.

Quid ſit Oratio. *Caput I.*

ORatio eſt vox ex inſtituto ſignificans. cuius aliqua pars ſignificat ſeparatim : vt Socrates eſt Philoſophus, Socrates ſapiens. Omnis homo, Liber Ariſtotelis, & cæteræ huiuſmodi voces aliquo nexu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla conſtructione grammatica coniunctæ, vt Cœlum Terra Lapis Lignum, vt nullo modo ſunt vna uox, ſic nullo modo fuit oratio. Poſteriori definitionis parte reijciuntur nomen & verbum, & aliæ ſimplices voces ſignificãtes ex inſtituto, quia nulla pars eiuſmodi vocum ſignificat ſeparatim in ipſa totius vocis ſtructura: at in compoſitione orationis ſemper aliqua ſignificat. Quòd non ſic intelligas, quaſi una ſola orationis pars debeat ſeparatim ſignificare, aut quòd vna ſaltem. Omnes enim dictiones, quæ aſſumuntur ad orationem conſtruendam, ſignificãtes eſſe debent, ſi verum eſt quod Dialectici aſſerunt, Significationem totius orationis conflari ex ſignificationibus partium, hoc eſt, dictionum ex quibus oratio conſtituitur. Sed iccirco id Ariſtotelem dixiſſe intellige, vt orationem à nomine, & uerbo diſtingueret ad quod ſanè diſcrimen conſtituendum ſatis eſt. ſi una tantum orationis pars per ſe ſignificare concedatur, quando nulla nominis, aut verbi pars ſeparatim ſignificat. Itaque licebit dicere, orationem eſſe

Significatio totius orationis conflatur ex ſignificationibus partiũ.

multarum dictionum ex inſtituto ſignificantium cō prehenſionem.

Aduerte tamen, duobus modis orationem componi poſſe ex dictionibus per ſe ſignificantibus in ipſa, altero explicitè,ſiue expreſsè,vt ſi dicas, Nullus homo,Nulla res,In omni loco,In omni tempore:altero implicitè ſeu uirtute,ut ſi dicas,Nemo,Nihil,Vbique,Semper. Nam etſi hæ poſteriores uoces expreſsè non conſtant eiſdem partibus quibus ſuperiores, tamen,quia idem omnino atq; illæ ſignificant, totidemq; quot illa conceptus in animo imprimunt,uirtute eiuſdem partibus conſtare dicuntur.Quanquam igitur uoces non ſint orationes,ſignificatione tamen orationes cēſendę ſunt,ac proinde ſimpliciter orationes.Cauſa huius rei eſt,quia apud Dialecticos ſignificationis potiùs,quàm uocis ratio habenda eſt. Hinc enim fit,ut oratio quę multos habet ſenſus qualis eſt illa,Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe,ſimpliciter non ſit oratio,ſed orationes,quemadmodum nomen quod multa ſignificat,vt Gallus, non eſt ſimpliciter nomen,ſed nomina,vt ſuprà diximus. Itaquę omnia hæc propterea aſſerimus, quia iudicamus in oratione & partibus eius, ſignificationem magis, quàm uocem eſſe ſpectandam.

Duplex cōpoſitio orationis.

Apud Dialecticos ſignificationis potius, quam uocis ratio habetur.

Oratio multos habēs ſenſus non eſt ſimpliciter oratio, ſed orationes.

De perfectis & imperfectis orationibus. *Cap. II.*

ORationum porrò quædam perfectæ ſunt, quædam imperfectæ.Perfecta oratio eſt,quæ integrā ſententiam declarat:vt,Deus eſt ſummum bonū. Imperfecta,quæ non declarat integrā ſententiā:quæ duplex videtur eſſe. Quædam enim imperfectam & quaſi mutilā ſententiam ſignificat,vt Sic vos non uobis.Deū timere Si timuerimus Deū,& aliæ huiuſmodi, quibus auditis aliquid ultra expectamus. Quædā verò nullā ſententiā ſignificat,etiā imperfectā & trūcatam,vt Animal rationale,Quantitas continua,Liber

Oratio perfecta.

Imperfecta

Duplex imperfecta.

ber Ariſtotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cùm aliquis profert, non videtur eo ſermonis genere ſignificare ſe vlterius velle progredi. Significant enim huiuſmodi orationes more nominum & verborum, quæ ut ait Ariſtoteles, eam intelligentiam imprimunt in animo, vt qui audit quieſcat. Priores conſtant uerbis, aut coniunctionibus, aliusúe particulis, quarũ vis non finitur iu ea tãtum oratione quæ profertur: poſteriores ferè nomine ſubſtãtiuo & adiectiuo, aut caſo recto & obliquo. Quia enim adiectiuum in ſuo ſubſtantiuo finitur ac terminatur, & ſæpe uis obliqui in ſuo recto, non ſuſpendunt huiuſmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per ſe, aut uerbum, ut Ariſtoteles ait.

1. peri. 3.

Optatiuæ. Perfectarum autem alię ſunt optatiuæ, ut O mihi pręteritos referat ſi Iuppiter annos. Aliæ *Interrogatiuæ.* interrogatiuæ, vt, Sed uos qui tandem? quibus aut ueniſtis ab oris? quoue tenetis iter? Aliæ *Deprecat.* deprecatiuæ, ut Parcite Dardanidę de tot, precor hoſtibus uni. Alię *Imperatiu.* imperatiuę, vt, Diſce puer uirtutem ex me, uerumque laborem, fortunam ex alijs. Alię *Enunciat.* enunciatiuę, vt, Vulgus amicitias utilitate probat. At uero ex perfectis orationibus, enunciatiuas duntaxat (quę tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, ſępe etiam propoſitiones dicuntur) cęteris omiſſis, quoniam ad Oratores & Poetas pertinent, pertractat Dialecticus. Nam quòd interrogatiuas non omnino reijcit. id propterea facit, vt à reſpondente enunciationes, quibus argumentetur, obtineat.

Ex perfectis orationibus ſolas enunciatiuas tractas Dialecticus 1. peri 4. Vt 2. poſt. 9. & 1. top. 8. & toto ferè 8. lib. top.

De enunciatione, & diuiſione eius in ſimplices & coniunctas, & ſimplicium in abſolutas & modales. Cap. III.

1. peri. 4. Enunciatio igitur eſt oratio perfecta, quę verum aut falſum ſignificat, vt Deus eſt ſummum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia fiueris.

ris:quæ propoſitiones ſunt ueræ. Item id, quod, hone
ſtum eſt, non eſt per ſe expetibile, Si omnes mundi
theſauros poſſederis, verè felix eris: quæ ſunt falſæ.
Ea dicitur enũciatio uera, quæ ſignificat id quod eſt, *Vera enunciatio.*
eſſe, aut, quod non eſt, non eſſe: Falſa uerò eſt, quæ ſi-
gnificat id quod eſt, non eſſe: aut, id quod nõ eſt, eſſe. 4.meta. 7. tex.27. *Falſa.*

Porrò enunciationum quędam ſunt ſimplices,
quædam coniunctæ; Simplicium, aliæ ſunt abſolutæ, *Diuiſio enunciationis.*
quæ uocantur de ineſſe, aliæ modales. Enunciatio
ſimplex eſt, quæ vnum de vno enunciat, ſiue illud Ex.1. peri. 4.
vnum ſit ſimplex, ſiue ex multis compoſitum, ut ſi di
cas, Homo eſt animal, Homo eſt animal rationale, *Simplicis diuiſio.*
Homo iuſtus eſt prudens, Homo probus eſt ſimplex
& prudens. Enunciatio coniuncta, quam Ariſtoteles
coniunctione unam, alij hypotheticam uocant, eſt 1.prio.2.
quæ ex ſimplicibus coniunctione aliqua nectitur: vt, *Enunciatio coniuncta ſeu hypothetica quæ ſit.*
Si dies eſt, lux eſt. In quarum numero etiam illæ po-
nendæ ſunt, quæ conſtant ex orationibus quæ facilè
ad ſimplices reuocari poſſunt: vt, Si dies eſſet, lux eſ-
ſet. Huiuſmodi enim coniunctę enunciationes, ſi non
actu, certe poteſtate ac uirtute ex ſimplicibus com- 1.peri.4.
ponuntur.

Enunciatio abſoluta eſt ea, quæ abſolutè ſignifi- *Enunciatio abſoluta, ſeu de ineſſe.*
cat aliquid ineſſe, aut non ineſſe alicui: vt Homo eſt
animal, Homo non eſt lapis. Modalis verò eſt, quæ *Modalis.*
quo modo aliquid alicui inſit, aut non inſit pronun-
ciat: ut, Homo neceſſariò eſt animal, Homo neceſſa-
riò non eſt lapis, Hominem eſſe animal eſt neceſſa-
rium, Hominem non eſſe lapidem eſt neceſſarium.
Nos igitur hunc ordinem ſequemur, vt primum de
abſolutis, deinde de modalibus, ad extremum de con
iunctis enunciationibus dicamus.

De

De qualitate, quantitate, & materia abſolutarum enunciationum. Cap. IIII.

Qualitas eſſentialis. TRia potiſſimum ſpectanda ſunt in abſolutis enũciationibus, qualitas, quantitas, & materia. Qualitas earum duplex eſt: eſſentialis, & accidentalis. *Qualitas accidentalis.* Qualitas eſſentialis eſt coniunctio prędicati cum ſubiecto. Accidentalis verò eſt ueritas, falſitas, & cætera coniunctionis accidentia.

Quantitas. Quantitas eſt extenſio, aut unitas numeralis earum rerum, pro quibus ſubiectum ſub prædicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis idq; pluribus modis, ut ſi dicas, Omnis hom eſt diſciplinæ capax, Aliquis homo eſt iuſtus. Sæpe etiam pro una re tantùm, ut ſi dicas. Hic homo eſt iuſtus.

Materia. D. Tho. 1. per. lec. 13. Materia huiuſmodi enunciationum eſt habitudo ſeu affectio prędicati ad ſubiectum, quæ in quibuſdam eſt neceſſaria, ut in hac, Homo eſt animal: in alijs uerò contingens, aut impoſſibilis, ut mox patebit Cap. 5. cum de enunciationibus ex materia neceſſaria, contingenti, & impoſſibili dicemus.

Varia genera abſolutarum enunciationum. Cap. V.

a 1. peri. 4. b. 1. per. 5. c Partim 1. peri. 8. partim alibi ſępe. d 2. peri. 1. e 2. peri. 2.

ENunciationes igitur abſolutæ multis diuiſionibus apud Ariſtotelem diſpartiuntur. Primum [a] in affirmationes & negationes: deinde [b] in uniuerſales, & particulares, & indefinitas, & ſingulares: poſtea [c] in neceſſarias, contingentes, & impoſſibiles: rurſus [d] infinitas, & finitas: ad extremum [e] in eas, quæ conſtant ſubiecto & prædicato ſimplici, & in eas, quæ conſtant vtroq; aut altero, coniuncto.

Affirmatio. 1. peri. 4. Abſoluta igitur affirmatio, eſt abſoluta alicuius de aliquo enũciatio, id eſt, oratio qua aliquid alicui abſolutè tribuitur, ut Homo eſt animal, Homo eſt lapis. *Negatio.* Negatio uerò eſt alicuius ab aliquo abſoluta enũ

ciatio,

clatio, id eſt, oratio qua aliquid ab aliquo abſolutè remouetur, ut ſi dicas, Homo non eſt lapis, Homo non eſt animal. Hæc diuiſio dicitur ſecundum qualitatem eſſentialem, quia fit ratione copulę, coniunctioneue prædicati cum ſubiecto, quæ quidem eſt eſſentialis forma enunciationis. Ibidem.

Vniuerſal. Enunciatio vniuerſalis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno uniuerſali, ut Omnis homo eſt animal. Signa uniuerſalia aut ſunt uniuerſalia omnino, ut Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum uſque numerum, vt Vterque, Neuter, & ſi quę ſunt alia huiuſmodi. Ex 1. peri. 5. & 1. pri. 1. *Signa vniuerſalia.*

Enunciatio particularis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno particulari, vt Aliquis homo eſt Grammaticus. Signa particularia, aut sũt abſolutè particularia, ut Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, ut alter. *Particula.* Ex eodem loco. *Signa particularia.*

Aduerte tamen ſigna abſolutè vniuerſalia, prępoſita negatione fieri particularia, & abſolutè particularia eadem pręfixa fieri uniuerſalia. Nam Non omnis, & Non nullus ſunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis ſunt uniuerſalia, ut ex ęquipollentia enunciationum intelliges. *Negatio pꝑoſita ſigno mutat eius quantitatẽ*

Enunciatio indefinita eſt, cuius ſubiectum pro multis rebus acceptum nullo notatur ſigno, ut Homo eſt grammaticus, Homo eſt rationis particeps. Enunciatio ſingularis eſt, cuius ſubiectum accipitur pro una tantum re ſingulari, ut Socrates eſt philoſophus, Hic, homo eſt philoſophus. Filius Sophroniſci eſt philoſophus. Ad hoc genus reuocantur enunciationes illę quarum ſubiectæ accipiuntur pro rebus communibus pręciſè, vt Homo eſt ſpecies. Nam cùm earum ſubiecta non accipiantur pro multis, fieri non poteſt, vt ſint uniuerſales, aut particulares, aut indefinitæ reuocandę ſunt igitur ad ſingulares, quarum etiam ſubiecta non pro multis accipiuntur. Hęc diuiſio enunciationis dicitur ſecundum quantitatem, quia fit ſecundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur ſubiecta enunciationem. Cap. 7. *Indefinita.* Ibidem. *Singularis.* Ex 1. peri. 5. *Enunciatio ex ſubiecto cõmuni pꝛciſe accepto*

Enuncia-

Neceſſaria. Enunciatio neceſſaria eſt, quæ ita eſt vera, vt falſa eſſe non poſſit, vt Homo eſt animal, Cygnus eſt candidus. In hoc genere poni ſolét omnes affirmatiuæ ex materia neceſſaria, ſeu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impoſſibili, ſeu remota, de quibus mox dicemus. Hoc autem quoad enunciationes ex materia neceſſaria, tum verum eſt, cùm prædicatum non minus latè patet, quàm ſubiectum. Nam ſi prædicatum fuerit anguſtius fieri poterit, vt affirmatiua ſit falſa, ut ſi dicas, Omne animal eſt homo; Omne animal eſt diſciplinæ capax, quæ quidem ſunt ex materia neceſſaria, vt ſtatim patebit.

Ex 5. met. 5. tex. 6.

Quę nam ad neceſſariarum genus pertineant.

Cōtingens. Enunciatio cōtingens eſt, quæ cum neceſſaria non ſit, poteſt tamen vera eſſe, ſeu, Quæ & vera, & falſa eſſe poteſt, ut homo eſt grammaticus, Homo non eſt grammaticus. Huiuſmodi ſunt omnes enunciationes ex materia contingenti, quas ſtatim explicabimus.

Ex 1. pri. 12.

Impoſſibil. Enunciatio impoſſibilis eſt, quę ita eſt falſa, vt vera eſſe non poſſit, vt Homo eſt lapis, Cygnus non eſt albus. Huiuſmodi eſſe dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impoſſibili, & omnes negatiuæ ex materia neceſſaria. Id quod in ijs, quæ conſtāt materia neceſſaria, tunc verum eſſe intellige, cùm prædicatum non eſt anguſtius, quam ſubiectum. Si enim minùs latè pateat, poterunt eſſe neceſſarię, vt ſi dicas. Quoddam animal non eſt homo. Quoddam animal non eſt diſciplinæ capax. Hæc diuiſio fit ſecundum aptitudinem enunciationis ad veritatem & falſitatem. Sed quia hæc aptitudo naſcitur ex materia enunciationis explicandæ ſunt hoc loco enunciationes conſtantes ex materia neceſſaria, contingenti, & impoſſibili.

Quæ ad genus impoſſibilium pertinere dicātur.

Ex materia neceſſaria. Enunciatio ex materia neceſſaria, ſeu naturali eſt, cuius prædicatum non poteſt non conuenire ſubiecto, vt Homo eſt animal, homo nō eſt animal, omnes omnino in quibus ſuperiora de inferioribus ſiue affirmantur, ſiue negantur: aut differentiæ de rebus, quas componunt, aut proprietates de ijs ſubiectis, quorum naturas

Preſſius. D. Tho. 1. peri. lec. 3.

Preſſius etiā accepta

naturas conſequuntur,vel de ſuperioribus ſubiectis, aut accidentia inſeparabilia de rebus a quibus ſeparari nequeunt aut contrà,hoc eſt inferiora de ſuperioribus,& cætera ordine conuerſo.Omnes huiuſmodi prædicationes ſiue affirment,ſiue negent, fiunt in materia neceſſaria & naturali, quanquã non omnes ſunt naturales,ſeu directę,vt patet ex ſupradictis.

eſt prædicatio neceſſaria li.2.ca.2.

Lib. 2.c.1.

Enunciatio ex materia contingenti eſt, cuius prędicatum & conuenire, & non conuenire ſubiecto poteſt,ut Homo eſt grammaticus,Homo non eſt grammaticus, & omnes, in quibus accidens inſeparabile de re,cuius eſt accidens ſiue affirmatiuè,ſiue negatiuè prædicatur.

Ex materia contingenti.

Latius D. Tho.

Latius etiam prædicatio cõtingens li. 2.ca.2.

Enunciatio ex materia impoſſibili,ſeu remota, eſt cuius prædicatum non poteſt conuenire ſubiecto, ut homo eſt lapis,Cygnus eſt niger. Dicitur autem hæc diuiſio ſecundum materiam,quia fit ſecundum habitudinem prædicati ad ſubiectum, quam diximus materiam enunciationis.

Ex mater. impoſſibili.

Preſſius. D.Tho.

Illud autem prætermittendum non eſt,enunciationes indefinitas tum ex modo ſignificandi ſuo, tum etiam ratione materiæ contingentis,cùm ea conſtãt, idem valere atque particulares. Vtraque de cauſa hęc enunciatio,homo eſt iuſtus,iudicatur nil differre ab hac,Quidam homo eſt iuſtus, & ita reliquæ.Verũ quod addi ſolet,indefinitas ex materia neceſſaria, & impoſſibili idem ualere ratione materiæ atque vniuerſales,& ſi quoad eas quæ conſtãt materia impoſſibili verum eſſe uideatur, in reliquis tamen mihi, non probatur.Hæ ſi quidẽ ſunt ex materia neceſſaria Animal eſt homo, Animal non eſt homo, Animal eſt diſciplinæ capax,Animal nõ eſt diſciplinæ capax & aliæ ſimiles,vt diximus,quæ tamen non iudicãtur idem ualere atque vniuerſales. Conceduntur enim ſimpliciter quaſi particulares. Sed qui illud dicunt non exiſtimant eas eſſe ex materia neceſſaria ; quia prædicata minus latè patent quàm ſubiecta, quod tamen nihil refert,vt alibi docebimus, etſi aliquando

Indefinita qua ratione idem ualeant quod particulares.

Num indefinita ex materia neceſſaria & impoſſibili idem ualeant atque uniuerſales.

re

re minus diligenter perſpecta aliquid referre putauerimus.

Finita. Enunciatio finita eſt, cuius nomina omnia ſiue categoremata ſunt finita, ut homo eſt iuſtus. Infinita verò, cuius aliquod categorema eſt infinitum, ut homo eſt non iuſtus, Socrates eſt homo non iuſtus. Quòd ſi dixeris Socrates eſt ſeruus non iuſti, non erit enunciatio infinita, quia illud Non iuſti non eſt categorema.

Ex 2. peri. 1.

Infinita.

Ex eo. lo.

Ex cõiũcto extremo. Enunciatio ex coniuncto extremo eſt, cuius aut ſubiectum aut prædicatum, aut utrumq; per ſe eſt unũ quid ex multis categorematis coniunctum, ut Socrates eſt homo iuſtus, Homo iuſtus eſt ſapiens, Homo iuſtus eſt ſimplex & prudens. Quòd ſi dicas, Socrates eſt ſimplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo, qua categoremata quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, ut ſint unum prædicatum: ex quo ſequitur ut non efficiant enunciationem unam ſimplicem, ſed plures.

Elicitur ex 2. peri. 12.

Ex ſimplici extremo. Enunciatio ex ſimplici extremo eſt, cuius nec ſubiectum, nec prędicatum ex multis iungitur categorematis, ut Socrates eſt ſapiens, Socrates philoſophatur. Hęc de uarijs generibus abſolutum enunciationum. nunc de earum oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione dicamus.

De oppoſitione abſolutarum enunciationum. *Cap.* *VI.*

Oppoſitio abſolutarũ Oppoſitio ut in abſolutis enunciationibus cernitur, eſt duarum abſulutarum enunciationum eodem ſubiecto prædicatoque conſtantium, repugnantia ſecundum affirmationem & negationem, ut ſi dicas, Hic homo eſt iuſtus, Hic homo non eſt iuſtus. Porrò enunciationes oppoſitę ſi fuerint uniuerſales,

Ex 1. peri. 5. & 6.

Contraria. erunt contrariæ, ut Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus. Harum hęc eſt conditio, ut ſimul uerę eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul fal-

Cõditio cõtrariarum.

ſæ

ſæ, ſiue in materia contingenti, ut patet in tradito exemplo, ſiue in neceſſaria, ut ſi dicas: Omne animal eſt diſciplinę capax; Nullum animal eſt diſciplinę capax. Si autem fuerint particulares, dicentur ſubcontrariæ, ut Quidam homo eſt iuſtus; Quidam homo non eſt iuſtus. Harum conditio eſt, ut falſæ ſimul eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul verę, ſiue in materia contingenti, ut in hoc exemplo cernis; ſiue in materia neceſſaria, ut ſi dicas; Quoddam animal eſt capax diſciplinæ, Quoddam animal non eſt capax diſciplinæ. Idem quoque dices de indefinitis ſpectata earum ſignificandi figura. Si verò altera fuerit vniuerſalis, altera particularis, vel vtraque ſingularis, erunt contradicentes, ſiue contradictoriæ, vt omnis homo eſt iuſtus; Quidam homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus; Quidam homo eſt iuſtus, Socrates eſt iuſtus, Socrates non eſt iuſtus. Harũ hęc eſt conditio, vt nec ſimul verę, nec ſimul falſę vnquã eſſe poſſint. Idem dices de ijs, quarũ ſubiectum accipitur pro eadem re communi præciſe, ut ſi dicas, Homo eſt ſpecies; Homo non eſt ſpecies.

Subcõtrar.
Conditio ſubcõtrar.
Oppoſitio indefinitarũ.
Contradicentes.
Conditio cõtradicẽtiũ.
Oppoſitio enũciationũ ex ſubiecto communi præciſe ſumpto.

Si quis autem quærat, num in quauis contradictione altera ex contradicentibus ſit vera, altera falſa; occurrendum eſt, ita rem habere, præterquam in contradictionibus futuri contingentis, ut ſi dicas, Hic homo morietur cras, Hic homo non morietur cras. Natura enim ex his duabus enunciationibus determinatè accepta, vera eſt, aut falſa: id quod de cæteris huiuſmodi dicendum eſt. Sed hæc quæſtio alium locum deſiderat ampliorem.

Num cuiuſuis contradictionis altera pars ſit uera, altera falſa.

Addunt multi quartum oppoſitionis genus, quod vocant ſubalternarum: duarum inquam enunciationum affirmantium aut negantium idem de eodem; ita tamen vt quod altera affirmat in totum, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur ſubalternæ, quod altera ſub altera collocetur. cuiuſmodi ſunt hæ duæ enunciationes, Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus: item hæ, Nullus homo eſt iuſtus,

Subalternæ

Quidam homo non eſt iuſtus. Verùm huiuſmodi enunciationes non rectè dicuntur oppoſitę, quia non repugnant inter ſe ſecundum affirmationem, & negationem. Accedit eò quòd nec etiam ſecundum ueritatem aut falſitatem. Nam ex ueritate vniuerſalis, quæ uocatur ſubalternans, concluditur ueritas ſuę particularis: & ex falſitate particularis, quæ dicitur ſubalternata cōcluditur falſitas ſuæ uniuerſalis, quod in eiſdem exemplis facile eſt cernere. Cum igitur abſurde uideatur dici, eas enunciationes eſſe oppoſitas, quæ nec ſecundum veritatem, nec ſecundum falſitatem repugnant, immò verò altera alteram ſecum trahit, efficitur vt hac quoque ratione ſubalternæ non ſint in oppoſitis numerandæ.

Subalternę nō ſunt oppoſitæ.

Cōditio ſubalternarū.

Quinetiam ſubcōtrarię, ſi proprie de oppoſitione, eiuſque conditionibus loquendum ſit, non ſunt in appoſitarum numerò ponendæ, tum quia altera nō uere negat, quòd affirmatur altera, tum etiam quia non eſt propria oppoſitionis conditio repugnantia ſecū̄dum falſitatem, ſed ſecū̄dum veritatem. Quo ſit vt Ariſtoteles ſecundo libro de priori reſolutione meritò dicat, ſubcontrarias enunciationes non eſſe reuera oppoſitas, ſed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura.

Cap. 15.

Subalternans.		Subalternans.
Omnis homo eſt iuſtus.	Contrariæ,	Nullus homo eſt iuſtus.
Subalternæ.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternæ.

Qui-

Quidam homo eſt iuſtus. Subcontrariæ Quidam homo non eſt iuſtus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates eſt iuſtus, Contradic. Socrat. non eſt iuſtus.

De æquipollentia enunciationum de ineſſe.
Cap. VII.

Aequipollētes quę ſint. Aequipollentes & æquiualentes dicuntur hoc loco enunciationes abſolutæ, conſtantes eodem ſubiecto eodemque prædicato, quæ una quidem aut altera negatione differunt, ſed tamen idem valent, ſeſeque mutuo inferunt, ut hæ duæ, Omnis homo eſt iuſtus. Non quidam homo non eſt iuſtus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponendas obſcuriores enunciationes, notandæ ſunt hæ regulæ. *Prima regula.* Prima. Negatio prępoſita ſubiecto cuiuſque enunciationis, & ſigno ſi ſignum habet, efficit eam æquipollentem contradictoriæ. Hæc regula iudicabis has enunciationes idem valere. Non omnis homo eſt iuſtus. Aliquis homo non eſt iuſtus, quia, niſi præpoſuiſſes, negationem ſubiecto prioris, eſſent proculdubio contradicentes. Eadem quoque arte iudicabis has eſſe æquipollentes. Omnis homo eſt iuſtus. Non quidam homo non eſt iuſtus, Socrates eſt iuſtus, Non Socrates non eſt iuſtus, & ſic cęteras huiuſmodi. *Secunda.* Secunda. Negatio poſtpoſita ſubiecto enũciationis uniuerſalis efficit eam ęquipollentem contrariæ. Hac regula iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus, & has, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo non ęſt iuſtus. Eadem ratio eſt in ſubcontrarijs, ut patebit experienti. *Tertia.* Tertia. Negatio propoſita & poſtpoſita ſubiecta enunciationis uniuerſalis, aut particularis, reddit eam ęquiualenté ſubalternę. Hoc documento intelligimus has enunciationes idẽ ualere, Non omnis homo nõ eſt iuſtus. Quidã homo ęſt iuſtus. & has. Nullus homo eſt iuſtus, Non aliquis

homo eſt iuſtus. Quanquam enim in hac poſteriori complicatione non videas ſubiectam ſecundæ enunciationis habere negationem poſtpoſitam, ſed ſolum præpoſitum, tamen quia enunciatio ſubalterna ſuperioris ita habebat, Aliquis homo non eſt iuſtus, negatione nimirum poſtpoſita ſubiecto, non fuit negatio

Nota. iterum poſtponenda ſed potius tollenda. Nam idem

D. Tho. efficies negationem poſitam auferendo, atq; non po-

Opuſc.46. ſitam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter

de enúcia obſeruabis. Has omnes regulas comprehendunt Dia-

tione c.9. lectici hoc uerſu.

Præ contradic poſt contra, præ, poſtque ſubalter.

Cuius hic eſt ſenſus. Præpoſita negatio efficit ut contradictoriæ idem ualeant: poſtpoſita uerò, ut contrariæ præpoſita denique ac poſtpoſita, ut ſubalternæ.

Quarta. Quarta. vniuerſalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium ſuarum ſingularium: ut hæc, Omnis homo eſt iuſtus, huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, & hic homo eſt iuſtus, & ita cæteri: item hæc, Nullus homo eſt iuſtus, huic, Hic homo non eſt iuſtus, & hic ho-

Quinta. mo non eſt iuſtus, & ita cæteri. Quinta. Particularis enunciatio æquipollet diſiunctioni omnium ſuarum ſingularium: ut hæc, Aliquis homo eſt iuſtus, huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, aut hic homo eſt iuſtus, & ſic cæteri, & hæc. Aliquis homo non eſt iuſtus, huic, Hic homo non eſt iuſtus, aut hic homo non eſt iuſtus, & ita cæteri diſiunctiuè.

De conuerſione abſolutarum enunciationum. Cap. VIII.

Conuerſio quid. CONuerſio ſeu reciprocatio, ut hoc loco ſumitur eſt commutatio extremorum enunciationis ſeruata qualitate, & ueritate, ut ſi dicas, Scientia non eſt

Alexand. Aphrod. 1.prio.2. uirtus, igitur uirtus non eſt ſcientia.

Enunciatio cuius extrema cõmutantur, dicitur cõ-

Conuerſa. uerſa, quæ autem fit ex commutatis extremis, dicitur

Conuertẽs. conuertens. Seruare qualitatem, eſt efficere conuer-

tentem

tentem affirmatiuam ex conuerſa affirmatiua & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem eſt efficere ex conuerſa verâ veram conuertentem.

Eſt autem triplex conuerſio, ſimplex, per accidens & per contrapoſitionem. Conuerſio ſimplex, quę etiã in terminis appellatur, eſt conuerſio, in qua ſeruatur eadem quantitas, nullaque alia particula adiicitur, quo pacto conuertuntur vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, vt ſi dicas. Nullus homo eſt lapis ergo nullus lapis eſt homo, Quidã homo eſt albus, ergo quoddam album eſt homo, hoc genere conuerſionis nec vniuerſalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertũtur, quia ſi has enunciationes hoc cõuerſionis genere volueris conuertere, dabis conuerſas veras, & conuertentes falſas, ut ſi dicas Omnis homo eſt animal, igitur omne animal eſt homo. Quoddam animal non eſt homo, igitur quidam homo non eſt animal. Conuerſio per accidens, quę alio nomine dicitur in parte, eſt cõuerſio, in qua mutatur quantitas vniuerſalis in particulare, hoc eſt, in qua ex conuerſa vniuerſali efficitur conuertens particularis, quo pacto conuertuntur enũciationes vniuerſales tum affirmatiuæ, tum negatiuæ, ut ſi dicas. Omnis homo eſt animal, igitur quoddam animal eſt homo, Nullus homo eſt lapis, igitur quiddam lapis nõ eſt, homo. Non traditur autem alia conuerſio huic reſpõdens, in qua videlicet mutetur quantitas particularis in vniuerſalem, quia ſępiſsime in hoc progreſſu non ſeruatur veritas, ut dicas, Quiddam homo eſt albus, igitur omne album eſt homo, Quiddam homo non eſt grammaticus, igitur nullus grãmaticus eſt homo.

Conuerſio per contrapoſitionem eſt conuerſio, in qua & ſeruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis ſimplicibus fiunt infinita, quo pacto conuertuntur uniuerſalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt ſi dicas, Oĩs homo eſt animal igitur omne non animal eſt non homo: Quoddã animal non eſt belua, igitur quædam non belua

Triplex conuerſio. 1. prio. 2. & 2. top. 3

Conuerſio ſimplex.

Conuerſio per accidẽs.

Cur non cõuertatur particularis in vniuerſalem.

Conuerſio per contrapoſitionem. Ex 2. top. 3. vbi Ariſt. tradit cõnſequẽtiam e cõuerſo elicitur. hic reciproca

ſionis modus. non eſt animal.

Mandantur hæc memoriæ hoc uno diſticho.

Feci ſimpliciter conuertitur, Eua per acci:
Aſt O per contra, ſic fit conuerſio tota.

In quo quidem quatuor illæ uoces Feci, Eua, Aſt, & O, continent quatuor vocales, quarum A, ſignificat vniuerſalem affirmatiuam. E, vniuerſalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam. O, particularẽ negatiuam. Reliqua ſunt perſpicua ex dictis. Hæc de enunciationibus, quæ abſolute in eſſe aliquid, aut nõ ineſſe declarant, dixiſſe ſufficiat, nunc ad eas quæ modales vocantur, veniamus.

Quot ſint genera ac formulæ modalium enunciationum. Cap. IX.

Cap. 3. 2. peri. 2. & 1. pri. 3. & 2.

MOdalis enunciatio, ut ſupra diximus, eſt, quæ quo modo aliquid alicui inſit, aut non inſit, pronunciat. Huius quattuor ſunt genera, ex neceſſario, ex contingenti, ex poſſibili, & ex impoſſibili. Modales ex neceſſario ſunt, quæ enunciant aliquid eſſe neceſſarium, aut non neceſſarium, Modales ex contingenti ſunt, quæ enunciant aliquid eſſe contingẽs, aut non contingens. Ex poſſibili verò, quę enunciãt poſſibile eſſe, aut non poſſibile. Ex impoſſibili denique, quę impoſſibile aut non impoſſibile. Neceſſarium eſt, quod non poteſt non eſſe, vt hominem eſſe animal. Contingens eſt quod poteſt eſſe, & non eſſe, vt Socratem eſſe grammaticum. Poſſibile quod neceſſario & contingenti commune habetur, eſt quod poteſt eſſe, ſiue non poſſit non eſſe, ſiue poſſit. Exempla iam poſita ſunt: impoſſibile denique eſt, quod eſſe non poteſt, vt hominem eſſe lapidem.

Ex neceſſario. *Ex contingenti.* *Ex poſſibili.* *Ex impoſſ.* *Neceſſariũ* *Contingẽs.* *Poſſibile.* *Impoſſibile.*

Singula porro genera modalium duabus tantum formulis efferri poſſunt, altera ſi modus: id eſt dictio qua ſignificamus modũ, quo aliquid alicui ineſt, aut nõ ineſt, ſit aduerbiũ, ut ſi dicas, Homo neceſſariò eſt

Duæ formulæ modalium. *Modus.*

eſt animal, Socrates contingenter eſt grammaticus, & ita in cæteris; altera ſi modus ſit nomen quod enuncietur de oratione ex uerbo infinitiuo compoſita, quę dictum appellatur, ut ſi dicas, hominem eſſe animal eſt neceſſarium, Socratem eſt grammaticum eſt contingens, & ſic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare poſſumus in actu exercitu, ut uocant, quo modo aliquid alicui inſit, aut non inſit, quo pacto pronunciandi uerbum in deſcriptione modalium intelligendum eſt. Nã ſi in actu ſignato, ut Dialectici loquuntur, pronunciaueris quo modo aliquid alicui inſit, aut non inſit, utpote enunciando modum de aliqua uoce quæ dictum aut enunciationem in dicto comprehenſam demonſtret, non efficies ſane modalem enũciationem, ſed verè abſolutam. Hę nãque ſunt abſolutæ, Hoc dictum, Hominem eſſe animal eſt neceſſarium. Hæc enũciatio, Socrates eſt grammaticus, eſt contingens, id quod alio loco docebimus. Itaque modales enunciationes duabus tantum formulis, ut dictum eſt, efferuntur.

Dictum. *Explicatur deſcriptio modalium.* *Nota.* *2. peri. 5.*

Differunt aũt duæ illæ formulæ tribus potiſſimum rõnibus. Primum, quia in priori, modus eſt aduerbiũ in poſteriori nomẽ. Deinde, quia in priori modus non prædicat, ſed afficit copulã enũciationis, aut in poſteriori prædicatur. Demum, quia in priori formula unũ tm̃ eſt ſubiectum, & unũ prędicatum, ut patet, ut in poſteriori duo ſubiecta & duo prædicata reperiuntur. Nã dictũ, ſeu, ut uerius loquar, uerbũ dicti, quatenus aliquid enunciat, eſt principale ſubiectũ, modus principale prædicatũ, in ipſo aũt dicto alterum ſubiectũ & alterum prædicatum continetur, quæ minus principalia cenſenda ſunt. Sed nos priori formula omiſſa, quia minus uſurpata eſt, ſaltem in modalibus ex poſſibili & impoſſibili poſteriorẽ cum Ariſtotele tractabimus, ac primum de quãtitate, qualitate, & materia modalium dicemus, poſtea tres earum affectiones, oppoſitionem, æquipollentiam, & conuerſionem quanta poterimus breuitate, ac perſpicuitate exponemus.

Primum diſcrimen. Secundum. Tertium. *Verbum dicti verius dicitur ſubiectum modalis quã dictum.* *Modus eſt principale prędicatũ.*

De qualitate, quantitate, & materia modalium. Cap. X.

Duplex qualitas eſſentialis modalium.

CVm igitur in modalibus huius formulæ duo ſint ſubiecta & duo prædicata, neceſſariò efficitur, vt duplex ſit qualitas eſſentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione & negatione modi: altera in affirmatione & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua eſt. Hinc nata eſt diuiſio illa modalium in eas, quæ utrunque prædicatum affirmant, ut hominem eſſe animal eſt neceſſarium: in eas, quæ utrunque negant, ut Hominem non eſſe animal non eſt contingens: in eas, quæ modum affirmant, & prædicatum dicti negant; ut Hominem non eſſe grammaticum eſt poſſibile, & in eas quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant, ut Hominem eſſe grammaticum non eſt impoſſibile.

Diuiſio modalium ratione qualitatis.

Quia tamen præcipuæ qualitatis maior eſt habenda ratio, enunciationes quæ modum affirmauerint affirmatiuæ, quæ eundem negauerint negatiuę ſimpliciter appellandæ ſunt, ſiue dictum affirmatiuum ſit, ſiue negatiuum.

Quænam modales ſimpliciter dicẽdæ ſint affirmatiuę ac negatiuæ.

De qualitate autem accidentali, hoc eſt, de ueritate & falſitate modaliũ, hoc dicendum eſt; modales eſſe quidem ueras aut falſas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ ueri aut falſi ſignificatione definitur) cæterum eas quæ ueræ ſunt, nunquam poſſe eſſe falſas, & quæ ſunt falſæ, ueras eſſe nunquam poſſe: ac proinde omnes eſſe aut neceſſarias, aut impoſſibiles. Exempli cauſa, hæ omnes ſunt neceſſariæ. Hominem eſſe animal eſt neceſſe, Hominem eſſe grammaticum eſt contingens, Hominem mori eſſe poſſibile, Hominem eſſe lapidem eſſe impoſſibile, quia ita ſunt veræ, vt falſæ nunquam eſſe poſſint. Hę uerò, Hominem eſſe animal non eſt neceſſe. Hominem eſſe grammaticum non eſt contingens, Hominem mori non eſt poſſibile, Hominem eſſe lapidem non eſt impoſſi-

Qualitas accidentalis modalium. Omnes modales aut ſunt neceſſariæ, aut impoſſibil.

bile

bile quia ita ſunt falſę, ut ueræ nunquam eſſe ualeāt, Cum igitur omnes modales, quę afferri poſſunt; aut illo modo ſint ueræ, aut hoc modo falſæ, dubium non eſt quin omnes ſint neceſſariæ, aut impoſſibiles.

Quod uerò attinet ad quantitatem, altera cernitur in ſubiecto principali, altera in minus principali. Et quidē in minus principali ſubiecto, hoc eſt dicti, repetitur omnis quantitas abſolutarum enunciationum, uniuerſalis, particularis, indefinita, & ſingularis. Itaque hac ex parte modales dici ſolent; aut uniuerſales, ut omnem hominem eſſe animal eſt neceſſe. aut particulares, ut aliquem hominem eſſe grammaticum eſt contingens, aut indefinitæ, ut Hominē mori eſt poſſibile, aut ſingulares, ut Socratem eſſe lapidem eſt impoſſibile. In ſubiecto autem principali, quod eſt uerbum dicti, reperitur ea quantitas, quæ uerborum propria eſt, nimirum quantitas temporis, quæ quidem duplex eſt uniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis diſtribuit uerbum in omne tempus, particularis in aliquod tempus. Atq; uniuerſalis ſignificatur modis, Neceſſarium & Impoſſibile: particularis duobus reliquis, Nam neceſſarium perpetuò rem ponit: Impoſſibile, perpetuò tollit. Contingēs modò ponit, modò tollit. Poſſibile denique ita rem ponit, ut quantum in ipſo eſt, permittat rem aliquando nōn eſſe. Itaque Neceſſarium, Impoſſibile, Contingens, & Poſſibile perinde ſe habent in modalibus, atque ſigna illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam in abſolutis: niſi quòd ſigna deſignant quantitatem numeralem modi autem quantitatem temporis. Vnde fit, ut quemadmodum præpoſita negatione ſigna uniuerſalia, fiunt particularia, & particularia uniuerſalia ut ſupra dictū eſt, ſic modi uniuerſales fiunt particulares, & particulares uniuerſales. Itaq; Non neceſſarium, & Non impoſſibile ſunt modi particulares. Non contingens autem, & Nō poſſibile uniuerſales, quemadmodum non omnis, & Nonnullus particularia, Non quidam autem, & Non aliquis uniuerſalia

Quantitas uerbōrum propria.

Modi uniuerſales.

Modi particulares.

Modi in modalibus ſunt ueluti ſigna in abſolutis.

Quo pacto modi uniuerſales fiant particulares & particulares uniuerſales.

Quantitas tẽporis cernitur in uerbo dicti, & tamen deſignatur per modum. Modus fungitur officio ſyncategorematis. Cur modales inchoantur à modis.

ſigna eſſe diximus. Nec mireris,quòd dixerim,quãtitatem hanc temporis cerni in uerbo dicti, & tamen deſignari per modum,qui de uerbo dicti prædicatur. Nam modus utrunque habet & quòd ſit prædicatũ , & quod fungantur officio ſyncategorematis deſignãtis quantitatẽ tẽporis quemadmodũ ſigna abſolutarum enunciationum deſignant quantitatem multitudinis. Quia igitur hæc quantitas præcipua eſt in modalibus,non immeritò Ariſtoteles conſueuit collocare modos initio huiuſmodi enũciationum, ut ſtatim quantitas earum ex ipſo principio cognoſci poſſit, quemadmodum in abſolutis ex ſignis præpoſitis intelligitur.Itaque hoc modo ferè profert Ariſtot.modales enunciationes. Neceſſe eſt hominem eſſe animal, Contingens eſt Socratem eſſe grammaticum, Non poſſibile eſt Socratem eſſe lapidem, & ita cæteras:nõ quidem vt efficiat ex modis ſubiecta, & ex dictis prædicata,ſed ut quãtitas earum propria,ut diximus,atque adeò præcipua qualitas ſtatim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps utemur.

Duplex materia modalium.

Quod deniq; attinet ad materiam,altera cernitur inter modum & dictum:altera inter prædicatum dicti & ſubiectum dicti. Et hæc quidem poſterior triplex eſt,neceſſaria,contingens,& impoſſibilis,quemadmodũ in abſolutis enunciationibus.Illa uerò,quæ propria eſt modalium,eſt duplex. Etenim cum omnis modus,qui ſemel conuenit alicui dicto,non poſſit eidem non conuenire,& omnis qui aliquando nõ conuenit,non poſſit unquam eidem congruere,efficitur,ut omnis habitudo modi ad dictum ſit uel neceſſarij prædicari, uel impoſſibilis ſicque ut materia modalium pręcipua aut ſit neceſſaria, aut impoſſibilis,nulla uerò contingens. Ex qua uelut radice naſcitur id,quod paulo ſuperius diximus, Omnem modalem enunciationem eſſe neceſſariam, aut impoſſibilem.

Materia præcipua modalium eſt neceſſaria uel impoſſibil.

Hactenus de qualitate,quantitate,& materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipſas reſpectu

hoc

hoc eſt, de earum oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione dicamus. Sed prius Ariſtotelis conſilio miſſas faciamus modales ex contingenti, ne earum inconſtantia interturbet ſequentem diſputationem. Eſt enim earum natura & conditio tam uaria, ut uix ullam cum alijs modalibus ſeruent oppoſitionis, aut æquipollentiæ legem. Itaque niſi ad finem, nihil de hoc genere dicemus. *Relinquuntur hoc loco modales ex contingenti.*

De oppoſitione modalium. Cap. XI.

MOdales oppoſitæ aut conſtant modo eiuſdem appellationis; ut neceſſe eſt Socratem ſedere; Non neceſſe eſt Socratem ſedere: aut diuerſæ; ut neceſſe eſt Socratem ſedere. Poſſibile eſt Socratem non ſedere. Nos igitur de oppoſitione tantum earum, quę modo eiuſdem appellationis conſtant, dicemus, quoniam hac explicata facile ex æquipollentia omnium inter ſe, quam trademus, intelliges oppoſitiones earum, quæ conſtant modis diuerſarum appellationū. Dicemus autem ſimul de ſubalternis, quia etſi oppoſitæ non ſunt; tamen earum tractatio coniuncta eſt cum tractatione oppoſitorum; nec parum ad earum explicationem conducit. At uero cum oppoſitæ modales, aut ſint ex dicto ſingulari, quarum oppoſitio perfacile cognoſcitur, aut communi, quarum difficilior eſt tractatio, prioris ego generis duntaxat tyronibus explicabo oppoſitionem. *Duo genera oppoſitarū modalium.* *De oppoſitione modalium ex dicto ſingulari.*

Contrariæ igitur ex dicto ſingulari ſunt, quæ conſtant modo eodem vniuerſali; & dictis contradicentibus: vt; Neceſſe eſt Socratem ſedere, Neceſſe eſt Socratem non ſedere: item Non poſſibile eſt Socratem ſedere, Non poſſibile eſt Socratem non ſedere: item impoſſibile eſt Socratem ſedere, Impoſſibile eſt Socratem non ſedere. Subcontrariæ ſunt quæ conſtant modo eodem particulari, & dictis contradicentibus: ut Poſſibile eſt Socratem ſedere, Poſſibile eſt Socratem non Sedere. item Non neceſſe eſt So- *Contrariæ.* *Subcōtrar.*

Contradicentes. cratem non ſedere: Non impoſſibile, & cætera. Contradicentes ſunt quæ conſtant eodem dicto & modis contradicentibus, vt necesse eſt Socratem ſedere, Non neceſſe eſt Socratem ſedere: Poſſibile eſt Socratem non ſedere, Non poſſibile eſt Socratem nō ſedere, & ſic in cæteris. *Subalternæ.* Subalternę ſunt, quæ conſtant & modis & dictis contradicētibus: vt Neceſſe eſt Socratem eſſe hominem, Non neceſſe eſt Socratem non eſſe hominem. *Subalternans.* Non poſſibile eſt Socratem ſedere, Poſſibile eſt Socratem non ſedere. Impoſſibile eſt Socratem eſſe hominem, *Subalternata.* Non impoſsibile Socratem non eſſe hominem. Ex his autem ſubalternis ea quæ modo conſtat vniuerſali, dicitur ſubalternans, quę particulari ſubalternata. *Cōditiones oppoſitarū.* Iam verò cōditiones huiuſmodi oppoſitarum modalium, atque adeò reliquarū, quas prætermiſimus, eadem ſunt, quæ abſolutarum. Nam contrarię ſimul veræ eſſe non poſſunt, ſed tamen nō nullæ ſunt ſimul falſæ: cōtra verò ſubcōtrariæ ſimul falſæ nunquam ſunt, quanquam nonnullę ſunt ſimul veræ. Contradicentes nec ſimul veræ, nec ſimul falſę eſſe queunt. Denique ſi ſubalternans vera eſt, ſubalternata etiam eſt vera, non autem ſi illa falſa, hæc falſa: è contrario autem, ſi ſubalternata eſt falſa, ſubalternans etiam falſa eſt, non ſi illa vera, hæc vera. Quæ omnia patent in propoſitis exemplis. Sed vt hæc melius teneas, hanc aſpice figuram enūciationum ex neceſſario: quæ ex modalibus etiam reliquarum generum confici poteſt.

Subal-

Subalternans. Neceſſe eſt Socratem ſedere.	Cõtrariç.	Subalternans. Neceſſe eſt Socratẽ non ſedere.
Subalternæ.	Contra dicentes Contra dicentes	Subalternæ.
Nõ neceſſe eſt Socratem non ſedere. Subalternata.	Subcont.	Non neceſſe eſt Socratem ſedere. Subalternata.

Hæc tyronibus ſatis ſit. Quod ſi in manus veterani Dialectici liber iſte fortaſſe uenerit, his equidem duobus breuiſſimis documẽtis poterit ille oppoſitionem non modo harum enuuciationum, ſed etiam earum quarum dicta ſunt cõmmunia, in memoriam reuocare. Alterum. Contrariæ conſtare debent modo eodem uniuerſali: ſubcontrariç, eodem particulari: contradicentes & ſubalternæ, modis contradicentibus Alterum Coutrariæ, ſubcontrariæ & ſubalternæ ſi ex neceſſario fuerint, conſtare debebunt dictis contradicentibus, aut contrarijs: ſi uero ex poſſibili, aut impoſſibili, opus eſt ut conſtent dictis contradicentibus, aut ſubcontrarijs: contradicentes denique idem omni-

Primũ documentum quod admodos ſpectat.

Secundum documẽtũ quod ſpectat addicta.

omnino dictum habeant neceſſe eſt. Alioqui, ſi diligenter attendat Dialecticus, ſumptis vel hiſce tantum duobus verbis Animal. Homo inueniet contrarias ſimul veras, ſubcontrarias ſimul falſas, contradicentes ſimul veras, & ſimul falſas, denique ſubalternantem veram, & ſubalternantẽ falſam. Quę omnia pugnant cum conditionibus oppoſitarum enunciationum.

Exempla oppoſitarum ex neceſſario.

1		2
Neceſſe eſt omnem hominẽ eſſe animal.	Contrar.	Neceſſe eſt aliquẽ hominem non eſſe animal.
Subalternę.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternę.
3		4
Non neceſſe eſt aliquem hominem non eſſe animal.	Subcont.	Non neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal.

Item

Item.

1	2
Neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal.	Neceſſe eſt nullũ hominem eſſe animal.
3	4
Non neceſſe eſt nullum hominẽ eſſe animal.	Non neceſſe eſt omnẽ hominem eſſe animal.

Exempla oppoſitarum ex poſſibili.

1	2
Non poſſibile eſt omnẽ ho. eſſe animal.	Non poſſibile eſt aliquẽ hom. non eſſe ani.
3	4
Poſſibile eſt aliquem ho. non eſſe animal.	Poſſibile eſt omnem ho. eſſe animal.

Item.

1	2
Non poſſibile eſt aliquem hominem eſſe animal.	Nõ poſſib. eſt aliquem ho. non eſſe ani.
3	4
Poſſibile eſt aliquem hominem non eſſe ani.	Poſſibile eſt aliquem hominem eſſe anim.

Hæc duo poſteriora exempla inſeruient modalibus ex impoſſibili, dummodo illud obſerues, ut loco modi Non poſſibile ponas Impoſſibile, & loco modi Poſſibile ponas Non impoſſibile. Hæc obiter prouectis dixerim. Qua propter cum de oppoſitionibus modalium eiuſdem generis, ſeu quæ conſtant modo eiuſdem appellationis ſatis, ſuperque dictum ſit, iam ad æquipollentiam omnium inter ſe ueniamus.

De

De æquipollentia modalium enunciationum.
Cap. XI.

Primũ documentum VT modales fiant ęquipollentes, duo documenta ſunt ſatis. Alterum, vt modi omnium ſint eiuſdem quantitatis, hoc eſt, vt omnes ſint vniuerſales *Secundum.* aut omnes particulares. Alterum, vt dicta enunciationum ex poſſibili ſint eadem inter ſe, contradicant autem dictis enunciationum ex neceſſario. Hęc ſi obſeruaueris, nullo negocio inuenies ęquipollentes cuiuſque modalis. Exempla perſpice in ſubiectis deſcriptionibus.

Aequipollentes ex dicto ſingulari.

Prima tabella.

Ma Neceſſe eſt Socratem eſſe hominem.
tu- Non poſſibile eſt Socratem non eſſe hominem.
re. Impoſſibile eſt Soc. non eſſe hominem.

Secunda.

De- Neceſſe eſt Socratem non eſſe hominem.
cli- Non poſſibile eſt Socratem eſſe hominem.
na. Impoſſibile eſt Socratem eſſe hominem.

Tertia.

Iur- Non neceſſe eſt Socrat. non eſſe hominem.
gan- Poſſibile eſt Socratem eſſe hominem.
tis. Non impoſſibile eſt Socratem eſſe hominem.

Quarta.

Im- Non neceſſe eſt Socratem eſſe hominem.
pe- Poſſibile eſt Socratem non eſſe hominem.
tu. Non impoſſibile eſt Socratem non eſſe hom.

Om-

Omnes enunciationes, quas cernes in eadem tabella, ſunt æquipollentes, vt duobus traditis documentis continetur.

Aequipollentes ex dicto communi.

Prima.

Ma Neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal.
tu- Non poſſibile eſt aliquem ho. non eſſe ani.
re. Impoſſibile eſt aliquem ho. non eſſe animal.

Secunda.

De Neceſſe eſt nullum hominem eſſe animal.
cli- Non impoſſibile eſt aliquem ho. eſſe ani.
na. Impoſſibile eſt aliquem hom. eſſe animal.

Tertia.

Iur- Non neceſſe eſt nullum hominem eſſe animal.
gan- Poſſibile eſt aliquem homi. eſſe animal.
tis. Non impoſſibile eſt aliquem homi. eſſe anim.

Quarta.

Im- Non neceſſe eſt omnem hominem eſſe ani.
pe- Poſſibile eſt aliquem ho. non eſſe animal.
tū. Non impoſſibile eſt aliquem hom. non eſſe ani.

Omnes itidem quæ in vnaquaque tabella huius deſcriptionis continentur æquipollentes ſunt, ut eadem documenta docent.

Quibus ita conſtitutis, ſi tenes ea quæ de oppoſitione, & vt ita loquar, de ſubalternatione modalium eiuſdē generis dicta ſunt, facile intelliges oppoſitionē, & ſubalternationem earum, quæ ſunt diuerſorum generum. Nam cum ex ſupradictis pateat, enun-

ciationes ex neceſſario, quæ primum locum obtinet in qualibet tabella, ita eſſe affectas inter ſeſe, vt prima & tertia ſint contrariæ, ſecunda & quarta ſubcontrariç, prima uero contradicat quarta: & ſecunda tertiæ, ac denique prima ſit ſubalternans tertiæ, & ſecunda quartæ, nunc autem docuerimus omnes quæ in eadem tabella ſunt eſſe æqui pollentes neceſſario efficitur, ut omnes, quæ ſunt contrariæ omnibus quæ ſunt in ſecunda, & omnes quæ ſunt in tertia ſunt ſubcontrariæ omnibus quæ ſunt in quarta, itemquæ ut tota prima tabella contradicat toti quartç, ac tota ſecunda toti tertię, deniquæ ut tota prima ſit ſubalternans totius tertiæ, & tota ſecunda totius quartæ.

Quo comperto, ſi quis abs te petierit enunciationem antiquam contrariam illi primæ. Neceſſe eſt Socratem eſſe hominem facile poteris tres contrarias aſſignare, hanc nimirum eiuſdem generis, Neceſſe eſt Socratem non eſſe hominem, & alias duas reliquorum generum huic ęquipollentences, vtpote Non poſſibile eſt Socratem eſſe hominem, impoſſibile eſt Socratem eſſe hominem, id quod haud magno labore facies in reliquis.

Obiectio. Sed forte aliquis ſuccenſebit nobis, quod non uideamus in hac re Ariſtotelem ſectari. Ille enim non
peri. 3. ex tribus tantum enunciationibus, ſed ex quatuor ſingulas tabellas confecit, additis nimirum modalibus ex contingenti eadem ſignificatione accepto, qua poſſibile a nobis hactenus explicatum & acceptum eſt. Atq; in ſuper aliũ ordinem in deſcriptione tenuit. Nam præterquam quòd modales ex neceſſario extremo loco in omnibus tabellis deſcribendis poſuit, priores etiam duas tabellas ex enunciationibus modorum particularium coegit, poſteriores ex his, quæ conſtant modis uniuerſalibus, quod totum nos contra fecimus. Verum ſi animaduertas, non pu
tio. gnamus hac in re cum Ariſtot. Fecimus enim potius ternarios qua quatenarios, quia cum enunciationes ex contingenti, quas Ariſtot. adiunxit, non differant

ab

ab enunciationibus ex poſſibili, ut eo loco ſumitur contingens, accommodatior ad nouitios Dialecticos qui omnem multiplicitatem deuitant, erit doctrina: ſi confectis ternarijs genus illud enunciationum prætermittatur. Cur autem ordinem enunciationum & tabellarum commutauerimus, Ariſtot. ipſe in cauſa fuit. Nam cum ille deſcriptiones æquipollentiũ modalium eo ordine, quem obijciendo commemorauimus, feciſſet, tandem ad finem tractationis ſic eas, ut nos digeſſimus, corrigendas eſſe admonuit. Nec ſane immerito, quippe cum hic ordo quem ſeruauimus & naturis rerum congruat, & deſcriptioni abſolutarum enunciationum optime reſpondeat. Et quidem ut deſcriptio Ariſtotelica memoriæ mandaretur, excogitauerunt recentiores has quattuor dictiones. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, quę quattuor tabellis nondum emendatis ab Ariſtotele reſpõderent. Cęterum nos qui alium numerum & ordinẽ modalium afferimus, cogimur illas prouitas omnittere dictiones, aliasq; noſtrę deſcriptioni congruentes afferre. Accipe igitur has.

Mature Declina Iurgantis Impetum.

Quæ enunciationibus noſtrę deſcriptionis uocalium numero reſpondent. Prima dictio inſeruit primę tabellę, ſecunda ſecundę: & reliquę eodem ordine. Rurſus prima uocalis cuiuſque dictionis ſignificat primã enũciationẽ eius tabellę, cui dictio tribuitur, ut pote modalẽ ex neceſſario: ſecunda ſecundam, quæ eſt ex poſſibili: tertia, tertiam, quę ex impoſſibili. Tandem A ſignificat eam enunciationem, cui congruit, eſſe affirmatiuam modi, & dicti: E autem, eſſe affirmatiuam modi, & negatiuam dicti. I verò, eſſe negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V denique, eſſe negatiuam utriuſque. Hęc ſi teneas, facilè admoneberis utriuſque qualitatis ęquipollentium, & modi ſcilicet & dicti. Nam quòd ad quantita-

tem attinet, ad duo ſupra poſita documenta eſt recurrendum.

De Conuerſione modalium enunciationum.
Cap. XIII.

1. peri. 2. IAm uerò conuerſio modalium, quę ab Ariſtotele tractatur (hęc enim una reſtat affectio, earũ quas prępoſuimus) non eſt commutatio extremorum principalium enunciationis, ut ſcilicet modus qui prædicatur de dicto, fiat ſubiectum, & dictum prędicatum, id enim efficere perfacile eſt nullaque indiget arte, *Conuerſio modalium quæ ſit.* ſed eſt commutatio eorum extremorum quę in dicto continentur, manente modo eodem loco, ſeruataque qualitate dicti, & veritate totius modalis. Vt ſi dicas Neceſſe eſt Socratem eſſe hominem, igitur, Neceſſe eſt hominem eſſe Socratem, quę quidem res non eſt minimę difficultatis. Aduerte igitur modales ex ne- *Conuerſio modalium ex neceſſario.* ceſſario, & poſſibili affirmatis quod attinet ad conuerſionem ſimplicem, & per accidẽs (eã enim, quàm fit per contrapoſitionem, ut parum utilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enunciationes abſolutę reciprocantur, Nam uniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur ſimpliciter, vt Neceſſe eſt nullum hominem eſſe lapidem, ergo, Neceſſe nullum lapidem eſſe hominem, Neceſſe eſt aliquod animal eſſe album, ergo neceſſe eſt aliquod album eſſe animal. Ambę autem vniuerſales conuertuntur per accidens, ut ſi dicas, Neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal, ergo, neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem. Neceſse eſt nullum hominem eſse lapidem, ergo, neceſse eſt aliquem lapidem non eſſe hominem, Particularis deniq; non conuertitur, quia datur conuerſa uera, & conuertens falſa, vt ſi dicas, Neceſſe eſt aliquod animal non eſſe hominem, ergo, neceſſe eſt aliquem hominem non eſſe animal. Idem perſpicies ſi loco modi Neceſſe, poſueris poſſibile. Nec uerò opus eſt tradere conuerſiones *Cur aliarũ modalium.* aliarum modalium, vtpote ex neceſſario & poſſibili

negatis,

negatis,& ex impoſſibili ſiue affirmatio ſiue negatio, quia cum in omnibus tabellis ęquipollentium, quarum deſcriptiones paulo ante tradidimus,reperiatur aliqua enunciatio ex neceſsario,aut poſſibili affirmato,qui harum reciprocationem tenuerit,nullo negocio intelliget in quas reliquę conuertantur.

conuerſiones non tradantur.

Enunciationes autem ex contingenti, quas ſuperius reliquimus:ſi affirmatiuę quidem ſunt,eodem modo quo abſolutę,conuertuntur,ut ſi dicas,Contingens eſt omnem hominem uel aliquem hominem uigilare,ergo contingens eſt aliquod uigilans eſse hominem:ſi uero ſunt negatiuæ,non item.Nam particularis conuertitur ſimpliciter,uniuerſalis autem minime.Hęc enim conuerſio bona eſt,Contingens eſt aliquem hominem non eſse album ergo contingens,eſt aliquod album non eſse hominem nunquam enim in hac formula datur conuerſa uera & conuertens falſa hęc autem uitioſa,Contingens eſt nullum hominem eſse album, ergo contingens eſt nullum album eſse hominem,conuerſa ſi quidem uera eſt, quia quilibet homo poteſt eſse albus,& non eſse albus,conuertẽs autem eſt falſa, quia non quod libet album poteſt eſſe,& non eſse homo, quippe cum neceſſe ſit aliquod album,ut niuem,aut cygnum non eſſe hominẽ. Sed multę ſunt difficultates hac in re,quæ poſtulant tum maiorem auditorum intelligentiam,tum etiam longiorem tractatum, quam introductioni conueniat Reſtat ergo,ut, quoniam enunciationes ſimplices ut cunque explicauimus,de coniunctis deinceps, quod ſatis uideatur,dicamus.

Conuerſio contingentium ex. 1.prio.4. a in fine. Cap.2.

1.prio. 16.

Quod ſint genera coniunctarum enunciationum.
Cap. XIIII.

Cap.3.

QVid ſit enunciatio coniuncta. quam poſteriores Dialectici hypotheticam fere uocant iam ſuprà à nobis dictum eſt. Quot uero ei ſint ſubiecta generà, quæque ſint ſingulorum generum affe-

ctiones nunc docebimus. Coniunctio, quæ forma eſt enunciationis coniunctæ, tribus modis comparari poteſt cum ſimplicibus enunciationibus quas cōnectit. Aut enim iungit earum ſententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine conſecutionis unius ex altera id facit, ut uidelicet poſterior ex priori efficiatur, aut nō habita ratione eiuſmodi ordinis. Si ordine conſecutionis iungit ſententias, uocatur conditionalis, ut ſi ſol lucet dies eſt: Si abſque huiuſmodi ordine, dicitur copulatiua, ut Socrates fuit philoſophus, & fuit uir bonus: Si denique diuidit Sententias, diſiūctiua nuncupatur, ut aut dies eſt, aut nox eſt. Tria igitur ſunt genera coniunctarum enunciationum, Conditionalis, Copulatiua, & Diſiunctiua, quas Cicero connexum, Cōiunctionem, & diſiunctionem nominat. Ac prima quidem iure optimo dicitur hypothecaria, quaſi conditionalis, cùm Hypotheſis conditionem ſignificet. Tertia quoque non immeritò à Boethio in numerum hypotheticarū refertur. Nam ex apta & propria diſiūctiua licet facere conditionalem, ut ſi ex illa, Aut dies eſt, aut nox eſt, hanc efficias, ſi dies eſt, nox non eſt, aut hanc, ſi nox eſt, dies non eſt. Cæterum cur ſecunda dicatur hypothetica, ego planè non uideo, cùm nec conditionalis ſit, nec ex ea ulla conditionalis fieri poſſit. Neque enim quia verè dixiſti, Socrates fuit philoſophus, & uir etiam bonus, uerè quoque dixeris, Si Socrates philoſophus fuit, uir bonus fuit, aut, ſi nō fuit philoſophus, nō fuit uir bonus, aut, ſi fuit philoſophus, non fuit uir bonus, aut, ſi non fuit philoſophus, fuit uir bonus. Non eſt igitur cur hypothetica dicatur, niſi fortè quia alteri enunciationi ſimplici iam poſitæ alteram adiungit. Hæc enim quaſi ſuppoſitio Hypotheſis nomine modo aliquo ſignificari poteſt.

Triplex cō iunctio.

Tria genera coniunctarū enunciationum.

D.Thom. Opuſc.48. de enūciatione c.14.

li. de Fato & Top.

Hypotheſis.

1. de ſyllog. hypo.

Num copulatiua recte dicatur hypothetica.

Qualitas eſſentialis enunciationum, quam affirmationem & negationem dicimus, his etiam omnibus communiter cōuenit, uerùm aliter, quàm ſimplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiuæ & ne-

Qualitas cōiunctarū enunciationum.

gatiuæ; quia earum prædicata attribuuntur ſubiectis, aut ab eiſdem remouentur: at coniunctæ dicuntur affirmatiuę, quia coniunctiones affirmantur, hoc eſt, non negantur: negatiuæ, quia negantur, ſiue prædicata ſimplicium, quas in ſe coercent & continent, affirmentur, ſiue negentur. Vnde fit vt hæ ambæ ſint affirmatiuæ, Si ſol lucet, dies eſt, Si Sol non lucet, non eſt dies: hæ uerò ambæ negatiuæ, non ſi ſol non lucet, nox non eſt, Non ſi ſol lucet, nox eſt. Id quod in cęteris generibus facilè perſpicies. Fiunt autem huiuſmodi enunciationes negatiuæ, præfixa initio totius enunciationis negante particula, ut in proximis duobus exemplis cernis.

Affirmatiua. *Negatiua.*

Iam qualitas accidentalis, quæ in ueritatis aut falſitatis ſignificatione cõſiſtit, non dubiũ eſt, quin coniunctis etiam conueniat, participant ſiquidem naturã enunciationis, cuius ea communis qualitas eſt, ut uerum, aut falſum ſignificet. Sunt itaque ueræ etiam, aut falſæ, atque adeò neceſſarię, aut contingens, aut impoſſibiles. At verò ſi de quantitate ſit quęſtio, nullam penitus habent, ut nimirum dicatur vniuerſales aut particulares, aut indefinitę, aut ſingulares, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, ſed ſolum enunciationes, quæ id efficiunt, coniũgunt. Hæc ſi diligenter attendas, planè uidebis nullius oppoſitionis formã preterquàm contradictoriæ, coniunctis enunciationibus conuenire, quandoquidem omnis alia oppoſitio quantitatem ex forma ſuã requirit.

Sunt ueræ aut falſæ, neceſſariæ, aut contingentes, aut impoſſibiles *Cõiunctæ enunciationes carent quãtitate.* *Nullius oppoſitionis formã prærerquã contradictoriã cõiunctis enunciationibus conuenit.*

De conditionali enunciatione. Cap. XV.

CONditionalis enunciatio aut conſtat duab. ſimplicib. ut, Si ſol lucet, dies eſt: aut pluribus, ut Si ſol lucet, & in noſtro hemiſphærio lucet, dies eſt, & apud nos eſt. Sẽper tñ duab. pcipuis cõſtat partib. quarũ altera dr̃ antecedens, eã uidelicet, quæ proximè ſequit coniunctionẽ: Et altera cõſequẽs, q̃ ex illa effici-

Omnes conditionalis cõſtat duabus partib. præcipuis.

tur. Quæ conſtat duabus ſimplicibus, nam reliquum genus, quia infinite augeri poteſt, omittimus, aut conſtat utraque affirmatiua, aut utraque negatiua, aut antecedente affirmatiua, & conſequente negatiua, aut contra, ut, Si ſol lucet, dies eſt. Si ſol non lucet, nō eſt dies: ſi dies eſt non eſt nox, ſi dies non eſt nox eſt. Quæ complicationes ex ſimplicibus affirmatiuis & negatiuis, in copulatiuis etiā & diſiunctiuis ſpectari poſſunt.

Nota, pro copulatiuis & diſiunctiuis.

Quomodo autem cunque conditionales ex ſimplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas poſſe eſſe ueras, & ſi omnes ſimplices ex quibus conſtant, ſint falſæ, ut ſi dicas, Si homo habet alas, volare homo poteſt. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo eſt, quod eius ueritas in ſola conſequutione conſiſtit: quo fit ut ſi conſecutio ſit bona, & apta, enunciatio ipſa ſit uera, quocunque modo quod ad ueritatem & falſitatem attinet, partes ſe habeant. Hac de cauſa dici ſolet, conditionalem nihil ponere, quia ut ſit uera, nec antecedentis, nec conſequentis veritatem requirit. Qua ex re illud et Dialectici colligunt, omnes conditionales ueras eſſe neceſſarias, & omnes falſas, impoſſibiles. Nam omnis bona conſequutio eſt neceſſaria, ut aiunt, omniſque vitioſa, impoſſibilis. Quod mihi non uidetur uſque quaq; verum. Etenim non modo multę conditionales ex futuris contingentibus probabiles cenſentur, ut ſi diligēter operam nouaueris, doctus euades, ſed etiam ex pręſenti tempore, vt ſi dicas, ſi qua mater eſt, diligit filium, quæ enunciatio cum inter ueras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falſa eſſe non poſſe. Non tantum ergo neceſſaria & impoſſibilis enunciationes conditionales reperiuntur, ſed contingens etiam. Nec vero omnibus bona cōſecutio eſt neceſſaria, ſed quędam etiam probabilis, ut poſt dicemus.

Conditionalis eſt aliquādo uera ex ſimplicibus falſis.

Veritas cōditionalis ī ſola conſecutione conſiſtit.

Cōditionalis nihil ponit.

Num omnis conditionalis vera ſit neceſſaria.

Reuocantur autem ad conditionales primum Rationales, ut Sol lucet, ergo dies eſt. Omnis homo eſt

rationis

rationis particeps, & mente captus eſt homo, igitur mente captus eſt rationis particeps. Deinde cauſales, vt quia ſol lucet, dies eſt: Quia homo eſt ex elementis compoſitus, mori poteſt. Item illæ, quas uocant temporales locales, & id genus aliæ, vt cum ſol lucet, dies eſt, vbi ſol lucet, dies eſt; Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem teſta diu: Quibuſcum uixeris, eorũ mores imitaberis, & cæteræ huiuſmodi. Sed quo ad rationales, & cauſales attinet, aliæ enim fere negliguntur, illud aduertendum eſt, ad ueritatem rationalis, præter bonam conſequentiam, requiri ueritatem antecedentis: ad ueritatem autem cauſalis, ult. a hæc duo opus eſſe, ut in antecedente ſit uera cauſa conſequentis, modo enunciatio proprie cauſalis ſit. Sæpe enim in ſenſu rationalis uſurpatus, ut ſi dicas, Quia Socrates eſt homo, eſt animal, uolens ſignificare, ex eo quod Socrates eſt homo, conſequi ut ſit animal. Ita ſit ut hæ rationales non ſint ueræ, Socrates eſt homo, ergo eſt philoſophus: Socrates eſt lapis, ergo eſt ſenſus expers: prior, quia conſequutio eſt uitioſa, poſterior, non quia uitioſa ſit conſequutio, cum apta & bona, ſed quia antecedens non eſt uerum, ſit etiam, ut hæ ſint falſæ, Quia ſol lucet, Socrates dormit: Quia ſol eſt ignis, calefacere poteſt: Quia ſol deficit, luna interponitur inter nos & ipſum, prima, quia conſecutio non eſt bona: ſecunda, quia antecedens non eſt uerum: tertia, quia in antecedente non eſt cauſa conſequentis, ſed potius effectus. Quia enim luna interpoſitu ſuo nobis tegit ſolem, iccirco ſol apud nos deficit, non autem quia deficit, ideo luna interponitur. Hæc uerò quæ dicimus de dijudicanda ueritate, intelligenda ſunt in affirmatiuis. Nam negatiuarum veritas ex affirmatiuis colligi poterit. Cum enim affirmatiuæ, & negatiuæ ſemper in hoc genere ſint contradicentes, ſi affirmatiua fuerit uera, erit negatiua falſa, ſi uero illa falſa fuerit, hæc uera, erit. Id quod etiam in copulatiuis & disiunctiuis obſeruabis.

reuocantur ad conditionales.

Cauſales.

Tẽporales, locales &c.

Quid requiratur ad ueritatẽ rationalis, & cauſalis.

Quo pacto dijudicãda ſit ueritas ĩ negatiuis coniunctis.

De enunciatione copulatiua. Cap. XVI.

Copulatiua non habet certum numerum partiũ principalium.

COpulatiua enunciatio non habet certum numerum partium principalium ut conditionalis, ſed poteſt quotquot volueris principalibus conſtare, vt ſi dicas, Socrates philoſophus eſt, & bonus uir eſt, & Platonis magiſter, & cætera. Huius generis enunciatio uera eſſe non poteſt, niſi omnes ſimplices ex quibus conſtat, ſint ueræ. Ex quo efficitur, ut data quacunque ſimplici falſa, ipſa tot falſa iudicetur. Eſt itẽ copulatiua tum neceſſaria, tum contingens: tum etiã impoſſibilis.

Quid requiratur ad ueritatẽ copulatiuæ.

Neceſſaria quæ ſit.

Cõtingens.

Neceſſaria quidem ſi omnes eius partes ſunt neceſſariæ, ut Deus eſt ſummum bonum, & peccatum eſt ſummum malum. Contingens autem, ſi omnes partes ſunt contingentes, aut earum aliqua, & nulla impoſſibilis, modo partes ipſæ inter ſe non pugnent, ut Socrates eſt philoſophus, & eſt uir bonus: Deus eſt ſummum bonum, & Socrates eſt iuſtus. Nã ſi aliqua ſit impoſſibilis, aut ipſæ inter ſe partes repugnent, non contingens, ſed impoſſibilis iudicanda erit, ut ſi dicas, Socrates eſt lapis, & Plato philoſophatur: Socrates ſedet, & item deambulat.

Impoſſibil.

Impoſſibilis uerò eſt, ſi uel aliqua pars eſt impoſſibilis, uel ipſę inter ſe partes ſunt repugnantes, ut patet in proximis exemplis.

Quæ reuocãtur ad copulatiuas.

Reuocantur etiam ad copulatiuas aliæ permultæ enunciationes, vt aduerſatiuę, & in quibus comparationes fiunt, & alię id genus, ueluti ſi dicas Socrates fuit philoſophus; ſed ueram ſapientiam fortaſſe non eſt aſſecutus, Quales principes ſunt, talis ferè eſt populus. Quin etiam rationales, ea ex parte ad copulatiuas reuocantur, quo abſolute ac ſimul ponunt partẽ antecedẽtem & conſequẽtem, Cauſales uero non tantum hac ratione, ſed etiã quatenus aſtruunt in antecedente contineri cauſam conſequentis. Aliæ ſunt etiã conditionales ſupra memoratæ, quæ aliqua ex parte ad copulatiua redigantur, ut temporales, locales; &

cæteræ

cæteræ huiuſmodi.

De diſiunctiua enunciatione. *Cap. XVII.*

DIſiunctiua quoq; enunciatio nullum habet principalium partium certum numerum: poteſt enim quotquot etiam uolueris præcipuis partibus conſtare, uel ſi dicas, Hoc animal aut eſt album, aut eſt nigrum, aut eſt cerulei coloris, aut lutei, &c. *Etiã diſiunctiua nõ habet certum numerum partiũ principalium.*

Vt autem diſiunctiua ſit uera, iuxtà ueterũ quidem ſententiam una tantũ eius pars uera eſſe debet, quo fit ut falſa dicatur, uel cum omnes ſunt falſæ, uel cũ omnes uera. Exẽpli cauſa hæc eſt uera, Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia una eius pars, atque adeò ſola, eſt uera: hę autem ambæ ſunt falſæ, Socrates aut eſt lapis, aut planta; Socrates aut eſt animal, aut eſt homo: prior quidem, quia utraque pars eſt falſa, poſterior, quia utraque uera. Ratio huius rei eſt, quia cùm diſiunctiua diſiungat ſententias, illud opus eſſe uidetur, ut ſimplices enunciationes, ex quibus diſiunctio conſtat, ſit repugnantes, atque ita ut plures una ueræ eſſe non poſſint. Quare aut omnes erũt falſæ, aut ſi plures una fuerint ueræ, non reſpondebit res diſiunctioni, quare utroque modo diſiunctio erit falſa. Itaque ſi dixeris Socrates eſt homo, aut eſt rationis particeps, falſam protuleris enũciationẽ, quia ipſa diſiunctio ex natura ſua ſignificat alterum duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire, quod aſſerere falſum eſt. Recentiores tamen dicunt diſiunctiuam eſſe uerã, ſi uel una, uel plures una, aut etiam omnes partes, ſint ueræ: falſam uerò nunquã, niſi oẽs partes ſint falſæ. Atq; hoc pacto dicũt has enũciationes eſſe ueras: Aut Socrates eſt homo, aut eſt rõnis particeps, aut deambulat, aut mouet loco: aut Plato eſt ad riſũ aptus, aut Bucephalus ad hinnitũ: quas tamẽ ueteres dicũt eſſe falſas. Mihi uerò hoc modo uidetur dirimenda controuerſia. Veteres quidem accomodatius ad naturam diſiunctionis loquutus fuiſſe (diſiunctio enim ex forma ſua uidetur ſignificare, plus una

Quid requiratur ad ueritatẽ diſiunctiua.

Cicero in Top. Gellius li. 16. D. Thom. loco ſupra citato.

Recentiorũ ſententia.

Veteres accõmodatius ad naturã diſiũctionis.

una

locuti ſunt. Recentiores generalē loquendi uſū magis ſpectarunt. vna parte veram non eſſe) iuniores autem generalem loquendi vſum magis ſpectaſſe. Solent enim diſiunctiones huiuſmodi, Aut Demoſthenes perfectus orator fuit, aut Cicero, aut certè nullus: Aut Miloni Clodius inſidias fecit, aut Clodio Milo, ſolent quàm vt vere concedi ab ijs qui fatentur & Demoſthenem perfectum Oratorem fuiſſe, & Ciceronem, itemque Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas paraſſe inſidias. Quoniam igitur communis loquēdi uſus in oratione non eſt aſpernandus, recentiorum ſententia non videtur omni ex parte repudianda. *Recentiorū ſententia non eſt omni ex parte repudiāda.*

Obiectio. Quòd ſi quis obijciat, eum qui ita loquitur, Aut Socrates eſt homo, aut rationalis, hoc modo corrigi ſolere. Imò verò & eſt homo, & rationalis, nec alia de cauſa, niſi quia falſam profert diſiunctionem; occurrendum eſt, eum, qui ſic loquitur, corrigi, non quòd falſam pronunciet diſiunctionem, ſed quod ineptam, & ridiculam. *Solutio.* Ineptum eſt enim ac ridiculum, exſtruere diſiunctionem ex enunciationibus neceſſarijs, aut neceſſariò connexis. Id quod in hac diſiūctionum ratione, quam recentiores amplectuntur, diligenter cauendum eſt. *Occurritur alteri obiectioni.* Nec tamen iccirco fuerit neceſſarium, vt ex ſimplicib. repugnantibus inter ſe omnis diſiūctio ſtruatur, quia cum dicimus, Aut eſt hoc, aut eſt illud, non ſemper volumus ſignificare, aut hoc tantum, aut illud tantum eſſe verum ſed ſępe ita loquimur, vt ſaltem hoc verum eſse, aut ſaltem illud declaremus. *Explicatur ſenſus diſiunctionis.* Quo pacto dubium non eſt, quin tota diſiunctio ex partibus non repugnātibus, atque adeò ſimul veris, vera eſse poſſit.

In hoc enunciationum genere, quemadmodum in ſuperioribus, non ſolum neceſsarię & impoſſibiles enunciationes reperiuntur, ſed etiam contingentes. *Neceſſariæ diſiunctione.* Nam illæ neceſsarię dicendę ſunt, quę conſtant ex duabus contradicentibus, aut ex ijs quæ ad contradicentes reduci poſsunt: ut, Socrates loquitur, aut non loquitur: Socrates eſt grammaticus, aut nō habet artē emēdatè loquēdi, & ſcribēdi Animal aut eſt homo

aut

aut eſt beſtia, Itemq; ille, quarum omnes partes, aut una, ſunt neceſſarię: ut Socrates eſt homo, aut non eſt lapis: Socrates eſt homo, aut non eſt grammaticus: Socrates eſt homo, aut eſt lapis. Quanquam illę, quarum omnes partes ſunt neceſſarię, quia ridiculę ſunt, extrui non debent, uti diximus. Contingens eſt cuius omnes partes, aut aliquę, ſunt contingentes, non ita tamen ut ſint contradicentes, aut ad contradicentes reuocari poſſint, aut aliqua earum ſit neceſſaria, ne tota diſiunctio ſit neceſſaria, ut nunc diximus. Exempla contingentium hæc ſunt: Aut hæc mulier huius pueri mater non eſt, aut ipſum diligit: Aut hic adoleſcens lapis eſt, aut doctus euadet. Impoſſibiles ſunt, quarum omnes partes ſunt impoſſibiles, ut Socrates aut eſt lapis, aut eſt lignum. *Contingēs.* *Impoſſibil.*

De quibuſdam enunciationibus, expoſitione indigentibus. Cap. XVIII.

AC videri quidem poſſet iam ad finem perducta tota de oratione ſuſcepta diſputatio, niſi Dialectici poſt Ariſtotelem quædam huic tractationi addidiſſent, quæ prorſu, ignorare non conuenit. Hæc ſunt expoſitiones nonnullæ quarundam enunciationum, quæ, quia ob quaſdam particulas obſcura ſunt, & expoſitione indigent, exponibiles, uulgo appellantur: Harum igitur quoad ſatis videatur tradenda eſt hoc loco explicatio, ne ſi quis abſque prǫmeditata cognitione in eas differendo inciderit, non facile ab eis ſe poſſit expedire. Atque ex quampluιimis, quas recentiorum nimia fortaſse diligētia, expoſuit, excluſiuas tantum nos, exceptiuas, & reduplicatiuas, ut vocant, quàm breuiſſime explicabimus, quoniam reliquę aut parum exhibent negotij, aut, niſi in reconditiſſima philoſophia, plane ac dilucidè intelligi non poſſunt, Fuerunt autem, huiuſmodi enunciationum expoſitiones in hunc locum neceſsariò diſſerendæ, quia ſine cognitione coniunctarum enunciationum doceri nequeunt. *Exponibiles cur dicantur.*

De excluſiuis enunciationibus. Cap. XIX.

Excluſiuæ quæ. Exclúſiuæ enunciatiónes dicuntur, quæ conſtant ſigno aliquo excluſiuo, qualia ſunt. Tantùm, Solum, Duntaxat, & cætera ſi quæ ſunt eiuſdem ſignificationis. *Signa excluſiua quid efficiant.* Huiuſmodi autem ſigna aliquando excludunt alia prædicata ab eodem ſubiecto: vt ſi dicas: Prædicamenta ſunt tantùm decem, Homo eſt tantùm animal rationale: aliquando excludunt alia ſubiecta ab eodem prædicato, ſeu (ut aptius loquar) a participatione eiuſdem prædicati, ut ſi dicas: Solum animal eſt ſenſus capax, Homo dũtaxat loqui poteſt.

Duo genera excluſiuarum enũciationum. Hinc fit, vt duo ſint excluſiuarum enunciationum genera; quorum prius vocari poteſt excluſi prædicati, poſterius excluſi ſubiecti, quod ſignum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in poſteriori aliquod ſubiectum, vt patet in traditis exemplis. *Excluſiuæ quatuor modis efferuntur.* Excluſiuæ autẽ vtriuſque generis quatuor modis efferri poſſunt ſecundum immediatam affirmationem, & negationem ſigni, & verbi. Aut enim vtrunque affirmatur, vt in traditis exemplis: ut ſolum ſignum affirmatur, ut ſi dicas, Prædicamenta non ſunt tantum quinque, Sola ſubſtantia non eſt in ſubiecto: aut vtrũque negatur, ut ſi dicas, Prędicamenta nõn ſunt tantum decem, Non ſolum animal non eſt ſenſus capax: aut ſolum ſignum negatur, ut ſi dicas, Prędicamenta ſunt non tantum quinque, Non ſolum animal eſt uiuens. *Generalis ratio exponendi excluſiuas.* His ita conſtitutis, aduerte utrunque genus excluſiuarum exponi enunciatione una coniuncta, ſeu hypothetica, compoſita ex duabus ſimplicibus, quę exponentes dici ſolent. *Prior exponens, ſeu præiacens.* Harum prior conſtat eodem ſubiecto, eodemque prędicato (detracto tamen ſigno) quibus enunciatio exponenda conſtat: quę uocatur pręiacens. *Poſterior exponens.* Poſterior cùm exponit excluſiuas prioris generis, conſtat eodem ſubiecto & excluſo prædicato: cùm autem exponit excluſiuas poſterioris, conſtat eodem prędicato & excluſo ſubiecto.

ĉto. Atque hæc, cùm peculiari nomine careat, dicitur ſecunda exponens. Cæterùm ex priori excl. genere duæ tantum formæ a nobis expon... ea nimirum, in qua & ſignum, & verbum affirma... tur, vt Prædicamenta ſunt tantum decem: & ea, in qua ſolum uerbum immediatè negatur, vt Prædicamenta non ſunt tantum quinque. Nam reliquæ duæ formæ non ſunt ferè in vſu. At ex poſteriori genere, cùm omnes uſurpentur, omnes ſunt exponendæ.

Excluſiuæ igitur prioris generis, quas excluſi prædicati appellauimus, ſi vtraque ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendę erunt copulatiue, priori exponente affirmatiua, & poſteriori negatiua hoc modo: Prædicamenta ſunt tantum decem, id eſt, Prędicamenta ſunt decem, & non ſunt plura quàm decem, Homo eſt tantum animal rationale, id eſt, Homo eſt animal rationale, & non eſt aliquid ultra quàm animal rationale. Si autem ſolum uerbum immediatè negauerint, exponendę erunt diſiunctiuè, priori exponente negatiua, & poſteriori affirmatiua, hoc modo: Prędicamenta non ſunt tantum quinque, id eſt, Prędicamenta non ſunt quinque, uel ſunt plura quàm quinque, Homo non eſt tantum animal, id eſt, Homo non eſt animal, vel eſt aliquid ultra quàm animal. Nec verò ſatis eſt ita exponere negatiuas, Prædicamenta non ſunt tantum quinque, id eſt, prædicamenta ſunt plura quàm quinque, Homo non eſt tantum animal, id eſt homo eſt aliquid ultrà quàm animal. Sæpe enim expoſitio hæc falſa reperietur, ut ſi ita dicas, Prędicamenta non ſunt tantum uiginti, id eſt, ſunt plura quàm viginti: Lapis non eſt tantum animal, id eſt, lapis eſt aliquid ultrà quàm animal. Nam enunciationes, quæ exponuntur, ſunt uerę, exponentes autem falſę. Sed de hoc genere excluſiuarum nihil amplius dicendum eſt.

Expoſitio excluſiuarum excluſi prædicati.

1

2

Occurritur obiectioni.

Excluſiuæ autem poſterioris generis, quas excluſi ſubiecti nominauimus ſi, & ſignum, & uerbum affirmauerint, exponendę erunt copulatiuè, priori

Expoſitio excluſiuarũ excluſi ſubiecti.

priori exponente indefinita,ſiue particulari affirma-
1 tiua,& poſteriori uniuerſali negatiua,hoc modo: Tā-
tum animal ſentire poteſt, id eſt, animal ſentire po-
teſt,& nihil quod non ſit animal,ſentire poteſt.Si ue-
2 rò non ſolùm ſignum affirmauerint, exponantur co-
pulatiuè,priori indefinita,ſiue particulari negatiua,
& poſteriori uniuerſali affirmatiua,hoc modo:Tan-
3 tùm ſubſtantia non eſt in ſubiecto, id eſt, ſubſtantia
non eſt in ſubiecto, & omne quod non eſt ſubſtantia
eſt in ſubiecto. Si autem utrunque negauerint,expo-
4 nantur diſiunctiuè, priori uniuerſali affirmatiua, &
poſteriori particulari negatiua, hoc modo: Non ſo-
lùm animal non eſt ſenſus capax,id eſt,omne animal
eſt ſenſus capax, vel aliquid quod non eſt animal,
non eſt ſenſus capax.Si denique ſolum ſignum nega-
uerint,exponantur diſiunctiuè, priori uniuerſali ne-
gatiua,& poſteriori particulari affirmatiua,hoc mo-
do: Non ſolum animal eſt uiuens,id eſt,nullum ani-
mal eſt uiuens, uel aliquid quod non eſt animal,eſt
uiuens.

Comparantur inter ſe expoſitiones.

Itaque ſi rectè attendas, uidebis enunciationes quę ſignum affirmant,id eſt,primam, & ſecundam, exponi copulatiuè,prioriq́; exponente indefinita, ſiue particulari(quę idem valent hoc loco)& poſteriori uniuerſali:contrà uerò quę ſignum negant, id eſt, tertiam.& quartam,exponi diſiunctiuè,ac priori exponente uniuerſali,& poſteriori particulari.Videbis etiam eas,quę & ſignum, & uerbum ſimul affirmant aut negant,id eſt, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & poſteriori negatiua: contrà verò eas quę alterum affirmant,alterum negant,id eſt,ſecundam,& quartam,exponi,priori negatiua,& poſteriori affirmatiua.Denique primam & quartam contradictorijs exponentibus exponi: & ſimiliter ſecundam & tertiam. Primam uerò & tertiam ſubalternis,& eodem modo ſecundam & quartam.

De oppoſitione excluſiuarum. *Cap.* XX.

NOn inutile quoque fuerit ſi harum enunciationum oppoſitionem intelligas. Aduerte igitur, primam & ſecundam eſſe contrarias: tertiam & quartam ſubcontrarias: primam uerò quartæ, & ſecundam tertiæ contradicere: denique primam eſſe ſubalternam tertiæ, & ſecundam quartæ: quod facilè quiuis ex conditionibus oppoſitarum & ſubalternarum, adhibita expoſitione cuiuſque poterit colligere. Verùm vt hęc melius teneas, accipe has quatuor dictiones. *Contrariæ. Subcontrariæ. Contradicentes. Subalternę Verba quę memoriam iuuare poſſint.*

Igne Tonans Malos Perdit.

Quæ quatuor prædictis enunciationibus eo ordine, quo à nobis propoſitæ ſunt, reſpondent. Deinde áduerte, in ſingulis eſſe duas uocales, quæ ſignificant qualitatem, & quantitatem exponentium, A uniuerſalem affirmatiuam, E uniuerſalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, & O particularem negatiuam. Hæc ſi animaduerteris, ſimulque duo illa, quę paulò ſuperius diximus, in memoriam reuocaueris primam ſcilicet & ſecundam enunciationem eſſe exponendas copulatiuè, reliquas diſiunctiuè, itemque priorem exponentem eodem prædicato, eodemque ſubiecto conſtare debere, poſteriorem uerò eodem prædicato, ſed excluſo ſubiecto, facilè, ac expeditè harum enunciationum, & expoſitionem, & oppoſitionem memoria retinebis. Id quod totum in hac deſcriptione perſpicitur. Cap. ſuperiori.

Subalternans.		Subalternans.
1		2
Tantùm animal eſt ægrum.		Tantùm animal non eſt ægrum.
Id eſt.	Contaariæ.	Id eſt.
Ig-ne. Anim. eſt ægrū & Nihil, quod nō ſit animal, eſt ægrum.	To-nās.	Anim. non eſt ægrū & Omne quod non eſt animal, eſt ægrum.
Subalternæ.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternæ.
3		4
Non tantum animal non eſt ęgrum.	Subconttariæ.	Non tantùm animal eſt ægrum.
Id eſt.		Id eſt.
Ma-los. Omne ani. eſt ęgrū, Vel aliquid, quod non eſt ani. non eſt ægrum.	Per-dit.	Nul. ani. eſt ęgrū vel Aliquid, quod non eſt animal eſt ægrum.
Subalternata.		Subalternata.

Dictio excluſiua nō excludit cō ccmitantia

Conuerſio excluſiua mum affirmatiua.

Duo tamen adhuc admonebo, quæ trito ſermone in hac materia dicuntur. Alterum eſt, Dictionē excluſiuam non excludere concomitantia, hoc eſt, ea quæ ſubiectum excluſiuæ neceſſariò conſequuntur, Exempli cauſa, cum dico, Tantum homo loqui poteſt, nō excludo animal nec alia, quæ neceſſariò de homine prædicantur. Alterum eſt, Excluſiuam & ſigni & uerbi

verbi affirmati conuerti in uniuerſalē affirmatiuam. Hæ ſiquidem ſunt bonæ conuerſiones, Tantum animal eſt ægrum, igitur omne ægrum eſt animal. Tantum homo loqui poteſt, igitur omne, quod loqui poteſt, eſt homo: & ita reliqua huius formæ.

De exceptiuis enunciationibus. Cap. XXI.

EXceptiuæ enunciationes dicuntur, quæ conſtant ſigno aliquo exceptiuo, quale eſt Præter, & ſi quod ſit aliud eiuſdem ſignificationis. Hoc verò ſignum ferè ſemper excipit aliquod ſubiectum à participatione, conſortiove prædicati, ut ſi dicas: Omne animal præter hominem, eſt rationis expers. Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegandæ hinc ſunt illæ, in quibus, id, à quo fit exceptio, non verè dicitur de eo quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo præter beluam eſt rationis particeps? Itaque ſolas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id à quo excepto fit, verè affirmatur de re excepta. Quanquam uerò id, à quo fit exceptio nonnunquam ſigno particulari notatur ut ſi dicas, Aliquis rex præter Cræſum fuit diues, Aliqua regio præter Italiam eſt ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poſcere uidetur, ut id, a quo fit exceptio notetur ſigno uniuerſali. Excipere enim eſt a toto genere partem detrahere. Itaque minus propria cenſenda eſt exceptio, cùm id a quo fit exceptio, notatur ſigno particulari: quo fit, ut de ea in præſentia nobis loquendum non ſit. In exceptiuis igitur enunciationibus, quemadmodum in excluſiuis, uel ſignum, & uerbum affirmantur, ut ſi dicas: Omne mobile, pręter cęlum, interire poteſt; aut ſolū ſignum affirmatur, ut Omne animal, præter hominem, non eſt rationis particeps; aut utrunque negatur, ut ſi dicas, Non omne mobile, pręrer cęlum, non poteſt interire; aut ſignum duntaxat negatur, ut ſi dicas, Non omne animal præter hominem, eſt bipes.

Exceptiua qua.

Quid efficiat ſignū exceptiuū.

Id à quo fit exceptio verè dici debet de eo, quod excipitur.

Id à quo fit exceptio notari debet ſigno uniuerſali.

Exceptiuarum quatuor itidem formulæ.

Communis rō exponendi exceptiua.

His etiam omnibus hoc commune eſt, ut exponantur una quadam coniuncta enunciatione compoſita ex duabus exponentibus ſimplicibus, quarum prior conſtet eodem ſubiecto, & prædicato (ita tamen, ut in ſubiecto negetur id quod excipitur, de eo, à quo excipitur) poſterior autem conſtet eodem prædicato, & eo tantum ſubiecto, quod excipitur. Prima itaque

1 exceptiua exponatur copulatiuè, priori exponente uniuerſali affirmatiua, & poſteriori vniuerſali negatiua hoc modo: Omne mobile, præter cęlum, interire poteſt, id eſt, omne mobile quod non eſt cęlum, interire poteſt, & nullum cęlum interire poteſt. Secun-

2 da, quæ eſt contraria primæ, etiam copulatiuè exponitur, ſed priori exponente uniuerſali negatiua, & poſteriori uniuerſali affirmatiua, hoc modo: Omne animal pręter hominem eſt rationis particeps, id eſt, nullum animal, quod non eſt homo, eſt rationis particeps, & omnis homo eſt rationis particeps. Tertia uerò, quæ eſt ſubalternata primæ, & contradictoria ſecundæ, exponitur diſiunctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, & poſteriori particulari negatiua, hoc modo: Non omne mobile pręter cœlum non poteſt interire, id eſt, Aliquod mobile, quod non eſt cęlum, poteſt interire, uel aliquod cęlum non poteſt interire. Quarta denique, quæ contradicit primæ, ſubalternatur ſecundæ, eſt ſubcontraria tertiæ, etiam diſiunctiuè exponitur, priori tamen exponente particulari negatiua, & poſteriori particulari affirmatiua hoc modo, Non omne animal præter hominem, eſt bipes, id eſt, Aliquod animal, quod non eſt homo, non eſt bipes, vel aliquis homo eſt bipes.

Comparantur inter ſe expoſitiōes.

Atque ita patet, priores duas exponi copulatiuè, itemque exponentibus uniuerſalibus: duas verò reliquas diſiunctiuè, & exponentibus particularibus. Prętérea, exponentes contrariarum eſſe contrarias, ſubcontrariarum ſubcontrarias, contradicentium contradicentes, & ſubalternarum ſubalternas. Quæ omnia cernes in ſequenti deſcriptione, notatis primum his

quatuor

quatuor dictionibus.

Cautè Cedas Priſco Mori.

Quę eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo ſuperiores excluſiuarum. Prima enim ſignificat exponentes primæ, & cæteræ quæ ſequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subalternans.	Subalternans.
1	2
Omne mobile præter cęlum interire poteſt.	Omne mobile præter cęlum interire non poteſt.

Contrariæ.

Id eſt.	Id eſt.
Cau- Omne mobil. quod non eſt cęlum, interire poteſt, &	Ce- Nullum mob. quod non eſt cęlum interire poteſt, &
tè Nullum cœlum interire poteſt.	das Omne cœlum interire poteſt.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

3	4
Non omne mobile præter cęlum non poteſt interire.	Non omne mob. præter cęlũ interire poteſt,

 Id eſt,

Id eſt.		Id eſt.
	Subcontrariæ.	
Priſ- Aliquod mobile, quod non eſt cælũ, interire poteſt. uel co Aliquod cęlũ interire non poteſt.	Mo- ri	Aliquod mobile, quod non cęlum, non poteſt interire, vel Aliquod cęlum interire poteſt.
Subalternata.		Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus. Cap. XXII.

Reduplicatiuę quæ dicantur.

ENunciationes reduplicatiuæ dicuntur, quæ conſtant dictione aliqua geminante, ſeu reduplicante, vt vocant. Veluti ſi dicas, Homo quatenus eſt homo, eſt diſciplinæ capax. Illa enim dictio, Quatenus, quia apta eſt ad aliquid geminandum & iterandum, reduplicans & reduplicatiua dici ſolet, quemadmodum & cæteræ omnes eiuſdem ſignificationis. Duobus autem modis accipiuntur hæ dictiones. Altero, vt notant in ſubiectis rationem aliquam, ſecundum quam ipſis conueniunt prędicata (quod ſpecificatiuè accipi appellant) ut ſi dicas, Homo quà homo eſt, eſt ſpecies, Homo quà eſt homo, eſt grammaticus. Nec enim ſenſus eſt, cauſam cur homo ſit ſpecies, aut grãmaticus, eſſe, quia eſt homo (quandoquidem hoc pacto omnes homines eſſent ſpecies, atque grammatici) ſed ſenſus eſt, quòd ratio conueniens homini, cũ qua ſimul reperitur vt ſit ſpecies, & grammaticus, eſt ratio hominis, non Socratis tantum, aut Platonis, quanquam etiam Socrates, & Plato, quà ſunt hi homines, grammatici dici poſſint. Altero modo accipiuntur ut ſignificant aliquid quod ſubiecto conuenit, eſſe cauſam prædicati, (quod uocant reduplicatiuè accipi) ut ſi dicas, homo quà homo eſt, vel, quà rationalis naturæ eſt, eſt diſciplinæ capax.

Dictio reduplicans ſiue geminans. Duplex acceptio dictionis geminantis. Specificatiuè. Reduplicatiuè.

Omiſſa igitur priori acceptione, quæ minus propria eſt, quod ad poſteriorem attinet hoc tantum dicendum uidetur, multo facilius & familiarius enunciationes,

ciationes, quæ hunc ſenſum continent, per ſingulas cauſales exponi, quàm per quatuor, aut quinque exponentes ut à pleriſque exponuntur. Itaque affirmatiua reduplicationis & uerbi, perfacilè exponitur per cauſalem omni ex parte affirmatiuam, hoc modo: Homo quà eſt rationalis, eſt diſciplinæ capax, id eſt, homo quia rationalis eſt, diſciplinæ capax eſt Affirmatiua autem reduplicationis duntaxat, exponitur per cauſalem negatiuam ſolius conſequentis, hoc modo. Homo, quà homo eſt, rationis expers non eſt, hoc eſt, homo quia homo eſt, non eſt rationes expers. Negatiua uerò, & reduplicationis, & uerbi, exponitur per cauſalem negatiuam coniunctionis, & conſequentis hoc modo: Homo non quà homo eſt, non eſt grammaticus; id eſt, homo non quia homo eſt, grammaticus non eſt. Negatiua denique ſolius reduplicationis exponitur per negatiuam ſolius coniunctionis hoc modo: Homo non quà homo eſt, grammaticus eſt, id eſt, homo non quia howo eſt, grammaticus eſt.

Ratio exponendi reduplicatiuas enunciationes.

Vt Ochamus 2. parte. Logicę cap. 16.

1

2

3

4

Nonnunquam tamen illud: Quà, non in eo ſenſu uſurpatur, quo ſignificat aliquid eſſe uerè cauſam prędicati, ſed conditionem quandam ſine qua prædicatum non conuenit ſubiecto, ut ſi dicas, Ignis quà prope eſt, calefacit. Atque hoc pacto illud Quia, non propriè accipiendum eſt in expoſitione, ſed tantum, ut declarat conditionem ſine qua non, ut uocari ſolet. Veruntamen hic ſenſus non propriè reduplicatiuam efficit enunciationem, ſed reductione quadam. Poſſent autem huiuſmodi enunciationes eodem ordine, quo ſuperiores, diſponi ſed quia res nihil habet difficultatis, ſimul etiam quia in hiſce multus iam fortaſſe uideor, huic tractationi de oratione finem inpono.

Reduplicatio nonnunquam declarat conditionem ſine quę non.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER IIII.

De ordine, ac modo tradendi partes Dialecticæ: item quid ſit diuiſio. Caput I.

Inſtitutum librorũ ſequentium.

Quo pacto ĩ his duob. libris de diuiſione ac definitione agẽdum ſit

EXPLICATIS ijs omnibus, quæ tribus diſſerendi modis, Diuiſioni inquam definitioni, & Argumentationi ſunt communia, ſequitur ut ad ea, quæ ſingulorũ propria ſunt, ueniendum ſit. Ac de diuiſione quidem & definitione, qua ratione per ſe conſiderantur, & ſpecies diſſerendi modi exiſtunt, (ſic enim a nobis in præſentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Ariſtotele ex inſtituto editum. Attamen ſi ex ijs quæ ille argumentationis cauſa in Analyticis, & Topicis de hiſce diſſeruit, ea quæ ad hunc locum attinent, deſumpſerimus, aliaque non nulla ex alijs libris, præſertim Metaphyſicis, aſciuerimus, nihil præterea erit, quòd magnopere uideatur requirendum. Nam etſi multa ſunt, quæ de diuiſione, & definitione quæri, ac diſputari poſſunt, tamen difficillima quæque non ad Dialecticum, ſed ad Metaphyſicum ſpectant.

Maiores difficultates de diuiſione ac definitione ad Metaphyſicũ ſpectant

Diuiſio quid ſit.

Diuiſio igitur, quòd ad Dialecticum attinet, eſt

oratio

oratio, qua totum in ſuas partes diuiditur, ut ſi dicas: hominis altera pars eſt animus, altera corpus. Animalium aliud homo eſt, aliud beſtia. Totum quod diuiditur, & à quo incipit diuiſio, Diuiſum apud Dialecticos appellatur: partes uero in quas diuiſio finitur ac terminatur, membra diuidentia, uel membra diuiſionis dicuntur. Hinc intelliges diuiſionem eſſe quendam ſciendi modum. Nam cum totum in ſuas partes diuiditur, tunc diſtinctè quà totum eſt, declaratur.

Diuiſum. Mēbra diuidentia.

De diſtinctione vocis multiplicis. *Cap. II.*

DVplex uero diuiſio traditur à philoſophis: altera uocis multiplicis, quæ Diſtinctio nominatur: altera rei, quam in Partitionem, & in eam, quæ magis propriè diuiſio appellatur diſtribuunt. Diſtinctio eſt diuiſio uocis multiplicis in ſuas ſignificationes aut ſenſus, ut ſi dicas. Huius uocis.

Generalis diuiſio diuiſionis.

Diſtinctio quid.

Acutum alia ſignificatio eſt, qua ſignificat acutam figuram, alia qua transfertur ad ſonum acutum, alia qua ad ſaporem acutum, & huius orationis, Littus aras, alter ſenſus eſt, quòd littus aratro proſcindas, alter quod operam perdas. Hoc dictum intellige de uocibus, quæ nec habent uarias ſignificationes, nec uarios ſenſus ęquè principales, ſed tales, ut in ipſis ſiue ſignificationibus, ſiue ſenſibus, aliquam uidere liceat unitatem ordinis, aut proportionis; ut patet in traditis exemplis. Nam ſi uox multiplex habuerit plures ſignificationes, aut ſenſus æque principales ſine ordine ullo, aut proportione, quæ aliquam faciat unitatem ſignificationis (ut hac uox Gallus, quæ ex æquo ſignificat hominem Gallum & Gallum auem: & hæc oratio, Auditu Græcos uiciſſe Troianos, quę ex æquo ſignificat, audiuiſſe me quod Græci uicerint Troianos, & quod Troiani Græcos) non uidebitur eius diſtinctio ad ullum genus diuiſionis propriè reuocari: quia id non propriè diuiditur quod nullo modo eſt unum

Quæ uox multiplex propriè non dicatur diuidi.

Id non proprio diuidi tur, q̄d nullo modo eſt unum.

Omnes diuiſio uocis multiplicis etiam im propria, propria dicitur diſtinctio.

vnum. Totum enim, ut docet Ariſtoteles unam quid dam, qua totum eſt, eſſe debet: ſiue igitur ita dicas, ſiue huiuſmodi uoces modo aliquo diuidi concedas, poteſt enim earum multiplicitas quodammodo dici unum ratione unius, uocis, in qua cernitur, omnis enumeratio ſignificationum, aut ſenſuum uocis multiplicis, ſeu uerò diuiſio ſit, ſeu quodammodo diuiſio nomine diſtinctionis propriè comprehenditur, de qua omni, ut de re in diſſerendo per neceſſaria, multa præcepta tradit Ariſtoteles. Hæc de primo diuiſionis genere dicta ſint.

Nunc ad alterum; quod partitio nominatur, ueniendum eſt.

De

De partitione. Cap. III.

1. Top. 13.

PArtitio eſt diuiſio totius quanti in partes, quibus integratur, partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo, aut multitudo extenſa eſt.

Partitio quid.

Hoc modo membra corporis humani ſunt partes integrantes corpus humanum, & ordines Reipublicæ totam integrant Rempublicam.

Partes integrantes.

Quoniam uerò partes integrantes aut ſunt ομογένεις hoc eſt, eiuſdem naturæ, ac appellationis cum toto, quas cognatas & ſimilares uocant, ut partes carnis, & parte, aquæ, quælibet enim pars, quæ carnem integrat, caro eſt, & quælibet aquæ eſt aqua, aut ετεροʃενεις, id eſt diuerſæ naturæ, ac appellationis quas multigenas, & diſſimilares nominant, ut membra corporis humani, & partes domus, neque enim digitum dixeris eſſe corpus humanum, aut parietem domum, fit, vt duplex ſit diuiſio in partes integrantes altera in ſimiliares, altera in diſſimilares.

Partes ſimilares. Ariſt. 1. de gener. 5. & 1. de hiſto. anim. 1. uocat ὁμεοερεῖς diſſimilares ἀνομεμερεῖς.

Priori modo diuiduntur quantitates continuæ, & alia pleraque ut aer, aqua, & cætera huiuſmodi, poſteriori diuiduntur quantitates diſcretæ, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum ab arte compoſita.

Duplex partitio.

Ad hanc diuidendi formam reuocari poteſt diuiſio totius poteſtate, ſeu uirtute, in ſuas uires, ſeu potentias, quæ ſæpe numero apud Ariſtotelem partes uocantur, ut ſi dicas, animi rationalis altera pars eſt qua intelligit, altera: qua cupit. Cauſa huius reuocationis eſt quia ut res extenſa conſtat ſuis partibus integrantibns quo ad totam extenſionem, ſic res quæ multa poteſt, conſtat ſuis uiribus, potentijsve quo ad totam poteſtatem.

Diuiſio totius poteſtate ad partitionem reuocatur.

De

De diuiſione phyſica totius eſſentialis.
Cap. IIII.

DIuiſio, ut à diſtinctione vocis multiplicis, & à partitione ſecernitur, duplex eſt, altera totius eſſentialis, altera totius uniuerſalis. Nomine totius eſſentialis intelligo id, quod habet eſſentiam compoſitam, ſiue re, ſiue conſideratione: cuiuſmodi ſunt omnes ſpecies, quæ per ſe ponuntur prædicamentis: ut homo, angelus, color: hæ ſi quidem res reſpectu partium, ex quibus ipſarum eſſentia conſtituitur, dicuntur tota eſſentialia. Totum verò vniuerſale accipio reſpectu partium ſibi ſubiectarum, de quibus dicitur eſſentialiter, ſeu ut de ſubiectis, ut loquitur Ariſtoteles: quo pacto ſubſtantia, & corporeum dicuntur tota vniuerſalia reſpectu hominis, aut animalis. Porro diuiſio totius eſſentialis, ut iam ſignificauimus, duplex eſt, altera realis, ſiue phyſica, altera rationis, ſiue metaphyſica. Diuiſio phyſica totius eſſentialis eſt, qua totum eſſentiale diuiditur in partes uerè, ac re ipſa eſſentiam componentes. Partes verè componentes eſſentiam rei ſunt materia, & forma. Materia (ut pingui minerua rem exponamus) eſt ſubiectum quod formam in ſe recipit. Forma uerò eſt perfectio quædam, quæ recepta in materia eſſentiam rei abſoluit. Hoc modo corpus dicitur materia hominis, & animus forma. Ita diuiſio qua dicimus, hominis alteram partem eſſe animum, alteram corpus, eſt diuiſio phyſica. Dici autem ſolet hæc diuiſio realis, ac phyſica, quia fit in partes re diuerſas, ex quibus id quod diuiditur, naturaliter compoſitum eſt.

Ad hanc diuiſionem reuocatur diuiſio compoſiti accidentalis in ſubiectum & accidens, ut ſi dicas. Aeris figurati altera pars eſt æs, altera figura. Reuocatur etiam diuiſio quantitatum continuarum in partes diuiſibiles, & indiuiſibiles, quoniam diuiſibiles ſunt

Totum uniuerſale.

Prçd. 2. & 3.

Duplex diuiſio totius eſſentialis.

Diuiſio phyſica quæ.

Materia.

Forma.

Cur phyſica & realis diuiſio dicatur.

Quę diuiſio nes ad phy

ſunt ſimiles materia, indiuiſibiles autem formę, quo pacto linea duorum palmorum diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo palmi copulantur. *cam renoce tur.*

De diuiſione metaphyſica totius eſſentialis. Cap. V.

Diuiſio metaphyſica totius eſſentialis eſt ea qua totum eſſentiale diuiditur in partes, ſola ratione conſiderationeque eſſentiam componentes. Huiuſmodi partes ſunt genus, & differentia. Sola enim ratione ſpecies ex genere, & differentia conſtituitur, ut homo ex animali, & rationali. Ita fit ut oratio, qua dicimus, hominis alteram partem eſſentialem eſſe animal, alaeram rationale, ſit diuiſio metaphyſica. Porphy. de differētia.

Dicitur autem hæc diuiſio rationis, & metaphyſica, quia non fit in partes re diuerſas, ſed ratione ſola, qui diuidendi modus Metaphyſicorum eſt pene proprius ac peculiaris. Nam, vt in eodem exemplo perſiſtam, animal & rationale, quæ in homine cernuntur, eadem prorſus res ſunt, ipſe tamen homo ſecundum eam quidem rationem, qua conuenit cum brutis animantibus eſt, & dicitur animal, ſecundum eam uerò, qua ab eiſdem diſtinguitur, & eſt dicitur rationalis. *Cur diuiſio hęc dicatur rationis, & metaphyſica.*

Ad hanc diuiſionem reuocatur diuiſio indiuidui (quod ſæpe Ariſtoteles a comparatione ſpeciei uocat ipſum totum) in ſpeciem, & differentiam indiuiduantem ex quibus non re ipſa, ſed ratione & conſideratione componitur. Homo enim & differentia indiuiduans ex quibus Socrates cōſtitui dicitur, eadem omnino res ſunt, uerùm Socrates ſecundum eam rationem, qua tum cæteris hominibus conuenit, eſt, ac dicitur homo, ſecundum eam verò, qua differt ab eiſdem, eſt & dicitur hic deſignatus homo, ac indiuiduus. Sed accuratior huius rei perſcrutatio nec adhunc locum, nec fortaſſe ad hanc artem pertinet. Hæc *Diuiſio indiuidui in ſpeciem, & differentiā indiuiduantem.* a Vt 7. met. 19 & 11. tex 33. & deinceps

de

Eſt enim metaphyſica. de diuiſionibus totius eſſentialis videntur ſatis.

De diuiſione totius vniuerſalis in partes ſubiectas. Cap. VI.

Triplex diuiſio totius vniuerſalis in partes ſubiectas.

Predica.5.

DIuiſio totius vniuerſalis in partes ſubiectas ſeu de quibus dicitur ut de ſubiectis, complectitur, ut placet Ariſtoteli diuiſionem generis in ſpecies, ſpeciei in indiuidua, & differentiæ in ſpecies, aut indiuidua. Hæc enim omnia ac ſola prædicantur de ſuis partibus vt de ſubiectis, ſeu eſſentialiter, ut ex prædicamentis apertum eſt, exempla ſunt. Animalium aliud eſt homo, aliud beſtia. Hominum alius eſt Socrates, alius Plato, alij vero cæteri. Animatorum, alia ſunt animalia alia plantæ: Rationalium aliud Ioannes alia verò alia hominis indiuidua. Princeps harum diuiſionum, imo & omnium, eſt diuiſio generis in ſpecies, quam ut nobiliſſimam: & in philoſophia maxime neceſſariam magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc, & reliqua huius claſſis, facile intelliguntur ex ijs, quæ in explicandis quinque vniuerſalibus diximus, quanquam non ita facilè reperiuntur, quia maxima ex parte ignotæ nobis in hac uita ſunt rerum naturæ & eſſentiæ.

Diuiſio generis in ſpecies pricepꝰ omnium.

Rerum eſſentia fere ignoratur.

Diuiſiones.

Ad diuiſiones generis in ſpecies, & ſpecierum in indiuidua reuocantur diuiſiones quorundam analogorum, ut cum dicimus, Principiorum aliud eſt principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis &c. Item accidentium alia ſunt quantitates, alia qualitates, alia relationes, alia extrinſecus adiacent. Nam etſi huiuſmodi analoga non prędicantur ut genera, aut ſpecies de membris diuidentibus, tamen proxime, ad generis aut ſpeciei prædicationem accedunt. Loquor autem non de vocibus analogis, harum ſi quidem diuiſio in ſuas ſignificationes ad diſtinctionẽ vocis multiplicis pertinet, ſed de rebus ſignificatis. Nec uero de omnibus analogis id quod dixi, intelligendum eſſe volo, ſed de ijs tan-

tum

eum, quorum nomina, pro omnibus membris diuidentibus accipi ſolent, cum ſimpliciter atque abſolute ponuntur: cuiuſmodi ſunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium eſt ex quo aliquid pendet, pro omnibus principijs accipietur nomen principij, & ſic nomen accidentis, quod in nouem accidentium ſuprema genera diuiditur aliorumque multorum analogorum, ut Motus, Cauſę, & ſimilium, cum eorum ſignificata definiuntur. Quod ſi analogum fuerit huiuſmodi eius nomen abſolute, & ſine adiectione poſitum non pro omnibus membris diuidentibus accipiatur, ſed pro præcipuis duntaxat rebus ſignificatis, ut homo analogicè communis ad ueros & depictos, (cum enim hoc nomen Homo ſine adiectione in enunciatione ponitur, ſemper accipitur pro ſolis ueris hominibus, ut cum dicimus Homo eſt animal, Homo eſt ens) diuidi ſane non poterit in membra analogica ſi enim dicas, exempli cauſa, Hominum alius uerus, alius depictus eſt, non feceris ueram diuiſionem, quia nomen diuiſi pro ſolis ueris hominibus accipitur. Id quod facile eſt cernere in cæteris huiuſmodi.

Colligitur numerus quinque ſupradictorum diuiſionum per ſe, totidemque adduntur diuiſiones per accidens. Cap. VII.

HAec quinque diuiſionum genera, hac ratione colligi poſſunt: Totum quod diuiditur, aut eſt uox multiplex, habens nimirum multas ſignificationes ſenſusùe, aut res continens multas partes. Si uox habens multas ſignificationes aut ſenſus, primo diuiſionis genere diuiditur. Si uerò eſt res multas continens partes, aut comparatur cum partibus ſe integran-

integrantibus, aut cum partibus ſuam eſſentiam conſtituentibus, aut cum partibus ſibi ſubiectis. Si cum integrantibus, diuiditur ſecunda diuiſionis forma: ſi cum ijs quæ ſuam eſſentiam verè ac re ipſa componunt, diuiditur tertia: ſi verò cum ijs quæ ſola ratione, quarta: ſi denique cum partibus ſubiectis, quinta. Cùm igitur alius diuidendi modus eſſe non videatur (nam ſi quis alius occurrit, facilè ad hos reuocabitur) efficitur vt quinque tantum ſint diuidendi genera. Verùm enim uerò, hæ omnes diuiſiones, ut eas hactenus explicauimus, ſunt diuiſiones per ſe. Diximus enim, diuiſionem eſſe orationem, qua totum diuideretur in ſuas partes, hoc eſt, in eas, quæ ratione ſui, ſeu per ſe (quod idem eſt) ſunt partes totius. Huiuſmodi enim ſimpliciter & abſolutè dicuntur rei partes. Atq; hæ quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatémve verè efficiunt, aut ipſum verè integrant, aut eius eſſentiam re aut ratione conſtituunt, aut illi ſubijciuntur, ut dictum eſt.

Hactenus ſunt explicata diuiſiones per ſe. Explicatur definitio diuiſionis.

Cæterum cùm ſæpe totum in alia quædam quaſi in ſuas partes diuidatur, ut nunc patebit, quot ſunt diuiſiones per ſe, tot fieri poſſunt diuiſiones per accidens. Diſtinctio quidem vocis multiplicis, hoc modo: Huius vocis, acutum alia ſignificatio eſt, qua ſignificat id quod ſtimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id quod ferit guſtatum, & cætera. Partitio antem hoc modo: Huius anuli (ex auro ſcilicet & ſmaragdo confecti) altera pars eſt fulua, altera viridis. Duiſio totius eſſentialis phyſica hoc modo: Hominis altera pars eſt quæ mouet, altera quæ mouetur. Metaphyſica verò, ſiue rationis, hoc modo; Hominis altera pars eſt brutis animantibus communis altera illi propria & peculiaris. In his quatuor generibus cernis membra diuidentia non eſſe per ſe partes diuiſi, ſed earum accidentia.

Diuiſiones per accidẽs. Diſtinctio per accidens. Partitio per accidens. Diuiſio phyſica per accidens. Metaphyſica.

Iam diuiſio totius vniuerſalis tribus modis per accidens, fieri cernitur. Aut enim ſubiectum diuiditur

Diuiſio totius vniuer

ditur in accidentia, aut accidens in ſubiecta, aut accidens in accidentia. In qua diſtributione Iuniores omnes Boethium (quem ex antiquis ferè unum habemus qui de diuiſione ex inſtituto loquuntur) uelut ducem ſequuntur. Diuiſio ſubiecti in accidentia tunc eſt, cùm membra diuidentia accidunt partibus ſubiecti diuiſi, ut ſi dicas: Animalium aliud loqui poteſt, aliud loqui non poteſt: item aliud eſt rectum, aliud pronum: item aliud eſt aptum ad riſum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad boatum, & cętera. Hæc namque omnia membra diuidentia accidũt partibus ſubiectis animalis, utpote animalibus diuerſis. Diuiſio accidentis in ſubiecta eſt, cùm membris diuidentibus accidunt partes ſubiectæ diuiſi, ut ſi dicas: Eorum quæ mouentur, quædam ſunt cæli, quædam elementa, quædam miſta, item, Bonorum quædam ſunt in animo, quędam in corpore, quædam in rebus externis: item, Colorum alius eſt in cygno, alius in coruo, alij in alijs rebus. Hic è contrario cernas licet membris diuidentibus accidere partes ſubiectas diuiſi. Nam quoddam moueri accidit cælis, aliud elementis, aliud miſtis. Reliqua exempla ſunt perſpicua. Diuiſio accidentis in accidentia tunc eſt, cùm membra diuidentia accidunt partibus ſubiectis eius rei, cui accidit diuiſum: ut ſi dicas: Alborum quędam dura ſunt, quædam mollia, alia liquentia. Hic denique cernis membra diuidentia accidere diuerſis corporibus, ut marmori, adipi, & lacti, quæ ſunt partes ſubiectæ corporis miſti, cui accidit ut ſit album.

In lib. de diuiſione. Diuiſio ſubiecti in accidentia.

Diuiſio accidentis in ſubiecta.

Diuiſio accidentis in accidentia.

Sed obijciat aliquis, Ergo hæc diuiſio: Coloratorum aliud eſt album, aliud nigrum, aliud medio colore infectum, eſt diuiſio per accidens (quandoquidem membra diuidentia accidunt partibus ſubiectis corporis miſti, cui accidit coloratum, quod diuiditur) cùm tamen ſit diuiſio per ſe, generis uidelicet in ſpecies. Occurres tamen in his tribus diuiſionibus, quemadmodum in ſuperioribus quatuor generib. diuiſionum per accidens, ſemper ponendum eſſe, quod

Obiectio.

Solutio.

membra diuidentia non ſint per ſe partes diuiſionis.
In hoc.n.ut ex dictis perſpicuum eſt, poſita eſt ratio diuiſionis per accidens,quæ in his omnibus diuiſionum formis includitur. At album, nigrum, & medio aliquo colore infectum, non ſunt partes per accidēs colorati, ſed per ſe illi ſubiecta, nimirum ut ſpecies generi. Quare non ſequitur ex dictis, hanc, & alias huiuſcemodi diuiſiones eſſe diuiſiones per accidens.

De diuiſione generis, in differentias, & differentia in differentias. Caput VIII.

Num gen' diuidatur in differentias.

SEd quæſtio eſt, ad quodnam genus diuiſionis pertineat diuiſio generis in differentias & communioris differentiæ in minus communes: ut cum dicimus. Animalium aliud eſt rationale,aliud irrationale. Animatorum aliud ſenſus particeps, aliud ſenſus expers. Et quidem quod attinet ad diuiſionem generis in differentias,negat Boethius talem diuiſionem: Neque enim putat genus in differentias vnquam diuidi,niſi cùm ſpeciebus nomina non ſunt impoſita, tunc ſiquidem cogimur, ut ait, nominibus differentiarum ſpecies ſignificare. Fauet Boethio Porphyrius,qui cùm diſſerit de officio & natura differentiarum, ſemper ita loquitur, ut dicat genera diuidi per differentias in ſpecies, nunquam uero ita, ut fateatur diuidi in differentias. fauet & ſimilitudo tum naturæ, tum artis: res ſiquidem naturalis non dicitur diuidi in formas, ſed per formas in uaria compoſita naturalia,cera item non diuiditur in figurā ſphæræ & teſſeræ, ſed per has figuras diuiditur in ſphærā & teſſeram.Sed & ratio id uidetur comprobare.Nam differentiæ nullo modo uidentur partes generis, niſi ratione ſpecierum,quæ ſunt partes generi ſubiectæ, quo fit ut in eas non uideatur diuidi per ſe genus, ſed per accidens, ut in ea ſcilicet quæ accidunt hoc eſt, conueniunt partibus per ſe ſubiectis. Sic enim

In lib.iam citato.

Porphy. de differentia.

Genus diuiditur per ſe per differentias.

enim accidendi verbum accipi poteſt in explicatione diuiſionis per accidens vt ſæpe accipitur apud Ariſtotelem. Quanquam hac non eſt negandum diuidi per ſe genus per differentias: differentiæ ſiquidem contrahunt per ſe genus, quod proprietates & accidentia contrahunt per accidens.

a Vt 7. top. 3. & 1. elẽthor. 4.

Nulla differentia includit in ſua eſſentia aliquod vniuerſale vniuocum ſcilicet.

Quod ſi hæc ſententia non placet, dicito hanc diuiſionem reuocari ad diuiſionem per ſe totius uniuerſalis in partes ſubiectas, quia differentiæ, & ſi nõ ſubijciuntur per ſe alicui vniuerſali (neque enim ullum in ſuis eſſentijs includunt) tamen conſtituum per ſe ſpecies quę per ſe ſubijciuntur generi: quòd utique proprietates & accidentia facere non poſſunt. Modo eodem uędicare poteris diuiſionem communioris differentiæ in minus communes à diuiſione per accidens accidentis in accidentia. Nam etſi minus communes differentiæ non ſunt per ſe ſubiectæ magis communibus, tamen per ſe conſtituunt ſpecies quæ communioribus per ſe ſubijcinntur.

Diuiſio cõmunioris differentia in minus communes.

Si cui tamen magis placuerit ut dicat hanc diuiſionem eſſe per accidens, alius uero afferat Ariſtotelem ſeptimo lib. Metaphyſicorum apertè dicentem differentias communiores diuidi per ſe in differentias minus communes, occurrit ille, id intelligendũ eſſe de accidentibus, quibus utimur penuria uerarũ differentiarum. Talia.n.ſunt uęrè genera quædam accidentium, ut eſſe pedatum, quod in exemplum affert Ariſt. Id quod apertius intelliges, ſi perpẽdas id quod ille ait. Differentiam commnniorem ita includi in inferiori, ut ſi minus communis addatur communiori, committatur nugatio, ut ſi dicas: Pedes habens bipes. Hoc.n. de ueris differentijs intelligi non poteſt. Dicimus.n. hoĩem eſſe coprus animatum ſenſitiuum, rationale, ſine ulla repetitione nugatoria. Id ꝙ accidit ꝑpterea ꝙ minus cõmunes differentiæ non includunt eſſentialiter cõmuniores. Id autem ꝙ diximus de diuiſione generis in differentias uniuerſales, accommodandũ eſt eadem ratione ad diuiſionem ſpeciei

Diluitur obiectio.

Cap. 12. tex. 43.

Minus cõmunes differentia nõ includunt eſſentialiter communiores.

Diuiſio differẽtiæ uniuerſalis in indiuiduãtes. ciei infimæ in differentias indiuiduãtes, id etiam qđ docuimus de diuiſione communioris differentię in minus communes, ad aptandum eſt ad diuiſionem differentiæ uniuerſalis in indiuiduitantes.

Vtilitas diuiſionis generis p differentias. Quam verò vtilis ſit diuiſio generis ſiue per differentias ſiue in differentias, dici non poteſt, cum hæc vna ſit recta via ad diuiſionem generis in ſpecies, & ad definitiones eſſentiales. Sed quia rara admodum eſt apud nos, ſępiſſimè confugimus ad diuiſiones per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur: ut cùm dicimus: Animalium aliud rectum eſt, aliud pronum, item. Aliud manſuetum natura, aliud ferũ: rurſum, aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud uolare. Hæc de diuerſis diuiſionum generibus, nunc qua verborum formula diuiſiones ſint conficiendæ, breuiter dicamus.

Qua verborum formula diuiſiones ſint conficiendæ. *Cap. IX.*

Quatuor priores diuiſiones. Diuiſiones quatuor priorum generum, hoc modo ſunt conficiendę. Initio diuiſionis ponendum eſt nomen diuiſi in gignendi caſu ſingularis numeri, deinde ante nomen cuiuſque membri diuidentis inſerenda ſunt hæc verba, altera pars, vel alia pars aut ſimilia: vt cum dicimus, Huius vocis Gallus alia ſignificatio eſt, qua hominem Gallum ſignificat alia, qua gallum aueni: Temporis altera pars eſt tranſacta altera futura. Reipublicæ vna pars ordine ſacrorũ miniſtrorum continetur, altera nobilium, tertia plebis: Hominis hęc pars eſt animus, illa corpus. Speciei altera pars cõſtituens, eſt genus, altera differentia. Diui-

Quinta diuiſio. *Hoc modo ſit diuiſio ĩ actu ſignato ut aliubr* ſiones autem, quinti generis, quę ſunt totius vniuerſalis in partes ſubiectas, poſſunt quidẽ eodem modo cõfici nominata natura partium, vt ſi dicas, animalis altera pars ſubiecta, eſt homo, altera beſtia. Verùm ſeruata cõſuetudine diuidendi Philoſophorum, hoc modo conficiendæ ſunt, Initio diuiſionis ponendum

eſt

eſt diuiſum in gignendi caſu numeri pluralis, deinde addenda ſunt membra diuidentia ſine nomine Pars: vt cum dicimus Subſtātiarum alia eſt corporata, alia corporis expers: Corporum aliud ſimplex eſt, aliud miſtum. animaliũ quędam in terra degunt, alia in aquis, alia quaſi vitę ancipitis, vtroque in loco viuunt. Cauſa huius diſcriminis in diuidendo hęc eſt, quia totum in ſuperioribus quatuor diuidendi formis, cum ſit compoſitum ex ſuis partibus, poteſt eſſe unum tantum indiuiduum, vt hęc vox, hoc tēpus, hæc Reſpub. hic homo: totum autem in extremo diuiſionis genere, cum non componatur ex ſuis partibus, ſed eas ſibi ſubiectas habeat, neceſſariò eſt vniuerſale, ut ſubſtantia communis, corpus commune, animal commune, alioqui non habebit partes ſubiectas. Hæc eſt igitur cauſa cur in prioribus quatuor generibus nomen diuiſi debeat eſſe ſingularis numeri, in extremo autem pluralis. Quanquam verò hæc interdum non ſeruentur, ſunt tamen naturis diuiſionum accommodatiſſima. Reliquum eſt vt præcepta bene diuidendi tradamus.

Sic fit diuiſio in actu exercito, vt dici ſolet.

Cauſa diſcriminis.

Primum præceptum bene diuidendi. Cap. X.

QVatuor potiſſimum præcepta in diuidendo obſeruanda ſunt. Primum eſt, ut ſingula membra diuidentia minus contineant, quam diuiſum, omnia uero ſimul ſumpta diuiſo adæquentur. Hinc fit ut non ſit bona hæc diuiſio, animalium alia ſunt ſenſu prædita, alia ratione, quia ſenſu præditum æque latè patet atque animal: niſi intelligatur cũ particula Solo. Sic enim bona erit diuiſio. Nāque animalia aut ſolo ſenſu prædita ſunt, aut rationem, & mentem participant. Hinc etiam fit, vt hæ non ſint bonæ diuiſiones, animalium aliud eſt bipes, aliud quadrupes, aliud plures habens pedes, item, aliud eſt beſtia, aliud homo, aliud angelus, prior, qa diuiſum latius patet, quam membra diuidētia ſimul accepta; 1. poſt ſ.

poſterior, quia membra diuidentia ſimul ſumpta latius patent, quàm diuiſum.

Obiectio. Sed eſt quòd objiciat aliquis contra hoc præceptum. Huius enim bonæ diuiſionis, Hominis altera pars ratione, conſideratioñeque componens, eſt animal, altera rationale, animal, quod eſt membrum diuidens, non modò non minus continet, quam homo: ſed etiam latius patet, cùm de pluribus quam homo prædicetur: Item huius bonæ diuiſionis, *Altera obiectio.* Alborum quædam dura ſunt, quædam mollia, alia liquentia, membra omnia ſimul accepta latius patent, quàm album; dicuntur ſiquidem de rebus etiam atris, ut de ebeno, de pice, & atramento. Priorem *Solut. prioris obiectionis.* tamen facilè dilues ſi dicas, animal, quod ad prædicationem attinet, latius patere, quàm hominem, verùm quòd attinet ad eſſentiam, hominem plus aliquid continere: complectitur enim in eſſentia ſua rationale, quod non complectitur animal. Poſte- *Solutio poſterioris.* riori autem obiectioni ſic occurres, In omnibus diuiſionibus ſiue per ſe, ſiue per accidens totius vniuerſalis in partes ſubiectas, ſemper diuiſum in ſingulis membris diuidentibus ſubaudiendum eſſe: durum autem, molle, & liquens, etſi latius patent, quàm album ſi nihil aliud addideris. tamen ſic in vnoquoque ſubaudias album, iam albo adæquabuntur. Nam æquè latè patet album per ſeſe, atque totum hoc. Album durum, album molle, & album liquens. Ad poſteriorem partem huius præcepti pertinet illud quod aiunt Dialectici, Cuiuſque bonę diuiſionis membra omnia vel copulatim, vel diſiunctim ſimul accepta, reciprocari cum diuiſo, vt ſcilicet de quo dicitur diuiſum, dicatur copulatum aut diſiunctum ex membris diuidentibus, & vice verſa. In prioribus ergo quatuor generibus diuiſionum, copulatum ex membris diuidentibus, cum diuiſo reciprocatur, in quinto autem, diſiunctum. Exempli cauſa ſi hominis altera pars eſt animus, altera corpus, homo autem de Socrate dicitur, totum etiam

Omnia mẽbra diuidẽtia coniunctim aut diuiſim accepta reciprocãtur cum diuiſo.

hoc

hoc copulatum, Animus & corpus dicetur de Socrate: & è contra, ſi copulatum ex corpore & animo, etiam homo. Quanquam Socrates non propriè dicitur animus & corpus, ſed cõcretum quid ex animo & corpore. Si uero animalium aliud eſt homo, aliud beſtia, animal aũt dicitur de Socrate, totum ẽt hoc diſiũctum, Homo vel beſtia dicetur de Socrate, & vice verſa, ſi diſiũctũ ex homine & beſtia, etiam animal.

Secundum præceptum bene diuidendi. Cap. XI.

SEcundum præceptum eſt, vt quantum fieri poſſit, diuiſio fiat in proxima membra diuidẽtia. Quod non faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, beſtiam, arborem, fruticem, & herbã, tranſilien do duo immediata genera, animal, & plantam. Sunt enim illæ remotæ ac diſtantes partes ſubiectæ corporis animati. Prius ergo diuidendum eſt animatum corpus in animal & plantam, quæ immediatè ſubijciuntur animali, deinde verò diſt ibnendum animal in hominem & beſtiam, atque planta in arborem, fruticem, & herbam. Sępe tamen diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis ſunt proximæ, ac immediatæ.

2. poſt. 5. & 14. & Boe. de diuiſione.

Cur totum ſępe diuidamus in partes remotas

Tertium bonæ diuiſionis præceptum. Cap. XII.

TErtium præceptum eſt, vt in diuidendo non una tantum pars totius nominetur, & altera vel reliquæ ſi plures fuerint quàm duæ, negatione illius ſignificentur, nec tam multæ nominentur, vt longior æquo fiat oratio. Nam ſi unam duntaxat partem nominaueris, & alteram vel reliquas negatione illius ſignificaueris, vt ſi dicas, Magnitudinum alia eſt linea, alia non linea, non videberis propriè explicare in partes id quod diuiditur, quia negatio alterius partis non ſolum non eſt differentia, vt ait Ariſt. ſed nullo etiam alio modo propriè pars,

Ex 6. top. 3. & 1. de partib. animalium 3. Boet. loco citato.

Loco citato.

ſiue componens totum, ſiue ſubiecta toti. Si autem multa admodum membra uolueris enumerare, ut ſi dicas, animaliũ aliud eſt homo, aliud elephas, aliud ſimia, aliud canis latrãs, aliud hoc, aliud illud, ſingulas nimirum ſpecies infimas percurrendo, orationem feceris, quam nec tu abſoluere, nec alius cõplecti animo poſſit. Cauenda igitur ſunt hoc duo vitia in diuidendo, quia diuiſio inuenta ex cauſa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras offundendi.

Diuiſio inuenta eſt cauſa dilucidandi nõ tenebras offundendi.

Tribus tamen de cauſis cogimur interdum diuidere rem in partem unam, & in negationem eiuſmodi partis. Prima eſt, ut faciamus diuiſionem neceſſariam, & quam nemo negare poſſit. De quacunque enim re vera eſt affirmatio, aut negatio,[a] altera eſt, quia ſæpenumero reliqua pars, aut partes ex oppoſito illi reſpondentes, carent nominibus poſitiuis, quo fit ut ad negatiua ſit confugiendum,[b] ut cum diuidimus ſubſtantiam in corpoream, & incorpoream. Et animal in rationale & irrationale: qa ignoramus ueras differentias, quæ angelum, & brutum animal conſtituunt, ſi forte brutum animal eſt una quædam ſpecies animalis. Tertia eſt, ſi partes in quas diuiſio immediate facienda eſt, fuerint plures, quam perſpicuitas diuiſiõnis ferre poſſit. Tunc enim omnes præter vnam ſignificandæ ſunt nomine negatiuo, ut ſi dicas Beſtiarum, quædam ſunt pennatę, alię implumes: niſi uelis quaſdam partes nominare, reliquas verò omnes paucis verbis complecti, vt ſi dicas. Figurarum rectilinearum, quędam eſt trium laterum, quędam quatuor, alię verò plurium. Colorum quidam eſt candor quidam nigror, cęteri vero ſunt medij inter hos. Animalium aliud eſt homo, aliud elephas, aliud ſimia, aliud canis latrans, alia ſunt ab homine remotiora.

Prima cauſa cur interdum negatione diuidamus.

a 1. poſt. 8.

Altera.

b. Boeth.

Tertia.

Quod ſi quis contra hæc objiciat, has diuiſiones eſſe bonas, & nulla ratione reprehendendas, Infinitorum aliud eſt infinitum diuiſione, aliud infinitum additione, aliud infinitum eſſentia. Cęcorum quidam

Obiectio.

dam ſunt cęci mente, alij ſunt cæci oculis: & tamen membra omnia diuidentia eſſe negatiua, occurres cum diuiſum eſt negatiuum, membra etiam diuidentia, in quæ, ut in partes per ſe ſubiectas diuiditur, negatiua eſſe oportere, non ita tamen, vt alterum ſit negatiuum alterius, niſi neceſſitas cõpulerit, hoc ſi quidem eſt, quod cauendum eſſe diximus. Harum autem diuiſionum membra negatiua quidem ſunt, verum non ita, vt alterum neget alterum, ſed vt quoduis neget in parte, quod ſuum diuiſum negat in totum. *Solutio.*

Quartum præceptum bene diuidendi. *Cap. XIII.*

QVartum præceptum eſt, ut membra diuidentia ſi non re, certæ ratione ſint oppoſita, id eſt, inter ſe ſic affecta, ut nullũ in alio includatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generalibus diuiſionũ nomen oppoſitorum interpretor. Huius præcepti prætermiſſione vitioſæ ſunt hæ diuiſiones, Corporis humani alia pars eſt caput, alia thorax, alię manus, aliæ pedes, aliæ oculi. Viuentium aliud eſt planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in capite, & homo in animali. Vt autem hoc præceptum peculiari ratione quinto generi diuiſionis accommodetur, hoc ex probatiſſimis autoribus colliges, nomine oppoſitorum intelligenda eſſe repugnantia, hoc eſt, ea, quæ de eadem re ſimul affirmari non poſſunt. Hac enim de cauſa ait Ariſt. non rectè diuidi animalia in natantia, & alba, nec rurſus in vrbana, & ſilueſtria, quod eadem & natantia, & alba eſſe poſſint, nec non & vrbana, & ſylueſtria. Et Boetius eadem ratione reprehendit diuiſionem animalium in rationalia, & duos pedes habentia, & corporum in alba & dulcia, quod eadem corpora reperiantur, quæ alba ſint, & dulcia, eademque animalia, quæ & duos habeant pedes, & ſint rationalia. Nec immerito huiuſmodi diuiſiones reijciuntur, quoniam hoc pacto non rectè dices enumerando

Vt hoc præceptum omnibus diuiſionib. accõmodetur.

Vt ex Ariſt. 1. de part. animal. 3. & ex Boe. de diuiſione.

membra

mēbra diuidentia, Aliud eſt hoc, aliud eſt illud, quæ tamen diuidendi formula quinto generi diuiſionis propria eſt. At dicat fortaſſe aliquis, Ergo hæ diuiſiones a Philoſophis approbatę vitio non carebūt, Bonorum quædam vtilia ſunt, alia honeſta, alia iucunda: Habentium magnitudinem, quædam ſunt longa, alia lata, alia profunda: ſiquidem eadem actio eſſe poteſt & utilis, & honeſta, & iucunda: omneque corpus eſt longum, latum, & profundum, hoc eſt, habēs, longitudinem aliquam, latitudinem, & profunditatem. Huic obiectioni ſic occurres: Membra diuidentia huiuſmodi diuiſionem eſſe repugnantia ſi prior formula diuidēdi ſeruetur, ut ſi dicas, Boni alia pars ſubiecta eſt utile, alia honeſtum, alia iucundum. Continui permanentis, ſeu habentis magnitudinem, alia pars ſubiecta eſt lōgum, alia latum, alia profundum: quandoquidem vna pars ſubiecta nō eſt alia. Quòd ſi poſterior diuidendi formula (qua maximè Philoſophi utuntur) ſeruanda eſt, dices primum multas diuiſiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendæ ſunt quaſi factæ nominibus abſtractis, cuiuſmodi eſt illa apud Ariſtotelē Quātum partim continuum eſt partim diſcretū: diſcretum, inquit, eſt ut numerus, & oratio: continuum aūt ut linea, ſuperficies, tp̄s & locus Nam cum hęc non ſint quanta, ſed quātitates, neceſſariò quantum in hac diuiſione pro quātitate accipiendum eſt. Atq; hoc quidem pacto nihil eſt difficultas in propoſitis diuiſionibus. Siquidē mēbra diuidentia abſtractis nominibus accepta, uerè pugnant inter ſe. Nulla enim res dicitur ſimul utilitas & honeſtas, aut honeſtas & iucunditas, aut iucunditas & utilitas. Nec uerò unquam uerè dixeris, rem eandem eſſe longitudinem & latitudinem, aut latitudinem & profunditatem, aut profunditatem & longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium ſæpenumero non in vrbis, ſed in ſenſu quo diuiſio uſurpatur, ſitam eſſe, Vt in illa Pythagoræ diuiſione, Forum, qui ad ludos Græciæ confluebant,

Obiectio.

Solutio.

Sæpe concreta pro abſtractis in diuidendo vſurpantur.

Præd. 6.

Sæpe repugnātia mēbrorū in ſēſu cernitur non in verbis.

fluebant, quidam ſpe uictoriæ,alij quæſtum faciendi cupiditate, alij uiſendi ſtudio ducebantur. Hic quod ad uerba attinet, nulla eſt membrorum diuidentium repugnantia.Fieri enim potuit,ut multi,& lucri,cupiditate, & ſpectandi ſimul ſtudio ducerentur. In ſenſu tamen cernitur repugnantia,ſi hoc modo diuiſionem interpreteris: Eorum, qui ad Græciæ ludos una præcipuè de cauſa confluebant, quidam ſpe uictoriæ, & cætera. Hac igitur ratione dices probari poſſe diuiſiones illas nominibus concretis uſurpatas, ut ſenſus prioris ſit huiuſmodi. Eorū,in quibus aliqua una bonitatis, appetibilitatiſue, ut ita dicam,ratio, potiſſimum elucet, quędam utilia tantum,alia honeſta ſolum,alia iucunda duntaxat nominantur. Poſterioris autem,huiuſmodi:Eorum,quæ aliqua una dimenſione excellunt, quædam longa ſolum,ut haſta,alia lata,ut diſcus, alia profunda tantum,ſiue craſſa,ut globus, appellantur. Quanquam hic ſenſus vulgo magis,quàm apud Philoſophos poſteriori diuiſioni tribuitur. Has uerò ſolutiones diligenter notabis, ut multas uſurpatas diuiſiones a calumnia uendicare poſſis. Sed hæc de diuiſione uidentur ſatis. Tuſc.quæſtio.4.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER V.

Quid ſit definitio. Cap. I.

DEfinitio eſt ratio, quæ eſſentiam aliquam naturamve declarat: vt animal rationale. Declarat enim naturam hominis. Vt autem diuiſioni diuiſum, ſic definitioni reſpondet definitum: quod nihil eſt aliud,quam id cuius quidditas eſſentiave explicatur. Sed nos de definito tum dicemus,cum definitionē & genera omnia in quæ diuiditur, methodúmque definiendi, explicauerimus.

Definitio quid.

Ex 2.poſt. 10.

Quid definitum.

Vnde dicta a Quintil. lib.7.ca.4. plicauerimus. Definitio igitur, quæ finitio etiam apud Latinos [a] appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. Nam ut agrorum fines agros definiunt & claudunt, aliosque ab aliis ſecernunt, ſic definitiones quibus rerum naturæ declarantur, eſſentias earum circumſcribunt, aliasq; ab alijs diſtinguunt. Dicitur porrò definitio Oratio, quia unum tantum nomen non poteſt eſſe definito. Definitio enim diſtinctè ſubijcit intellectui, quod nomen definiti confusè proponit. Vnde cum de omni eſſentia quæ definitione explicatur, duo conceptus formari poſſint, alter, quo eſſentia quæ declaratur, conuenit cum alijs, alter, quo ab eiſdem deſtinguitur, fit neceſſariò, ut omnis definitio duabus minimum vocibus conſtare debeat, altera, quæ gignat in mente conceptum conuenientiæ, altera, quæ diſtinctionis, differentiæue, Ita ergo fit, vt omnis definitio ſit oratio; quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem Auctore Ariſtotele reuocatur, vt ſi quis dicat, Honeſtum eſt decens, Quod verò additur, Quæ eſſentiam aliquam naturamue declarat, id diuerſam reddit Definitionem à cæteris orationibus: nulli ſiquidem, præterquàm definitioni, hoc munus demandatum eſt.

Cur definitio ſit oratio. 1. top. 4. & 6. top. 5. & meta. 15. tex. 54.

1. top. 4.

Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Ariſtotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea ſola oratione, quę definito conuerſim prædicatur (qualis eſt illa, Animal rationale, comparatione hominis, ut diximus) vt cum ait, ipſam hominis rationem, definitionemue niſi vel eſt, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addatur, non eſſe enunciationem, quia vnum eſt, & non multa animal greſſibile bipes. Et iterum, in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rurſum, definitionem talem eſſe debere, vt ipſa propoſita, ſtatim nulloq; negocio cognoſci poſſit cuius rei ſit definitio: ac proinde eſſe vitioſas quibus, vt intelligi poſſit quarum rerum ſint definitioues, opus eſt adiungere nomina rerum quæ definiuntur: quemadmodum in obſoletis

Definitionis nomē ſępius accipitur pro ſolo prædicato. 1. peri. 4. 2. poſt 3. 6. top. 2.

veterum

veterum picturis, niſi titulus aliquis aſcriptus eſſet, nemo poterat intelligere cuius nam rei quæque pictura eſſet. His enim locis, alijsq́ne quàm plurimis: planè accipit nomen definitionis pro ea ſola ratione, quæ de definito conuerſim prædicatur. Aliquando uerò ſumitur pro tota euunciatione in qua inſuper continetur definitum (quale eſt totam hoc, Homo eſt animal rationale) vt cum ait, Definitionem aut eſſe principium demonſtrationis, aut concluſionem, aut totam ratiocinationem ſola verborum collocatione à demonſtratione differentem: & rurſum, Omnem definitionem eſſe vniuerſalem & affirmatiuam. His namq; verbis apertè comprehendit definitum nomine definitionis. Poſteriorem acceptionem amplectitur Quintilianus cum ait, Finitionem eſſe rei propoſitæ propriam & dilucidam, & breuiter cóprehenſam verbis enunciationem. Nos priorem, ut magis vſurpatam, libentius ſequimur.

Vt 7. meta. 12. tex. 42. & cæt.

Altera acceptio.

1. poſt. 7. & 2. poſt. 10.

2. poſt. 3.

Lib. 7. ca. 4

De definitione nominis. Cap. II.

QVanquam uerò omnis definitio modo aliquo dici poſſet definitio rei, quandoquidem omnis eſſentia, quæ definitione explicatur, alicuius rei eſſentia eſt, tamen Philoſophi in definitionem rei, & nominis definitionem deuidere conſueuerunt, res ſignificatas a nominibus ſignificantibus diſtinguentes. Definitio itaque nominis, quam Ariſtoteles nominis interpretationem, vulgus Dialecticorum definitionem quid nominis appellat, eſt oratio qua quidditas nominis naturaue declaratur: ut totũ hoc, Vox, quæ hominem ex inſtituto ſignificat. Hac enim oratione explicatur natura huius nominis Homo, quatenus quoddam eſt nomen: Nomen non accipitur hoc loco preſsè, id eſt, ut a uerbo diſtinguitur, ſed pro quocunque uocabulo, ſeu categoremate. Quidditas uerò & natura nominis, eſt ipſa eius ſignificatio: quo fit, ut nihil aliud ſit, nominis quidditatem & naturam explicare,

Omnis definitio dici poſſet modo aliquo rei.

2. poſt. 7. & 10. & 7. meta. 4.

2. poſt. 20.

Quidditas & natura

nominis eſt ipſa eius ſignificatio. *Duob. modis explicatur nominis ſignificatio.*

explicare, quàm eius ſignificationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione ſoli nomini quod definitur congruenti, qualis eſt ea, quam in exemplum attulimus, altero, ipſa definitione rei ſignificatæ. Sępe enim qui ignorat ſignificationem uocabuli ea uerborum formula rogat quid illud ſignificet, ut quid ſit res ſignificata rogare uideatur, cui planè ſatisfacit qui rei ſignificatæ definitionem reddit, ut ſi quis percontetur quid ſit Geographia, intelligere cupiens ſignificationem nominis, alius uero reſpondeat eſſe ſcientiam quę de magnitudinibus diſſerit, definitione rei explicata cenſebitur ſignificatio uocabuli. Itaq; quæ uerè ac ſimpliciter eſt definitio rei, poterit hoc modo alicui eſſe definitio nominis, hæc de definitione nominis de quæ modis quibus ſignificatio nominis explicatur dixiſſe ſit ſatis.

Definitio rei pōt alicui eſſe definitio nominis. *Quam ſit neceſſaria nominis interpretatio.* 1. poſt 1. 4. meta. 7. & 8. tex. 28. Cic. 2. de fin. ex Pla. ī Phædro.

Eſt autem hoc genus definitionis planè neceſſarium non modo cùm aliquid demonſtrandum eſt. ut Ariſtoteles quodam loco ait, ſed omnino cuiuſque diſputationis initio, ut idem alibi fuſius, & cæteri Philoſophi docent.

Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quæ declarant originem uocabuli, ut cum dicimus, Conſul eſt, qui Reipublicæ utilitati conſulit, Sol eſt, qui inter aſtra omnia ſolus lucet: Fides eſt, qua fit quod dicitur: Abſtemius eſt, qui abſtinet à temeto: quas Græci uocant ἐτυμολογίας hoc eſt, uerilo quia, quaſi explicationes uocum, quæ ueram adhuc retinent ſignificationem earum, à quibus ſunt ortæ. Cicero notato uocabulo notationes appellat, quia uerba ſunt rerum notæ. Nam hoc idem, inquit, appellat Ariſtotele, σύμβολον quod latinè eſt nota.

Cic. in topicis. 1. peri. 1.

De deſcriptione. Cap. III.

Duplex definitio.

DEfinitio rei, quæ uocari ſolet definitio quid rei, eſt oratio, qua eſſentia rei naturáue explicatur. Quæ rurſus, ut diuiſio rei, in duo genera tribuitur,

buitur, in diſcriptionem, quam Ariſtoteles & proprium, & orationem coniunctione unam uocat, atq; in definitionem eſſentialem, quam ille tum ſimpliciter ac abſolute definitionem, tum etiam terminum tum orationem quæ unum ſignificat, appellat. Deſcriptio eodem auctore, eſt oratio, quæ non ſignificat quid erat eſſe rei, ſoli autem ineſt & conuerſim de re prædicatur, ut animal diſciplinę capax comparatione hominis.

Vide Ari. 1.peri.4.& 2.poſt. 10. & 1.to.3.& 4.& toto 5 c.6. top. & 7. meta. 4. & 5. Et 8. met.

Deſcriptio quid.

Quanquam enim hæc oratio conuerſim de homine dicatur, id eſt neceſſario cum homine reciprocetur, tamen non ſignificat conuerſim hominis eſſentiam.

Nam diſciplinæ capax eſſe, non pertinet ad hominis eſſentiam: animal autem, etſi pertinet, tamen non reciprocatur cum homine. Docet autem Ariſtoteles in omni deſcriptione primum ponendum eſſe genus, deinde addendam eſſe unam proprietatem, ut in adducto exemplo. Nec enim, ut ait addendę ſunt plures, niſi is, qui definit ſignificet ſe multas deſcriptiones conglobatas tradere aut ſi dicat, Homo eſt animal diſciplinæ capax ad ridendum & ad flendum natum, aſſerens ſe non unam tantùm deſcriptionem afferre.

In deſcriptione primo ponendum eſt genus, deinde una ſola proprietas.

Reuocantur ad deſcriptionem, ſeu proprium complexum, definitiones illæ, quæ loco proprietatis conſtant collectione aliqua communium accidentium, quæ orationem recurrentem facit cum definito: qualis hæc eſt, Homo eſt animal bipes, implume.

1.top.2.

Deſcriptiones ex collectione communium accidentium.

Quanquam enim horum neutrum ſit homini proprium, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.

Deſcriptiones generũ ex differentiis, quibus diuidũtur.

Reuocantur etiam ad deſcriptionem definitiones illæ quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuiduntur: ut ſi dicas, Animal eſt corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentię diuidentes genus non pertinent ad eius eſſentiam.

Reuo-

Reuocantur etiam, quanquam minus propriè, orationes illæ, quibus Oratores, aut Poetæ longo ſermone rem aliquam communem deſcribunt ac depingunt. Cicero gloriam quaſi deſcribens ait, gloriam eſſe, quæ breuitatem uitæ poſteritatis memoria conſolatur, quæ efficit ut abſentes adſint, mortui uiuant, cuius denique gradibus etiam homines in cęlum uideantur aſcendere. Huius generis eſt deſcriptio, qua Virgilius famam depingit, Fama, inquit, malum, quo non aliud uelocius ullum: mobilitate uiget, uireſque acquirit eundo: & quę ſequuntur. Dixi has orationes minus propriè reuocari ad deſcriptiones, quia ſæpe non reciprocantur cum re quæ deſcribitur, ſæpe etiam conſtant uerbis tranſlatitiis, à quibus Ariſtoteles, quia obſcuriora ſunt cauendum eſſe in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum ſingulariũ, ſiue breues, ut apud Philoſophos, & in communi ſermone, ſiue longiores, ut apud oratores aut poetas, quibus in deſcribendis perſonis, regionibus, urbibus fluminibus, montibus, & locis utuntur, ad hoc genus reuocari ſolent. Extremum locum obtinent adumbratæ quædam & metaphoricæ explicationes, ſi quádo rem facilè ante oculos proponunt: qualis eſt illa apud Ouidium, Stulte, quid eſt ſomnus gelidæ niſi mortis imago? & illa apud Horatium. Ita furor breuis eſt. Nam & hæ orationes deſcriptiones appellantur.

Diſcriptiones oratorię ac poetica rerum communium. Cicero pro Milone. 4. Aened. 2. poſt. 25. & 6. top. 2. *Deſcriptiones rerum ſingulariũ. Explicationes metaphoricæ.* Ouid. Horat.

Dicitur autem hoc genus definitionis deſcriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, ſed primis quaſi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum commune habet cum vera definitione quod conuertatur cum re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non ſignificat vnum duntaxat naturam, ut ea quæ ſimpliciter definitio appellatur, ſed multas coniunctas in eadem re, ut ex dictis patet.

Cur deſcriptio dicta ſit. Cur deſcriptio dicatur proprium. Cur oratio coniunctione vna.

De

De definitione Cauſali. *Cap. IIII.*

INter deſcriptiones numeratur cauſalis definitio, quæ hoc modo definiri ſolet, definitio cauſalis eſt oratio explicans quidditatem rei ex genere & cauſa aliqua cauſiùe externis. Cauſæ externæ ſunt Efficiẽs & Finis, adde ſi placet exemplar. Efficiens quid ſit ſatis apertum eſt, Finis eſt id, gratia cuius aliquid fit. quo pacto beatitudo cæleſtis eſt finis rationalis creaturæ. Exẽplar eſt forma externa, cuius imitatione res fit, qualis eſt imago, quam pictor in tabula referre atque exprimere enititur. Ex cauſa efficiente ſic ferè definitur uox apud Ariſt. Vox eſt ſonus quidam editus ab anima ictu aeris reſpiratione attracti, cùm ipſum ad fauces allidit. Ex fine hoc modo definitur anima, Anima eſt forma qua primò uiuimus, ſentimus, & intelligimus. Ex cauſa exemplari ſic poteſt homo definiri, Homo eſt animal factum ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam oĩa genera cauſarum externarũ in eadem definitionẽ iunguntur, ut ſi dicas, Homo eſt aĩal à Deo ad ſimilitudinem diuinæ mentis factum, ut ęterna felicitate perfruatur. Faciliusq; eſt ex omnibus ſimul cauſis, q̃ ex una tantum rem definire, quia raro una duntaxat, ſi nihil aliud addat, cõtrahit genus ad ſpẽm definiti.

Cauſæ externæ. *Finis.* *Exemplar.* 2. de ani. 8. 2. de ani. 2. *Facilius eſt ex omnibus ſimul cauſis externis, quàm ex una tantum rẽ definire.*

Quòd ſi quis obijciat, has definitiones non uideri deſcriptiones, quandoquidem non dicuntur patefacere rei naturam ex proprietatibus, aut accidẽtibus, ſed ex cauſis; occurrendum eſt hoc ipſum, quod ęſt effici ab aliqua cauſa, aut ob aliquam cauſam, aut imitatione alicuius, eſſe proprium aut accidens rei, cum ad eſſentiam eius non pertineat.

Obiectio. *Solutio.*

Nonnullæ ſunt definitiones eſſentiales, quæ cauſales etiam dici poſſunt, quæ nimirum ex cauſis internis rem declarant, utpote ex materia & forma rei, aut ex utraque generi adiuncta, de quibus ſtatim dicemus, ſed quæ cauſis externis extruuntur fe-

Quaſdam eſſentiales definitiones poſſe cauſales appellari.

rè ſunt, quæ cauſales dicantur. Nam illas magis placuit eſſentiales apellare.

De definitione eſſentiali. Cap. V.

1.top.4.

Rariſſima ſunt eſſentiales definitiones.

DEfinitio eſſentialis, ut Ariſtoteles definit, eſt oratio quod quid erat eſſe ſignificans. Hoc eſt oratio, quæ conuerſim ſignificat quidditatem eſſentiamvè rei, quę definitur. Rariſſimum eſt hoc genus definitionis, ſaltem in ſubſtantijs. Sed afferri ſolet exemplum animal rationale. Cum autem omnis eſſentia, quæ definiri poteſt, conſtet ex materia, & forma, aut ſaltem ex genere, & differentia, illæ enim cõponunt eſſentiam re ipſa, & phyſicè, hæc ratione tantum, conſideratione que ut ſuprà diximus, efficitur, ut ea oratio dicatur ſignificare quod quid erat eſſe rei quæ conſtat nominibus propriæ materiæ, ac formæ rei quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli cauſa, hæ orationes, animal conſtans ex corpore tali, & animo rationis particeps, &, animal rationis particeps, ſunt definitiones eſsẽtiales hominis; prior, quia conſtat nominibus ſignificantibus propriam materiã & formam hominis, poſterior, quia conſtat nominibus proximi generis, proximæque differentiæ eiuſdẽ.

Quæ oratio dicatur ſignificare quod quid erat eſſet rei.

Duplex definitio eſſentialis.

Ita fit ut duplex ſit definitio eſſentialis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere & proxima differentia. Poteſt tamen loco proximi generis poni genus remotum cum omnibus differentijs interiectis, vt ſi dicas, Homo eſt ſubſtantia corporata, quæ interire poteſt, uiuens, ſentiens & rationis particeps.

loco proximi generis poni poteſt genus remotũ cum differẽtiis omnibus interiectis.

At Ariſtoteles ſæpe docet unius rei unam tantum eſſe definitionem eſſentialem. a Non rectè igitur aſſeruimus, duas eiuſdem rei tradi poſſe eſſentiales definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex genere & differentia. Verum hæc nil obſtant. Verbis enim non modo duæ, ut diximus, ſed etiam plures eẽ poſſunt. Nam etiam illam, quæ ex genere & differentia

ſolutio.

ferentia rem declarat, duobus modis fieri poſſe docuimus, cæterum ſignificatione una tantum ſit neceſſe eſt. Omnes enim quæ allatæ fuerint eandem omnino eſſentiam ſignificabunt. Atque hoc pacto intelligendus eſt Ariſtoteles.

Quo pacto intelligẽdũ unius rei unam tantum eſſe definitionem eſſentialẽ.

Vrgebit fortaſſe aliquis, premetque hoc modo. Ariſtoteles docet multis in locis omnem definitionem eſſentialem conſtare ex genere & differẽtia, niſi ergo ille fallitur, nulla coſtat ex materia & forma rei, prætermiſſa differentia.

Dubitatio.

Sed reſiſtendum eſt hoc modo, propriam materiam & formã rei, ſeu potius conſtare ex propria materia ac forma rei, quod in hac definitionis formula generi adiicitur, uice differentiæ haberi, idemque omnino ualere. Eundem enim gradum humanę naturę ſignificat hoc uerbum Rationale, & hæc Conſtans tali corpore, recto ſcilicet, aut quo alio modo id explicaueris, & animo rationali, atque ita res habet in cęteris ſpeciebus rerum quę materia, & forma conſtant.

Solutio.

Reuocantur ad hoc genus definitiones illæ quæ conſtant genere remoto, & differentia proxima prætermiſſis aut omnibus, aut quibuſdam differentiis interiectis, ut ſi dicas, Homo eſt ſubſtantia corporara, rationis compos, uel, Homo eſt corpus animatum rationale.

Definitiones quæ prętermittunt mediã aliquam differentiam.

Reuocantur etiam illæ, quæ loco differentiæ proximæ conſtant nominæ materiæ proprię, aut formæ duntaxat, ut ſi dicas, Homo eſt animal conſtans recto corpore, uel homo eſt animal cõſtans animo rationis participe. Hæ namque omnes ſignificant conuerſim quidditatem rei & ſi aliquam eius partẽ, aut partes prætermittunt

Quæ genere ac ſola materia, aut forma conſtant.

reuocantur & illæ, quæ fiunt ex genere & enumeratione partium integrantium pertinentium ad eſſentiam rei, ut ſi dicas, Domus eſt integumentum ex parietibus & tecto hoc mõdo conſtructum. Reſpublica eſt communio ex ordine ſacrorum miniſtrorum, nobilium, & plebis; & alię huiuſmodi.

Definitiones ex enumeratione partium integrantiũ.

Sed quęſtio eſt num definitiones, quæ generi & differentiæ proprietatem aliquam adiungunt, in

Num definitiones.

 eſſen-

eſſentialibus definitionibus debeant numerari, ut ſi dicas, homo eſt animal rationale beatæ vitæ capax, vel Homo eſt animal rationale natura manſuetum, & ad ciuilem communionem aptum. Reprehenduntur enim ab Ariſtotele. Cui quæſtioni dicendum uidetur, has definitiones eſſe quidem redundantes, cum ſatis ſit ea in definitione collocare, quæ ad eſſentiam rei pertinent, atque hac de cauſa ab Ariſt. non probari, cæterum non eſſe ab eſſentialibus excludendas, cõſtant enim partibus conuerſim ſignificantibus eſſentiam definiti, etſi alias adiungunt quæ nullam eſſentiæ partẽ ſignificent. Multo minus excludendæ erunt ab hoc genere, quæ conſtant nomine aliquo, quod non ſignificat quidem eſſentiam definiti, ſed eſt eiuſmodi, ut ſine ipſo eſſentia definiti intelligi nõ poſſit. Vt ſi dicas, Pater eſt relatum quid, cuius reſpectus ad filium terminatur. Nam etſi nomen filij non ſignificat ullam partem eſſentiæ patris, tamen ſine ipſo eſſentia & natura patris intelligi nullo modo poteſt.

Quæ generi & differentiæ propriũ tantẽ adiũgũt ſint eſſentiales. Hinc collige non opus eſſe ut omne quod ponitur in eſſentiali definitione, eſſentiã ſignificet.

Dicitur hoc genus definitionis definitio eſſentialis, quia eſſentiam rei exprimit. Dicitur ab Ariſtotele ſimpliciter Definitio, quia ſimpliciter ac perfectè rẽ definit. Dicitur terminus, quia cognitio rei ab accidẽtibus externis profecta, non poteſt ultra definitionẽ eſſentialem progredi, ſed in ea quaſi in perfecta rei apprehenſione terminatur, ut ipſe autor huius nominis exponit. Dicitur denique oratio quæ unum ſignificat, quia ex materia & forma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus definitio eſſentialis rem declarat, una conſtat eſſentia, non item ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus; ex quibus deſcriptio conficitur.

Cur definitio eſſentialis hoc nõie appelletur. Cur ſimpliciter defin. Cur terminus. 5. met. 17. Cur oratio quæ unum ſignificat.

Non eodem modo res omnes definiri.
Cap. VI.

PORro non omnes res eodem modo definiuntur. Id quod cernere, poſitis ante oculos prædicamentis

xis, facilè eſt. Nam extrema eorum, id eſt, genera ſuprema, & indiuidua non definiuntur eſſentialiter, ſed deſcribuntur illa, quia nulla conſtant differentia, hæc quia non ſunt uniuerſalia, ac proinde non definiuntur niſi remote ut dicemus, Deſcribi tamen modo aliquo conſueuerunt indiuidua ex multorum accidẽtium collectione. Vt ſi Platonem definias, hominem quendam Ariſtonis ex Perictiona filium, veteris Academiæ principem, aut alia huiuſcemodi oratione quis nam fuerit explices Media verò interiecta inter hæc, hoc eſt, ſpecies omnes, eſſentialiter poſſunt definiri, cum omnes conſtent generibus & differentijs.

Genera ſuprema et indiuidua nõ definiũtur eſſẽtialiter

Indiuidua diſcribi ſolent.

Oẽs ſpecies definiri poſſunt eſſentialiter

Cæterum in his definiendis uarietatem multam inuenies Sola enim ſubſtantia corporea, & ſpecies quæ ſub ipſa collocantur, definiri poſſunt ex materia & forma, quoniam hæ tantum ſpecies ex materia & forma compoſita ſunt. Iam uerò ſi prædicamentum ſubſtantiæ cum cæteris conferas, ſolas ſubſtantias intelliges ſimpliciter definiri eſſentiali definitione, ut placet Ariſtóteli Accidentia enim ut ait, non habent ſimpliciter quod quid erat eſſe quidditatemuè, ſed quodammodo, quia non per ſeſe, ſed in ſola ſubſtantia, quæ per ſe exiſtit, cohærere poſſunt. Vnde fit ut omnia modo aliquo per ſubſtantiam, in qua cohærent, definienda ſint. Aliter tamen cum ſignificantur nominibus abſtractis, quę ſunt propria ipſorum, aliter cum ſignificantur concretis. Nam cum abſtractis ſignificantur, ponenda eſt ſubſtantia ſubiectumue in caſu obliquo, ut ſi dicas, Simitatem eſſe cui uitatem naſi. Cum autem concretis nominibus ſignificantur more ſubſtantiarum tum ſubiectum ponendum eſt in recto, ut ſi dicas, Simum eſt naſus curuus.

Subſtatia tãtũ corporata definiũtur ex materia et forma ſola ſubſtantia ſimpliciter definitũ eſſẽtiali definitione 7. met. 1.4.5.

Oĩa accidẽtia modo aliquo per ſubſtãtiam definiũtur aliter, tñ abſtracta aliter conc. 7. meta. 5. vide D.T. de ente & eſſentia. 7.

Non modo autem accidentia omnia ſiue proximè, ſiue remotè, per ſubſtantiam definienda ſunt, ſed etiam inter accidentia reperias plurima, quæ alijs præterea additamentis egeant. Cuiuſmodi ſunt omnes habitus operantes, potentiæ naturales,

Habit⁹ operãtes & potentia ues

per ſuos actus; aut obiecta definiuntur. & relata omnia. Habitus. n. huiuſmodi,& potentiæ, per ſuos actus, aut per obiecta,quæ ſuos actus terminant, definiuntur,vt ſcientia, & virtutes.Sic Dialectica dicitur eſſe doctrina differendi.Sic philoſophia naturalis dicitur ſcientia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic iuſtitia dicitur virtus qua quiſque alij tribuit quod eius eſt.Sic aſpectus definitur vis quædam naturalis,quæ in coloribus percipiendis verſatur.Relata vero omnia per ea,ad quæ referuntur,definiuntur vt pater per filium dominus per ſeruum, & vice verſa. Alia quædam ſunt in definiendis rebus obſeruanda,quæ inſtructiorem poſtulant lectorem, quam ſit is,quem hiſce inſtitutionibus informamus. Nunc ſupereſt vt definiendi methodum, hoc eſt viam & rationem inueſtigandæ definitionis tradamus. Ariſt.6.to. 3. & Porphy. de ſpecie.

De via ac ratione inueſtigandi definitionem. Cap. VII.

Plato in Sophiſta & Phędr. 2. poſt.14. & 1.to.14. DVas methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio,& ſcientia contineretur, Diuiſam ſcilicet & Collectiuam. Ariſtoteles verò etſi non omnino hoc probat,docet tamen hiſce duobus modis inueſtigari poſſe definitioné,diuiſione inquam,& collectione.Diuiſione quidem hoc modo.Sumatur,ait, primum id quod communius eſt latiuſq; patet, quã res definiéda,deinde illud ipſum diuidatur,mox differentia quærei conuenit, addatur primo attributo. rurſus,ſi nódum oratio reciprocabitur cũ re propoſita,diuidatur id totum, quod aſſumptũ eſt, tandemq; eiuſq; fiat progreſſio diuidédo,donec oratio propria efficiatur,quæ nullã in rẽ aliã trãsferri poſſit. Exempli cauſa, ſi hominem definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis,verbi gratia ſubſtãtiam, quæ omnium latiſſimè patet, diceſque Homo eſt ſubſtantia. Deinde, quia ſubſtantiarum quædam ſunt corporis expertes, ut intelligentię,quædam corporatæ, qualis eſt homo,addes,Corporata.Sed quia *Quo pacto diuiſione inueſtiganda ſit definitio.* Ex 2.poſt. 14.

cor-

corporatæ ſubſtantiæ partim interire non poſſunt, ut cęli, partim poſſunt è quibus eſt homo, addes, Quæ interire poteſt. Rurſus, quia earum ſubſtantiarum, quę intereunt, quædam non uiuunt, ut lapides aliæ ſunt uiuētes, in quibus eſt homo, addes, Viuens. Verum ne id quidem ſatis eſt. Viuentium enim quedam nil ſentiunt, ut plantę, quædam ſentiunt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum eſt, Sentiens. Sed commune adhuc. Nam eorum quæ ſentiūt quædam ſunt expertia rationis, quædam rationem participant. Vt Socrates & Plato. Addes igitur, Rationis particeps, quod ſatis erit. Nam totum hoc, ſubſtātia corporata, quæ interire poteſt, uiuens, ſentiens, & rationis particeps ſoli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Exiſtima ergo te hac via, & ratione inueniſſe hominis definitionem: quod eodem modo in cęteris rebus definiendis obſeruabis. Quod autem Ariſt. eodem loco ait, ſingulas differentias hac methodo inueſtigatas latius patere, quam id quod definitur, non uniuerſe accipiendum eſt, differentia ſiquidem, quę proximè componit ſpeciem, non latius patet quam ſpecies, ut idem ipſe alibi docet, ſed ſolum cum non ſuppetunt eſſentiales differentiæ. Tunc. n. ſępe cogimur diuidere ea quæ accipimus in ea accidentia, quorum ſingula latius pateant quā res quę definitur, omnia autem ſimul iuncta, cum eadem recurrant. Vt ſi diuidas animal in bipes & non bipes deinde animal bipes in pennatum, & implume, tum definias: hominem eſſe animal bipes implume.

Num differentia oēs latius patere debeant quam res definienda.

4.top.2. & 7.met. 12.

Collectione uero ſeu ſimilium conſideratione ut eam uocat Ariſt. hoc modo inueſtiganda eſt definitio primū ſi uelis infimę alicuius ſpeciei definitionē colligere, inſpicies in indiuiduis illius rōnem aliquā ob quā nomine talis ſpē nominatur, eaque erit definitio talis ſpeciei. Vt quoniā animi magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiacis, ſūt indiuidua vnius ſpeciei infimę magnanimitatis, fuerunt enim quam ſimillimæ hi autem homines dicti ſunt magnanimi, quia æquo

Quo pacto collectione inueſtiganda ſit definitio.

animo contumeliam pati non potuerunt, primus.n. ob hanc cauſam bellum patriæ intulit, alter implacabili exarſit iracundia, tertius ſibi mortem conſciuit: efficitur vt definitio huius infimæ ſpeciei magnanimitatis ſit, Aequo animo contumeliam illatam ferre non poſſe. Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quæ in Socrate, & Lyſandro fuit, hanc eſſe, Aequabiliter ſecundam & aduerſam fortunam ferre, quoniam hac de cauſa magnanimi appellati ſunt. Deinde ſi velis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuerſarũ ſpecierum habentium idem commune nomen conueniant ſecundum tale nomen in una aliqua ratione, quæ ſimpliciter vna ſit, nec ne. Nam ſi conuenerint, ea erit definitio generis: ſin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrique ſpeciei. Exempli cauſa, ſi ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lyſandri, & Socratis, in hoc conueniat, quòd omnes exiſtimauerint ſe dignos eſſe rebus magnis, atque hæc ratio ſit una ſimpliciter, hæc ſanè erit definitio generis vtriuſque magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd ſi non fuerit cõmunis vtique, aut certè non fuerit vna ſimpliciter, ſed analogice duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtique definitio alicuius generis vtriuſque magnanimitatis, ſed cuiuſdam analogi, quod ſimilibus quidem rationibus, ſed tamen diuerſis dicatur de vtraque. Et ita in cæteris.

Methodus inueſtigãdi definitionẽ p diuiſionẽ exactiorẽ; altera, tamen inuentionis ordine eſt prior. 2. poſt. 15.

Ac prior quidẽ methodus definiendi exactior eſt, & naturæ ordini perfectæque diſcipline conueniens: poſterior autem, qua plurimum utitur Socrates apud Platonem, etſi minus perfecta eſt, tamen inuentionis ordini eſt accommodata. De qua quidem intelligendum eſt illud Ariſtotelis, facilius eſſe minus uniuerſalia, quàm magis vniuerſalia ad magis vniuerſalia definire: atque iccirco à minus uniuerſalib. ad magis uniuerſalia eſſe progrediendum.

De

De definito. Cap. VIII.

DIximus de definitione deque via & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinque autem ſeſe offerunt in hac re animaduertenda. Primum eſt, duplex dici ſolere definitum apud Dialecticos: propinquum, & remotum. Definitum propinquum (quod & primum, & immediatum uocant) eſt illud, quod proximè explicatur definitione. Remotum verò (quod ſecundarium, & mediatum appellant) eſt illud, quod remotè, & quatenus in propinquo continetur, definitione declaratur. Exempli cauſa, cũ dicimus, Equus eſt animal hinniens, equus eſt definitum propinquum, Xanthus autem, Bucephalus, & cæteri ex ſingulis, ſunt definita remota, quoniam equus in commune explicatur proximè definitione illa, ſinguli autem ſolum ex quadam conſecutione, quatenus videlicet commune equi nomen, & naturam participant. Eadem ratione, cùm dicimus, Animal eſt corpus animatum ſentiens, animal eſt definitum propinquum, homo autem & beſtia, atque adeo ſinguli homines & ſingulæ beſtiæ, ſunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino, nec conuerſim explicari definitione ea, cuius reſpectu dicitur definitum remotum, ac proinde non eſſe ſimpliciter appellandum definitum. *Duplex definitum. Propinquũ. Remotum. Definitum remotũ non eſt ſimpliciter definitũ.*

Alterum eſt, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per ſe, hoc eſt, vnius eſſentiæ eſſe debere. Nam cùm definitio ſit uelut quædam expreſſa imago alicuius eſſentiæ, quot fuerint eſſentiæ quæ definitione explicantur, tot ſint definitiones neceſſe eſt, Hinc fit, vt Ariſt. ſententia id quod eſt vnũ per accidens, vt eſt homo albus, quia non habet vnã duntaxat naturam, ſed multas, nõ definiatur, definitione videlicet ſimpliciter vna, Pluribus enim definitionibus complicatis fatetur ille hæc poſſe definiri; vt ſi dicas, Homo albus eſt animal rationale infectum colore diſpartiente viſum. Quia uerò nomen *Omne definitum unũ quid per ſe debet eſſe.* 7.meta.12. tex.42. *Id quod eſt unũ per accidens, non definitur.* 6.top.5.

Nullũ ęquiuocum definitur, niſi prius diſtinguatur. 6.to.2.& 5

æquiuocum non ſignificat vnam tantum naturam, eſſentiamve, ſed multas, hoc etiam efficitur ex dictis, vt nullum æquiuocum definiatur, niſi prius diſtinguatur: quod per vulgatiſſimum eſt apud Dialecticos. Hoc uerò etſi in omnibus æquiuocis communiter præcipitur, tamen in quibuſdam analogis quodãmodo non ſeruatur. Quædam enim definiuntur nulla prius facti ipſorum diſtinctione, vt apud Ariſtotelem Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quę ſit ſimpliciter ac omnino vna, dubium non eſt, quin ſemper hoc commune proloquium ſeruetur. Nunquam. n. definitio omnino vlla illi æquiuoco aſſignatur, niſi vocabulũ æquiuocum pro vno tantum ſignificato accipiatur.

Quędam æquiuoca definiũtur antequàm diſtinguãtur, non tamen definitione ſimpliciter vna.

Omne qđ definitur, ẽ uniuerſale. Vt 1.poſt.7 & 2. poſt. 14. & 7.meta.15. Vt ferè toto 7.meta.

Tertium eſt, omne quod definitur eſſe uniuerſale vt Ariſtoteles ſæpe admonet. Vnde fit vt verba illa, Quod quid erat eſſe, & alia ſimilia, quibus Ariſtoteles vtitur cũ de definitione, aut de quidditate rei loquitũ, ſemper accipiãtur apud illũ pro quidditate eſſẽtiauè vniuerſali. Cauſa cur ſola uniuerſalia definiant̃ hæc eſt, quia ſingularia (Deum optimum maximum excipio) ſunt mutabilia: vniuerſalia verò nunquam mutantur, niſi ex accidenti ratione videlicet ſingulariũ. Homo. n. exempli gratia propterea dicitur naſci, interire, & omnino mutari, quia Socrates aut aliquis alius ex ſingulis, mutatur: id. quod modo eodem accidit in cæteris. Cùm ergo definitio debeat eſſe rei immutabilis (eſt. n. principium & fundamentum ſciẽtię, ad quam non admittuntur niſi res, quæ ex ſe mutabiles non ſint) efficitur ut omne definitum debeat eſſe vniuerſale. Sic. n. fiet, ut nulla in ipſum, rõne ſui cadat mutatio. Alię ſunt rõnes, quib. id, quod aſſerimus, ſola (inq̃) vniuerſalia definiri, oſtendatur, ſed hæc una ſufficiat hoc loco. Quod quidẽ planè intelligitur de definito propinquo. Nã remotè dubium nõ eſt, quin ſingularia definiãtur. Verũ hic diſſenſio eſt inter Dialecticos. Quidã. n. non agnoſcentes ullã rem uniuerſalẽ, quæ ſit in ſingulis indiuiduis, quæque primò ac proxi-

Vniuerſalia non mutantur niſi ratione ſingularium.

Definitio eſt principiũ et fundamentum ſcientia. 1. poſt. 8. & 1. de ani. 1.

Indiuidua

proximè ſignificetur nomine vniuerſali, dicunt definitum propinquum non eſſe rem uniuerſalem ſignificatã noīe vniuerſali, ſed ipſum nomẽ uniuerſale: atque ita cùm dicimus, equus eſt aīal hinniens. hoc nomẽ Equus eſſe definitũ propinquũ, ſingulos uerò equos, qui (eorũ ſnīa) equi nomine proxime ſignificatur, eſſe definita remota. Alij ponentes nomẽ vniuerſale próximè ſignificare rẽ uniuerſalem, quæ exiſtat in ſingulis remotè aũt ipſa ſingula indiuiduavè, dicũt definitũ propinquũ eſſe rem uniuerſalem, quæ proximè ſignificať noīe uniuerſalia (hæc eſt. n. quæ proximè explicatur definitione) definita uero remota eſſe illa eadẽ, quæ illi aſtruũt. Sed cõtra prior ſnīam aliqñ dabiť diſputãdi locus: nos poſteriorẽ probamus.

finiuntur remotè. Nũ definitum remotum ſic res uniuerſalis an nomẽ uniuerſales. Nominales Ex Ochamo 1. part. Logicæ c. 14. & 15. Qui reales dicantur, ut Alb. D. Tho. Scot.

Quartum eſt, omne quod propriè definitur, aut deſcribitur eſſe ſpeciẽ alicui generi ſubiectã, aut infimã aut ſubalternã: quia in omni definitione aut deſcriptione propriè dicta, ponendũ eſt genus rei, quæ definitur, & eius differentia, aut proprietas, Hinc intelliges cur nec genera ſumma, nec differentiæ, propriè definiantur. Nullius. n. generis ſunt ſpecies: & ſi differentiæ reſpectu ſuorũ indiuiduorum fortaſſe ſint ſpecies, ut Rõnale reſpectu huius rõnalis, quod alio loco diſcutiemus. Deſcribũtur tamẽ quodammodo differentię more proprietatum concretis nominib. ſignificatarum. Nam ut dicimus Diſciplinabile eſt animal, quod doctrina imbui poteſt, ſic dicere poſſumus. Rationale eſt animal, quod rationẽ participat.

Oẽ, quod propriè definitur, eſt ſpecies. 7. meta. 4. Cur nec genera ſumma nec differentiæ definiantur propriè.

Quintum eſt, figmenta, ut chimæra, hircoceruum, & alia huiuſmodi non definiri definitione rei, ſed nominis tantum, ut placet Ariſtoteli. Itaq;, ut ille uult. cùm dicimus, Hircoceruus eſt aīal ex hirco & ceruo cogitatione confictum, ſenſus hic eſt, Nomen hircocerui ſignificat animal cõfictũ ex hirco & ceruo, Cauſa huius ſnīæ eſt, quia figmenta non habẽt uerã quidditatẽ eſſentiãvè, quæ definitione rei explicetur, habẽt tamẽ uerũ nomẽ, quod definitione nois declareť. Vnde ille. Id, inquit, qď nó eſt (hoc eſt, eſſe nõ poteſt)

Porph. de ſpecie. Quo pacto differentiæ deſcribanť. Figmenta nõ definiuntur definitione rei, ſed nois.

nemo

nemo ſcit unquam quid eſt, ſed quid oratio aut nomen ſignificat. Veluti qui ſignificet Hircoceruũ percipi poteſt, quid uerò hircoceruus ſit intelligi nõ poteſt. id quod eodem libro pluribus uerbis exequitur. Si cui tamen placuerit, poterit ſine diſcrimine has figmentorum definitiones nomine definitionis rei quodammodo, etſi remotiſſimè comprehendere. Nã etſi figmenta non ſunt res, tamen quaſi in extremo gradu rationem rerum participant, quam ob cauſam res fictæ appellantur. Hoc uerò mihi cum Ariſt. doctrina pugnare non uidetur. Docet enim (idq; non ſemel) etiam definitiones accidentium eſſe nominum interpretationes, quoniam accidentia non ſunt ſimpliciter res, ſiue entia. Sæpe tamen concedit hæc explicari definitione rei, quia etſi non ſunt ſimpliciter entia, tamen quodammodo ſunt entia, ſicq; à numero entium non penitus excluduntur. Hac de definitione dixiſſe ſufficiat: nunc ex pluribus præceptis, quæ ab Ariſtot. ad bene definiendum traduntur, ea nos tantum ſubijciamus, quæ plus utilitatis afferre videantur.

Quodãmodo definiuntur figmenta definitione rei.

2. poſt. 7 & 7. me. 4. Vt 7. met. 4. & 5.

Potiſſimũ 6. top.

Primum definiendi præceptum. Cap. IX.

Semper definiendum ex notiorib. 6. to. 2. & 5

PRimum præceptum eſt, ut quicquid definitur, definiatur ex notioribus. Quod quidem uel ea de cauſa primo loco poſui, quia nihil eſt minus ferendum, quàm id eſſe obſcurum, ad quod quaſi caput omnis diſputatio redigitur. Id enim eſt definitio.

Nõ definiẽdum tranſlationibus. 2. poſt. 15. & 6. top. 2.

Hoc præceptum non ſeruant, qui tranſlationibus præſertim remotis, & difficilibus rem definiunt, ut hominem, arborem inuerſam.

Nec uerbis inuſitatis. 6. to. 2. Ci. ce. 2. de diuinatione

Item, qui utuntur definiendo uerbis parum vſitatis, vt ſi quis medicus imperet ægroto, ut ſumat Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam, ut ægrotus cocleam intelligat.

Nec ex uerbis ãbiguis

Item qui ex uerbis ambiguis definitiones extruũt, vt ſi quis hac oratione. Elementum primum, uelit literam,

ceram,quaſi eam deſcribendo, ſignificare. Hæc enim verba ambigua ſunt, & in aliis etiam rebus poſſunt intelligi:ut enim literæ ſunt primæ elementa ſermonis,ſic unitates,ſunt prima elementa numeri, & materia ac forma prima elementa rei naturalis. Adimittuntur tamen ambigua uocabula in definitionibus cum uel additur aliqua particula, quæ ambiguitatem uerbi ad unam ſignificationem trahat (ut ſi quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) vel ex rebus,de quibus diſſeritur, apertè conſtat, qua ſignificatione uocabula ſumantur. *Quo pacto ambigua admittit ualeant in definitionib.*

Item qui idem per id ipſum definiunt, Nihil enim eſt notius ſeipſo. Hoc autem aperte, ac uerbo eodem, ferè nunquam accidit,ſed implicitè, alioque uerbo, vtpotè cùm in definitione ponitur aliquod nomen, quod definitur & declaratur per ipſum definitum: ut ſi quis definiat ſolem aſtrum, quod dum dies eſt noſtrum hemiſphærium illuſtrat. Nam cùm dies definiatur motus ſolis ſuper terram, efficitur ut tandem ſol definiatur per ſolem. *Non definiendũ idè. per idem.* 6. top. 3.

Item qui contrarium per ſuum contrarium definiunt,ut ſi quis definiat bonum eſſe id, quod eſt malo contrarium. Huiuſmodi eſt illud, Virtus eſt uitium fugere: & illud, Prima ſapientia ſtultitia caruiſſe. Cauſa eſt, quia contrariorum eadem eſt ſcientia, & cognitio. Verùm hic modus definiendi non eſt uſque adeo repudiandus. *Nec contrarium per cõtrarium.* 6.top.3. Horat.

Sed obijciat aliquis contra hoc primum præceptum, omne relatum per illud ipſum relatum, ad quod refertur, eſſe definiendum, ut docent Philoſophi,relata uerò inter ſeſe, cùm ſint ſimul natura, eſſe æquè nota, aut æquè incognita, ergo non quicquid definitur,eſſe ex notioribus magiſque perſpicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatum (ſi propriè loquẽdum eſt) definiri per illud relatum, ad qđ refertur,ſed per reſpectum ſuum, qui in illud terminatur,ac definit. Verbi cauſa, pater non definitur per filium, ſed per ſuum reſpectum, qui in ipſo inchoatur *Obiectio.* *Solutio.* *Num relatiuum per id ad quod refertur, definiatur.*

Albert. in prędicam. ad aliquid cap. 9.

tur,& in filium definit. Cæterùm, quia nullus reſpectus intelligi poteſt ſine ſuo termino, fit ut reſpectus patris intelligi non ualeat ſine filiò, ſicque in definitione patris neceſſariò ponendus ſit filius,parique ratione pater in definitione filij:& cętera relata in definitionibus eorum relatorum, quæ ad ſe uiciſſim referuntur.

Quod igitur philoſophi dicunt relata, quæ ſeſe mutuo reſpiciunt, per ſe inuicem eſſe definienda, non propriè accipiendum eſt,ſed quaſi dicant,neceſſariò alterum in definitione alterius eſſe ponendum vt quorſum tendant ſui reſpectus,per quos relata verè ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem etſi relata ipſa ſeſe viciſſim reſpicientia ſint æquè cognita,aut incognita,tamen reſpectus ipſi ſunt naturæ ordine notiores,quàm relata. Itaque in relatis etiam definiendis hoc obſeruatur,ut quod definitur,ex notioribus explicetur.

Secundum præceptum definiendi.
Caput X.

Definitio debet conuerti cum definitio.
6. top. 1.

ALterum præceptum eſt, ut definitio ſit propria definiti,ut Ariſtoteles ait, hoc eſt, vt nec latius pateat, quàm definitum,nec minus late, ſed cum eo reciprocetur.

Hoc præceptum non obſeruant,qui extruunt definitiones alijs etiam rebus conuenientes, ut ſi quis terram definiat, corpus, quod deorſum ſuapte natura fertur.Hoc enim in alijs etiam rebus uerè dicitur.Itē qui aſſignant definitiones,quæ non conueniunt omnibus comprehenſis ſub definito:ut ſi quis definiat aquam corpus ſimplex frigore concretum. Nec.n.oīs aqua frigore concreta eſt. Quòd ſi terra definiatur, corpus ſimplex, quod in infimum locum ſuapte natura fertur: aqua verò corpus ſimplex, quod inter terram & aerem ſuapte natura quieſcit: hac ex parte rectè habebunt definitiones, quòd cum rebus, quæ de-

definiuntur, recurrant reciprocenturque. Hinc colliges, multas circumferri nomiuum interpretationes, quæ non ſunt bonæ definitiones, uel quia latius patēt, ut ſi dicas, Theologus eſt, qui de Deo loquitur, Conſul eſt, qui patrię conſulit, vel quia minus latè, vt ſi dicas, Geometria eſt ratio metiendi terram, Sępe igitur aliquid addendum eſt huiuſmodi interpretationibus, ut bonæ definitiones habeantur. Quod plurimæ etiam deſcriptiones Oratorum & Poetarum deſiderant. *Multa circumferuntur nominum interpretatiōes, quę nō ſūt bonę definitiones.*

Tertium præceptum definiendi.
Cap. XI.

Tertium præceptum eſt, vt nihil in definitione deſit, aut ſuperſit. Deeſt autem aliquid, cùm poſito genere remoto non adhibentur omnes interiectæ differentiæ, ut ſi quis definiat hominem eſſe ſubſtantiam rationis participem. *Nihil in definitione deſiderari, aut ſuperesse debet.*

Hac de cauſa docet Ariſt. aut definiendum eſſe genere proximo, vt ſi dicas, Homo eſt animal rationis particeps, aut ſi remoto, adiungendas eſſe generi omnes differentias, quę à genere ad definitum uſque inueniuntur, ut ſi dicas, Homo eſt ſubſtantia corporea interitus capax, viuens, ſentiens, & rationis particeps. Deeſt etiam aliquid cum res quę definitur, cōſtat materia & forma, nec tamen loco differentiæ vtraque ponitur, ſed altera tantum, vt ſi hominem definias animal conſtans animo rationis participe. Id autem dicitur ſupereſſe, ſiue redundare in definitione, quo ſublato, ea quæ remanet oratio, ſatis apertè rem declarat. *6. top. 3.* *Quid ſupſit ſiue redundet in definitione.* *6. top. 2.*

Exempli cauſa, ſi quis definiat hominē animal rationis particeps bipes, illud bipes, dicendum erit ſupereſſe, quoniam eo detracto ſatis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura uerba ponantur in definitione, quam quæ ſatis eſſe videantur, quoniam raiò id cen-

ſetur

ſetur ſuperuacaneum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rarius hoc uitio, quàm ſuperiori, laborat definitio.

Sæpe graues auctores aliquid omittunt in definitionibus, quod facilè intelligatur.

Quanquam ne illud quidem ſemper pro uitio habendum eſt, quandoquidem graues auctores, ne minutiſſimè omnia perſequantur, multas ſæpe omittunt medias differentias præſertim cum facilè intelligi poſſunt.

Quartum præceptum definitionis.
Caput XIII.

Definitio debet eſſe breuis.

QVartum præceptũ eſt, ut definitio ſit breuis, modo breuitas obſcuritatem non pariat. Nam cum definitio cuiuſque rei ſit caput totius diſputationis, quæ de re habetur, uitio haud dubie non carebit; quæ longior fuerit, quam ut facilè memoria teneatur, expediteque cum opus fuerit, in medium afferatur. Quantum ergo & natura rei & perſpicuitas, patientur, breuis eſſe debebit definitio, etſi nonnunquam aliquanto longiori egeat expoſitione.

Nõ ſunt in definitione tot particulæ cõgerendæ, quot ſunt argumẽta ex definitione diluenda.

Hoc præceptum prætermittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot ſunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nã & ſi definitio, ut auctor eſt Ariſtoteles, a talis eſſe debet, ut ex ea omnes dubitationes, quæ de re habentur, diſſoluantur, non tamen neceſſe eſt, ut ſingulis pene argumentis diluendis ſingula uerba indefinitione ponantur, quod multi faciunt, ſed ut ita ſit conſtituta, ut ex paucis facilè omnium obiectorum ſolutio colligi poſſit. Sæpe tamen ſophiſtarum importunitas cogit pluribus uerbis rem definire, quam ſimpliciter definienda foret. Qua ratione Ariſtoteles fatetur ſe longiori oratione elenchum definiuiſſe.

a 4.phy.4.

Sæpe ſophiſtarũ cauſa longiores ſunt definitiones.

1. peri. 4.
1. Elen. 4.

In inueſtigatione definitionis per diuiſionẽ &

Alia

Alia quædam præcepta quæ in inueſtigatione definitionis ſeruanda ſunt. *uanda 2.poſt. 14.*

Caput XIIII.

PОrro cum diuiſionis methodo inueſtigatur definitio tria obſeruanda eſſe docet Ariſtoteles. Primum vt omnia prædicata, quæ ſumuntur, prædicentur in ipſo quid eſt, hoc eſt, eſſentialiter. Ferè tamen cogimur alia ſumere attributa, quia ignotæ nobis ſunt, maxima ſaltem ex parte, rerum eſſentiæ. Alterum, vt omnia naturæ ordine collocentur, ita ſcilicet, vt communiora præponantur minus communibus quo ad intelligendi rationem. Nam quo ad ſitum partium orationis, ſæpe differentia præponitur generi, ut cum dicimus, Dialectica eſt diſſerendi ſcientia. Verum cum plures differentiæ in definitione ponuntur, ferè fit, vt ſitu etiam verborum communiores antecedant minus communes. Neque enim dicimus, Aial eſſe corpus ſentiens, aiatum, ſed corpus aiatum ſentiens, & ita fere in reliquis. Tertium, vt nulla differentia prætermittatur. Quod utique fiet, ſi omnia, quæ ante ſumuntur, diuidantur adæquatè in proxima mẽbra diuidentia, quouſque tota oratio cum definito reciprocetur. Quoniam vero in genere proximo rei quæ definitur, continẽtur omnia priora, tum genera, tum differentiæ, docet Ariſtot. loco eorum omniũ poſſe poni genus proximum. Id quod ſæpe neceſſario faciendum erit, ne longior quã par ſit fiat definitio. Vndæ Boethius, ſi omnes, inquit, ſpecies ſuis nominibus appellarẽtur, ex duobus ſolũ uerbis omnis fieret definitio. Vt cum dico quid eſt homo, quid mihi neceſſe eſſet dicere, animal rationale, mortale, ſi animal rationale eſſet proprio nomine nuncupatũ. Cum autem collectionis methodo definitio inueſtigatur, hoc vnũ præcipit Ariſt. diligẽter caueri, ne dũ a minus cõmunibus ad cõmuniora progredimur, aliquã incurramus ęquiuocationẽ. Latet nãque magis in cõmunioribus ęquiuocatio. Et enim ꝙ animi ma- *6.top.3.* Boeth. de diuiſione. *In inueſtiganda definitione per collectione quid obſeruandum.*

gnitudo ea quam in Alcibiade, Achille & Aiace legi mus, vniuoce illis conuenerit, nemo dubitat. Nullus etiã ambigit in Lyſandro & Socrate aliam quãquam eiuſdem omnino rationis magnanimitatẽ fuiſſe, ſed num magnanimitas, quæ de utraque ſpecie dicitur, ſit vniuoca, nec ne id ſane, quia de re communiori eſt quæſtio, non ita facile perſpicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorum vnam rationem, quę vniuocè inferioribus conueniat, collegeris, ea erit definitio ſuperioris. Sin autem ad vnam omnino rationẽ non acceſſeris, intellige uocabulum commune ęquiuocum eſſe. Hæc præcepta definiendi ſint ſatis.

Sæpiſſime uerba, quæ actũ ſignificant, pro ipſis facultatibus in definiendo accipiuntur.

Cæterum antequam ad argumentationem pergo, duo uelim animaduertas, alterum eſt, ſæpiſſimè uerba quæ actum ſignificant, ut Sentiens, ridens, & alia huiuſmodi, pro ipſis facultatibus in definitione, accipi, ut ſentiens, pro eo, quod poteſt ſentire, ridens pro eo quod poteſt ridere. Cauſa eſt, quia apud Latinos ferè non ſunt nomina impoſita facultatibus: alterum eſt in his præceptis quædam eſſe, quorum prætermiſſio efficit, ut oratio nõn ſit omnino definitio, qualia ſunt ex quatuor definiendi pręceptis primum & ſecundum: quędam uerò eſſe, quorum reiectio nõ id prorſus efficit, ut oratio non ſit definitio, ſed hoc tantum vt non ſit bona & apta definitio, qualia ſunt tertium & quartum. Atque hę duę animaduerſiones in pręceptis etiam diuidendi obſeruandæ ſunt.

Nota hæc.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER VI.

De conſequentia. Cap. I.

REſtat ergo vt, quia de diuiſione ac definitione iã diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operæ Dialecticus inſumit, diſſeramus. Sed quoniam argumentatio eſt quædam conſequentia, latius enim patet conſequentia, quam argumentatio, prius de cõſequentia, quam de argumentatione, dicendum eſt. Conſequentia igitur, ſiue conſequutio, eſt oratio in qua ex aliquo aliquid colligitur, ut omnis homo eſt animal, igĩt aliquis homo eſt animal: id vero, ex quo aliquid colligitur, dicitur antecedens, quod autẽ colligitur vocatur tum conſequens, tum concluſio, quãquam ſępe tota conſequentia concluſio nominatur. Conſequentiarum autem quatuor ſunt genera. Primum eſt cum quælibet enunciatio ex ſeipſa, aut ex ſua æquipollente colligitur. Alterum genus eſt cum antecedens & conſequens eiſdem præciſè uerbis, eodemque ordine collocatis conſtituta ſunt, ſed tamen non idem ualent, ut omnis homo eſt animal, igitur quidam homo eſt animal. Neceſſe eſt Socratem eſſe animal, igitur non neceſſe eſt Socratem non eſſe animal. Nomine enim uerborum non complector hoc loco particulas ad quantitatem, aut qualitatem pertinentes. Tertium genus eſt cum antecedens & conſequens eiſdem præciſè uerbis conſtant, verum ordine conuerſo, ut Nullus homo eſt lapis, quod igitur nullus lapis eſt homo, neceſſe eſt omnem

Latius patet cõſequẽtia quam argumẽtatio.

Cõſequentia quid.

Antecedẽs cõſequens, et cõcluſio.

Sæpe tota conſequentia dicitur concluſio, maximè apud Ciceronem.

Primũ genus conſequentiarũ.

Secundum.

Tertium.

hominem eſſe animal, igitur neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem. Atque ex conſequentiis hactenus enumeratis nulla dicitur argumentatio, ſed conſequentia duntaxat. Quartum genus eſt cum antecedens & conſequens non eiſdem preciſè verbis conſtant, quia in antecedente continetur argumentum aliquod vno, aut pluribus verbis comprehenſum, quod non continetur in conſequente.

Quartum.

Diuidi ſolet hoc genus in ſyllogiſmũ, enthymema, inductionem, & exemplum, quæ ratione argumenti argumentationes appellantur. Syllogiſmus, eſt ut ſi dicas, Omne vitium fugiendum eſt, Omne mẽdaciũ eſt vitium, igitur omne mendacium fugiendum eſt; ſi ſol lucet, dies eſt, at ſol lucet, igitur dies eſt. Enthymema, vt hõ eſt aĩal igitur hõ eſt ſenſus particeps; Hic adoleſcens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. Inductio vt, omnis homo eſt ſenſus particeps, & omnis beſtia eſt ſenſus particeps, igitur omne animal eſt ſenſus particeps. Romulus non diu tulit fratrem imperij conſortem, nec Pompeium Cæſar, nec Auguſtus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit, nemo igitur eſt qui conſortem imperij diu ferat. Exemplum ut, Crœſus in diuitiis felicitatem inuenire non potuit, ergo nec Craſſus inueniet, Piſiſtratus impetratis à Republica cuſtodibus ſalutis ſuæ, tyrannidem occupauit, ergo & Dionyſius occupabit. Hæc videntur conſequentiarum genera, quod ſi alia fuerint facilè ad hæc reuocabuntur.

Argumentationes. *Syllogiſmus.* *Enthymema.* *Inductio.* *Exẽplum.*

Quæ ſit bona, ac vitioſa conſequentia, & quomodo internoſci poſſint. Cap. II.

DVplex quoq; dici ſolet conſequentia, bona, & vitioſa. Bona dicitur ea, in qua aliquid ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla ſunt hactenus adductæ. Vitioſa eſt, in qua non verè aliquid concluditur,

Bona conſequentia. *Vitioſa.*

ditur, ut ſi dicas, Socrates eſt animal, ergo eſt philoſophus. Hæc cum ita ſint, eas tantũ nos in definitione conſequentiæ complexi ſumus, quæ bonæ ſunt & aptæ. Eas enim, in quibus aliquid non verè colligitur, non arbitramur dicendas eſſe ſimpliciter conſequentias, ſed vitioſas & ineptas conſequẽtias, quemadmodum Ariſt. ſyllogiſmum nil concludentẽ, non ſimpliciter ſyllogiſmũ, ſed vitioſum ſyllogiſmum appellandum eſſe cenſet. Duobus vero potiſſimum iudicijs internoſci ſolet bona & vitioſa conſequentia. Alterum eſt, Si ex ueritate antecedentis ſaltẽ & hypotheſi data, conſequens verum eſſe deprehenditur, bona & apta eſt conſequentia, ſin minus, vitioſa & inepta. Exempli cauſa, quia ex veritate huius enunciationis. Socrates eſt homo, deprehendimus hãc eſſe verã, Socrates eſt animal, dicimus hãc eſſe bonam cõſequẽtiã, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal: Pariq; ratione fatemur has eſſe aptas, Socrates eſt lapis, ergo & ſenſus expers, ſi Socrates eſſet auis, uolare haud dubiè poſſet, quia etſi neutrũ antecedẽs uerum ſit, tñ ex veritate vtriuſq; ficta & data, vtrũq; conſequens uerum eſſe deprehenditur. Has uero dicimus eſſe vitioſas. Socrates eſt homo, ergo eſt philoſophus. Socrates eſt homo, ergo equus eſt animal, q\[a\] in priori datur antecedens uerum, & conſequens falſum, poſterioris autem conſequens, etſi ſemper verũ eſt cum antecedente, tamen non ex eo quod antecedens uerum eſt, deprehenditur eſſe uerum, quippe cũ antecende exiſtente uero, poſſet conſequens, ſi nihil aliud prohiberet, eſſe falſum. Ex hoc documento efficitur, ut ad bonam conſequentiam nõ modo nõ ſufficiat ueritas antecedẽtis & cõſequentis ſed ne requiratur quidẽ. Nam, vt ex dictis perſpicuũ eſt, ex vtroque uero cõſtare poteſt conſequentia uitioſa, ex utroque autẽ falſo bona & apta. Alterũ iudicium huiuſmodi eſt. Si id, quod contradicit conſequenti, repugnat antecedenti, bona eſt conſequentia: ſin minus, uitioſa. Repugnantium aũt nomine hic intelligo ea,

Vitioſæ conſequẽtiæ nõ ſunt ſimpliciter conſequentiæ.

1. top. 1. & 1. Elẽch. 1.

Primũ documẽtum.

Vt bona ſit cõſequẽtia, nõ modo nõ eſt ſatis veritas antecedentis & conſequentis, ſed ne requiritur quidem.

Secundum documẽtũ.

Repugnan-

tia quæ di-tantur hoc loco.

quæ ſimul uera eſſe non poſſunt. Hoc documento intelligimus illam eſſe bonam conſequentiam, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal, quia hæc enunciatio Socrates non eſt animal, quæ contradicit conſequenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognoſcimus eſſe uitioſam. Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt philoſophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non eſt philoſophus, quod contradicit conſequenti, non repugnat antecedenti. Neque enim Socrates, ſi non ſit philoſophus, non erit homo. Eadem regula iudicamus, illam eſſe ineptam conſequutionem, nihil colligentem, Socrates eſt hō, ergo equus eſt animal, quia etſi verum eſſe ponamus, quod nullus equus ſit animal non tamen ſtatim verum eſſe inficiabimur Socratem eſſe hominem.

De conſequentia formali, & materiali. Cap. III.

Conſequentia formalis.

IAm vero bona conſequentia, aut eſt formalis, aut materialis, itemq; aut neceſſaria, aut probabilis. Conſequentia formalis dicitur ea, quæ vi formæ concludit. Ea verò dicitur cōcludere ui formæ, cuius formam modūmue colligēdi ſi retinueris, in quacunque alia materia, etiam impoſſibili, aptè cōcludes. Exempli cauſa dicimus hāc eſſe formalem conſequentiā, Omnis virtus eſt laudabilis, tēperātia eſt virtus, igitur temperantia eſt laudabilis, quoniam vi formæ cōcludit. Intelligimus autem eā concludere vi formæ, quia ſeruata eadem forma, in quauis alia materia, ēt impoſſibili, bene concluditur, ut ſi dicas. Omnis leo eſt lapis equus eſt leo, igitur equus eſt lapis. Eſt.n. bona hæc cōſequutio, vt ex dictis apertū eſt. Eadē ratiōe dicimus hanc eſſe formalem conſequentiā, Neceſſe eſt omnem hominem, eſſe animal, igitur neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem, quoniam hac formā retenta ſemper aptè concluditur, vt ſi dicas, Neceſſe eſt omnem leonem eſſe lapidē, igitur neceſſe eſt aliquem lapidem eſſe leonem.

Cap. ſuperiori.

Vt autem retineatur eadem forma, ſeu modus colligendi, primum neceſſe eſt vt ſeruetur eadem diſpoſitio, ſeu ordo verborum, in quibus cernitur vis conſequutionis. Nam ſi ordo huiuſmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè exiſtimanda eſt conſequutionis forma, vt patet in his duab. conſequentijs, Oīs virtus eſt qualitas. omnis iuſticia eſt virtus, igitur omnis iuſtitia eſt qualitas: Omnis laurus eſt ſubſtantia, oīs equus eſt ſubſtantia, igitur omnis equus eſt laurus. Nam quia in priori conſequencia ſubiectum primæ enuntiationis eſt prædicatum ſecundæ, quod non fit in poſteriori conſequutione, alia certè forma eſt in priori, alia in poſteriori. Deinde opus eſt vt ſeruetur eadem acceptio, idemque acceptionis modus eiuſmodi vocabulorum. Ex quo fit vt in his duabus conſequentijs, Homo deambulat igitur aliquis homo deambulat: Homo ē ſpecies, igitur aliquis homo eſt ſpecies: non fit eadem forma, quia vox Homo in antecedente prioris accipitur pro ſingulis hominibus diſiunctiuè, in antecedente autem poſterioris accipitur pro homine communi præciſe. Hæ verò non habent eandem formam, Homo ſurgit, ergo non ſedet: homo ſurgebat, ergo non ſedet quia acceptio vocabuli, Homo amplior eſt in poſteriori antecedente quam in priori.

Nam uox Homo in priori accipitur pro ſolis hominibus, qui nunc exiſtunt iuxta differentiam temporis verbi Surgit: in poſteriori autem, non modò accipitur pro ijs qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi Surgebat, ſed etiam extenditur ad eos qui nunc exiſtunt, vt placet Ariſtoteli. 1. Elenc. 5

Rurſus neceſſe eſt vt ſeruetur eadē eſſentialis qualitas enunciationum principalium. Quo fit, vt hæ conſequentiæ non ſint eiuſdem formæ, Homo eſt animal, ergo eſt ſenſus particeps. Homo non eſt animal, ergo eſt ſenſus particeps, quia antecedens prioris eſt affirmatiuum, poſterioris negatiuum. Dixi principalium, quia ſi mutetur qualitas eſſentialis enunciatio- *ſeruāda eadem eſſentialis qualitas.*

num quarundam minus principalium, quæ includantur in ſubiecto aliquo, aut prædicato; non neceſſe eſt vt mutetur forma, uelut ſi dicas, Homo, qui eſt iuſtus, eſt prudens, ergo hic eſt prudens, Homo, qui nō eſt probus, eſt imprudens, ergo ille eſt imprudens. Sunt enim eiuſdem formæ.

Seruāda eadem quantitas. Præterea neceſſe eſt ut ſeruetur eadem quantitas enunciationum. Quam ob cauſam hæ conſequentiæ non ſunt eiuſdem formæ, Omne animal eſt ſenſus particeps, igitur homo eſt ſenſus particeps, Quoddam animal eſt rationis expers, igitur homo eſt rationis expers. *Seruādę eadem coniunctiones, ac nexus.* Denique neceſſe eſt vt ſeruetur eędem coniunctionis ac nexus principalium partium conſequutionis. Qua de cauſa hæ conſequentiæ non ſunt eiuſdem formæ, Si dies eſt, ſol lucet, Quia dies eſt, ſol lucet. Hęc neceſſariò videntur ſeruanda (& ſi quę ſunt alia, quæ ad modum colligendi ſpectent) ſi forma conſequentiæ retinenda eſt.

Conſequentia materialis. Conſequentia materialis eſt ea, quæ ui ſolius materiæ concludit. Ea vero dicitur concludere ui ſolius materiæ, quæ vi quidem formæ nil colligit, ſed tamē talis eſt vt aſſumpta ſimili materia ſemper in eadem forma aptè concludatur. Exēpli cauſa, dicimus hanc eſſe materialem cōſequentiam, Homo eſt animal, ergo eſt ſenſus particeps, quia propter ſolam materiā, hoc eſt, propter ſolam rerum ſignificatarum inter ſe affectionem rectè concludit. Nam quia eſſe ſenſus particeps ita connexum eſt cum animali, ut omne animal neceſſariò ſit ſenſus particeps, hac ſola de cauſa aptè concludit, quia ex eo quòd homo eſt animal, colligit eundem eſſe ſenſus participem. Si enim retenta eadem forma diſſimilem materiam accipias, fieri poteſt ut ineptè cōcludas, ueluti ſi dicas, Homo eſt animal, igitur eſt hinnitus particeps. Intelligimus autem ſuperiorem concludere ui materia, quia ſimili materia aſſumpta, ſemper aptè in eadē forma concluditur. Vt ſi dicas, Laurus eſt plāta, ergo ſenſus expers. Nam vt eſſe ſenſus particeps neceſſariò ac vniuersè

uerſè connexum eſt cum animali, ſic ſenſus expers cũ planta. Eadem ratione apte concludit ex ui materiæ, qui ſic colligit, homo eſt animal, ergo non eſt ſenſus expers: Laurus eſt planta, ergo non eſt ſenſus particeps, & ita in alijs. Verùm materialis conſequentia minus propriè dicitur bona & apta.

Quæ ſint formales cõſequentiæ, quæ materiales.

Ex primo igitur conſequentiarum genere, vt pote cùm quælibet enunciatio ex ſeipſa, aut ex ſua æquipollente colligitur, omnes ſunt formales, vt ſi dicas, Homo eſt animal, igitur homo eſt animal. Omnis homo eſt animal, igitur nullus homo non eſt animal. Quanquam vero prior illa ſit ridicula, tamen eſt conſequentia formalis, atque adeo maximè omnium neceſſaria quemadmodum hęc enunciatio, Homo eſt homo, eſt puerilis, tamen eſt enunciatio, atque inter enunciationes in primis neceſſaria. Nil enim verius aut enunciatur, aut colligitur, quàm idē de ſeipſo. Ex reliquis autem tribus generibus, quædam ſunt formales, quędam materiales. Verbi cauſa, in ſecundo genere, cum ex ſubalternante colligitur ſubalternata, aut particularis ex indefinita, eſt formalis conſequentia: aliquando autem e contrario eſt materialis, vt ſi dicas, Homo eſt animal, igitur omnis homo eſt animal. In tertio genere, conuerſiones quidem ſunt formales conſequentiæ, ex reliquis autem, nonnullæ ſunt materiales, vt reciprocationes quæ fiunt eſt ſubiecto & proprietate, aut ex definito & definitione, veluti ſi dicas, Omnis homo eſt diſciplinæ capax, igitur omne quod eſt diſciplinæ capax, eſt homo: Omnis homo eſt animal rationale, igitur omne animal rationale eſt homo. In quarto denique genere omnes ſyllogiſmi ſunt conſequentiæ formales: cæteræ autem tres argumentationum formæ ſunt materiales, exceptis fortaſſe quibuſdam inductionibus, quas poſtea docebimus.

De conſequentia neceſſaria & probabili.
Cap. IIII.

Cõſequẽtia neceſſaria. Conſequentia neceſſaria eſt ea, cuius conſequens neceſſariò colligitur ex antecedente: vt illa Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal. Quicquid enim homo eſt, neceſſario eſt animal. *Cõſequẽtia probabilis.* Conſequentia probabilis eſt ea, cuius conſequens colligitur quidem ex antecedente, non tamen neceſſario, ſed maxima ex parte: vt ſi dicas, Hæc mulier eſt mater, ergo diligit filium: Agricola mandat terræ multa ſemina, ergo magnam fructuum copiam percipiet, Hæc enim non neceſſariò ſequuntur ex antecedentibus, ſed ferè ſemper.

Quę conſequẽtiæ ſint neceſſariæ, quæ probabiles. Cùm igitur omnis conſequentia ſit vel formalis vel materialis: & iterum vel neceſſaria, vel probabilis. illud iam hoc loco animaduertendum eſt, omnes formales eſſe neceſſarias: ex materialibus auté alias eſſe neceſſarias, alias probabiles. Quòd enim oẽs formales ſint neceſſariæ ex eo patet, quia in hoc genere conſequentiarum põſito antecedente perpetuò ſequitur concluſio. Id quod facilè eſt exẽplis ſuprà po- 1. prio. 1. ſitis illuſtrare. Sed & Ariſtoteles hoc ipſum de ſyllogiſmo apertè pronunciat, vt patet ex definitione ſyllogiſmi quam tradit. Quòd verò materiales conſequẽtiæ partim ſint neceſſariæ, partim probabiles; facilè intelliges, ſi genera ſingula percurras. Nam in ijs quæ ordine eodem eadem præcisè verba continent in antecedente, & conſequente, & tamen nec ſunt eædem, nec æquipollentes, hæc eſt neceſſaria ex vi materiæ, Homo eſt animal, igitur omnis homo eſt aĩal, hæc verò probabilis ratione itidem materiæ, mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filiũ. In ijs aũt, quæ ordine inuerſo colligunt hæc eſt neceſſaria. Oĩs homo eſt rationalis, igitur omne rationale eſt homo: hæc verò probabilis, Omnis qui diligenter dat operam literis, fit doctus, igitur oĩs, qui fit doctus, diligẽter

ter dat operam literis, atque ambæ cauſa materię, non formę. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex ſuprà dictis intelliges. Quanquam hæc ex ſequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ conſequentiarum ex ſupradictis eruendæ videntur, vt facilè quiſque intelligat, quid ex quo apta conſequutione (de hac enim ſemper loquor) concludi poſſit.

Regulæ generales conſequentiarum.

Cap. V.

PRima regula. Ex vero non niſi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falſo colligitur. Prior pars ex eo probatur, quia ſi vlla conſequentia ex vero falſum colligeret, iam non eſſet bona & apta conſequentia, vt patet ex priori documento bonę conſequentię. Poſteriorem partem confirmant hęc exempla, Omnis virtus eſt laudanda, & temperantia eſt virtus, igitur temperantia eſt laudanda: Omnis vitioſitas eſt laudanda, & temperantia eſt vitioſitas, igitur temperantia eſt laudanda. Ambæ enim hę formales conſequentiæ, id quod verum eſt, colligunt, ſed prior ex vero antecedente, poſterior ex falſo. *Prima regula.* 2. prio. 2. & 1. poſt. 6.

Secunda regula. Ex falſo & falſum & verum, falſum autem non niſi ex falſo concluditur. Prior pars hiſce exemplis comprobatur. Omne animal eſt candidum, & coruus eſt animal, igitur coruus eſt candidus. Omne animal eſt nigrum, & coruus eſt animal, igitur coruus eſt niger. Nam vtraque argumentatio ex falſo antecedente concludit, ſed prior falſum conſequens, & poſterior verum. Poſterior autem pars huius regulę ex eo vera eſſe cernitur, quia ſi falſum ex vero colligeretur, daretur haud dubiè in bona conſequentia antecedens verum & conſequens falſum, quod ſuprà negauimus. *Secunda.* 8. top. 4. & 5. & locis citatis.

Tertia

Tertia regula: Ex neceſſario non niſi neceſſarium: neceſſarium autem ex quolibet (vt aiunt) id eſt ex neceſſario, & ex contingenti, & ex impoſſibili colligitur. Prior pars hoc modo probatur. Neceſſarium ſemper eſt verum, contingens autem poteſt eſſe falſum, & impoſſibile ſemper eſt falſum, igitur ſi ex neceſſario rectè colligeretur contingens, aut impoſſibile, dari poſſet in bona conſequentia antecedens verum, & conſequens falſum, quod diximus fieri non poſſe. Poſterior pars hiſce exemplis confirmatur. Omne animal per ſe ſubſiſtit, & homo eſt animal, igitur homo per ſe ſubſiſtit. Omnis philoſophus mouetur loco & deambulans eſt philoſophus, igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per ſe ſubſiſtit, & homo eſt lapis, igitur homo per ſe ſubſiſtit. Omnes hæ conſequentię colligunt neceſſariam concluſioné, ſed prima ex neceſſario antecedente, ſecunda ex contingenti, & tertia ex impoſſibili.

Quarta ex 1. pri. 12. & 2. phy. 5. & 9. meta. 4. Quarta regula. Ex contingenti nunquam colligitur impoſſibile, ſed vel neceſſarium, vel contingens: contingens autem nunquam ex neceſſario, ſed vel ex contingenti, vel impoſſibili concluditur. Quod igitur ex contingenti non colligatur impoſſibile ex eo patet, quia cum contingens poſſit eſſe verum, impoſſibile autem ſemper ſit falſum, ſi quis admitteret rectè colligi ex contingenti impoſſibile, cogeretur ſanè admittere, dari aliquando in bona conſequentia antecedens verum, & conſequens falſum, quod nequaquam admittendum eſt. Quòd autem ex contingenti colligatur neceſſarium, planum eſt ex regula ſuperiori. Quòd item ex contingenti colligatur contingens, in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus eſt dialecticus, & homo eſt grammaticus, igitur homo eſt dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex neceſſario, ex eo perſpicuũ eſt, quia ſi colligeretur, dari poſſet in bona cõſequentia antecedens verum, & conſequens falſum. Neceſſariũ enim non poteſt non eſſe verum, contingens autem poteſt

eſſe falſum,ut diximus. Quòd deinde contingens ex contingenti colligatur,in hac ipſa regula oſtẽdimus. Quòd denique contingens ex impoſſibili concludatur in hac argumentatione perſpicies, Omnis lapis loquitur,& homo eſt lapis, igitur homo loquitur.

Quinta regula. Ex impoſſibili ſequitur quodlibet, id eſt,tum neceſſarium,tum contingens,tum impoſſibile:impoſſibile autem non niſi ex impoſſibili colligitur. Quòd autem ex impoſſibili concludatur neceſſarium,& contingens,ex tertia & quarta regula perſpicuum eſt. Quòd verò ex eo rectè colligatur impoſſibile, ex hanc conſequentia intelliges, Omnis lapis eſt præditus uiuendi facultate; ſmaragdus eſt lapis, igitur ſmaragdus eſt prǫditus vidẽdi facultate. Quod denique impoſſibile non niſi ex impoſſibili concludatur,ex eo apertum eſt,quia ſi ex neceſſario,aut cõtingenti colligeretur,dari poſſet in bona conſecutione antecedens verum,& cõſequens falſum,vt ex dictis facile intelliges. *Quinta.* 1. de cæl. 12. & 9. met. 4.

Sexta regula, Quicquid ſtat cum antecedente,ſtat cum conſequente:non tamen quicquid ſtat cum conſequente ſtat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici. Senſus uerò eſt:Quicquid verum eſſe poteſt cũ antecedente,poteſt etiã verum eſſe cũ conſequente, non tamen uice uerſa, Vt ſi hæc eſt bona conſequentia, Hoc eſt homo, ergo eſt animal,eſt autem uerum aſſerere aliquid eſſe hominem, & eſſe bipes,erit etiã verum aſſerere eſſe animal, & eſſe bipes:non tamen ſi uerè dixeris aliquid eſſe animal, & quadrupes,continuò verè affirmabis quòd ſit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regulæ hæc eſt, quia ſi aliquando id quod ſtat cum antecedente, non ſtaret cum conſequente,tunc ſanè euerteret conſequens non euerſo antecedente,quo fieret ut in bona conſequentia daretur, antecedens verùm, & conſequens falſum. Poſterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id quod ſtat cum conſequente, non ſtare cum antece- *Sexta.*

dente

dente : quod ſatis eſt ad confirmandum inſtitutū, mó ponas cōſequentiá illam eſſe bonā, vt re vera eſt, ma terialis tñ non formalis, vt ex dictis facile intelliges.

Septima. Septima regula. Quicquid repugnat conſequenti, repugnat antecedenti: non tamen quicquid repugnat antecedenti repugnat conſequenti: Prior pars ex eo *Ex 1. prio. 28.* patet, quia alioqui aliquid verum eſſet cum antecedente, quod verum non eſſet cum conſequente, ſicq; *Dialecticorum pronūtiatum.* daretur in bona conſequentia antecedens verum & conſequens falſum, quod fieri non poteſt. Ex hac *Ex 1 prio. 42. & 2. pri. 2. & 4.* priori parte huius regulæ colligi poteſt illud protritum Dialecticorum pronunciatum, In bona conſequentia, ex oppoſito contradictorio conſequentis infertur contradictorium antecedentis: vt ſi hęc eſt bona conſequentia, Socrates eſt lapis, ergo non eſt ſenſus particeps, licebit ita concludere, Socrates eſt ſenſus particeps, ergo Socrates non eſt lapis. Item ſi hæc eſt bona conſequentia, Omne animal eſt album, igitur omnis homo eſt albus, licebit ita concludere aliquis homo non eſt albus, igitur aliquod animal non eſt album. Nam ſi ex contradictorio conſequentis non concluderetur contradictorium antecedentis (& ita nec contrarium) poſſet vtique contradictoriū conſequentis ſtare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret conſequenti, quod nō repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regulæ nō admittit. Poſterior pars vel hoc vno exemplo ſtabilitur, Hoc nō eſſe hominem, quod repugnat antecedenti huius conſequentiæ. Hoc eſt homo, ergo eſt animal nō repugnat conſequenti, eiuſdē conſequentiæ (Bucephalus ſiquidem, qui non eſt homo, eſt animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti, repugnat conſequenti.

Non tamen ex cōtradictorio antecedētis īfertur cōtradictoriū cōſequentis, ut ait Ariſtot. Si nō cōcluderetur contradictoriū antecedētis ergo nec cōtrariū: qa ex quo infertur contrarium infertur contradictoriū

Octauá. Ex 1. prio. 28. & 33. Octaua regula Ex quocūque ſequitur antecedens, ſequitur conſequens: & quicquid ſequitur ex conſequente, ſequitur ex antecedente. Exempli cauſa, ſi ex homine ſequitur animal, & ex animali ſubſtantia, ex homine ſequitur ac concludetur ſubſtantia. Item ſi ſubſtantia ſequitur ex animali, & animal ex homine

ſubſtantia

ſubſtantia ſequetur ex homine: quod idem eſt ordi-ne conuerſo. Hæc regula ex eo probatur, quia cũ in hoc concludendi modo minimum ſint tres conſequẽtiæ, ſi tertia non fuerit bona, nullum erit incommodum ſi detur in ea antecedens verũ & cõſequens falſum. Faciamus igitur aliquid eſſe hominem, quod tamen non ſit ſubſtantia. Aut ergo cùm ex hominẽ concluditur animal, aut cũ ex animali cõcluditur ſubſtãtia, datur antecedens verum & conſequens falſum quod eſt contra hypotheſim: ponimus ſiquidem priores duas conſequentias eſſe bonas. Poſſunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quàm tres, iungi conſequentiæ. Semper enim extremũ conſequens colligetur ex primo antecedente: ut ſi dicas, Si homo eſt, animal eſt: ſi animal, viuens: ſi viuẽs, corpus: ſi corpus, ſubſtantia: igitur ſi homo eſt, ſubſtantia eſt. Noſtri hanc gradationem vulgo appellant argumẽtationem de primo ad ultimo, Græci σωρείτην, hoc eſt, acerualem, vt Cicero interpretatur. Quod verò idem ait,[a] hoc genus argumẽtationis vitioſũ eſſe, ac captioſum, nõ ita intelligendum eſt, quaſi non rectè cõcludat. Nã ſi oẽs priores cõſecutiones, ex quib[9] extrema texitur, fuerint aptę, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea aſſerit, quod in hoc cõcitato progreſſu cõſequentiarũ, quarũ aliæ alijs, quaſi grana granis minutatim adduntur, ſępe ineptę cũ aptis permiſcẽtur, quę tẽporis breuitate nõ facilè pernoſcunẽ: quo fit vt tota cõgeries ſępe hoĩem ſecurũ capiat. Sic Stoici fallaciter concludebãt, oẽ, qđ mõ aliquo eſſet bonũ, eſſe honeſtũ. Si bonũ, igitur optabile: ſi optabile, expetẽdũ: ſi expetẽdũ, dignitatẽ habet: ſi dignitatẽ habet, laudabile eſt: ſi laudabile honeſtũ: igitur ſi bonũ eſt, honeſtũ eſt. Hic tertia cõſecutio eſt vitioſa. Multa. n. ſunt expetẽda, quę nõ habẽt dignitatẽ, vt nõnũlla vtilia, & alia quędã iucũda. Fit aũt Sorites interdum ex vniuerſalib. enunciationibus, vt ſi dicas, Omnis homo eſt animal, & omne animal eſt viuens, & omne viuens eſt ſubſtantia, igitur oĩs homo eſt ſubſtantia.

Argumẽtatio à primo ad vltimũ. σωρείτης ſeu aceruatio.

Cice. 2. diuinat. a Acade. li. 2. primę edit.

Stoici.

Sed hæc de regulis generalibus conſequentiarum videntur ſatis. Iam ad argumentationem, quæ tertius differendi modus eſt, aggrediamur.

De argumentatione. *Cap. VI.*

ARgumentatio ex argumento quod eſt eius quaſi mens, nomen inuenit. Dicitur enim Cicerone auctore, argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione pſpici poteſt: Argumentatio eſt oratio in qua ex argumento explicato, altera pars quæſtionis concluditur. Argumentum eſt inuentum quid ad faciendam fidem, hoc eſt, medium, quod aſſumitur ad aliquid probandum. Quæſtio eſt in dubitationem ambiguitatemque adducta enunciatio. Quæ quidem vtranq; partem contradictionis complectitur, affirmationem ſcilicet, & negationem, alteram expreſsè, alteram implicite: vt, Sit ne omnis virtus anteponenda opibus, an non. Eſtque omnis quæſtio aut uniuerſalis, vt quæ dicta eſt: aut particularis, vt ſi dicas, Vtrum aliquis pauper ſit felix, nec ne: quæ duo genera dicuntur Theſes: aut ſingularis, vt, Num Socrates ſine nota criminis cicutam hauſerit, quæ dicitur Hypotheſis. Tunc autẽ argumẽtum explicari dicitur, cùm ſic oratione dilatatur, vt ad inſtitutum confirmandum aptetur. Exempli cauſa, ſi propoſita prima illa quæſtione, Sit ne omnis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, neceſſe eſt vt primum exquiras medium ad id efficiendum. Quòd ſi inueneris virtutis definitionem, hoc eſt, Eſſe habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, iam habebis argumentum. Eſt enim medium hoc accommodatiſſimum ad inſtitutum concludendum. Si uerò argumentum repertum ita oratione dilatatueris, vt dicas, Omnis habitus qui bonum efficit habentem, & opus eius bonũ reddit, ẽ opibus anteponẽdus, omnis autem virtus eſt huiuſmodi habitus; igitur omnis virtus

Argumentũ eſt meus argumẽtationis. *In partitionibus.*

Argumentatio quid.

Argumentum.

Quæſtio quid.

Boeth. I. de diff. top.

Theſis.

Hypotheſis

Quo pacto argumentum explicari dicatur.

2. ethi. 6.

tus

tus eſt opibus anteponenda,effeceris tandem argumẽtationem. Diximus namque argumentationem eſſe orationem,in qua ex argumẽto explicato altera pars quæſtionis concluditur.

Conſequentiæ carẽtes medio non ſunt argumentationes.

Reijciuntur ergo ab hac definitione conſequentię omnes carentes medio, vt cùm quælibet enunciatio ex ſeipſa colligitur, aut vna æquipollentium ex alia: aut ex vniuerſali particularis,aut ex conuerſa conuertens: quas ſuprà diximus non eſſe argumentationes. Cùm enim huiuſmodi conſequentiæ medium non aſſumant ad aliquid concludendum,argumento careat neceſſe eſt: quo fit vt argumentationes dici non poſſint. Reijciuntur etiam argumentationes ex apertè falſis, quæ, etſi modo aliquo argumentationes dici poſſint, eo quod ex medio aſſumpto aliquid concludunt, vt ſi dicas, Omnis equus eſt lapis, omnis leo eſt equus,igitur omnis leo eſt lapis, tamen cùm nihil ſuadeant, non ſunt argumentationes de quibus agat Dialecticus, niſi quatenus formam argumẽtationum participant. Reijciuntur ergo,quia medium quod aſſumunt,non eſt argumentum,cùm nullam faciat conſequentis fidem. Illæ igitur conſequentiæ duntaxat hac definitione comprehenduntur, quæ & medio conſtant,& ex antecedente neceſſario, aut probabili, aut quod tale eſſe videatur, ad faciendam qualemcunq; fidem, aſſenſionemue conſequentis comparata ſunt. Hoc genus, præſertim cùm ex neceſſariis, aut probabilibus aliquid concludit,vocatur ab Ariſtotele nunc ἀπόδειξις id eſt,demonſtratio,latè accepto demonſtrationis vocabulo,nunc πίστις, hoc eſt fides, ſeu probatio:nunc λόγος, hoc eſt, ratio: ſæpe etiam argumentum appellatur, eo quòd totum argumentationis robur in argumento poſitum eſt.

Argumentationes ex apertè falſis nõ tractantur à Dialectico, niſi ratione formæ.

Quas cõſequẽtias cõprehendat tradita dſinitio argumẽtationis

Vt 1. Rhe. ad The. 1. Cicer. etiã 2. Aca. primę. edit. vt 1. to. 7. vt 1. to. 10. &, paſſim lib. 8.

De inuentione & iudicio. *Cap. VII.*

Argumẽtatio ſæpe di-

CVm igitur argumentatio ſit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæſtionis concluditur,

[Con]ditur argumentum. Inuẽtio ſuppeditat materiã: iudiciũ adhibet formã. Num prius de inuentione agẽdum ſit, quã de iudicio. a vt Cicer in top. quẽ permulti ſequũtur.

cluditur, vt diximus, perſpicuum ſane eſt, ad ſtructuram argumentationis duo eſſe neceſſaria. Alterum eſt inuentio argumentorum: alterum accommodatio eorum ad inſtitutum confirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem ſuppeditat materiam, iudicium adhibet formam. Vnde cùm forma rei, quę arte conficitur, ſine materia eſſe non poſſit, plurimi ſunt, a qui dicant neceſſe eſſe, ut prius de inuentione, quàm de iudicio diſſeratur. Quibus ego cum Ariſtotele non prorſus aſſentior. Nam etſi ad conficiẽdam argumentationem prius exquirendum eſt argumentum & inueniendum, quàm ad quæſtionem aptetur, tamen vt argumentationum formæ intelligantur, non eſt neceſſe ante tenere, qua via & ratione inueniri poſsint argumenta ad quamcunque quæſtionem tractandam. Satis enim erit, ſi in confectis iam argumentationib. eiuſmodi formæ oſtendantur. Quinetiã cùm formæ omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit, non differant à formis earum, quæ ex aperte falſis enunciationibus conſtant, non dubiũ eſt, quin ſumptis quibuſcunq; vocibus ignorata prorſus vniuerſa inueniendi ratione, formæ earum & tractari planè & perfectè intelligi poſsint. Mitto quòd multa neceſſe eſt dicere in tradenda inuentione argumentorum, quę, niſi argumentationum formas perſpectas habeas minimè aſſequaris, vt patebit in progreſſu: cum tamen vt huiuſmodi formæ intelligãtur, nihil neceſſe ſit ex inuentione mutuari. Non eſt igitur cur prius inuentio argumentorum tradenda ſit, quàm iudicandi ratio attingatur.

Duplex iudicium. Prior iudicij pars dicitur ab Ari. ἀνάλυσις, ẽ reſolutio poſterior τάξις id eſt ordo. Prior iudicij pars ante inuentionem tradẽda eſt poſterior poſt.

Sed animaduertendum eſt duplex iudiciũ a Dialectico tradi oportere: alterũ, quo quiſq; ſciat ſingulas conſtruere argumentationes: alterum, quo intelligat, qua methodo, & via argumẽta oĩa, quæ ad aliquid tractandum aſſumuntur, inter ſe diſponenda ſint. Quanquam ergo prior iudicii pars ante inuentionem tradi debeat, vt diximus; poſterior tamen, niſi poſt inuentionem, tradi nõ poteſt. Inuentione ſiquidem docetur

cetur varietas argumẽtorum, quã qui ignorauerit, ordiné in argumẽtis, conſtituere nõ valebit. Nos igitur cũ Ariſt. ſiue in tractanda argumẽtatione in cõmune ſiue cũ de demonſtratione, ac ſyllogiſmo Dialectico differemus prius eam iudicij partem, qua ſingularũ argumentationum conſtructio intelligitur, quam inuentionem argumentorum trademus. Quibus ex actis, ad poſteriorem, quæ tum ordo, tum collocatio, tum diſpoſitio, & methodus appellatur, veniemus.

inuentionẽ. Sic fecit Ariſto. in li. prio. poſt. & top. Ari. 8. to. 1. ordinẽ, Cicero i partition. collocationẽ. Quint. li. 6. ca. 1. diſpoſitionẽ.

Diuiſio argumentationis & definitio ſyllogiſmi ſimplicis. Caput VIII.

ARgumentatiõ ſæpe ab Ariſt. in quatuor genera diuiditur, in ſyllogiſmũ inductionẽ, enthymema, & exemplũ. Alias in duo tantum priora, quod enthymema ſit imperfectus ſyllogiſmus, & exemplũ inductio imperfecta. Sed nos priorem diuiſionem vt magis perſpicuam, & vulgatam perſequemur.

Syllogiſmus ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut eſt ſimplex, ſiue categoricus, aut coniunctus ſiue hipotheticus. Simplex igitur ſiue categoricus ſyllogyſmus, autore Ariſtotele, eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis aliud quiddam ab ijs quæ poſita ſunt, ex neceſſitate accidit, eo quod hæc ſunt. Cum audis: Quibuſdam, intellige quam pauciſſimas enunciationes ſimplices, fruſtra namque plura adhibenda ſunt, vbi pauciora ſufficiunt. Satis autem ſunt duæ, vt paulo inferius oſtendemus. Adiectum eſt poſitis, id eſt, conceſſis, quæ eſt grauiſſimorum au-ctorum interpretatio, a imo etiam videtur Ariſtotelis primo ad Theodacten libro, b quia. Syllogiſmus cum ſit argumentatio, atque adeo potiſsimum eius genus, fidem faciat neceſſe eſt atque ita ex conceſsis ad id quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quæ diuiditur, Syllogiſmus, Demonſtratione, inquam, Sillogiſmo Dialectico, Pſeudographo, & Sophiſtico, quæ omnia ad fidem ali-

Lege Ari. 2. pri. 13. & 1. poſt. 1. & top. 10. & 1. Rhe. ad Theod. 2. *Syllog. ſeu raciocinatio. Simplex ſyllog. ſiue categ. qd.* 1. pri. 1. *Quibuſdã* Cap. 10. *Poſitis.* a Vt Alex. Aphrod. & Auerro. eodem loco, & Boe. lib. 2. de ſyl. cate. & D. Tho. opuſ. 481. b Cap. 2.

2.top.1. quam, ſeu aſſenſionem ex conceſsis efficiendam comparata ſunt, planè colligitur. Conceſſa autem & conceſſa ſunt, quę aut neceſſaria, aut probabilia videtur, ſiue reuera talia ſint, ſiue non ſint. ſed modo videantur. Cùm audis Aliud quiddā ab ijs quæ poſita ſunt, intellige concluſionem diuerſam à qualibet præmiſſarum ſiue præcurrentium propoſitionum, atque ita diuerſam, vt careat argumento, quo neutra illarum caret. Ex neceſſitate accidere idem eſt quod neceſſario ſequi atque concludi. Eo quòd hæc ſunt, nihil aliud ſignificat, quàm ex vi formæ. Sic enim breuiſſimè complector horum verborum vim Hæc autē particula iccirco addita eſt, quia ſyllogiſmus ſimplex nō concludit tantum ex neceſsitate materiæ, vt aliæ pleræque argumentationes, ſed etiam ex neceſsitate formæ, ſeu modi colligendi.

Conceſſa quæ.

Aliud qddam.

Ex neceſſitate accidit

Eo qd hæc ſunt.

Alexand.

Quę reijciātur à definitione ſyllogiſmi.

Si ergo verbis huius definitionis vis ordine ſeparare a ſyllogiſmo ſimplici cætera omnia, hunc ordinē tene. Cum dicitur Oratio, reiice voces ſimplices. Cùm dicitur. In qua aliud ſequitur, reijce omnes orationes quæ non ſunt conſequentię, imò & omnes conſequentias quæ non ſunt argumentationes. Cùm dicitur Poſitis reijce oēs argumentationes ex apertè falſis, quarum antecedentia a nemine ponuntur, ſiue conceduntur. Cùm dicitur Neceſſariò, reijce omnes conſequentias probabiles. Omnis enim ſyllogiſmus eſt conſequentia neceſſaria, non quòd omnis neceſſariā colligat concluſionem (multi enim colligunt nō neceſſariā, vt Syllogiſmus Dialecticus, Pſeudographus, & Sophiſticus) ſed quia omnis neceſſario concludit, ſiue neceſſariam concluſionem ſiue probabilem ſiue quæ talis eſſe videatur. Cùm dicitur Eo quòd hæc ſunt, reijce omnes argumentationes neceſſarias ex vi materiæ duntaxat. Cùm dicitur Quibuſdā, id eſt, quā paucisſimis, ſeu duabus ſimplicibus enunciationibus reijce ſyllogiſmos hypotheticos, qui quidem tres minimum ſimplices enunciationes ante concluſionem præmittunt, vt inferius docebimus. Reijce quoq; Syllogiſmos

Omnis ſyllogiſmus neceſſario concludit: non tamen omnis neceſſariam colligit concluſionem.

Sillogiſmi

logiſmos ſimplices conglobatos, qualis hic eſt, Omne corpus eſt ſubſtantia, & omne viuens eſt corpus, & omne aial eſt viuẽs, igitur omne aial eſt ſubſtãtia: quia pluribus quàm duabus ſumptionibus conſtant. Hi verò neceſſariò reiiciendi ſunt, quia nullus eorũ eſt ſimpliciter vnus ſyllogiſmus, ſed plures cõplicati. *conglobati.*

De materia ſyllogiſmi. *Cap. IX.*

SYllogiſmus ſimplex aut eſt abſolutus, aut modalis. Simplicis materia, duplex propinqua, & remota. Materia propinqua ſunt propoſitiones, ex quibus proximè ſyllogiſmus extruitur: remota verò ſunt termini, ex quibus conficiuntur propoſitiones. Propoſitio eſt oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat: vt, Omnis virtus eſt laudanda. Nulla virtus eſt repudianda. Diciturq́; propoſitio, quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur. *Materia propinqua. Remota, propoſitio quid.* 1.prio.1.

Terminus verò eſt, in quem reſoluitur propoſitio. Huiuſmodi eſt ſolum prædicatum, & ſubiectum propoſitionis, vt Laudãda, & uirtus in priori propoſitione. Nam uerbũ Eſt, cùm ſit forma propoſitionis, non eſt pars, in quam propoſitio reſoluatur, nulla ſiquidẽ res artificioſa reſoluitur in materiam & formam, ſed ſolum in partes materię, quæ quidem remanent poſt reſolutionem: vt domus nõ reſoluitur in materiam, & figuram, ſed ſolum in partes materiæ, hoc eſt, in lapides, calcem, ligna, & tegulas, quæ permanent diſſoluta domo. Sic igitur cùm verbũ Eſt, qua ratione copulat prędicatũ cum ſubiecto, ſeu adſignificat eorũ compoſitionem & coniunctionem, non maneat diſſoluta propoſitione, ſeu nequeat intelligi, vt ait Ariſtoteles, efficitur ut non ſit pars in quam propoſitio reſoluatur, ac proinde ſit terminus. Quanquam verò propoſitio, quatenus oratio eſt, in plures partes, quã in duas reſolui poſſit (hæc enim. Homo ſapiens eſt diues, reſoluitur in tres, hæc verò, Cœlum ſupremum eſt corpus maximũ, reſoluitur in quatuor, & alia in *Terminus. Verbum eſt ut nectit prædicatũ cum ſubiecto, non eſt terminus.* Alex. & Auerro. eodem loco, & Boet. de ſyllogiſ. cate. *In quas partes dicatur reſolui res artificioſa.* 1.peri.3.

Propoſitio qua propoſitio ē, ī duas tātum partes reſoluitur. multo plures) tamē quatenus eſt propoſitio, hoc eſt, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tātum diſsipatur, in eam, quæ affirmatur, aut negatur de altera, & in eam de qua altera affirmatur, aut negatur, quæ ſunt prædicatum & ſubiectum.

Diuiſiones terminorū. Huc iam pertinent diuiſiones illæ terminorū, quas iuniores initio ſuarum ſummularum, inculcant. Alij enim ſunt ſimplices ſiue incomplexi, ut nomina, & verba, alij coniuncti ſiue complexi, ut definitiones, & aliæ pleræq; orationes. Simplices uerò dicuntur tum æquiuoci (analogos intellige) tum uniuoci: tum concreti, tum abſtracti: tum communes, tum ſingulares, & identidem aliis atque aliis nuncupationibus, quibus in initio diximus nomina generali ſignificatione accepta appellari. Dicuntur porro termini hoc nomine, quia in ipſos terminatur ac finitur reſolutio ſyllogiſmi, ut initio diximus: uel qua hiſce propoſitio terminatur ac finitur. *Cur termini hoc nomine appellentur.*

Alia diuiſio materiæ in quatuor genera. Alio modo materia ſyllogiſmi abſoluti quadruplex dicitur: Neceſſaria, probabilis, & quæ nec neceſſaria, nec probabilis ſit, ſed tamen aut neceſſaria, aut probabilis eſſe uideatur. Sed cùm ſyllogiſmus abſolutus in commune nullum ex his quatuor generibus materiæ ſibi determinatè aſſumat, ſed ex quomodocunque conceſſis componatur, nihil amplius hoc loco de hac materia dicemus. Priora uerò duo genera, quæ totum genus ſyllogiſmorum, de quibus nunc agimus determinatè ſibi vendicat, planius adhuc tractāda & explicanda ſunt.

Quot ſint termini, & enunciationes in ſyllogiſmo: & quomodo appellentur. Cap. X.

1. pri. 25. & 26. OMnis ſyllogiſmus abſolutus tribus duntaxat terminis, & duabus propoſitionibus, vnaq; conclusione conſtet neceſſe eſt. Nam concluſio, quæ antequam probetur, in dubitationem ambiguitatemq; adducitur, duobus tantum terminis perſpicuè cōſtat, ſuo

ſuo (inquam) prædicato & ſubiecto. Ad iudicandum autem num prædicatum concluſionis verè affirmetur, aut negetur de ſubiecto, unum argumentum, ſiue medium ſatis eſt. Hoc autem medium ſemel iungendum eſt in antecedente cum prædicato concluſionis, ſemel cum ſubiecto, ut quo modo extrema concluſionis ad illud ſe habuerint, eodem inter ſe affecta eſſe concludantur. Ex ſingulis verò coniunctionibus medij cum extremis ſingulæ ſtruuntur propoſitiones. Igitur ad ſtructuram ſyllogiſmi ſatis ſunt tres termini, duæq; propoſitiones, ex quibus concluſio colligatur. Qua propter ſi in argumentatione aliqua, quæ primo aſpectu unus ſyllogiſmus uideatur, fuerint plures, quàm duæ propoſitiones, aut certè plures, quam tres termini, eiuſmodi argumentatio non erit reuera vnus ſyllogiſmus, ſed plures complicati, aut diuerſa argumentationum genera permiſta: ut ſi dicas, Omne corpus eſt ſubſtantia, & omne uiuens eſt corpus, & omne animal eſt uiuens, igitur omne animal eſt ſubſtantia: & rurſum. Omne uiuens eſt corpus, & omne animal eſt uiuens, igitur omne animal eſt ſubſtantia. Prior namque argumentatio conſtat ex ſumptionibus duorum ſyllogiſmorum, poſterior autem ex ſumptionib. vnius ſyllogiſmi, & ex antecedēte unius enthymematis, ut animaduertenti facilè patebit. *Vbi ſunt plures, quã tres termini, plures quoq; ſunt argumentationes.* Ariſt. ibid.

Ex tribus autem terminis, ex quibus unus ſimpliciter ſyllogiſmus conſtituitur, unus dicitur maius extremum: alter, minus extremũ: tertius, uocatur medius terminus. Maius extremum eſt, quod præſtantiorem habet in ſyllogiſmo locum. Minus extremum, quod minus præſtantem. Medius denique terminus eſt is, qui ponitur in antecedēte, ſemel iũctus maiori extremo, ſemel minori. Exēpli cauſa, ſi dicas, Oīs uirtus eſt qualitas, oīs iuſtitia eſt uirtus, igiť omnis iuſtitia eſt qualitas, hoc nomen Qualitas erit maius extremum: Iuſtitia, minus extremum: Virtus, medius terminus. *Maius ext. Minus ext. Medius terminus.* 1. pri. 34.

Ex tribus verò enunciationibus, ex quibus conſtat ſyllogiſmus, una dicitur tum maior propoſitio,

Maior propoſitio, ſeu propoſitio. *Minor propoſitio ſeu aſſumptio.* *Concluſio ſeu complexio.* Ex Alex. 1 pri. 4: & ex Cic. 1. de inuen. *Sumptiões ſeu præmiſſa.* *Abuſus quidam in diſputatiōib.*

tum ſimpliciter propoſitio: altera minor propoſitio & aſſumptio: tertia & concluſio, & complexio nominatur. Maior propoſitio eſt, quæ ex maiore extremo, & medio ſtruitur: ut in proximo ſyllogiſmo, Omnis uirtus eſt qualitas: Minor propoſitio eſt, quæ ex minore extremo, & medio conficitur, vt Omnis iuſtitia eſt virtus. Atque hæ communiter ſumptiones, & præmiſſæ appellantur. Concluſio verò eſt, quę ex maiore & minore extremo nectitur, ut, Omnis iuſtitia eſt qualitas: Sed iam ferè obtinuit diſputationum abuſus, vt dum ſtructura ratiocinationum cõtentionis ardore minus expenditur, quæcunque propoſitio primo loco poſita fuerit, dicatur maior: quæ ſecundo, minor, etſi reuera ſit minor, hæc maior, vt cum idem ille ſyllogiſmus hoc modo ſtruitur, Omnis iuſtitia eſt virtus, omnis virtus eſt qualitas, igitur omnis iuſtitia eſt qualitas. Non eſt tamen præpoſterè vtendum his vocabulis, ſed potius, cum res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concedo priorem, aut poſteriorem propoſitionem.

De forma ſyllogiſmi. Caput XI.

Forma ſyllogiſtica.

FOrma ſyllogiſmi abſoluti ex figura, & modo cõſtat, quemadmodum pulchritudo corporis humani ex conuenientia membrorum, & quadam coloris ſuauitate: Figura ſyllogiſtica eſt extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta, ſi in altera ſumptionum ſit maius extremum, in altera minus, in concluſione autẽ vtrũque: medius verò terminus ſemel iungatur maiori extremo, ſemel minori, & nequaquam ingrediatur concluſionem, Quare ſi terminaliter diſponantur, nõ erit figura ſyllogiſtica: vt ſi dicas, Omnis virtus eſt qualitas, & omnis iuſtitia eſt iuſtitia igitur omnis iuſtitia eſt qualitas: aut alio pacto, ſecus quàm docuimus, verba hæc coniungas.

Figura ſyl. *Modus ſyllogiſticus.*

Modus verò ſyllogiſticus eſt ſumptionũ ad cõcluſionem

ſionē colligendā apta ſecundū quantitatē, & qualitatē cōplicatio. Neq;.n. ſatis eſt ad concludendū ſyllogiſticè ſi termini apta figura diſponantur, niſi certa quædam ſumptionum ſecundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. Nam ſi ambæ ſumptiones fuerint (exempli cauſa) particulares; aut vtraque negatiua, nihil efficietur: vt patet ſi dicas, Quoddam animal eſt equus, quidam homo eſt animal, igitur quidam homo eſt equus: Nullum animal eſt lapis, nullus adamas eſt animal, igitur nullus adamas eſt lapis. Ergo præter figuram neceſſarius eſt modus, cuius acceſſione forma ſyllogiſmi abſoluatur. 1.pri.22.

De tribus figuris ſyllogiſmorum, deque generalibus concludendi modis. Cap. XII.

Prima figura. *Secunda.* *Tertia.*

FIguræ ſyllogiſmorum tres ſunt. Prima eſt, in qua medius terminus alteri extremo ſubijcitur, & de altero prędicatur. Secunda, in qua prædicatur de vtroque. Tertia, in qua vtriq. ſubijcitur. Nec alia collocatio extremorum cum medio termino reperitur, quæ apta ſit ad aliquid concludendum. Generales modi concludendi duo ſunt: directè, ac indirectè. Modus directè, ſeu ſecundum naturam concludendi eſt, cùm maius extremum de minore concluditur. Indirectè autem, ſeu contra naturam concludendi modus eſt, cùm minus extremum de maiore colligitur.

Ex 1.pri.7 *Directè concludere.* *Indirectè concludere.* *Maius extremum in 1. figura.* *Minus.*

Ac in prima quidem figura illud eſt maius extremum, quod prædicatur de medio termino: minus verò quod medio ſubijcitur: præſtantius ſiquidem eſt prędicari, quā ſubijci. In ſecunda verò, & tertia, cùm vtrunq. extremum quo ad prędicationem & ſubiectionem, parem habeat in ſumptionibus dignitatem: [a] ſūt a qui velint, id eſſe maius, quod ſitu partiū orationis alterū antecedit, id minus quod ſeqtur: alij [b] qui dicant id eſſe maius, quod in quæſtione propoſita prędicatur, id minus quod in eadem ſubijcitur alij [c] denique, qui aſſerāt, id eſſe maius, quod in concluſione præ-

Quomodo inter noſcātur maius & minus extremum in 2. & 3. figura.

a Ex recētiorib.

b Vt Alex. & Auerr. 1. prior. 5.

c Hi refe-

runtur, & impugnantur ab Alexan. prædicatur,id minus,quod in eadem ſubijcitur. Sed priores ſentētię,quicquid probabilitatis habeāt omittendæ à nobis ſunt hoc loco,quia tertia multò eſt planior,ac facilior.Nam aūt ſit verior,alias videbimus.

Quot mōdis in quaq; figura directè aut etiam indirectè concludatur. Cap. XIII.

In prima figura tum directè, tū indirectè cōcluditur.

IN prima ergo figura dubium non eſt, quin vterq; concludendi modus locum habere poſſit, directè nimirum,& indirectè.Si enim ita dicas.

Omnis virtus eſt qualitas,
Omnis iuſtitia eſt virtus.
Igitur omnis iuſtitia eſt qualitas.

directe ſane concludes, vtpote maius extremum de minore.Si verò ſic ratiocineris,

Omnis virtus eſt qualitas.
Omnis iuſtitia eſt virtus.
Igitur quædam qualitas eſt iuſtitia.

indirectè haud dubiè, & contra naturam colliges, ſ. minus extremum de maiore. At in ſecunda & tertia figura lōngè alia ratio eſt iuxta eam, quam hoc loco ſequimur ſententiam. Nam cum in vtraq; id perpetuo ſit maius extremum, quod de altero concluditur,vt dictum eſt,neceſſariò efficitur, vt quādocunq; in his figuris ratiocinatio conſtruitur directè concludatur.Qua ratione factū eſt, vt Dialectici,qui nomina omnibus modis concludendi impoſuerunt,enumeratis in prima figura quatuor directè,& quinque indirectè concludendi,quos uocauerunt,

In ſecunda, & tertia figura ſemper directè cōcluditur.

Barbara,Celarent,Darij,Ferio,Baralipton,
Celantes,Dabitis,Fapeſmo,Friſeſmorum,

Nullum indirectè concludentem in ſecunda, aut tertia figura nominauerint, ſed hos tantum decem directè concludentes.

Ceſar,Cameſtres,Feſtino,Baroco, Darapti,
Felapton,Diſamis,Diatiſi,Bocardo,Feriſon.

Quorum quatuor primi ad ſecundam, ſex reliqui ad ter-

tertiam figuram pertinent. Hac ratione (ut alias omittam) dictum eſt à me, planiorem eſſe in his duabus figuris tertiã de maiore, & minore, extremo ſententiã, quia inquam nullos indirectè concludendi modos inuehit, quos tamen ſuperiores opiniones facere coguntur. Sed hæc alias. De his ergo undeuiginti modis enumeratis, quinam ſint, & qua arte hiſce nominibus ſignificentur, nunc dicendum eſt. *Modi apta ratiocinandi ſunt 19.*

De modis directè concludendi in prima figura. Ca. XIIII.

SI nomine modorum intelligamus quaſcũq; cõplicationes ſumptionum ſecundũ quantitatẽ, & qualitatem, ſiue aptæ ſint ad concluſionẽ aliquã colligẽdam, ſiue ineptæ, ſexdecim neceſſariò dandi ſunt, in unaquaq; figura modi. Nã aut utraq. ſumptio eſt uniuerſalis: aut utraq. particularis: aut maior propoſitio uniuerſalis, & minor particularis aut maior particularis, & minor uniuerſalis. Nec.n. hoc loco de ſingularibus enunciationib. loqui inſtituimus: indefinitæ uerò ex forma ſua pro particularib. habendæ ſunt. In unaquaq. aũt dictarum quatuor cõplicationum ſecundũ quantitatem quatuor itidem aliæ ſecundum qualitatem cernuntur. Aut.n. vtraque ſumptio affirmat: aut utraque negat: aut propoſitio affirmat, aſſumptio negat: aut propoſitio negat, & aſſumptio affirmat. Itaque latè accepto modorũ noĩe, ſexdecim sũt modi in ſingulis figuris verũ ex his qđ ad primã figurã attinet quatuor tantũ ex vi formę directè cõcludũt, videlicet *16. modi ſunt in ſingulis figuris, ſi computentur ſimul apti, & inepti.* *Modi directè concludenter in 1. figura.*

Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

quia in his nunquam omnino dari poteſt antecedens uerum, quin conſequens ui antecedentis uerum eſſe deprehendatur, Quę quidem ratio probandi, cæteris etiam quindecim modis apte concludentibus accommodanda eſt. Quanquã neceſſitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoque ratione perſpici poteſt, ut paulò inferius docebimus. Cap. 21. & 25.

Harum autem quatuor uocum ſignificationem, atque

Dictiones modorum qualitatē & quantitatem renunciationum ſignificant.

atq. adeò quindecim reliquarum facile intelliges, ſi aduerteris, primam vocalē cuiuſq. dictionis ſignificare maiorem propoſitionē, ſecundā, minorem: tertiam conclusionem. Et rurſus vocalem, A deſignare enunciationem vniuerſalē affirmatiuā, E vniuerſalem negatiuā, I particularem affirmatiuā, & O particularē negatiuā. Primus ergo primæ figuræ modus eſt, cum ex vtraque ſumptione vniuerſali, & affirmatiua, conclusio vniuerſalis, & affirmatiua colligitur. Quod totum ſignificat uox Barbara. Exemplum.

Bar- Omne bonum eſt expetendum,
ba- Omnis uirtus eſt bona.
ra. Igitur omnis virtus eſt expetenda.

Secundus modus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio vniuerſalis negatiua colligitur. Quod totum ſignificat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum eſt fugiendum,
la- Omnis virtus eſt bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda eſt.

Tertius modus eſt cum ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua concluſio particularis affirmatiua colligitur. Id quod ſignificat vox Darij Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum eſt,
rii. Aliqua conſuetudo eſt vitium,
Igitur aliqua conſuetudo fugienda eſt.

Quartus modus eſt cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis negatiua colligitur, vt ſignificat vox Ferio. Exemplum.

Fu- Nullus timidus eſt fœlix,
rio. Quidam diues eſt timidus,
Igitur quidam diues non eſt fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directè concludunt, quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum, & conſequens falſum, vt experienti facilè patebit. Verum quatuor iam dicti adeò latè

fundun-

ſunduntur, vt omnis propoſita quæſtio in aliquo eorum confirmari poſſit. Colligunt enim omnia genera concluſionem, utpote uniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

Omnis quæſtio concluditur in 1. figura. 1.*pri*.4.

De modis indirectè concludendi. *Cap. XV.*

MOdi uerò indirectè concludendi quinque ſunt, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Frileſmorum. Et primi quidem tres nil differunt à tribus prioribus directè concludendi, niſi quod colligunt concluſiones, in quas concluſiones illorum conuertuntur. Reliqui autem duo apertus ab omnibus quatuor directè concludentibus diſſentiunt. Exempla.

Hos modos colligit Theophraſtus partim ex 2.pri.1.partim.1. ex pri 7.ut refert Alex. 1.pri.4.

1

Ba- Omne animal eſt ſubſtantia,
ra- Omnis homo eſt animal,
lip. Igitur quædam ſubſtantia eſt homo.

2

Ce- Nullum animal eſt lapis,
lan- Omnis homo eſt animal,
tes. Igitur nullus lapis eſt homo.

3

Da- Omne bonum expetendum eſt,
bi- Quidam labor eſt bonus;
tis. Igitur quoddam expetendum eſt labor.

Quartus ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore vniuerſali negatiua colligit ordine conuerſo particularem negatiuam hoc pacto.

Fa- Omnis mens eſt ſubſtantia,
peſ- Nullum corpus eſt mens.
mo. Igitur quædam ſubſtantia non eſt corpus.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuerſali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam hoc pacto.

Quæ-

Fri- Quædam arbor eſt uiuens,
ſeſ- Nullum animal eſt arbor;
mo Igitur quoddam viuens non eſt animal.

De modis ſecundę figuræ. *Caput* XVI.

EX illis ſexdecim modis, quos in ſingulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti ſunt ad aliquid concludendum in ſecunda figura. Primus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua concluſio vniuerſalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur Ceſare, vt,

Ceſ- Nullum opus à virtute profectum, eſt execrandum.
ſa- Omne mendacium eſt execrandum,
re. Igitur nullum mendacium eſt opus à virtute profectum.

Secundus modus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore vniuerſali negatiua cõcluſio vniuerſalis negatiua colligitur, qui dicitur Cameſtres vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam ſuam,
meſ- Nullus iuſtus odit animam ſuam.
tres. Igitur nullus iuſtus diligit iniquitatem.

Tertius eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis negatiua colligitur, qui nuncupatur Feſtino, vt,

Feſ- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quædam animi ſubmiſſio placet Deo,
no. Igitur quædam animi ſubmiſſio non eſt vitium.

Quartus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua & minore particulari negatiua, concluſio particularis negatiua efficitur, qui appellatur Baroco, vt,

Ba-

Ba- Omnis prudens proſpicit futura,
ro- Quidam diues non proſpicit futura,
co. Quidam igitur diues non eſt prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligũt ratione formæ, quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum & conſequens falſum. Hoc autem proprium eſt huius figuræ, vt negantes duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poſſint. Solas enim negantes concluſiones colligit, verum tam vniuerſales, quam particulares. *Negantes duntaxat quæſtiones confirmantur in 2. figura.* 1. pri. 5.

De modis figuræ tertiæ. Capat XVII.

Sex in hac figura inueniuntur modi ad concludendum apti, cæteri inutiles ſunt, nihilq; ex vi formæ concludunt. Primus ergo modus huius figuræ, eſt, cum ex vtraque ſumptione vniuerſali, & affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur, qui dicitur Darapti, vt, 1. pri. 6.

Da- Omne animal ſentit,
rap- Omne animal eſt corpus animatum,
ti Igitur quoddam corpus animatum ſentit.

Secundus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis negatiua efficitur, qui dicitur Felapton, vt ſi dicas:

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis eſt corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius eſt cum ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Diſamis, vt,

Di- Quoddam animal reſpirat,
ſa- Omne animal eſt ſentiens,
mis. Igitur quoddam ſentiens reſpirat.

Quartus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datiſi, vt,

Da- Omnis auarus eſt miſer,
tiſi. Quidam auarus eſt diues,
Quidam igitur diues eſt miſer.

Quintus modus eſt, cum ex maiore particulari negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, cóclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, vt,

Bo- Quoddam animal non habet ſanguinem.
car- Omne animal eſt viuens,
do. Igitur aliquod viuens nó habet ſanguinem.

Sextus modus eſt cum ex maiore vniuerſali negatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis negatiua efficitur, qui nuncupatur Feriſon, vt,

Fe- Nullus ſapiens eſt miſer,
ri- Quidam ſapiens eſt pauper,
ſon. Igitur aliquis pauper non eſt miſer.

Quod vero cæteri decem modi nihil ex vi formæ concludant ex eo intelliges, quia in ſingulis inuenitur antecedens verum, & conſequens falſum, quod per facile eſt experiri. Hoc vero proprium eſt huius figuræ, vt particulares duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poſſint. Solas enim particulares concluſiones colligit, verum tam affirmantes, quam negantes.

Particulares duntaxat quæſtiones confirmantur in hac figura.

Regulæ generales omnibus figuris. Cap. XIII.

1.pri.6. EX dictis colligi poſſunt tum communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ ſingulis. Communes omnibus quatuor ſunt.

Oés hę regulæ continentur. 1. pri. 24. Prima. Prima. Ex duabus particularibus nihil vi formæ concluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi conſtare poſſunt, vel enim vtraque ſumptio affirmabit, vel vtraque negabit, vel propoſitio affirmabit aſſumptio negabit, vel propoſitio negabit, aſſumptio affirmabit, quorum

Ex. 1. etiã pri. 1. nullum in aliqua figura quaſi aptè concludentem recenſuimus.

Se-

Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil ui formę concluditur. Hęc etiam, perſpicua eſt ex dictis, quia ex duabus negatiuis quatuor itidem modi conſtare poſſunt; aut.n. vtraq; uniuerſalis erit, aut utraq; particularis, aut ꝑpoſitio uniuerſalis, aſſumptio particularis, aut ꝑpoſitio particularis, aſſumptio uniuerſalis, quorum nullum in aliqua figura uelut apte concludentem numerauimus. Atq; ita fit ut his duabus regulis cōprehendantur ſeptem inutiles modi a ſingulis figuris exploſi. Nam complicatio ex utraq; particulari negatiua, quę ſecunda regula reijcitur, iam per primam reiecta eſt. *Secunda.*

Tertia regula. Si altera ſumptionum particularis, fuerit, cōcluſio ēt particularis ſit neceſſe eſt. Hęc itidē patet ex dictis, q̄a nullus modus pſcriptus eſt qui uniuerſalē conclōnē ex particulari ſūptiōe colligat. *Tertia.*

Quarta regula. Si altera ſumptionum negatiua fuerit, concluſio etiam negatiua ſit neceſſe eſt. Hęc denique ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum, & ſuperior. Ratio uero utriuſque eſt, quia conſequens eſt effectus antecedentis, effectus autem deteriorem partem ſuę cauſę imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendę ſunt in ijs ſyllogiſmis, quorum omnes termini ſunt communes, ſeu vniuerſales, (horum.n. hactenus doctrinam tradidimus) quia hi maximè uſurpantur in diſciplinis: item cum prędicata, enunciationum non notantur ſigno. Omnis, quod efficit enunciationem à cōi uſu remotam. Nam in ijs ſyllogiſmis, in quibus pręter cōſuetudinem aliquod prędicatum huiuſmodi ſigno notatur, & in expoſitoriis, qui conſtant medio termino ſingulari, alia ratio eſt, ut paulò poſt docebimus. *Quarta.* *In quibus ſyllogiſmis intelligendę ſint duæ priores regulæ.* Cap. 10. & 23.

Regulæ ſpeciales ſingulis figuris.

Cap. XIX.

EX ijs uerò quę in tractatione primę figurę dicta ſunt, colliguntur duæ regulę peculiares primę figurę.

Prior regu la figura. Ex 1.pri.4

Prior eſt, Ex maiore propoſitione particulari nihil vi formæ concludi. Poſterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ ſunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non ſeruantur, vtpotè in Fapeſmo, & Friſeſmorum. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus non ſunt comprehenſi: primus, cum vtraque affirmat, ſed maior in parte, minor in totum, alter, cum maior negat ex parte, & minor vniuerſe affirmat, tertius, cum maior affirmat ex parte, & minor vniuerſe negat; quartus cum vtraque eſt vniuerſa, ſed maior affirmat, minor negat; quintus cũ maior affirmat, in totum, & minor negat de parte.

Prior regula ſecunda figura. Ex 1.pri.5 *poſterior.*

Ex ijs etiam, quæ in ſecunda figura tractãda diximus, totidem regulæ ipſi propriæ eruuntur. Prior; Ex maiore propoſitione particulari nihil ratione formæ colligi. Poſterior. Ex vtraque ſumptione affirmatiua nihil colligi. His etiam duabus comprehẽduntur cęteri quinque modi nihil concludentes in ſecunda figura, primus, cum maior in parte affirmat, & minor de toto negat, ſecundus, cum maior in parte negat, & minor vniuerſe affirmat, tertius, cũ vtraq; affirmat, ſed maior de parte, minor de toto; quartus, cum vtraque vniuerſe affirmat; quintus cum vtraque affirmat ſed maior de toto genere, minor de parte.

Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta ſunt hæc vna regula ipſi propria colligitur. Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehenſi non ſunt.

Hi vero tres ſunt tantum, primus, cum maior vniuerſè affirmat, minor vniuerſè negat; alter, cum maior vniuerſè affirmat, minor ex parte negat; tertius, cum maior ex parte affirmat, & minor vniuerſè negat.

Duo documenta generalia a recentioribus tradita. Cap. XX.

NOn ſunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia documenta, quæ à recentioribus proponuntur, ex quibus traditæ regulæ magna ex parte naſcuntur, Alterum eſt, Medium terminũ in altera ſaltem præmiſſarum completè diſtribui debere, id eſt, uniuerſe accipi pro omni re, pro qua accipi poteſt. Cõtrario uitio laborat hic ineptus Syllogiſmus. *primum documentum*

Quoddam animal eſt bipes,
Quidam equus eſt animal,
Igitur quidam equus eſt bipes.

Emendabitur autem ſi hanc feceris maiorem
Omne animal eſt bipes, uel hanc minorem, Quidam equus eſt omne animal: Vtroque enim modo diſtribuetur medius terminus, qui in vitioſa illa ratiocinatione non diſtribuitur. Quanquam ſecunda correctio, & emendatio perparum vſurpata eſt, quia prædicatum raro notatur ſigno omnis: Hoc tamen in uſitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid ui formæ concludere, ut ſi dicas, *Aliquando ex duabus particularibus aliqd efficitur.*

Quoddam animal eſt bipes,
Quidam equus eſt omne animal,
Igitur quidam equus eſt bipes.

Hic uero fallax Syllogiſmus,

Omne animal fuit in arca Noè,
Quidam equus Alexandri eſt animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noè.

non ideo uitioſus eſt, quod medium non diſtribuatur, ſed quod non diſtribuatur completè, ſeu perfectè. Subiectum ſiquidem maioris accipi ſolet pro omnibus ſpeciebus animalium. exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs quibuſdam, non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem uitio notatur hoc ſophiſma.

Omnis eſſentia diuina eſt pater,
Filius eſt eſſentia diuina,
Ergo filius eſt pater.

Medius enim terminus, quo in ſenſu maior propoſitio conceditur, non diſtribuitur complete ac perfectè. Quanquam enim accipitur pro omni eſſentia diuina, quę vna tantum, atque adeo maximè vna eſt; tamen non accipitur pro omni re, quæ eſt eſſentia diuina. Nam ſi hoc modo acciperetur, ac ſi apertius dictum eſſet, Omne quod eſt eſſentia diuina, eſt pater, à nemine propoſitio concederetur: quandoquidem falſa eſſet, ac hęretica: Et enim quælibet perſona diuina eſt veriſſimè eſſentia diuina, & tamen non quęlibet eſt pater.

Obiectio. Quod ſi quis objciat contra hoc documentum, quod medius terminus in ſecunda figura nunquam diſtribuatur, cùm perpetuo ſit prędicatum, quod quidem ſigno diſtributiuo, ſeu vniuerſali, vt eſt Ariſtotelis ſententia, minimè uocatur, occurres, Semper prędicatum negatiuę enũciationis diſtribui à negatitione quę negat copulam uerbi, ut infrà docebimus, nec *Solutio.* Ariſtotelem huic ſententię refragari, ſed tantum aſſerere, prędicatum enunciationis uniuerſalis nõ eſſe notandum ſigno. Omnis, quod eſt vniuerſale affirmatiuum cum ergo in ſecunda figura neceſſario altera ſumptio ſit negatiua, efficitur, vt medius terminus neceſſario in altera diſtribuatur, ut, exempli cauſa, huius propoſitionis, Lapis nõ eſt animal, hic ſit ſenſus, Lapis non eſt hoc animal, nec hoc, nec illud, nec ullũ aliud, & ita ceterarum.

Secundum documentũ Alterum documentum eſt, Nullum terminum, qui non fuerit diſtributus in antecedente, diſtribuendum eſſe in conſequente. Contrario uitio laborat hic paralogiſmus.

Cur ſæpe ex utraque ſumptione vniuerſali non efficia-

Omne animal eſt ſenſũs capax.
Omne animal eſt ſubſtantia,
Igitur omnis ſubſtantia eſt ſenſus capax.

Etenim nomen Subſtantia, quod non diſtribuitur

(.i non

(.i.non accipitur vniuerſè) in aſſumptione, diſtribuitur in concluſione. Ex hoc documēto efficitur, vt merito, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi indirectè concludentes Baraliptō, & ſapeſmo, colligāt vniuerſalem concluſionem ēt ſi conſtent ex vniuerſalibus ſumptionib. quoniā ſi vniuerſalē concludas, argumentaberis à termino nō diſtributo ad diſtributū, vt loquunt recētiores, id qđ animaduertēti facile patebit. Itaq; nō ſegniter notāda ſunt hæc documenta,

tur vniuerſalis cōcluſio.

De Syllogiſmo perfecto, & imperfecto. *Cap. XXI.*

PORRO Syllogiſmorum quidam perfecti ſunt, quidam imperfecti, Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligendi neceſsitas ſit euidens, hoc eſt, q adeò perſpicuè ex neceſſitate colligit, vt nulla ſit opus arte ad id oſtendendum. Huius generis ſunt omnes ac ſoli directè concludentes in prima figura, qui propterea dicuntur per ſe noti, ac indemoſtrabiles, qđ in his proximè exerceatur vis duorum quorūdā principiorum ipſo naturali lumine intellectus perſpectorum, ac euidentium, è quibus oīs colligendi ratio, q̄ in quacunq; argumentatione cernitur, quaſi è puriſſimis fontibus emanat. Alterum eſt, Quicquid vniuerſe affirmatur de ſubiecto aliquo, affirmatur de quouis contento ſub eiuſmodi ſubiecto, ut ſi ſubſtantia dicitur vniuerſe de animali, omnis autem homo continetur ſub animali, de omni homine dicetur ſubſtantia. Alterum vero eſt, Quicquid vniuerſe negatur de ſubiecto aliquo, negatur de quouis contento ſub eiuſmodi ſubiecto, vt ſi habere vitam uniuerſe negatur de lapide, omnis autem ſapphirus continetur ſub lapide, haud dubie de oī ſapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exercetur ī primo, & tertio modo primę figurę, hoc eſt, in Barbara, & Darii poſterioris autem in ſecundo, & quarto qui dicuntur Celarent, & Ferio. Quo fit vt pricipia

Perfectus Syllogiſmꝰ

Principia quæ dicuntur regulatiua, duo ſunt.

Primum.

Secundum.

In quibus Syllog. proxime exerceatur vis horum prīcipiorum.

hæc merito dicantur regulatiua omniũ ſyllogiſmorum, quaſi omniũ normæ ac regulæ, ſiquidem, & cæteri omnes ſyllogiſmi ad quatuor illos, in qbus primo eorũ uis cernitur, reuocãtur, ut ſtatim dicemus.

Imperfect⁹ Syllogiſ. Ibidem. Syllogiſmus imperfectus eſt qui una re, aut pluribus indiget, ut colligẽdi neceſſitas euidẽs fiat, cuiuſmodi ſunt reliqui omnes p̃ter quatuor primos primæ figuræ. Neq;.n. adeo perſpicuè concludunt, ut neceſſitas colligendi ſtatim appareat, ſed quiſque eorũ eget conuerſione aliqua, aut euidendi deductione ad id quod fieri nequit, aut expoſitione, aut certè pluribus conuerſionibus, quibus ipſa conſequentiæ neceſſitas planè ꝓſpiciatur. Vt igitur quo pacto id fiat doceamus, neceſſe eſt ut ante explicemus, quid ſit euidens deductio ad id quod impoſſibile eſt, quid ẽt expoſitio. Nam quid ſit cõuerſio, & quot modis fiat, iam ſuprà expoſuimus. Lib. 3.

De ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile. *Cap. XXII.*

Ex 1. pri. 3 & 40. & ex 1. pri. 14. DVobus modis Syllogiſmo aliquid probamus, directo, aut ex hypotheſi ſeu conditione cum altero poſita. Exempli cauſa, ſi alicui probare voluero, nulla oppoſita in eadem re ſimul reperiri poſſe, uno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, hoc idem concludendo, ut ſi dicam,

Nulla repugnãtia reperiri ſimul poſsũt ĩ eadẽ re,
Omnia oppoſita ſunt repugnantia.
Igitur nulla oppoſita ſimul in eadem re reperiri poſſunt.

Altero concludendo aliud pronunciatum, uerbi cauſa, nulla contraria poſſe ſimul reperiri in eadem re facta tandem prius conuentione cum altero, ut ſi in contrariis id confirmem, in omnibus oppoſitorum generibus confirmatum cenſeatur, ueluti ſi dicam.

Nullæ formę mutuo ſeſe ab eodem ſubiecto expellentes, ſimul reperiri poſſunt in eadem Re.

Om-

Omnia cõtraria ſunt formæ huiuſcemodi, Igiẽ nulla cõtraria reperiri ſimul poſsũt ĩ eadẽ re.

Prior ſyllogiſmus directò probat inſtitutum, & ideo uocatur δεικτικος, quaſi oſtenſiuus : poſterior non confirmat propoſitum niſi ex pacto, & conuẽtione cum altero, & ideo dicitur ἐξ ὑποθέσεως, quaſi ex conditione poſita.

Syllogiſ. oſtenſiuus.
ſyllog. ex hypotheſi.

Itaque in ſyllogiſmis, qui ex hypotheſi rẽ probãt numerantur ij, qui dicuntur εἰς τὸ ἀδύνατον, impoſſibile καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου, hoc eſt, Ad impoſſibile, & Per impoſſibile, quia ex contradicente alicuius enunciationis ueræ ab aduerſario abſurdè data, & ex altera perſpicuè uera, deducit hominem ad aliquid quod fieri nequeat, & per eiuſmodi impoſſibile, ꝙ ille admittere omnino recuſat, cogit eum retractare id, quòd abſurde ante dederat, & ita admittere enũciationem, quàm negauerat. Exempli cauſa, neget aliquis hanc uerã enunciationẽ, Aliquid ex quo uoluptas capiẽ nõ ẽ bonũ: dicatq; abſurdè, oẽ id ex quo uoluptas capitur eſſe bonũ: tũc ego ſic argumẽtabor.

Syllog. per impoſſibile ſiue ad impoſſibile.
Cur dicatur ad impoſſibile.
cur per impoſſibile.

Omne id ex quo uoluptas capitur, eſt bonum (ut ais)

Quædam uerò mala ſunt, ex quibus inuidus uoluptatem capit, ut perſpicuum eſt.

Igitur quædam mala ſunt bona.

Ille uerò cum uiderit me aliqd, qđ fieri nequeat, ex ſua enunciatione, & alia perſpicue uera collegiſſe plane negabit id, quod abſurde aſſeruit, ſicq; admittet, qđ negauerat, quia id uerum eſſe non põt, ex quo impoſſibile aliquid efficitur. Ita ſyllogiſmus hic, quẽ feci, non colligit directò inſtitutum, utpotè, Non omne id ex quo uoluptas capitur eſſe bonum (id quod ego concludere cõtra hominem cupiebam) ſed qddã impoſſibile, quo concluſo cogitur ille ex tacito quodam pacto, & conditione quam omnes diſputantes inter ſe ſtatuunt, retractare id quod dixerat. Cõditio autem conuentiove tacita diſputantium, qua ille tenetur, eſt, ut ſi aliquid quod fieri nequeat, ex cuiuſ-

Conditio ſeu hypotheſis unde ſyl.

cuiuſquam aſſertione concludi cōperiatur, talis aſſertio retractata cenſeatur. Impoſſibile namq; non, niſi ex impoſſibili ſequitur, ut ſupra dictum eſt. Sic igitur fit deductio ad impoſſibile, Quę tum erit euidens cū ſyllogiſmus deducens fuerit perfectus, hoc eſt, ex primis quatuor primę figurę: qualis eſt is, quem in exēplum attulimus. Verùm quo pacto hoc ſyllogiſmorum genere euidens fiat neceſſitas concludendi imperfectorum, paulò pòſt docebimus.

Syllogiſmus ad impoſſibile dicitur ex hypotheſi, quę ſit. Quę ſit cui dens deductio ad impoſſibile. Vt 1. pri. 2. & 6.

De ſyllogiſmo expoſitorio. Cap. XXIII.

Expoſitio verò, qua ſępe utitur Ariſtoteles, fit quodam ſyllogiſmorum genere, quod Expoſitorium appellatur. Is autem dicitur ſyllogiſmus expoſitorius, qui conſtat medio termino ſingulari. Exempla mox tradentur. Quia verò naturale eſt ſingularibus terminis, vt ſubijciantur, is maximè, ac præcipuè dicitur expoſitorius ſyllogiſmus, qui in tertia figura ſtruitur. Perpetuò enim medius terminus in ea figura ſubijcitur, ut patet ex dictis.

Syllog. exp. quid. Exp. ſyllog. præcipuè ſtruitur in 3. figura.

Ex ijs quę dicta ſunt, efficitur, ut generaliter hoc differant expoſitorij ſyllogiſmi ab ijs quos hactenus tractauimus, ꝙ illi conſtant medio termino communi, hi ſingulari. Si ergo expoſitorij ſyllogiſmi non ſolum conſtiterint medio termino ſingulari, ſed etiam vtranq; ſumptionū habuerint ſingularē, duobus tātū modis in prima figura colligent, totidē in tertia, & trib. in ſecunda. Prior modus primę figurę, ex vtraq; affirmante colligit ſingulare affirmātem hoc pacto.

Qua ratione differāt expoſitorij ſyllogiſmi à cæteris.

Socrates eſt ſapiens.
Hic homo eſt Socrates,
Igitur hic homo eſt ſapiens.

Poſterior ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante colligit ſingularem negantem hoc pacto.

Socrates non colit multos Deos,
Hic Philoſophus eſt Socrates.
Igitur hic Philoſophus non colit multos Deos.

Pri-

Primus ſecundę ex vtraque affirmante colligit ſingularem affirmantem, vt,

Marcus Tullius eſt Cicero,
Hic homo eſt Cicero,
Igitur hic homo eſt Marcus Tullius,

Secundus ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante colligit ſingularem negantem:

Demoſthenes non eſt Cicero,
Hic orator eſt Cicero.
Igitur hic orator non eſt Demoſthenes,

Tertius ex propoſitione affirmante, & aſſumptione negante colligit ſingularem negantem.

Socrates eſt filius Sophroniſci,
Plato non eſt filius Sophroniſci,
Igitur Plato non eſt Socrates.

Prior tertię, ex vtraque affirmante colligit particularem affirmantem: hoc pacto.

Socrates eſt ſapiens,
Socrates eſt pauper.
Igitur quidam pauper eſt ſapiens.

Poſterior ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante colligit particularem negantẽ: hoc modo.

Cræſus non eſt ſapiens.
Crę ſus eſt diues.
Igitur quidam diues non eſt ſapiens.

Si tamen in hac figura minus extremũ fuerit ſingulare, licebit priori modo concludere ſingularẽ affirmantem, poſteriori autem ſingularem negantem, quod facile eſt exemplis cernere. Si autem expoſitorij ſyllogiſmi ſolum medium terminum habuerint ſingularem, in prima quidem figura totidem erunt modi, quot in ſyllogiſmis ex medio communi, nec ab illis different, niſi quod neceſſariò habebunt maiores ſingulares ratione medij, quod in maiore ſubijcitur. Exempla facilè occurrent. *Expo tor. ex ſolo medio ſingulari. Prima fig.*

In ſecunda verò pręter quatuor uulgatos modos negatiuè concludentes, quorum exempla ſtatim ſeſe offerunt, alij quatuor ex utraque affirmatiua affirmatiuè *Secunda.*

tiuè colligentes reperientur, quorum primus ex vtraque uniuerſali colligit uniuerſalem,ut ſi dicas.

Omne aſtrum efficiens diem eſt hic ſol,
Oĩs planeta,qui eſt in quarto cœlo, eſt hic ſol,
Igitur omnis planeta,qui eſt in quarto cęlo,eſt aſtrum efficiens diem.

Secundus ex propoſitione uniuerſali,& aſſumptione particulari concludit particularem.Tertius ex ꝓpoſitione particulari,& aſſumptione uniuerſali,uniuerſalem.Quartus ex utraque particulari,particularem.Quod non eſt difficile exemplis illuſtrare.

Tertia. At in tertia figura nunquã plures ſunt, quàm duo modi,quos iam tradidimus. Illud tamẽ obiter admonuerimus, hoc ſyllogiſmorum genere ex utraq; ſumptione particulari aliquid in ſecũda figura ex vi formæ concludi: itemq; ex particulari colligi uniuerſalem: id quod ſuprà animaduertendum diximus.

Quatuor modi huiuſmodi ſyllogiſmorum affirmatiuè concludentes in ſecunda figura,poſſunt reuocari ad modos primæ ſolius maioris cõuerſione: primus quidem & tertius,ad primum:ſecundus uerò & quartus,ad tertium. Poſſunt etiam probari per deductionem ad incommodum primus & tertius,in Bocardo: ſecundus & quartus,in Feriſon.Nam ex contradictorio concluſionis cuiuſq; modi aſſumpta minore colligitur immediatè contrarium, aut contradictorium maioris: modò ponas ſingularem negatiuam conuerti in vniuerſalem negatiuam, quod hac ratione colliges. Socrates non eſt albus, ergo nullum album eſt Socrates.Nam ſi aliquod album eſt Socrates, Socrates quoque albus,quod contradicit primæ enunciationi. Hæc dicta ſint prouectis, ne quis fortè minus attentè rem conſiderans hoſce modos inficietur. Nã alioqui fortaſſe non indigent probatione, quia diligenter animaduertenti uidentur per ſe noti, ut mox dicetur. Tantum abeſt, ut cùm expoſitorij ſint, per Bocardo,& Feriſon, qui per expoſitorios confirmantur,probari debeant.

Quod

Quòd expoſitorij ſyllogiſmi ſint perfecti, ac per ſe euidentes. Cap. XXIIII.

Videntur autem omnes ſyllogiſmi expoſitorij habere neceſsitatem colligendi per ſe notam, & perſpicuam, ac proinde eſſe perfecti, quia conſtant medio termino ſiue argumento ſingulari, qui eſt maximè unus, & proximè exercent uim illorum principiorum per ſe euidentium. Quæcunque ſunt eadem uni tertio ſunt eadem inter ſe. Quæcunque ita ſunt ad aliquid tertium affecta, ut alterum ſit idem illi, alterum non idem, non ſunt eadem inter ſe: in quibus nomine tertij potiſsimum intelligitur aliquid ſingulare.

Principia ꝑ ſe nota, quorũ uis proximè exercetnr in expoſitorijs ſyllog.

Meritò ergo huiuſmodi ſyllogiſmi dicti ſunt expoſitorij, quia ſunt adeo perſpicui, & euidétes, ut rẽ ipſam ſenſibus exponere uideãtur. Vnde etiam fit ut nó abs re demõſtrationes ſenſibiles appellari ſoleãt.

Cur expoſitorij ſyllo. hoc nomine appellẽtur.

Sed contra hæc ſic liceat argumentari: Hæ ſunt uitioſæ ac fallaces argumẽtationes, Eſſentia diuina eſt pater, Eſſentia diuina eſt filius, ergo filius eſt pater: Pater non eſt filius pater eſt eſſentia diuina, ergo eſſentia diuina non eſt filius: & tamen hi modi, traditi ſunt in tertia figura, cũ hi termini, Eſſentia diuina, & Pater in diuinis ſint ſingulares, igitur perperã tradiri uidentur. Reſpondebis tamen noĩe medij termini ſingularis, quo ſyllogiſmus expoſitorius propoſitũ cõfirmat, intelligẽdũ eſſe eũ, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, q̃ nec eſt plures res, nec eſt idẽ re cũ ea, q̃ eſt plures res, ſic.n. intellecto noĩe tertii ꝑſpicua ſunt duo illa principia, q̃ attulimus: alioq̃ nó parũ habent ambiguitatis, at hũc terminũ Eſſentia diuina accipi ꝓ quadã re indiuidua, hoc eſt, ꝓ ipſa Deitate, q̃ tamẽ eſt plures res, i. plura ſuppoſita diuina: & hunc terminũ Pater, in diuinis, accipi pro quadã re indiuidua, hoc eſt, pro prima perſona trinitatis, quę tamẽ eſt idẽ re cũ eſſentia diuina, quæ eſt plures

Cur dicantur demonſtrationes ſenſibiles.

Ab Ale. 1. pri. 2. & 6. & ab aliis

Obiectio.

Solutio.

Ariſt. ſententia.

res

res. Nō cernuntur ergo modi ſupradicti in propoſitis argumentationibus: quanquā Ariſtoteles nullum terminum ſingularem negaret poſſe eſſe mediū terminum ſyllogiſmi expoſitorij, quia lumine fidei minimè illuſtratus, nullam cogitabat rem ſingularem, quæ ſimul eſſet plures res: Vnde apud ipſum duo illa principia habentur per ſe nota, accepto nomine tertij pro quacunq; re ſingulari.

De probatione oſtenſiua imperfectorum ſyllogiſmorum. Cap. XXV.

HIs ergo poſitis, facilè erit intelligere, quo pacto neceſſitas colligendi imperfectorum ſyllogiſmorum per perfectos confirmetur. Quanquam enim ſatis ea probari poſſit ex eo, ꝙ eadem forma retenta in nulla materia reperiri poteſt antecedens verum, & conſequens falſum, tamen compendioſior hæc via eſt ac ſecurior: ſiquidem nemo eſt, qui materias omnes poſſit percurrere: ex quo fit vt nunquam animus dubitantis quieſcat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per ſe euidentem comprobet. Itaq; prima confirmatio fiet conuerſionis interuentu: altera per euidentem deductionem ad id qđ fieri nequit: tertia per expoſitionem.

Tria confirmationum genera.

Confirmatio per conuerſionem (quæ oſtēſiua probatio, & oſtenſiua reductio imperfectorum ad perfectos appellari ſolet) tunc fit, cùm ex ſumptionibus imperfecti ſyllogiſmi, aut ſine vlla conuerſione, aut conuerſione vtriuſq;, alterius ve duntaxat, per ſyllogiſmum aliquem perfectum colligitur concluſio imperfecti, aut conuerſa eius, ex qua tandem ipſa per conuerſionem efficitur. Quia enim quicquid ſequitur ex conſequente, ſequitur ex antecedente, vt ſuprà diximus, concluſio, quæ ex ſumptionibus ſyllogiſmi perfecti collecta fuerit, ex ſumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti ſyllogiſmi præterquam Baroco, & Bocardo, vt in progreſſu

Confirmatio per conuerſionem, ſeu oſtenſiua.

Cui principio nitatur probatio oſtenſiua.

Qui nam ſyllogiſmi oſtenſiuè cōfirmentur.

greſſu apertum erit.

Baralipton igitur, qui eſt imperfectorum primus modus, ſic probatur. Ex ſumptionibus eius ſine ulla conuerſione colligitur in Barbara concluſio vniuerſalis affirmatiua, ex qua tandem per conuerſionem p accidens, efficitur concluſio indirectè collecta. Exerceantur iſta hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc ſyllogiſmum in Baralipton.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal,
Igitur quędam ſubſtantia eſt homo.

Tunc ego confecto ex ſumptionib. eiuſdem ſyllogiſmi ſyllogiſmo perfecto, ſic probabo cōſequentiā.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal,
Igitur omnis homo eſt ſubſtantia.

Tu ſic.

Omnis homo eſt ſubſtantia,
Igitur quędam ſubſtantia eſt homo.

Ergo ex primo antecedente neceſſariò ſequitur poſtremum conſequens in Baralipton, ut dictum eſt.

Eadem arte vteris in probatione duorum modorū ſequentium, utpotè Celantes, & Dabitis, per Celarent, & Darij, niſi quòd concluſiones immediatè collectę in Celarent, & Darij, ſimpliciter conuertendę ſunt. Itaque tres primi imperfecti modi non alia cō uerſione probantur, quàm concluſionis perfecti ſyllogiſmi.

Fapeſmo verò probatur conuerſione per accidens maioris, & ſimplici minoris, & illatione ſuę concluſionis in Ferio. Quod ita intelliges. Neget aliquis neceſſitatem colligendi huius ſyllogiſmi in Fapeſmo. 1.pri.6.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et nullus lapis eſt animal,
Igitur quędam ſubſtantia non eſt lapis.

Tunc ego ſic probabo conſequutionem.

Omne animal eſt ſubſtantia,
& nullus lapis eſt animal,

Igitur quædam ſubſtantia eſt animal,
& nullum animal eſt lapis.
Iam ſic,
Quædam ſubſtantia eſt animal,
& nullum animal eſt lapis,
Igitur quædam ſubſtantia non eſt lapis.

Ergo ex primo antecedente neceſſariò ſequitur in Fapeſmo extremum conſequens.

Friſeſomorum eodem modò probatur, quo Fapeſmo, niſi quòd maior conuertitur ſimpliciter.

Ceſare probatur conuerſione ſimplici maioris, & illatione ſuæ concluſionis in Celarent.

1.peri.5. Cameſtres probatur conuerſione ſimplici minoris, & illatione conuerſæ ſuæ concluſionis in Celarent, & huius ſimplici conuerſione.

Feſtino probatur ſimplici conuerſione maioris, & illatione ſuæ concluſionis in Ferio.

Baroco non poteſt probari interuentu conuerſionis, quia minor, cum ſit particularis negatiua, côuerti non poteſt: maior autem, cum ſit affirmatiua, non conuertitur, niſi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

1.peri.6. Darapti probatur conuerſione per accidens minoris, & illatione ſuæ concluſionis in Darij.

Felapton conuerſione etiam per accidẽs minoris. ſed illatione ſuæ concluſionis in Ferio.

Diſamis conuerſione ſimplici maioris, & illatione conuerſæ ſuæ concluſionis in Darij, & huius ſimplici conuerſione.

Datiſi conuerſione ſimplici minoris, & illatione ſuæ concluſionis in Darii.

Bocardo non probatur interueniente conuerſione, quia maior non conuertitur: minor autem côuertitur in ſolam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Feriſon denique probatur conuerſione ſimplici minoris, & illatione ſuæ concluſionis in Ferio.

Cur hæc ꝓ Meritò autem hæc probatio dicitur reductio oſtẽ-

ſiua

ſiuæ ſyllogiſmorum imperfectorum ad perfectos, q̃a ſemper hac arte ex ſumptionibus imperfecti ſyllogiſmi ſtruitur perfectus colligens immediatè eandem concluſionem, aut conuerſam eius; quod vtique nõ fit in probatione per deductionem ad impoſſibile, vt patebit.

batio dicatur reductio imperfectorũ ſyllog. ad perfectos.

Detegitur artificium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundẽ probationem. Cap. XXVI.

SVnt autem nomina horum modorum adeo artificiosè compoſita, vt quo pacto quiſque probandus ſit, appoſitè ac ingenioſè ſignificent. Nam litteræ à quibus vocabula incipiunt, vtpotè. B.C.D.F. ſignificant per quem modum perfectum quiſq; imperfect. probandus ſit. B namque ſignificat probandum eſſe per Barbara, C per Celarent, D per Darij, & F p̃ Ferio. S verò ſignificat enunciationem, quam deſignat vocalis præcedens, conuertendam eſſe ſimpliciter, P autem per accidens. Verùm aduerte, has duas literas, cùm deſignant concluſionem eſſe conuertendam, non ſignificare conuerſionem concluſionis imperfecti ſyllogiſmi, ſed perfecti, qui ex imperfecto ſtruitur, vt patet ex dictis. Iam M ſignificat mutationem maioris in minorem, & minoris in maiorẽ, quã præmiſſarum tranſpoſitionem vocant. Fit autem hæc tranſpoſitio in redigendis quatuor modis, Fapeſino, Friſeſmo Cameſtres, & Diſamis, quia in prima figura nec minor poteſt eſſe negatiua, vt in tribus priorib. nec maior particularis, vt in quarto. Cæterum huiuſmodi commutatio non eſt intelligenda ſecundum ſitum partium orationis (hæc enim non eſt neceſſaria, cùm ſæpe in prima figura maior propoſitio poſteriorem locum, minor priorem obtineat) ſed ſecundum naturam. Poterat ſanè ſignificatio huius litteræ prętermitti, quia ſola conuerſio docet, quæ ſumptio imperfecti ſyllogiſmi fiat maior in perfecto, q̃ minor. Deniq; C poſt primam ſyllabam in dictione poſitũ, ſignificat

Hic uariat aliquantũ ſignificatio harum literarum.

Poterat ſignificatio M prætermitti.

ſignificat modum talem nón oſtenſiuè, ſeu directò cōfirmari poſſe,ſed deductione ad impoſsibile, ſumpta videlicet contradicente concluſionis in ſyllogiſmo perfecto loco illius ſumptionis,quę deſignatur p vocalem pręcedentem,ut ſtatim patebit. Atque iccirco in duobus tantum modis inuenitur,in Batoco nimirum,& Bocardo.

De probatione ſyllogiſmorum imperfectornm per deductionem ad impoſſibile. Cap. XXVII.

Quo pacto fiat hæc pbatio.

PRobatio autem imperfectorum ſyllogiſmorum per euidentem deductionem ad impoſſibile (quę reductio per impoſſibile vocatur)tunc fit, cū ex ſumptionibus ſyllogiſmi imperfecti, & contradicente cōcluſionis, colliguntur per ſyllogiſmum perfectū, & aliam quandam vnam, aut alteram euidentem conſequentiam duę contradicentes,aut contrariæ enunciationes. Cogit.n.hęc probatio aduerſarium nunquam negare concluſionem imperfecti ſyllogiſmi admiſſis ſumptionibus,ac proinde nunquam inficiari neceſſitatem talis conſecutionis, ne tantam abſurditatem admittere cogatur. Exempli cauſa,dicat aliquis ſyllogiſmum in Baralipton non neceſſariò concludere, ac proinde nullum ſequi incommodum, ſi detur in eo antecedens verum, & conſequēs falſum. Me autem petente, ut det ita eſſe,annuat ille dicatq;.

Omne animal eſt ſubſtantia,
& omnis homo eſt animal,
& tamen non aliqua ſubſtantia eſt homo,
ſeu, quod idem ualet, nulla ſubſtantia eſt homo.

Tum ego ex datis ab homine,colligam uno ſyllogiſmo perfecto,& duabus alijs euidentibus cōſequutionib.duas contrarias enunciationes: hoc modo,

Nulla ſubſtantia eſt homo,ut ais,
& omne animal eſt ſubſtantia,ut ēt dixiſti,
Igitur nullum animal eſt homo.

Iam

Iam ſic,

Nullum animal eſt homo,

Igitur nullus homo eſt animal.

At

Omnis homo eſt animal (vt dixeras)

Igitur nullus homo eſt animal, & omnis homo eſt animal. Quæ quidem ſunt contrariæ enunciationes.

Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias ſimul veras, ex quibus etiam euidenter colligi poſſunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio, vt vides, etſi non directò oſtendit perperam illum negaſſe concluſionem admiſſis ſumptionibus, tamen ex hypotheſi id probat; ex hoc nimirum communi principio, quod oẽs diſputantes tacitè ponunt. Id poſſibile nõ eſſe, ex quo ĩpoſſibile aliqd cõſeq; deprehẽditur. *Principiũ cui hæc probatio nititur.*

Tria igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum ſyllogiſmum probari poſſe per aliquem perfectum. Alterum ex contradicente concluſionis cum altera ſumptione imperfecti, extruendum eſſe antecedens perfecti: ex concluſione autem perfecti, aut eius conuertente cum altera ſumptione imperfecti, extruendum eſſe antecedens extremæ conſequentiæ. Tertium in probatione imperfectorum primæ, præterquam modi Celantes, cõtradicentem concluſionis imperfecti faciendam eſſe maiorem perfecti, & maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, contradicentem concluſionis imperfecti faciendam eſſe minorẽ perfecti, & minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis ſecundæ figuræ, contradictorium concluſionis faciendum eſſe minorem relicta eadem maiore, & in probandis modis tertiæ, faciendum eſſe maiorem relicta eadem minore. *Omnes imperfecti ſyllogiſmi per deductionẽ ad impoſſibile probari poſſunt. Ex quibus ſumptionibus extruẽdus ſit. Syllogiſ. ad impoſſibile.*

Quanquam verò his obſeruatis perfacilè ſit intelligere, quo perfecto mõ imperfectus quiſq; cõfirmetur, tamẽ vt multo etiã ſit facilius, accipe hũc verſũ.

Phœbiſer axis obit terras, æthranq; quotannis.

Dictiones quarũ admonitu facilius fiat huiuſmodi probatio.

Cuius primę duę dictiones inſeruiunt primę figurę: duę ſequentes, ſecundę: duę extremę, tertię. In quibus hę quatuor uocales, A, E, I, O; ſunt obſeruandę, quia hę deſignant concluſiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmandi ſunt. A, ſignificat Barbara: E, Celarent: I, Darij: O, Ferio. Non eſt tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphtongi incipiunt. Prima igitur dictio ſignificat, ex tribus primis imperfectis modis primæ figurę, primum probari per Celarent. Secundum per Darij, tertium rurſus per Celarent. Secunda verò, ſignificat ex duobus ſequentibus, Fapeſmo ſcilicet, & Friſeſomorum, priorem probari per Barbara, poſteriorem per Darij. Ex quibus intelliges quid cæterę dictiones ſignificent. Hęc de probatione imperfectorũ ſyllogiſmorum per euidentem deductionem ad impoſſibile, quæ mihi non admodum propriè videtur dici reductio imperfectorum ad perfectos, quoniam hac arte ex ſumptionibus imperfecti nõ ſtruitur perfectus eandem concluſionem colligens, ſed ex contradicente concluſionis cum altera ſumptionum concludens contrariam, aut contradicentem alterius.

Non admodũ propriè dicitur hac probatio reductio.

De probatione imperfectorum ſyllogiſmorum per expoſitionem. Cap. XXVIII.

Duob. modis fit probatio per expo. ſyllo.

PRobatio denique imperfectorum ſyllogiſmorum per expoſitionem (qua Ariſtoteles confirmat neceſſitatem concludendi ſyllogiſmorum tertię figuræ) duobus modis fieri poteſt. Vno quidem euidenter concludendo ex ſumptionibus ſyllogiſmi imperfecti ſumptiones ſyllogiſmi expoſitorij, ex quibus concluſio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid ſequitur ex conſequente ſequitur ex antecedente, concluſio, quę ex ſumptionibus ſyllogiſmi expoſitorij collecta fuerit, ex ſumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Exépli

Principiũ cui hæc probatio nititur.

pli cauſa, quòd hic ſyllogiſmus in Darapti neceſſariò concludat,

Omne animal eſt ſenſus capax,
Omne animal eſt corpus,
Igitur quoddam corpus eſt ſenſus capax.

Hoc pacto confirmari poteſt expoſitorio ſyllog.

Omne animal eſt ſenſus capax,
& omne animal eſt corpus,
Igitur hoc animal eſt ſenſus capax.
& hoc animal eſt corpus.

Tum ſic,

Hoc animal eſt ſenſus capax,
Hoc animal eſt corpus,
Igitur quoddam corpus eſt ſenſus capax.

Quare ex primo antecedente neceſſariò ſequitur extremum conſequens in Darapti, ut diximus. Eodē pacto probari poteſt neceſſitas colligendi in modo Felapton.

Alius modus probādi per expoſitionem.

Alio modo fieri poteſt expoſitoria probatio, non colligendo quidem ex ſumptionibus imperfecti ſyllogiſmi ſumptiones expoſitorij, ſępe enim colligi nō poſſunt, ut in cœteris quatuor modis tertię figurę, qa ex particulari propoſitione non colligitur ſingularis, ſed ſumendo ſub medio termino aliquid ſingulare, ratione cuius uera ſit particularis ſumptio, & extruendo ex eiuſmodi ſingulari medio, ac eiſdem extremis ſimiliter ſe habentibus ſecundum affirmationem, & negationem, ſyllogiſmum expoſitorium, qui eandem colligat concluſionem. Verbi cauſa, ſi quis negauerit hunc ſyllogiſmum in Diſamis neceſſariò concludere.

Quidam homo eſt grammaticus,
Omnis homo eſt animal,
Igitur quoddam animal eſt grammaticum.

ſic poterit neceſſitas conſequutionis hoc probationis genere confirmari, Sumo hominem aliquem ſingularem, ratione cuius uerè dictum ſit, aliquem hoḡ

minem eſſe grammaticum, vtpotè Antonium. Tum conficio expoſitorium ſyllogiſmum hoc modo,

Antonius eſt grammaticus,
Antonius eſt animal,
Igitur quoddam animal eſt grammaticum.

Quia igitur quidam homo dicitur grammaticus ratione Antonij efficitur, ut ſi ex eo quòd Antonius eſt grammaticus,:& eſt animal, colligitur quoddam animal eſſe grammaticum, eadem concluſio colligatur ex eo, quod quidam homo eſt grammaticus, & omnis homo eſt animal. Hoc pacto probantur per expoſitionem reliqui quatuor modi tertiæ figuræ: qđ facilè eſt exemplis oſtendere. De probatione igitur modorũ tertiæ figuræ per expoſitionẽ, hæc ſatis ſint.

Obiectio. Sed inſurget quis contra ea, quę diximus, argumẽtabiturq; hoc modo, Hic ſyllogiſmus,

Aliquis oculus neceſſarius eſt ad uidendum,
Omnis oculus eſt pars capitis,
Igiẽ aliqua pars capitis neceſſaria ẽ ad uidẽdũ.

hic ſyllogiſmus, inquiet, eſt in Diſamis, & tamen non poteſt probari expoſitione, igitur non rectè dictum eſt, omnes ſyllogiſmos tertiæ figuræ hoc probationis genere poſſe probari. Confirmabit autem propoſitionem hac ratione; Quia ſub medio termino huius ſyllogiſmi non poteſt colligi, aut accipi aliquid ſingulare, ratione cuius maior propoſitio ſit uera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli cauſa) neceſſarius mihi eſt ad uidendum, cum ſiniſtro cernere poſſim, nec ſiniſter, cum dextro poſſim aſpicere. Dices tamen maiorem propoſitionem propoſiti ſyllogiſmi duplicem ſenſum habere poſſe, diſiunctiuũ,

Solutio. & diſiunctum. Diſiunctiuus eſt huiuſmodi, Hic oculus neceſſarius eſt ad uidendum, aut ille oculus neceſſarius eſt ad uidendum: quo quidem pacto propoſitio eſt falſa, quia utraq; pars diſiunctionis falſa eſt. Diſiunctus ſic habet, Hic oculus, aut hic neceſſarius eſt ad uidẽdum: qui ſenſus haud dubiè uerus eſt, quãdoquidem indifferenter, ac indeterminatè alter oculus

lus eſt ad uidendum neceſſarius. Si ergo maior propoſitio diſiunctiuum habet ſenſum, ut à recentioribus Dialecticis ex forma ſua habere iudicatur, ſyllogiſmus eſt in Diſamis, ſed ipſa eſt falſa, quo fit ut non liceat ſub ſubiecto eius colligere, aut ſumere aliqd ſingulare, cui conueniat prædicatum. Si uerò ei concludamus ſenſum diſiunctum, ut populari ſermone habere uidetur, erit illa quidem uera, ſed non efficiet ſyllogiſmum. Particularis enim propoſitio, quę ad ſyllogiſmum aſſumitur, imò quæ propriè, ac ſimpliciter particularis dicitur, diſiunctiuum ſenſum habere debet. De ſenſu autem diſiunctiuo, & diſiuncto ad finē harū inſtitutionū nonnihil amplius dicem⁹. Lib. 8.

Quē ſenſū habere debeat particularis propoſitio i. ſyllogiſ.

De modalibus ſyllogiſmis. Cap. XXIX.

DIxi hactenus de materia, & forma abſolutorum ſyllogiſmorum, nunc quæ ſit materia, & forma modalium quàm potero breuiſsimè docebo. Materia cuiuſque, quemadmodum de abſolutis diximus, duplex eſt: propinqua, & remota. Propinqua ſunt duæ propoſitiones modales, aut altera modalis, altera abſoluta, ut cernere licet in his ſyllogiſmis.

Materia ꝑpinqua modalium ſyl.

Neceſſe eſt omne animal eſſe ſubſtantiam,
Neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal,
Igitur neceſſe omnem hominem eſſe ſubſtātiā.
Neceſſe eſt omnem uirtutem eſſe qualitatem,
Omnis iuſtitia uirtus,
Igitur neceſſe eſt oēm iuſtitiam eſſe qualitatem.

Poſſuntq; ad ſtructuram modalium ſyllogiſmorum, non ſolum modales propoſitiones cum abſolutis, ſed etiam modales cum modalibus multifariam permiſceri. Remota uerò materia ſunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaque ut modus in conuerſione modalium non numeratur inter prædicata, & ſubiecta, ſic in ſyllogiſmis modalibus non numeratur in terminis.

Materia remota modal. ſyllog.

Denique forma modalium ſyllogiſmorum ex fi-

gura etiam & modo conſtat, quemadmodum & abſolutorum. Eſtq; in utroq; genere triplex figura. At uerò modi concludendi non ijdem ſunt in omnibus. Quanquam enim ſyllogiſmi quorum utraque ſumptio eſt ex neceſſario, eiſdem illis modis colligant concluſiones ex neceſſario, quibus abſoluti colligunt abſolutas, id quod nullo negocio experieris, in reliquis tamen tanta eſt uarietas, ut meritò à nobis hoc loco ſint prętermittendi.

Modi non ijdem ſunt in omnibus ſyllog. modalibus atque abſolutis.

De ſyllogiſmis ex obliquis. Cap. XXX.

Sed antequam ſyllogiſmi ſimplicis facultates, ſeu poteſtates ab Ariſtotele traditas refero, breuiter de ſyllogiſmis, qui ex terminis obliquis conſtant, q a nonnihil exhibent negocij, dicendum arbitror. Quatuor itaque documenta uideo ferè obſeruari in examine huiuſmodi ſyllogiſmorum.

Primum eſt. In modis affirmatiuè cócludentibus, ſi altera tantum ſumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur cóclusio ex obliquo, modò hęc duo obſerues: alterum, ut extremum obliquum in antecedente, ſit obliquum in conſequente: alterum, ut cum medium fuerit obliquum in una ſumptione, extremum alterius ſumptionis ſit obliquum in cóclusione. Exépla.

Omnis poteſtas eſt à Deo,
Regnum eſt poteſtas,
Igitur regnum eſt à Deo.

Omnis uirtus eſt honeſtas.
In omni probo eſt uirtus,
Igitur in omni probo eſt honeſtas.

Contrariorum eadem eſt ſcientia,
Sanitas & morbus ſunt contraria,
Igitur ſanitatis & morbi eadem eſt ſcientia.

Omne uitium eſt malum,
Quędam appetitio eſt uitii,
Igitur quędam appetitio eſt mali.

Secundum in modis negatiuè concludentibus, ſi affirmatiua tantum fuerit ex obliquo, nulla concluſio

ſo efficietur, ſiue ex rectis ſiue ex obliquo. Si vero ſola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur concluſio ex obliquo, obſeruatis duabus animaduerſionibus ſuperioris documenti. Verbi cauſa, ratiocinationes in hac oratione comprehenſæ nihil colligunt.

Nullus ſol eſt animal. Omnis equus eſt ſol,
Igitur Nullus equus eſt animal, vel ab animali.

Hę vero recte concludunt.

Nullum vitium eſt in Deo,
Omnis acceptio perſonarum eſt vitium,
Igitur nulla acceptio perſonarum eſt in Deo.
Omnis pax eſt tranquilla libertas.
Impio non eſt tranquilla libertas,
Igitur impio non eſt pax.
Nulli mortali eſt impunè peccare,
Omnis rex eſt mortalis.
Igitur nulli regi eſt impunè peccare.
Omnis pietas eſt uirtus,
Nulla reprehenſio eſt virtutis,
Igitur nulla reprehenſio eſt pietatis.

Tertium. In modis affirmatiuè concludentibus, ſi ambę ſumptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo nulla concluſio efficietur ſiue ex rectis, ſiue ex obliquo. Hæ ſiquidē ſunt ineptę ratiocinationes. Cuiq; hoī ineſt intellectus, cuiq; hoī ineſt ſenſus, igitur ſenſus eſt intellectus. Cuiuſq; regis eſt diſtribuere magiſtratus paraſitus eſt regis, igitur paraſiti eſt diſtribuere magiſtratus. Ōis loquutio eſt à lingua, omnis loquutio eſt à gutture, igitur guttur eſt lingua, vel igitur guttur eſt à lingua.

Quartum. In modis negatiuè cōcludentibus, ſi ambę fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex obliquo extremo, efficietur concluſio ex rectis, vt ſi dicas.

Nulla fides regni ſocij, Cōfabulatio ē regni ſocijs,
Igitur confabulatio non eſt fides,
Nullius iuſtitię eſt cōtēmnere mortis pericula,
Cuiuſdā virtutis eſt cōtēnere mortis pericula,
Igitur quędam uirtus non eſt iuſtitia.

Hæc ferè uidétur obſeruari partim ab Ariſt. dicta; partim à poſterioribus adiecta. Securius tamē putauerim, præceptum illud Ariſt. quo iubet in reſolutione atq; ex animo huiuſmodi Syllogiſmorum reuocare propoſitiones ex obliquis ad propoſitiones ex rectis, non mutato ſenſu propoſitionum. Hoc enim ſi fiat, facile iudicare quiſque poterit an ſyllogiſmus ex obliquis aptè concludat an non. Nam ſi propoſitiones ex rectis habentes eundem ſenſum, effecerint concluſionem, quæ idem ſignificet atq; illa quæ ſyllogiſmo ex obliquis colligebatur; aptè cócludere dicéd⁹ erit ſyllogiſm⁹ ex obliquis, ſin minus, vitioſa erit rócinatio.

Hoc igitur vt fiat aliquádo loco caſus obliq. ponēdus eſt rectus eiuſdē nominis mutata aliquantulum reliqua oratione, ut ſi ſenſum illius propoſitionis, cótrariorum eadē eſt ſcientia, hoc mó exprimas, Contraria ſunt res, quarúm eadē eſt ſcientia, vel hoc mó, Contraria cadūt ſub eadē ſcientia. Aliquádo verò ex ſenſu enunciationis eliciendus eſt rectus alterius nominis, cui adiungaꞇ idē obliquus, aut alius qui eundē

2.lib.pri.a cap.i.uſq; ad 18. ſenſum efficiat, vt id, quod dictū eſt, oís poteſtas eſt donum à Deo, dicas hoc modo, Omnis poteſtas eſt à Deo, vel donum Dei. His ergo, & alijs modis reuocare poteris propoſitiones ex obliquis ad propoſitiones ex rectis, vt intelligas ſit ne apta, an uitioſa conſequutio cuiuſque propoſiti ſyllogiſmi ex obliquis.

Prima poteſtas.

De quibuſdam ſyllogiſmorum facultatib. Cap. XXXI.

Sex facultates ſeu poteſtates ſyllogiſmorum ſimplicium tradit Ariſtoteles.

Prima eſt plura concludendi. Qui enim infert ſubalternantem, poteſt etiam inferre ſubalternatam, & qui colligit conuerſam, poteſt colligere conuertentem. Amplius extenditur hæc poteſtas ab Ariſtotele, ſed hæc dixiſſe ſatis ſit hoc loco.

Secunda. Secunda poteſtas eſt, Vera ex falſis colligendi. Nam eadem ratiocinationis forma, qua ex ueris uerum colligimus poſſumus ex falſis verum idem con-

cludere, id quod ex ſupra dictis facilè intelliges.

Tertia eſt, Circulariter, ſeu in orbem ratiocinandi. Quod tum fit, cum ex eadem concluſione, & conuertente alterius ſumptionis, altera ſumptio colligitur, Verbi cauſa, ſi dicas, Omne quod eſt riſus capax, eſt fletus capax, omnis homo eſt riſus capax, igitur omnis homo eſt fletus capax, eſt concluſione quidem cũ conuertente maioris colliges minorem, ex eadem verò concluſione cum conuertẽte minoris colliges maiorem. Dices.n. Omnis homo eſt fletus capax, omne fletus capax eſt riſus capax, igitur omnis homo eſt riſus capax. Et rurſus, Omnis homo eſt fletus capax, omne riſus capax eſt homo, igitur omne riſus capax eſt fletus capax. Hic conuerſio latè accipitur, ut ſcilicet complectitur reciprocationem ſimplicem ex vi materiæ, quæ quidem fit inter terminos, conuertibiles, hoc eſt, qui de ſe inuicem uniuerſali affirmatione dicuntur, quales ſunt ii ex quibus nunc propoſiti ſyllogiſmi confecti ſunt. Vnde fit vt perfecta circulatio, hoc eſt, qua utraque ſumptio concluditur, in Barbara duntaxat fieri poſſit. *Tertia.* *Conuerſio latè accepta.*

Quarta eſt, Conuerſiuè ratiocinandi. Quod tũc potiſſimum fieri docet Ariſt. cum ex contradictorio concluſionis, cum altera ſumptionum, colligitur cõtradictorium alterius ſumptionis. Hoc modo diximus ſuprà, probari poſſe omnes imperfectos ſyllogiſmos. *Quarta.* *li. 6. ca. 27*

Quinta eſt, Ratiocinandi per impoſſibile, qđ quo pacto fiat ſuperius diximus, cum de ſyllogiſmo ducẽte ad impoſſibile diſſeruimus. Differt autẽ hæc poteſtas à ſuperiori, quod illa requirit cõfectũ prius ſyllogiſmum, ut ſumat cõtradictorium concluſionis cũ altera ſumptionum, hac ſolum ponit negatam eſſe aliquam veram propoſitionem, cuius contradicentem cum aliqua perſpicue uera propoſitione accipi. *Quinta.* *Loco iam Citato.*

Sexta eſt, Ratiocinandi ex oppoſitis, quod tunc fit, cum ex duabus contrarijs, aut contradictorijs, cõcludimus enunciationem, in qua idem de ſeipſo negetur ut ſi dicas, Omnis homo eſt animal, & nullus homo *Sexta.*

eſt animal, igitur nullus homo eſt homo. Nullus lapis eſt ſenſus particeps: quidam lapis eſt ſenſus particeps, igitur quidam lapis non eſt lapis. Eſt aũt hoc ratiocinandi genus accõmodatiſſimum ad reiicẽdos eos, qui per proteruiam oppoſitas propoſitiones admittunt. Hæc de ſyllogiſmis ſimplicibus ſeu categoricis videntur ſatis, nunc de cõiunctis aliqd dicamus.

De ſyllogiſmis coniunctis, ſiue hypotheticis. *Cap. XXXII.*

Ex Cice. in top. & Boet. 1 li. de Syllo. hypot. & D. Th. op. 48. c. 16. & ſeq. & Auer. 1. pri. ad c. 32.

SYllogiſmus coniunctus, ſeu hypotheticus, is eſſe definitur, qui ex vna principali propoſitione coniuncta, & altera quadam ſiue coniuncta, ſiue ſimplici minus principali conclusionem colligit, vt, Socrates ſi eſt virtute præditus, eſt laude dignus, ſi autem eſt iuſtus; eſt virtute præditus, igitur ſi eſt iuſtus eſt laude dignus. Si ſol lucet, dies eſt, ſol autem lucet, dies igitur eſt. Si ſol lucet, dies eſt, non eſt autem dies, igitur ſol non lucet. Principalis propoſitio dicitur apud Boethium, & maior, & propoſitio, & ſumptum minus principalis, tum minor, tum aſſumptio.

Maior pro minor.

Quanquam vero minor, & concluſio, tum categoricæ, tum hypotheticę eſſe poſſint, nos tamen in præſentia de ijs tantum hypotheticis Syllogiſmis differemus, qui ex minore ac concluſione categoricis conficiuntur. Sunt. n. ſimpliciores, qua de cauſa illos etiam omittemus, in quibus maior propoſitio conſtat pluribus, quam duabus categoricis.

De quibus ſyllog. hypo. agẽdũ.

Triplex ſyllog. hypot. ſeu coniunctus.

Triplex eſt igitur Syllogiſmus coniunctus, conditionalis, copulatiuus, & diſiunctiuus, ratione videlicet maioris propoſitionis, quæ triplex eſſe poteſt, conditionalis, copulatiua, & diſiunctiua, de quibus ſupra dictum eſt.

Condition. ſyllog. duplex figu.

Conditionalium duplex figura eſſe dicitur. Prior eſt, cum ponitur antecedens propoſitionis, vt ponatur conſequens. Poſterior, cum tollit conſequens, ut tollatur antecedens. Vtriuſq; ſunt paulo ante allata exẽpla. Modi ſingularũ ſũt quatuor. Aut. n. tã antecedẽs, q̃ cõſequẽs affirmãt, vt, Si ſol lucet dies ẽ, at, ſol lucet

In ſingulis figu. ſunt 4. modi.

Modi primæ figuræ.

ergo

ergo eſt dies, aut vtrunq; negat, ut, Si ſol nõ lucet, nõ eſt dies, at ſol nõ lucet, igit nõ eſt dies, aut antecedẽs affirmat, cõſequẽs negat, ut, Si ſol lucet, non eſt nox at ſol lucet, ergo nõ eſt nox, aut antecedẽs negat, & conſequens affirmat, ut, Si ſol nõ lucet nox eſt, at ſol nõ lucet, nox igitur eſt Atq; hi ſunt primę figurę. Secũdę aũt ſunt hi mõ. Si Sol lucet, dies eſt nõ eſt autem dies, igitur ſol nõ lucet. Si ſol nõ lucet, nõ eſt dies, at eſt dies, ergo ſol lucet. Si Sol lucet, nõ eſt nox at eſt nox, igitur ſol nõ lucet: Si ſol nõ lucet, nox ẽ, non eſt aũt nox, igitur ſol lucet. De cõditionalibus negatiuis, i qb. nimirũ cõditionalis particula negat, nihil in pręſentia dicemus, quia fere non ſunt in uſu.

Modi ſecũda figu.

Copulatiui aũt affirmatiui, hoc eſt, in qbus copulatiua cõiunctio non negatur, nulli ſunt. Si. n. ita dicas Socrates eſt Philoſophus, & eſt bonus vir, igitur eſt Philoſophus, uel igitur eſt bonus uir, non feceris ſyllogiſmos, ſed enthimema quædam conditionaliũ Syllogiſmorum, in quibus uidentur deeſſe hę maiores propoſitiones, Si Socrates eſt Philoſophus, & eſt bonus uir, eſt Philoſophus, Si Socrates eſt Philoſophus & eſt bonus uir, eſt bonus uir.

In negatiuis aũt úna tãtũ figura eſſe uidetur, ĩ qua nimirũ altera pars ꝓpoſitionis ponitur, vt altera tollatur. Exẽplũ, Nõ & dies eſt, & nox ẽ, eſt aũt dies, nox igitur non eſt, uel, eſt autem nox, non eſt igitur dies. Nam qui alterám. Tollit vt alterã ponat, non recte concludit, ut ſi dicas, Non & Socrates deambulat, & ſedet, nõ deambulat aũt, igitur ſedet, uel nõ ſedet ãt, ignur deambulat. Pōt. n. cubare. Hui⁹ generis tres ſũt modi. Aut. n utraq; pars propoſitionis affirmat, ut in propoſito exẽplo cernis: aut utraq; negat, ut ſi dicas, Nõ & Socrates nõ dormit, & non uigilat, nõ dormit autem, ergo uigilat, uel, non uigilat autẽ, ergo dormit: aut altera pars affirmat, altera negat, ut ſi dicas. Non & Socrates deambulat, & non mouetur, deambulat autem, ergo mouetur, uel non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit ſi prior

Copulatiuorum negatiuorum una eſt figura.

Vna ſublata parte nõ ſtatim ponitur altera.

Tres modi copulat neg at.

pars propoſitionis neget,poſterior affirmet, ut ſi dice res,Non & Socrates non mouetur, & deambulat, nõ mouetur autem,ergo non deambulat,uel deambulat autem,ergo mouetur. In his omnibus, ut dixi ſublata vna parte ſtatim ponitur altera.

Diſiunctiuorum ſyl log.duplex figur. apud ueteres: eiuſque tres modi.

In diſiunctiuis denique affirmatiuis, hoc eſt,in quibus diſiunctiua particula non negatur (reliquum enim genus, ut minus uſurpatum omittimus) duplex eſt figura, ſi modò diſiunctio ſit ex repugnantibus, quo pacto ueteres de diſiunctione loquuti ſunt. Prior ponit alteram partem,ut alteram tollat. Poſterior tollit alteram,ut alteram ponat. Modi ſingularũ tres ſunt.Aut enim utraq; pars ꝓpoſitionis affirmat, ut ſi dicas,Aut dies eſt,aut nox eſt,eſt autem dies,ergo non eſt nox, uel,eſt autem nox, ergo non eſt dies: aut utraque negat,ut ſi dicas,Aut dies nõ eſt,aut nox non eſt,non eſt autem dies, ergo nox eſt, uel,non eſt autem nox, ergo dies: aut altera pars affirmat, altera negat: ut Aut dies eſt, aut ſol non lucet, dies autem eſt,ergo ſol lucet & cæt.Atque hęc exempla ad priorem figuram pertinent. Poſterioris hæc ſunt. Aut dies eſt,aut nox eſt,non eſt autem dies, ergo nox eſt, uel non eſt autem nox,ergo dies.Aut dies nõ eſt,aut nox non eſt,eſt autem dies, ergo non eſt nox, uel eſt autem nox,ergo non eſt dies:& ſic in cæteris. Cũ autem diſiunctio non eſt ex repugnantibus, ut, Aut Miloni inſidias fecit Clodius,aut Clodio Milo, ſola poſterior figura apta eſt. Nam ſi diſiunctio ex duabus partibus(de hac enim loquimur)eſt uera,altera autẽ pars eſt falſa,dubium non eſt,quin altera ſit uera: alio qui tota propoſitio eſſet falſa. Non tamen ſi altera pars ueræ diſiunctionis uera eſt, ſtatim altera falſa erit, cũ utraq; uera eſſe poſſit, ut ex ijs quæ ſupra diximus,perſpicuum eſt. Hæc de ſyllogiſmis hypotheticis ſatis eſſe uidentur. Reliqua enim ferè, quæ in hac re dici poſſunt,ſpinoſa admodum ſunt, & parum frugifera:quorũ apud Boethium latiſsimus patet campus.Reliquum eſt igitur, ut quoniam de ſyllogiſmo

Modi, prima figura.

Modi ſecũdæ figuræ.

Li.3.c.17.

giſmo jam diximus, cætera tria argumentationum genera perſequamur.

De Enthymemate. *Cap. XXXIII.*

ENthymema dicitur apud Ariſtotelem ſyllogiſmus imperfectus, non ea quidem ſignificatione qua omnes qui non ſunt per ſe noti ac euidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis ſyllogiſmis ſuperius loquuti ſumus) ſed alterius ſumptionis prætermiſſione. Exempla. 2.pri.27. Hoc li. 6. cap. 21.

Virtus eſt qua nemo malè vti poteſt.
Igitur uirtus eſt ſimpliciter bona.
Item.
Id quo nemo malè uti poteſt, eſt ſimpliciter bonum.
Igitur uirtus eſt ſimpliciter bona.

In priori deeſt propoſitio, in poſteriori aſſumptio. Vnde Boethius explicans quo pacto enthymema dicatur imperfectus ſyllogiſmus, Enthymema, inquit, eſt oratio, in qua non omnibus antea propoſitionib. conſtitutis, infertur feſtinata concluſio. Quòd uerò Ariſtoteles adiungit, enthymema eſſe ex uerisſimilib. aut ſignis, ita accipiendum eſt, quaſi frequentius ita accidat. Quia enim ſæpius oratores, quàm Dialectici & philoſophi enthymematis utuntur, efficitur, ut ferè enthymemata ex uerisſimilibus, aut ſignis, quæ oratoribus ſunt familia, concludantur. Quia uerò omnis ſententia, teſte Cicerone, enthymema uocatur, dicam quo pacto id intelligendum ſit. Ariſtoteles ſecundo ad Theodecten libro ait, ſententiam eſſe enunciationem de re aliqua uniuerſali, quæ amplectẽda ſit, aut uitanda: atque hanc eſſe partem enthimematis, nunc quidem integrantem, ueluti ſi dicas, Non eſt hominibus fouenda ira immortalis: nunc uerò ſubiectam, q̃ uerè eſt enthimema, ut ſi dicas, Non eſt mortalibus fauenda ira immortalis. Quod.n. dicitur Mortalib. obiter inculcat antecedens. Itaq; ſententiæ, in quibus ratio 2. de diffe. Top. Loco citato. De ſent. in top. Cap. 21.

tio obiter inſeritur, ſunt enthymemata: cętera, uel cō-
Ci. cluſiones, uel antecedentia tantum enthymematum
dicendę ſunt. Sed ut Homerus propter excellentiam
commune poetarum nomen effecit apud Gręcos
ſuum, ſic, cum omnis ſentētia (in qua ratio inſeritur)
enthymema dicatur, quia uidetur ea quę ex repugnā-
tibus conficitur, acutiſſima, ſola hęc propriè nomen
commune poſſidet, ut, Quem quis non accuſat, dam-
li.5. c. 1. li. nat? Verùm ſit ratio uocabuli habeatur, nō modo om-
in Top. nis ſententia, ſed etiam quæcunque mētis conceptio
Ratio duplex. enthimema appellari poteſt. Dicitur enim enthime-
ma, Quintiliano interprete, commentum, & commē-
Cur hoc argamentationis genus dictum ſit enthym. tatio: Boetio uerò, animi conceptio.

Quo nomine uidetur hoc argumentationis genus
appellatum, ut ab exemplo, quod eſt alterum genus
popularis argumentationis, diſtingueretur. Exemplū
enim ex re ſingulari ſenſui ſubiecta contendit aliq̃d
pri. ratio. efficere: enthimema uerò ex ratione communi, quā
In proble. animus apud ſe excogitat. Id quod Ariſtoteles docet
ſect.18.q.3 Per exempla, inquit, & fabulas, facilius diſcitur. Sūt
etenim quę explorata habeantur, & particularia ſint.
enthimemata verò demonſtrationes ſunt ex uniuer-
ſalibus, quæ minus quàm particularia nouimus, &
cętera. Quo minus mihi fit ueriſimile propterea hāc
Alia ratio minus ueriſimilis. argumentationis formulam enthymema fuiſſe nomi
natam, quod ἐνθυμῷ, hoc eſt, in animo, maneat illa
ſumptio, quę prętermittitur, ut quidam uolunt.

De inductione. *Cap.* XXXIIII.

Inductio quid INductio eſt à ſingularib. ad uniuerſalia progreſſio:
1.top.10. vt, Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur
igitur omne viuens nutritur: item, nec Crœſo aurum,
nec uires Achilli nec Demoſtheni eloquentia, nec A-
lexandro gloria, fęlicitatem afferre potuerunt, & ſic
res habet in cęteris rebus caducis, nemo igitur eſt, q̃
Inductio multiplex. in rebus cum tpe labentib. fęlix eſſe vnquā poſſit. Fit
itaque inductio tum affirmando, tum negando. Fit

etiam non modò cum ex ſingularibus ad vniuerſalia progredimur, ſed etiā cum ex quocunq; genere partium totum cōcludimus, vt exemplis facilè pſpicies. Verùm quæ à ſingularibus ad vniuerſalia progreditur, pręcipua eſt inductio, modo nomine ſingulariū nō tantum intelligas ea quę uerè ſingularia ſunt, ſed etiam quę minus uniuerſalia. Hoc inductionis genus ea de cauſa Socrati, ut primo auctori tribuit Ariſto. quia Socrates primus quęſiuit, ac dèfiniuit uniuerſalia, quę quidem ex ſingularibus inductione colligebat, Quam autem uim habeat inductio, alio loco dicemus: certè populari ſenſui eſt valde accōmodata. *Quæ ſit pręſtantior inductio.* 13. Met. 4. 1. meta. 6. 1. pri. 1. 1. top. 10.

In ea tamen diligenter curandum eſt, ne qua pars prętermittatur. Aut igitur omnes numerandę ſunt: aut ſi tam multę exiſtant, vt vel numerari omnino, vel facile, ac ſine faſtidio non poſſint, paucis quibuſdam recenſitis addenda ſunt hęc uerba. Et ita in reliquis, aut ſimilia. Si vero huiuſmodi uerba addideris, antecedenſq; & conſequens eiſdem pręcisè terminis conſtiterint, tum demum inductio erit conſequentia formalis: ut ſi dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis, urit, & ita reliqui ignes, igitur omnis ignis vrit. Hoc.n. pacto antecedens, & conſequens erunt duę enunciationes ęquipollentes, ut patet ex ſupradictis, à quarum altera ad alterum eſt formalis conſequentia, ut etiam ex dictis perſpicuum eſt. Sed, ut verum fatear, huiuſmodi inductiones non ſunt argumentationes, ut ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus, quia propter ſimilitudinem quam habent cum iis inductionibus, quę argumentationes ſunt, & definiri ſimul, & argumentationes uocari conſueuerunt. *Præceptum diuidendi.* *Quæ inductiones ſint conſequentiæ formales.* Hoc li. ca. 3. lib. 3. ca. 7. Cap. 1. & 6.

De exemplo. *Cap.* XXXV.

Exemplū eſt oratio, ī qua ſingulare aliqd ex vno, aut perpaucis ſimilib. cōfirmari cōtenditur. Hoc uero duplex eſt. Alterum rei geſtę auctoritate, alterū *exemplum quid.*

ficta, & vt geſtæ commemoratione nititur. Poſteriores rurſus duo ſunt genera. Alterum dicitur Parabola, id eſt collatio, alterum Apologus. Exempla primi generis. Darius capta Aegypto ſtatim in Græciã traiecit, ergo rex perſarum niſi arceatur Aegypto i. Græciam traijciet, Florentini ciuili diſſidio Reipublicæ adminiſtrationem amiſerunt, itemq; Senenſes, ac Piſani, ergo & Venetorum Reſpublica collabetur, ſi ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum ſecundi generis. Non ſibi conſulerent vectores, qui gubernatores ſorte deligerent, ergo non ſibi conſulet Reſpublica quæ ſorte creauerit magiſtratus.

Theod. 20 Exemplum rei geſtæ. Parabole ſeu collatio.

Apologus ſeu fabula.

Tertij generis exemplum. Equus olim paſcua ſolus obtinebit, inuaſit eam poſſeſſionem ceruus, vt paſceret, depopulareturq;. Incenſus dolore equus, cogitabat incommodum ſuum vlciſci, Adit hominem, vt conſulat, eum implorat, vt ſecum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicandæ. At homo, inueni inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi; ego haſta deſumpta dorſum inſcendam, ita incurremus, & conficiemus improbiſſimum animal. Approbauit conſilium equus, infrenatus eſt, equitem recepit in ſedem. Ita loco ſupplicij de ceruo ſumendi ad actus eſt ipſe in ſeruitutem. Ergo Imerei vereor ne dum conamini veſtras iniurias vlciſci idem vobis eueniat. Ac frænum quidem iam inieciſtis vobis creato imperatore Phalaride. Quod ſi cuſtodes etiam ſalutis adhibendos ei cenſetis, ac dorſo recipitis, non video cur hoc non ſit ſeruire Phalaridi.

Ac primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex ſingularibus conficitur, itemq; tertium quia ex ijs ſtruitur, quæ finguntur præteriiſſe, at ſecundum genus ſæpe ex rebus vniuerſalibus vniuerſalia concludit. Itaque exempla primi generis proprie dicuntur exempla, reliqua improprie.

Com-

Comparantur inter ſe quatuor argumentationum genera. Cap. XXXV.

CVm igitur argumentationum quatuor ſint genera, ſyllogiſmus, enthymema, inductio, & exemplū, prima quidem duo ex toto cōfirmant partes, vt, quod omnis iuſtitia ſit amplectenda, ex eo, quod omnis virtus eſt amplectenda. Tertium vero (hoc eſt, inductio) è contrario ex partibus confirmat totum, ut, quod omnis iuſtitia ſit amplectēda, eo quod omnis virtus quā æquabiliter res diſtribuuntur, omniſque ea, qua ſine iniuria cuiuſquam fiunt rerum cōmutationes, amplectendæ ſunt. Quartum denique, quod eſt exemplum, ex parte confirmat partem a, ut quod Catilina à Cicerone interfici debeat, cum Gracchus à Scipione interfectus ſit. Atque prima duo genera plus uirium habent, ſuntq; apud eos, qui res diligentius, perſequuntur, maioris ponderis: duo poſteriora communi hominum ſenſui magis accommodantur b. Præterea ut enthymema eſt imperfectus ſyllogiſmus c, ſic exemplum eſt inductio imperfecta d. Denique ut ſyllogiſmus, & inductio frequentius uſurpantur à dialecticis, ſic enthimema & exemplum ab oratoribus. Vnde fit ut enthimemata oratorij ſillogiſmi, exempla oratoriæ inductiones ab Ariſtotele e dicantur. Nam etſi Ariſtoteles nomine enthymematum, quibus oratores utuntur, nō ſolum imperfectos, & multos Sillogiſmos, ſed etiam perfectos, ſiue integros intelligit, ut ex multis locis f patet: tamen præcipue intelligit imperfectos, ſiue non integros; quia familiare ſit oratoribus, ut eas ſumptiones, quę perſpicuæ ſunt, prętermittant, ut ipſe idem adiungit. g Vnde factum uidentur ut enthimema oratorium definitum ſit apud illum h. Sillogiſmus imperfectus ex ueriſimilibus, aut ſignis. Quanquam uero tria poſteriora genera ex primo, hoc eſt, ex Sillogiſmo uires accipiant, i ad ipſumque ut ad caput, omnis probationis redigantur, nos tamē de eiuſ-

a Hæc ex Ariſ. 2. pri. 24. & 2. Rhet. ad Theod. 2. & Alex. 1. pri. 4.

b 1. toc. 10

c 2. pri. 27.

d Non tamen eodē modo, quā exēplū nō colligit cōcluſionem īductiōis, ut ēthimema colligit cōcluſionē Sillogiſmi.

e 1. Rhet. ad Teod. 2.

f ibidē, & li. 2. c. 22.

g Eiſdem locis.

a 2.prior. 7. Boetius 2. de diff. To. modi reuocatione nihil hoc loco dicemus, quando quidem nec de ſillogiſmi coniuncti ad ſimplicem reductione diximus, ne longior, quàm inſtituimus, fieret hęc tractatio. Quoniam igitur iudicandi normas, quibus argumentationum formæ præſcribuntur hactenus pro rône inſtituti noſtri latè perſequuti ſumus, reliquũ eſt, qđ ad hãc partẽ attinet, ut generalẽ inueniendorum argumentorum uiam aperiamus.

De generali uia & ratione medij, argumentive inueniendi. Cap. XXXVI.

PRimùm igitur ponenda ſunt ob oculos prædicamenta, in quibus diſſerẽdi prima elementa diſpoſita ſunt. Mox rerum, quæ ſunt in quæſtione, definitiones conſiderandæ. Tum proprietates, quæ naturas earundem indiſſolubili ſocietate comitantur, annotandæ. Denique, ut paucis multa complectar, Conſequẽtia, & antecedẽtia eiuſmodi rerum, & ea, quæ illis repugnant, ſpectanda.[a] Conſequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum ſunt conſequentia uniuersè affirmantur, ſiue neceſſariò, vt virtus de iuſtitia, ſiue probabiliter, ut diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem uocabulo intelligimus ea, de quibus uniuersè affirmantur res, quarum illa dicuntur antecedẽtia, ſiue id neceſſariò fiat, ſiue veriſimiliter: cuiuſmodi ſunt iuſtitia reſpectu virtutis, & parentes reſpectu diligentium natos. Repugnantia denique dicimus hoc loco, quę de reb. quarum reſpectu dicuntur repugnãtia, affirmari, aut nullo modo, aut raro poſſunt: ut malum de iuſtitia, & odiſſe natos, de parentibus. His poſitis, cùm quatuor ſint genera qõnum, quę proponi poſſunt, uniuersè affirmantes, in parte affirmãtes, uniuersè negantes, & in partes negãtes, quatuor documẽtis cõplecti poſſumus generalẽ[b] inueniẽdi medij, argumenti ve rõnẽ.

a Hæc penè Ariſt. 1 prio. 28. Conſequẽtia. Conſequẽtia. Antecedẽtia. Repugnãtia.

Primũ documentũ. Vt qõ uniuerſalis affirmatiua confirmetur, quærendum eſt aliquid, quod idem ſit antecedentes prædicati, & cõſequens ſubiecti Exempli

b Hæc ex Ariſt. 1. prio. 29. vniuerſalis.

cauſa ſi propoſita ſit quæſtio, Omnis ne iuſtitia ſit laudãda.an non, cuius partē affirmatiuã velis probare, accipe uirtute, de qua vniuerſæ affirmatur laudãdũ, queq; uniuerſæ affirmaē de iuſtitia,& cõfirmabis inſtitutũ in Barbara, hoc modo ōis uirtus è laudãda, oīs iuſtitia eſt uirtus, igiē omnis iuſtitia eſt laudãda.

affirmatiua, quo argumēto cõfirmari debeat.

Secũdũ, Vt quæſtio particularis affirmatiua cõfirmetur, quærendũ eſt mediũ, quod idē ſit antecedens prędicati & ſubiecti, aut cõſequēs predicati & antecedēs ſubiecti. Hac arte probabis, quãdã ſubſtantiã eſſe uiuētē, uel ſumpto animali pro argumēto ut propoſitum concludãs in tertia figura, uelut i hoc modo, Omne animal eſt uiuens, omni animal eſt ſubſtantia ergo quædam ſubſtantia eſt uiuens, uel ſumpto corpore pro medio, ut concludas indirectè in prima figura hoc modo, Omne corpus eſt ſubſtantia, omne uiuens eſt corpus. igitur quædam ſubſtãtia eſt uiuēs.

Particula affirmatiua quo.

Tertium. Vt quæſtio uniuerſalis negatiua confirmetur, quærendum eſt medium, quod idem ſit cõſequens ſubiecti, & repugnãs prędicati, aut cõtra, cõſequens prædicati, & repugnãs ſubiecti. hoc documento probabis nullũ hominē eſſe lapidē, uel ſũpto animali pro argumēto, ut cõcludas in Celarent, aut Ceſare hoc modo, Nullũ animal eſt lapis, omnis homo eſt animal, igitur nullus homo eſt lapis, Nullus lapis eſt animal, omnis homo eſt animal, igitur nullus homo eſt lapis; uel ſumpto ſenſus experte pro medio, ut concludas in Celantes, aut Cameſtres hoc modo, Nullum ſenſus expers eſt homo, omnis lapis eſt ſenſus expers, igitur nullus homo eſt lapis, Omnis lapis eſt ſenſus expers, nullus homo eſt ſenſus expers, igitur nullus non eſt lapis.

Vniuerſalis negatiua quo argumento conf.

Quartũ. Vt quæſtio particularis negatiua confirmetur, quærēdũ eſt mediũ, qđ idē ſit antecedēs ſubiecti, & repugnans prædicari. Hoc pacto probabis quãdã ſubſtãtiã, nõ eſſe uiuētē, ſumpto lapide pro argumēto cõcludendoq; in prima figura hoc modo, nullus lapis eſt uiuens, quędã ſubſtãtia eſt lapis, igitur quæ-

Particularis negatiua quo argumēta cõfirm.

quædam ſubſtantia non eſt uiuens; in ſecunda hoc modo nullum viuens eſt lapis, quædam ſubſtantia eſt lapis, igitur quædam ſubſtantia non eſt viuens: in tertia hoc modo, Nullus lapis eſt viuens, omnis lapis eſt ſubſtantia, igitur quędam ſubſtantia non eſt viuens. Hęc de generali argumentorum inueniendorum ratione videntur ſatis.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER VII.

Diuiſio ſyllogiſmi ſimplicis in quatuor genera. Cap. I.

SED miſſis iam hoc loco tribus poſterioribus argumentationum formis, itẽque ſyllogiſmo hypothetico, de Demonſtratiuo, Dialectico, Pſeudographo, & Sophiſtico (in quos ſyllogiſmus ſimplex ab Ariſtotile diuiditur) deinceps differamus. Naſcuntur hæc quatuor genera ex quadruplici materia ſyllogiſmi de qua ſuperiori libro mentionem fecimus. Aut enim ſumptiones ſunt neceſſariæ, ut omne totum eſt majus ſua parte: Omnis homo eſt rationis particeps; aut probabiles, vt Male parta male dilabuntur, Obſequium amicos, Veritas odium parit; aut videntur neceſſariæ, ſed non ſunt, vt, Ex nihilo, nihil producitur, Quorum circunſcriptiones ſunt æquales, ipſa ſunt æqualia; aut videntur probabiles, nec ſunt, vt, Quicquid non amiſiſti habes, Non eſt relinquendũ præſens bonum pro futuro. Ex primis itaque fit ſyllogiſmus demonſtratiuus, ſiue Demonſtratio; ex ſecundis, Syllogiſmus Dialecticus, ex tertijs pſeudographus, qui veram mentitur Demonſtrationem, ex quartis

Top. I.

Cap. 9.

Quadruplex materia ſillog. ſimplicis.

quartis Sophiſticus, qui Dialecticum Sillogiſmum fallaciter imitatur.

Ac demonſtrationis finis eſt efficere ſcientiam Sillogiſmi Dialectici gignere opinionem; pſeudographi, errorem, hoc eſt, falſam in modum ſcientiæ extimationem; ſophiſtici, deceptionem. Vnde fit, vt priora duo genera explicanda ſint, vt illis utamur, poſteriora, ut ea cum ipſi uiare, tum ab alijs propoſita refellere poſſumus.

Finis Demonſtratio. ſyllog. Dialect. Pſeud. & Sophiſt.

De demonſtratione. Cap. II.

DEmonſtratio igitur duplex eſt, altera, qua oſtenditur ita eſſe duntaxat ut concluſio enunciat, quæ propterea dicitur demonſtratio quod ſit uulgo demonſtratio. Quia: altera qua oſtenditur propter quid ita ſit, quæ uocatur, propter quid. Demonſtratio quod ſit, aſſumit pro argumēto effectum, aut cauſam remotam Effectum quidem, ut ſi demonſtres lunam deficere, eo quod cum plena ſit, nullumque inter nos & ipſam ſit obſtaculum, nullam facit umbrā per cauſam uero remotam, ut ſi demonſtres lunam deficere, quia ſol opponitur illi per Diametrū mundi. Demōſtratio propter quid aſſumit pro medio cauſam proximam, ut ſi illud ipſum (lunam inquam deficere) oſtendas quia terra interpoſita eſt inter ipſam, & ſolem: & hominem eſſe diſciplinæ capacem, quia eſt rationis particeps.

Duplex demōſtratio.

Demonſt. quod ſit ſiue quia. 2.poſt.9.

Demonſt. propter quid.

Hoc genus demonſtrationis, quod ab Ariſtotile, tum φιλοσόφημα (quaſi dicas, Philoſophorum propria ratio) tum etiam demonſtratio ſimpliciter ac abſolutè dicitur, hoc modo, eodem auctore definitur. Demonſtratio eſt Sillogiſmus efficiens ſcientiam, Scire autem ſimpliciter (ut paucis, quę ille pluribus dicit complectar) eſt effectum neceſſarium per cauſam proximam cognoſcere, ut in exemplis nūc adductis licet intueri. Ita diſtinguitur Demonſtratio propter quid non ſolum à Sillogiſmo

8.top.4. *Prior definitio demonſtrat. propter quid.* 1.poſt.2.

mo Sophiſtico, qui efficit deceptionem, à Pſeudographo qui gignit errorem, à Dialectico qui opinionem, ſed etiam à Demonſtratione quod ſit, quæ id modò efficit, ut aliquid cognoſcamus per effectũ, aut cauſam remotam, vt dictum eſt. Definitur etiam hoc modo. Demonſtratio eſt ratiocinatio quæ conſtat ex omnino veris neceſſariisuè, ex primis, ſeu immediatis, ex prioribus ac notioribus natura, & continentibus cauſam concluſionis. Ex neceſſariis quidem quia etſi id quod neceſſarium eſt, ex non neceſſariis colligi poteſt, percipi tamen, ac cognoſci, niſi ex neceſſariis, non poteſt. Ex immediatis autem, hoc eſt, indemonſtrabilibus, quia ſi ſumptio aliqua fuerit demonſtrabilis necdum tamen demonſtrata, non erit vtiq; conceſſa, ſaltem firmiſſimo aſſenſu, & planè euidenti, qualem requirunt ſumptiones demonſtrationis. Si tñ ſumptiones fuerint demonſtrabiles, ſed iam ſimpliciter demonſtratæ, erunt haud dubiè aptæ, ad demonſtrationẽ propter quid. Quod Ariſt. explicans ait, Demonſtrationem eſſe cum ex veris ac primis ſillogiſmus conficitur, aut ex iis, quæ per prima, & uera ſuæ cognitionis principium acceperũt. Ex prioribus verò, & notioribus natura, quia ex cauſis. Cauſę ſiquidem priores ſunt ac notiores natura, quam effecta, quanquam noſtra cognitione, quæ ab externis rerũ accidentibus ad intimas rerum naturas proficitur, priora & notiora ſint effecta, quam cauſæ. Denique ex cõtinentibus cauſam concluſionis, quia ſcire ſimpliciter, ut dictum eſt, eſt per cauſam cognoſcere.

Poſterior definitio ex eod. loco.

1. poſt. 6.

1. poſt. 2.

1. Top. 1.

1. poſt. 2.

De principijs & concluſione demonſtrationis. Cap. 3.

EX dictis patet, ſũptiones demõſtrationis, quæ prĩcipia demõſtrationis dicuntur, aut indemonſtrabiles eẽ debere, aut iã demõſtratas: indemõſtrabiles aũt, per ſe notas eſſe oportere, alioqui eſſent ignotæ, propoſitiones p̃ ſe notæ dicunẽ ab Ariſt. pronunciata neceſſaria adeo p̃ſpicuę veritatis, ut ſi terminorũ modo ſignificationẽ teneas, ſtatĩ illis aſſentiaris, & alibi

Propoſitiones per ſe nota.

1. top. 3.

Quę

Quæ non per alia ſed per ſe ipſa fidē habent. Harum quædā dicuntur principia cōmunia, uel omnib. ſcientiis, ut Impoſſibile eſt quicquā ſimul eſſe, & nō eſſe: uel quibuſdā, ut Si ab ęqualib. æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: quędā propria uni ſciētię, ut natura eſt principiū motus, & quietis, Pūctus eſt cui⁹ pars non eſt, habetq; ſitū in magnitudine. Atque illa dicuntur ἀξιώματα ſeu dignitates; hæc poſitiones.

principia communia
1. poſt. 8.
principia propria.
Dignitates
poſitiones.

Cōcluſio aūt demōſtrationis propter quid, etſi debet eſſe neceſſaria, & per ſe quemadmodum & ſumptiones, nō debet tñ eſſe per ſe nota. Hoc.n. pacto eēt indemonſtrabilis, cum tñ demōſtrabilis eſſe debeat.

Concluſio demonſtrationis.
1. poſt. 6. & 7.

Duobus autem modis dicitur enunciatio aliqua ꝑ ſe, uel quia prædicatū eſt ratio definitioue eſſentialis ſubiecti, aūt ad eam pertinet, ut Homo eſt animal rationale. Homo eſt ſubſtantia corporea: uel quia ſubiectum pertinet ad rationem prædicati, ut, Homo eſt diſciplinæ capax, Animal rationale eſt diſciplinæ capax. Hæc de Demonſtratione, & principiis, ac concluſione demonſtrationis ſint ſatis: tunc de quæſtione demonſtranda, deque inuentione medii, argumentiuè ad eam oſtendendam breuiter dicamus.

Enunciatio per ſe duobus modis.
1. poſt. 4.

De quæſtione demonſtranda, & partibus eius. Cap. IIII.

QVæſtiones, quæ demonſtrari poſſunt tres ſunt. Prima eſt, An res ſit, ut, Sit ne cælum nonum. Altera, Qualis ſit, ut An cælum octauum ſit rutundum. Tertia, propter quid talis ſit, ut Propter quid cæli omnes ſint rotundi. Nam quæſtio, Quid res ſit, quam Ariſtoteles ſecundam facit, ſola definitione propriè tractatur: Prima, & ſecunda poſſunt demonſtrari demonſtratione quòd ſit, ut cęlum nonum eſſe, ex motu quem in octauo efficere conſpicitur, & octauum eſſe rotundum ex eo quod omnia aſtra quæ fixa appellantur, uidentur æqualis magnitudinis in quocunque meridiano.

Quot ſint quæſtiones quę demonſtrari poſſunt.
Ex 2. poſt. 4.
Quæſtio. Quid res ſit cur hic omittatur.
Quō demonſtrationis.

genere qua que oſtendi poſſit. no. Tertia uerò non poteſt demonſtrari, niſi demonſtratione propter quid, Vt, omnes cælos eſſe rotundos, quò poſsint hoc pacto in orbē moueri, motibuſque inter ſe diſcrepātibus & quibuſdā penè contrarijs.

Partes dua cuiuſque quaſtionis. 1. poſt. 1. & 8. *Subiectum.* Omnis autem quæſtio duas habet partes integrantes. Altera eſt ſubiectum, quod & datum, & conceſſum iccirco appellatur, quia antequam fiat demonſtratio prænoſſe debemus quòd ſit (Vt ait Ariſtotel.) hoc eſt, quòd non ſit apertè res impoſſibilis. De rebus enim, quas planè compertum habemus nō poſſe cohærere in rerum natura, nemo aggreditur demonſtrationem. Altera eſt prædicatum, quod potiſſimum eſt proprietas aliqua ſubiecti, qua de cauſa tū paſſio, *Paſſio.* tùm affectio uocatur: Dicitur etiam quæſitum, quòd quæramus, ob quam cauſam ſubiecto conueniat, aut non omnino conueniat. Proinde non eſt neceſſe, ut prænoſcamus paſſionem, ſeu affectionem eſſe, ſed tā *Locis cita.* tum quod uocabulum ſignificet: id, quod commune eſt omnibus ſimplicibus partibus demonſtrationis.

De inuentione medij, argumentiue demonſtratiui. Cap. V.

De inuentione medij demōſtratiui. QVia igitur nulla quæſtio demonſtrari poteſt, niſi prius quæratur mediū argumentūue ad demonſtrationem conficiendā, argumenta uero, niſi certis notatis locis, inueniri facilè non poſſunt, dicendum eſt nunc, quid ſit argumentum demonſtratiuū, quotque ſint loci, unde huiuſmodi argumēta erui queant.

Argumentum demonſtratiuum. Argumentum itaque demonſtratiuum eſt neceſſariū inuentum ad faciendam fidem, hoc eſt, mediū quod cum prædicato & ſubiecto quæſtionis neceſſariam habet connexionem, eiuſq; quod confirmandum proponitur, perfectam efficit perſuaſionem.

Primus locus. Loci uero quos demonſtrator perſcrutari debet vt huiuſmodi argumenta inueniat, tres ſunt. Primus eſt effectorum, qui quidem publicus penè eſt, prioriuſque eorum argumentorum, ex quibus demonſtratio

ſtratio quod ſit conficitur. Alter locus eſt cauſarum, paucioribus quidem peruius, ſed ex quo ad utrunq; genus demonſtrationis argumenta depromi poſſint. Nam ex cauſis remotis fit demonſtratio quod ſit, ex proximis, propter quid, ut dictum eſt. Sumet autem unuſquiſq; artifex ex hoc loco eas cauſas quas in rebus quas tractat, reperiri animaduerterit. Proinde Phyſicus accipiet quęuis cauſarum genera, quoniam in rebus naturalibus de quibus differit, omnes cauſæ cernuntur. Metaphyſicus omittet cauſam materialem, quia res ſupernaturales, quas cōtēplatur, materiæ ſunt expertes. Moralis philoſophus potiſsimum utetur fine, quia bonitas, & peruerſitas actionum humanarum, de quibus ipſe agit, ex fine quem ſibi quiſque proponit præcipuè naſcuntur. Sic cęteri artifices pro ratione rerum quas pertractant, cauſas deligere curabunt. Tertius locus, quo maxime utuntur mathematici, eſt locus definitionis. Ex quo utrique etiam generi demonſtrationis argumenta ſuppeditantur: Nam cum paſsiones quæ eidem ſubiecto conueniũt, ordine quodam ab eius eſſentia profluant, ut grauiter & doctè oſtendunt Metaphiſici, ut à natura intellectiua primum intellectus, deinde uoluntas, & à natura ſenſitiua, proxime ſenſus deinceps appetitus, efficitur, ut principia eſſentiæ ſubiecti quę definitione ſubiecti continentur, ſint cauſæ proximæ primę paſſionis, & hęc ſecundę, & ſecunda tertiæ, ſicq; ut per definitionem ſubiecti oſtendatur prima paſsio demõſtratione propter quid, ſecunda uero demõſtratione quod ſit, pariq; ratione ut ſecunda demonſtretur prima demonſtratione, propter quid, tertia uero demonſtratione quod ſit, & cęterę eodem ordine.

Sed quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulo inferius agendum eſt, inde poterit quiſque accipere, quæ hic fortaſſe deſiderabit. Quanquam ea quæ ad demõſtrationem pertinent, maioris momẽti ſunt, quam ut nouitij ex hoc libello pleniorem intelligentiam debeãt requirere.

Secundus.

Vſus huius loci uarius.

Finis eſt principiũ in actibus.

Tertius.

paſſiones ordine profluunt ab eſſentia ſubiecti.

Hi loci continẽtur inter Dialect.

De ſyllogiſmo dialectico. Capút, VI.

Dialecti-cus ſyllog. quid.

9.top.1.

Probabilia quę.

Ibidẽ, & 8.cap.

Dialecticus ſyllogiſmus eſt, qui ex probabilibus concluditur. Sunt autem probabilia, quæ uidentur omnibus, aut plurimis, aut ſapiẽtibus: atque his, uel omnibus, uel plurimis, uel ſpectatiſſimis, modo non ſint Paradoxa, id eſt, præter omniũ opinionem. Omnibus, ut, Parentes diligere natos ſuos; Obſequium amicos conciliare. Plurimis, ut, Opes magno ſtudio eſſe conquirendas: Par pari referendum: Omnibus ſapientibus, ut, Præſtãtiora bona eſſe, quę in animo ſunt quam quæ in corpore, aut rebus externis: Melius eſſe ratione duci, quàm fortuna: Plurimis autem, ut, Animos hominum eſſe immortales: Fœlicitatem nõ eſſe in uoluptate poſitã: Spectatiſſimis vt, Mũdum cæpiſſe quod dicit Plato, & omnia continenter tuere ac labi, ut ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur ijs, qui ſapientiſſimi ſint contra omnium opinionem, non numerantur in probabilibus, quale eſt illud Parmenidis, & Meliſſi, omnia eſſe vnum, & illud Zenonis, nil moueri poſſe.

Hæc Philoſophis erãt probabilia à nobis tamen fide tenentur orthodoxa.

Probabilia porro, aut ſunt per ſe probabilia, aut p alia. Per ſe probabilia dicuntur, quæ non egẽt confirmatione, ſed ſimul atque proponuntur, approbari ſolent, ut, Meliùs regi Rempublicam à uiris probis quàm ab improbis. Per alia approbantur, ut, Melius gubernari Rempublicam uno principe, quã iudicio multitudinis Cum ergo audis, Dialecticum ſyllogiſmum eſſe eum, qui ex probabilibus concluditur, intellige uerba, Ex probabilibus in numero etiam ſingulari, quaſi dictum ſit, Ex utraque ſumptione probabili, aut ex altera ſaltem. Poteſt enim altera eſſe neceſſaria, & altera probabilis, ut ſi dicas, Qui uitia reprehendunt, odium ſibi conflant, qui autem furta, & homicidia inſectantur, uitia reprehendunt, igitur qui furta & homicidia inſectantur odium ſibi conflant, Hic maior propoſitio eſt probabilis, ſed minor neceſſaria. Quinetiam hoc ſyllogiſmorum genere utraque ſumptio poteſt eſſe neceſſaria, ſi altera

cera ſaltem non ſumatur vt neceſſaria, ſed vt probabi lis duntaxat.

Animaduertendum eſt autem, Dialecticum ſyllogiſmum Epicherema etiam, quaſi dicas agreſſionẽ, vocari ab Ariſtotele, eo quòd ad diſputationem cum altero ineundam eſt maximè promptus, & idoneus. 8. Top. 4. Preſſius tamen hoc nomen à quibuſdam vſurpatur, pro breui ſcilicet, & vehemẽti ratione probabili, vna præſertim propoſitione comprehenſa, vt ſi dicas, Nũ mater filium occidiſſet.

De propoſitione, ac quæſtione dialectica. Cap. VI.

PRopoſitio igitur dialectica eſt interrogatio probabilis, hoc eſt, quæ apertè interrogat id quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. Vt, Nonne diligunt parentes natos ſuos? &c. *Propoſitio dialectica quid.* Dicitur interrogatio, quia 1. top. 8. cùm non ſit neceſſaria aut certè non videatur, cogitur is qui diſputationem cum altero tranſigit, petere ab eo, an verã propoſitionem exiſtimet, ne, ſi ex non conceſſis argumentetur, fruſtra omnẽ ratiocinãdi laborem ſuſcipiat. Dicitur autem apertè interrogare id quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. quia vnam duntaxat interrogationis notam exprimit eamq́; ſolam contradictionis partem expreſsè proponit, quæ 1. top. 3. probabilis habetur, vt patet in tradito exemplo: quã quàm tacitè alteram etiam tum rogandi notam, tum contradictionis partem continet. Verùm enimuero, 2. peri. 2. etſi propoſitio dialectica quærenti ſit interrogatio & 1. pri. 1. totius contradictionis, ratiocinãti tamen eſt ſumptio eius partis, quę probabilis videtur, vt ait Ariſt. Sic probare niteretur Epicurus, omnem voluptatem eſſe bonam: An non putas quicquid ſecundum naturam eſt eſſe bonum? Nonne omnis voluptas eſt ſecũdum naturam? Quæ ſi alius admiſiſſet tum ille ſic concluderet, Quicquid ſecundum naturam eſt, id bonum eſt, omnis autem voluptas ſecundum naturam eſt. igitur omnis voluptas bona eſt.

Quid quæſtio Dialectica. Quæſtio uero dialectica, problemaue dialecticũ, eſt theorema, de quo aut neutram in partem ſentiũt homines, aut contrà plerique ac ſapiẽtes, aut ſapientes contrà ac plerique aut utique ipſi ſecum diſcordant. *1.top.9.* Dicitur theorema, quaſi conſideratione dignũ, quia cum non ſit exploratum, ſed ambiguum, dupli ci interrogationis nota, ut utraque ex parte expendatur, efferri ſolet; hac nimirum formula, Vtrum fœlicitas poſita ſit in actione uirtutis nec ne? aut alia ſimili. *1.top.3.* Quanquam breuitatis cauſa ſæpe in huiuſmodi quæſtionibus una duntaxat interrogandi nota exprimitur, ut Sitne mundus infinitus: quod etiam in ijs quæ ut demonſtrentur, proponuntur, fere fieri cõſueuit. Quæſtio de qua neutram in partem ſentiunt homines, eſt huiuſmodi, Sint ne ſtellę pares, an non. Quæſtio de qua contendunt ſapientes cum pleriſq; eſt ueluti ſi proponatur, utrum ſol ſit multis partibus maior toto terrarum orbe, an non. Quæſtio de qua plerique inter ſe certant, huiuſmodi eſſe poteſt. Sint ne honores anteponendi opibus an contrą. Quęſtio, de qua diſsident ſapientes inter ſe, eſt uelut hęc, Sint ne cœli ex eadem materia compoſiti, ex qua elementa conſtent an ex alia.

Diuiſiones quædam communes propoſitionibus, & quæſtionibus dialecticis. Cap. VIII.

CVm autẽ omnis interrogatio categorica roget, num prędicatum aliquod alicui cõueniat ſubiecto: omne autem prædicatum ſit definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens eius ſubiecti cui cõuenit, aut ad horum aliquid reuocetur: efficitur, ut omnis propoſitio, omniſque quæſtio dialectica, aut ſit definitionis, aut proprij, aut generis, aut accidentis, aut certè ad aliquod ex his quatuor generibus redigatur. *Quatuor genera propoſitionum & quæſtionum. ex.1.top.1* Animaduertẽdum eſt tamen, has ſiue propoſitiones, ſiue quæſtiones duob⁹ modis rogare poſſe, ſit ne aliquid definitio alicuius, aut propriũ, aut genus,

aut

aut accidens. Altero, ſi apertè id quæratur expreſſo; nimirũ nomine definitionis, aut proprij generis, aut accidentis in hunc modum. Eſtnè animal rationale definitio hominis? Eſtnè proprium hominis eſſe diſciplinæ capax? Sitne animal genus hippocentauri an non? Vtrum intelligere ſit accidẽs Deo, nec ne? Altero, ſi non apertè id quæratur, ſed tamen ex ipſo quærendi modo facilè intelligatur: ut ſi dicas. Eſt ne animus idipſum quod numerus ſe ipſum mouẽs? Solus ne homo eſt memoria præditus? Nõne homo eſt quoddam animal? Vtrum is, qui cæcus eſt, poſſit aliquãdo reſpicere, nec ne. Idẽ namq; uidetur eſſe quærere. Num animus ſit idipſum quod numerus ſeipsũ mouens, & cętera, atque expreſſè rogare. Num animi definitio ſit numerus ſeipſum mouens: Num memoria pręditum eſſe ſit proprium hominis: Num animal ſit genus hominis: Num cæcum eſſe ſit accidens hominis. Quod ſi interrogationes nec priori, nec poſteriori modo rogent ſitnè aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens, ſed ſimpliciter quærant, num aliquid alicui conueniat, ut, Num apes ſint prudẽtes, Num crocodili plorare poſſint, Num zoophyta ſint animalia, Num angeli ſint animalia rationalia (quę interrogationes ob ipſam ſimplicem quęrendi formam ſimplicis inhærentiæ uocari ſolent) ſi hoc, inquã, pacto proponantur, in propoſitionibus & quæſtionibus accidentis numerandæ erunt: Non tamen qua ratione accidens à ceteris tribus prędicatorum generibus diſtinguitur, ſed qua funditur ad omnia, quę quoquo modo alicui accidũt id eſt, conueniunt: quo pacto accidentis uocabulum ſæpiſsimè accipitur. Itaque accidentis interrogatio duo genera propoſitionum & quæſtionum complectitur: alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fuſiſſimè accepti, quod genus interrogationum latiſſimè omnium patet.

Quæſtio ſimplicis inhærentiæ eſt quæſtio accidentis.

ex 1. top. 5 & 2. top. 2. & 4. top. 1. & 7. top. 3.

Ad propoſitionem quęſtionemq; generis reuocat Ariſtoteles interrogationem differentię generalis de 1. top. 3.

ſpecie

ſpecie minùs late patente, vt, Sit ne ſenſus capax differentia communis homini cum alia re: Numeretur ne homo in ſenſus capacibus; Eodem reuocanda eſt interrogatio ſpeciei de indiuiduo, vt, Sitne homo ſpecies comparatione Antichriſti: Sitne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus, an non. Eodē quoque reuocatur interrogatio analogi, de quouis membro. Sed de hac diuiſione ſatis.

Alia tria genera propoſitionum & quaſtionum dial. Ex 1. top. 12. & 9. Alia diuiſione tribuuntur propoſitiones, quęſtionesq; dialecticę in tria genera: in morales, naturales & logicas. Morales ſunt, ut, Eſtne parentibus potius parēdum, quàm legibus, ſi diſcrepent? Naturales, ut Sunt ne decem cœli, an non? Logicæ, vt Nū tres tantum, an quatuor ſint ſyllogiſmorum figuræ. Ad hæc tria genera, quę materiam attingunt, pertinent aut reuocantur omnes tū propoſitiones dialecticæ, tum quæſtiones. Sed quoniam de propoſitione, ac quæſtione dialectica iam diximus, ſequitur, ut ad inuentionem argumentorū, quæ nobis propoſitionum copiam ad omnia quęſtionum genera tractanda ſuppeditabunt, ingrediamur. Prius tamen quid ſit argumētum dialecticum, quiq; loci percurrendi ſint Dialectico, vt facile reperiat argumenta, exponamus.

De argumento dialectico & loco. Cap. IX.

Ci. in par. ARgumentum dialecticum, eſt probabile inuentum ad faciendam fidē, hoc eſt, medium, quod cum prædicato & ſubiecto quæſtionis, aut cum eorū altero probabiliter, hoc eſt uerſimiliter cōnectitur, vt eius quod confirmandū eſt, aſenſum quondā non omnino neceſſariū efficiat. Sic ego interpretor, Probabile inuentum ad faciendum fidem, accommodatè ſcilicet ad Ariſtotelis doctrinā; quicquid Cicero cuius hęc uerba ſunt, & alij nonnulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum à demonſtratiuo: cuius naturam in eo poſitam eſſe diximus, ut cum prædicato & ſubiecto quæ-

1. poſt. 16.

ſtionis

ſtionis neceſſaria connexione iungatur, ad perfectã propoſiti perſuaſionem. Sed quã id quod eſt neceſſarium, poteſt iudicio multorum eſſe probabile duntaxat, dubium non eſt, quin argumenta oĩa demonſtratiua poſſint eſſe dialectica: ſi cum altero ſaltem quæſtionis termino probabiliter tantum coniungi exiſtimentur. Ex quo fit, ut hac in parte non ſolum tradenda ſit methodus exquirendi argumenta probabilia, ſed etiam neceſſaria. Quod plane Ariſtoteles ſe feciſſe in topicis ſignificauit. Nam cùm locos oẽs dialecticos tradidiſſet, ſtatim ſubiecit eum locorum campum communẽ eſſe Dialectico, & Philoſopho, hoc eſt probabiliter ſuadenti, & cogenti demonſtratione. Et cum de inuentione medii demonſtratiui in libris de poſteriori reſolutione ſcripſit, ad eam, quàm tradiderat in topicis locis dialecticis tractationem, lectorem miſit. Patet igitur, argumentum dialecticum (quã demonſtratiuo diſtinguitur) eſſe probabile medium iudicio eius, cui proponitur, & ſi reuera ſæpe numero ſit neceſſarium, ac demonſtratiuum. Non ſolum autem ipſum medium dicitur argumentum, ſed etiã quælibet ſumptio præſertim maior, totumq; antecedens. Qua ſignificatione ſæpe Dialectici argumenti nomine utuntur.

Argumẽta demõſtratiua poſſunt eſſe dialectica.

Initio librĩ octaui.

2. Po. 14.

Locus uerò perſpicua trãſlatione definitur a Cicerone Argumenti ſedes. Vt enim earum, inquit, rerũ, quæ abſconditæ ſunt, demonſtrato, & notato loco facilis eſt inuentio: ſit cùm perueſtigare argumentum uolumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes è quibus argumenta proponuntur. Itaq; licet definire locum, Argumẽti ſedem. Vocat etiam locum Ariſtoteles, Elementum. Idem, inquit, elementum dico, & locum. Cauſa eſt, quia cum ſimplex ſit, multorum tamen eſt origo & initium argumentorum. Vnde mox locũ definiens, Elementum, inquit, ac locus eſt, in quem multa incidunt enthymemata. Et Boethius, Locus eſt id unde ad ꝓpoſitã quæſtionẽ conueniẽs trahitˀ argumentum.

Locus quid Cic. ĩ top.

2. Reth. ad Th. cap. ultimo Lege Alex. in ꝑfatione topi. ex Theophraſto. 1. de diff. top.

De duobus locorum generibus. Cap. X.

Boet. 2. de differ. top.

Locus maxima.

Cap. 3.

PORRÒ locus duplex dicitur; Maxima, & differentia maximæ. Locus maxima, eſt propoſitio per ſe nota fidem alijs ſubminiſtrans. Nomen propoſitionis per ſe notę latius hic, quam ſuperius, accipitur. Quæcunq; enim cognitis terminis ſtatim ſine ulla confirmatione approbantur, per ſe nota hoc loco dicitur, ſiue neceſſaria ſit, vt, Cui non conuenit definitio non conuenit definitum: ſiue probabilis, vt, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte verſantur, dicũt, & verum eſt. Subminiſtrare alijs fidem, eſt continere in ſe vim probationis aliarum. Exempli cauſa, propoſitio prior quam nũc in exemplum attulimus, dicitur, ſubminiſtrare fidem huic, Sapiens non eſt inuidus, quia continet totam eius probationem ex definitione prędicati deſumptam hoc modo. Inuidus eſt, qui bonis affligitur alienis, ſapiens vero bonis alienis non affligitur, ſapiens igitur inuidus non eſt. Quia enim definitio inuidi non conuenit ſapienti, iccirco nec nomen conuenire concluditur. Poſterior verò dicitur ſubminiſtrare fidem aſſentioneũe huic propoſitioni. Prædicamenta ſunt decem, quia continet totam eius probationem ex authoritate deſumptam hoc modo. Ferè omnes philoſophi dicunt, decem eſſe prædicamenta, ſunt igitur decem. Dicuntur autem huiuſmodi propoſitiones Maximæ, quia quælibet continet plurimas, vt prior illa, has omnes, Cui non conuenit definitio inuidi, nec nomen conuenit: Cui nõ conuenit definitio iuſti, nec nomẽ, &c. Poſterior verò has, Quod dicunt maxima pars Iuriſperitorum eſſe iuſtum, aut iniuſtum, id iuſtũm, aut iniuſtum eſt: Quòd ferè omnes Medici dicunt eſſe ſalubre, id ſalubre eſt, &c.

Boeth. in top. Cic.

Idem 2. de differ. top.

Maxima cur hoc nomine dicãtur Boeth.

Locus differentia maxima.

Locus differentia maximæ eſt receptaculum plurium maximarum: Vt locus definitionis, locus autoritatis. Siquidem ex loco definitionis, qui primus eſt

huius

huius generis, non ſolum eruimus illam maximam Cui non conuenit definitio non conuenit definitum, ſed etiam hanc, Cui conuenit definitio, conuenit definitum, & plures alias, ut inferius apertum erit. Et ex loco authoritatis, quē extremum numerabimus, non modo deſumitur illa, Quod maxima pars eorū qui in quauis arte uerſantur, dicunt id uerum eſt, ſed etiam hęc, In uſu loquendi ſequenda eſt uulgi cōſuetudo. Eodemq; modo ſingulis è locis, quos inter hos recenſebimus, plures maximę ducūtur, ut progredientibus perſpicuum fiet. Non dicuntur autem huiuſmodi loci differētiæ maximarum, quod ipſas maximas ſingulatim diſtinguant (quippe cum unuſquiſq; multas complexij ſuo iūgat, ut diximus) ſed quòd diuerſis maximarum claſſibus diuerſam tribuāt appellationem. Quę enim maximæ in loco definitionis habitant, dicuntur à definitione: quæ in loco authoritatis, ab authoritate: & ſic cæteræ a ſuis quaſi domibus, alijs atq; nominibus appellantur.

Capit. ſequenti.

Cur hi loci dicātur differētiæ maximarum.

Si quis aūt in hoc loco cūrioſiùs exquirat, quidnā ſit hoc ipſum receptaculum maximarum, & argumētorum, quidue hoc nomine translato ſignificetur, uerbi cauſa. Num receptaculum definitionis ſit ipſamet definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, ſeu reſpectus definitionis ad definitum, ex quo maximæ primi loci uim habent, & ſic in cæteris: id ego diligentius uelle intelligere, inutile in hac locorū tractatione exiſtimo. Hærent enim in his quaſi ſalebris adoleſcētium ingenia, nec utuntur Dialectica libertate in ea re, in qua maximè expedita eſſe debeat. Dabitur tamen aliàs accuratius hęc explicandi occaſio.

Quæſtio de natura locorū huius generis.

Nō eſſe hoc loco curioſiùs tractādam hanc quæſtionē.

Ac priores quidem locos Ariſtoteles primus inuenit, luculētiſſimeq; tradidit. Poſteriorum uerò ſic autor extitit: ut adijciendi aliquid, minuēdi, ac mutādi locum poſteris reliquerit. Quo factum eſt ut alij poſt eū Philoſophi hac ueluti aperta ianua, aptius certè, & artificioſius, ut facilè eſt, inuentis aliqd adijcere, hoc locorum genus tradiderint. Cum autem de prio

Locorū primus autor Ariſtot.

Hoc Cic. præfa. top. fatetur & reliq. oēs

2. Elenc.9 ribus loquimur, more Ariſtotelis dicere ſolemus, Locus, à definitione, Locus ab auctoritate, &c. quaſi propoſitio ab ipſa definitionis habitudine, uel à reſpectu auctoritatis uim habens. At cum de poſterioribus ſermo eſt, aptius loqueris hoc modo, Locus definitionis Locus auctoritatis, quàm ſi dicas, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, & ſic in cæteris. Nam cũ dicimus, Locus definitionis, ſignificamus reperiri in eo definitionem, & ſic in cæteris locis argumenta reliqua: quod non declarat qui ita loquitur, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, &c.

Quo pacto loquẽdum de utroque genere locorum.

De locorum numero. Cap. XI.

Ex Ariſt. 1 Rhet. ad Theod. 2.

HVIuſmodi ergo locorũ, qui priores natura, pauciores & communiores meritò habentur, duo ſunt genera. Alij continent argumenta ἄντεχνα hoc eſt, artificioſa, alij ἄτεχνα, id eſt, artis expertia. Argumenta artificioſa ſunt, quę Dialectici arte, & diligentia ex ipſa quęſtione eliciunt (Cicero inſita uocat) ut definitio eius rei, quę in quęſtione prędicatur, aut ſubijcitur: Artis uerò expertia, quę à Cicerone dicuntur aſſumpta & remota, ſunt ea, quæ non eruuntur ex ipſa quęſtione, ſed extrinſecus aſſumuntur, ut auctoritas ſacrarum literarum, aut alicuius probati Philoſophi.

Artificioſa ſiue inſita. Cic. 1 par.

Artis expertia, ſiue aſſumpta.

Loci prioris generis ſunt uiginti, poſterioris duo. Hoc enim colliges ex generibus argumẽtorum, quorum loci ſunt receptacula & ſedes. Nam argumenta artificioſa, aut ſignificant id ipſum ex quo deſumuntur: aut ea quę mõ aliquo ad id affecta ſunt, hoc eſt, quę id certa aliqua ratione reſpiciunt. Quę idipſum ſignificãt, ſunt definitiones, deſcriptiones, notationes ſeu uocabulorum interpretationes. Quę aũt ad id affecta ſunt, aut ſunt illi coniuncta, aut ab eo diſiũcta. Coniuncta uerò, aut ſunt connexa, aut circunſtantia, Connexa cum aliquo dico ea, quę ita ſunt ad id affecta, ut illud ex ipſis neceſſariò pendeat, aut ipſa ex il-

Loci omnes duo et vig.

Argumẽtorũ diuiſio.

lo:

ſo: quo pacto ſe habent coniugata inter ſe, ut iuſtus & iuſtitia, & partes cum toto, & totum cum partibus & cauſæ cum effectis, & effectæ cum cauſis, & antecedentia cum cōſequentibus, & conſequentia cum antecedentibus. Circunſtantium nomine intelligo ea quæ ita cum re coniuncta ſunt, ut non neceſſariò cū ea cohæreant: quæ quidem ſunt uel præcurrentia, uel comitantia, uel ſubſequentia. Diſiūcta uerò, aut ſunt cōſentanea, ut ſimilia, maiora, minora, paria: aut diſſentanea, ut diſſimilia, oppoſita, & alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia ſunt auctoritas diuina, & humana. Ita patet duos & uiginti eſſe huiuſmodi locos: Definitionis ſcilicet, Deſcriptionis, Notationis, Cōiugatorum, Partium. Totius, Cauſarum. Effectorum, Antecedentium, Conſequētium, Præcurrentium, Comitantium, Subſequentium, Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Diſſimilium, Oppoſitorum, Repugnantium, Auctoritatis diuinæ, & humanæ. Nullum porrò feci locum earum rerum, quę ita diſiunctæ ſunt ab aliquo, ut nec cōſentaneæ illi ſint, nec diſſentaneæ, quo pacto ſe habent paupertas ad ſuperbiam, diuitiæ ad literas, quia nulla certa ratio ne ad id affectę ſunt, ſiue ut cognatæ, aut amicæ, ſiue ut inimicæ atque aduerſæ: quo fit, ut non ſint aptæ ad aliquid probandum, ſiue concludere uelis affirmatiuè, ſiue negatiuè.

Cur nullus ſit alius deſignatus locus rerum diſiūctarū.

2. de diſſ. top.

Siqui uerò alij loci ſuccurrerint facilè ad hos reuocabuntur. Scio Boethium tum ex Themiſtio, tum ex Cicerone alium numerum & ordinem locorum feciſſe, & alios alias magis probare diuiſiones: ſed mihi perfacilis, & per expedita uiſa eſt hæc diſtinctio & enumeratio, ac naturæ rerum ſatis accomodata. Maximæ uerò, ſiue communia pronunciata, quę ad ſingulos locos huius generis pertinent, in explicatione ſingulorū tradentur. Sed ut hęc melius teneas memoria, ſubijciam argumentorum diuiſionem, ex qua numerum locorum collegi.

- **Argumenta**
  - **Artificioſa**
    - **Quæ ſignificant idipſum ex quo deſumentur.**
      - **Definitiones.**
      - **Deſcriptiones.**
      - **Notationes.**
    - **Que ſignificāt affecta mō aliquo ad idex quo deſumuntur.**
      - **Coniūcta**
        - **Connexa.**
          - **Coniugata.**
          - **Partes.**
          - **Tota.**
          - **Cauſæ.**
          - **Effecta.**
          - **Antecedētia.**
          - **Cōſequētia.**
        - **Circūſtātia.**
          - **Præcurrētia.**
          - **Comitantia.**
          - **Subſequentia.**
      - **Diſiūcta.**
        - **Cōſentanea.**
          - **Similia.**
          - **Maiora.**
          - **Minora.**
          - **Paria.**
        - **Diſſentanea.**
          - **Diſſimilia.**
          - **Oppoſita.**
          - **Repugnātia.**
  - **Artis expertia.**
    - **Autoritas diuina.**
    - **Humana.**

Hinc breuiorem deſcriptionem locorum colligere poteris.

- **Locus.**
  - **Artificioſus.**
    - **Ipſius rei ex qua deſumitur argumentum.**
      - Definitionis.
      - Deſcriptionis.
      - Notationis.
    - **Eorum quæ illi coniuncta ſunt.**
      - Coniugatorum.
      - Partium.
      - Totius.
      - Cauſarum.
      - Effectorum.
      - Antecedentium.
      - Conſequentium.
      - Præcurrentium.
      - Comitantium.
      - Subſequentium.
    - **Eorum quæ ab ea diſiūcta ſunt**
      - Similium.
      - Maiorum.
      - Minorum.
      - Parium.
      - Diſſimilium.
      - Oppoſitorum.
      - Repugnantium.
  - **Artis expers.**
    - Auctoritas diuina.
    - Humana.

De locis communibus ac proprijs: & de quibus agat Dialecticus. *Cap. XII.*

VErùm vt intelligas quo pacto de his locis agat
Dialecticus, quámque vtilitatem te ex ipſis
percepturum ſperare debeas, aduerte diligenter, om
nes locos quos tradidimus, duobus modis ſpectari
Cõmunes poſſe: ut communes, & ut proprios. Vt communes
loci. quidem tunc conſiderantur, cùm qua ratione, ad om
nes artes & ſcientias accommodari poſſunt, intelli-
Proprij. guntur. Vt proprij autem, cùm ad propriam & pecu
liarem materiam alicuius artis contrahuntur. Sed
hoc, quod paulo obſcurius dictum videtur, dicã pla-
nius. Loci communes ſiue differentiæ maximarum
ſint, ſiue maximæ ipſæ, tunc communes habentur,
Propoſitio- cùm ad nullum certum genus rerum aſtringũtur, ſed
nes tamen hoc tantùm ſonant, quod hiſce vocibus ſignificatur, Lo
quę loci pro- cus definitionis, Locus deſcriptionis, Cui conuenit
prij dicun- definitio, conuenit definitum. Cui non conuenit de-
tur. Maxi- ſcriptio, nec id quod deſcribit, & ita in cæteris. Tunc
ma uocari verò habẽtur proprij, cùm ad certum aliquod genus
non debẽt. adiguntur: vt ſi hoc modo efferantur, Locus definitio
nis uirtutis, Locus definitionis naturæ. Locus deſcri
ptionis generis. Quicunque habitus efficit bonũ eũ
hominem in quo eſt, virtus eſt. Quicquid eſt princi-
pium motus & quietis, eſt natura. Quicquid non præ
dicatur de pluribus ſpecie differẽtibus in quæſtione
quid eſt, non eſt genus, & cętera.
1.Rhet.ad Atque ex communibus quidem locis, vt ait Ari-
Heren.2. ſtoteles, non maior opportunitas habetur ad ſyllo-
giſmum, uel enthymema de moribus, quàm de natu
ra, aut alia ulla re, quæ ſit aliarum artium propria: at
proprij peculiareſq; loci certis & ſuis cuiuſque Ge-
neris propoſitionibus continẽtur. Exempli cauſa, de
natura propriæ quædam propoſitiones habentur, ex
quibus nõ poteſt enthymema, aut ſyllogiſmus ullus
deſumi de moribus: contra verò aliæ pertinent ad
mores,

mores, ex quibus nihil poſſit de natura monſtrari; Si milem rationem in reliquis diſciplinis inuenies. Hęc Ariſt. Sed quanuis cómunes loci ipſi per ſe in nullo rerum genere faciant hominem peritum, ut ille ſtatim ſubijcit, ſunt tamen multa cura & diligentia per noſcendi, quia nemo proprios uia & ratione tenere poteſt, qui non teneat ante communes. Nam etſi proprij materiam ſuppeditant, communium tamen tractatio vſum proprium tradit.

Loci cõmunes neminẽ peritum faciunt in aliquo genere rerum.

Quorũ locorum tractatio ad Dialecticã pertineat.

Cum igitur Dialectica ſit ars differendi, hoc eſt quæ communiter omnibus artibus differendi modos exhibet, neceſſe eſt ut loci communes ad Dialecticã pertineant. Ex proprijs autem ij tantum ad hanc artem ſpectant, qui propriam Dialecticę materiam cótinent, cuiuſmodi ſunt locus definitionis, generis, deſcriptionis, proprij, notationis, definitionis & alij huiuſmodi rerum ad Dialecticam pertinentium; Ac cómunes quidem explicat Ariſtoteles cum docet quo pacto tractanda ſit quæſtio ſimplicis inhærentiæ, proprios autem huius artis, cum methodum tradit ad tractandas reliquas quæſtiones accidentis, propriè uidelicet accepti, generis, proprij, & definitionis. Et nos igitur Ariſtotelem ſequentes communes primum explicabimus, poſtea, ut proprij huius artis ex ijs quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis eſſentialis quam potiſſimum quęrere ad aliquid probandum debemus, quęque ſimpliciter definitio appellatur, dicendum eſt.

De loco definitionis. Cap. XIII.

TRibus modis definitione probare poſſumus, ut Ariſtotel. docet, definitione ſubiecti, aut prædicati aut utriuſque. Exempli cauſa, ſi quis uoluerit probare Dialecticam eſſe utilem, hoc modo poterit ex definitione ſubiecti concludere inſtitutum. Differendi ratio eſt utilis, Dialectica eſt differendi

ratio, eſt igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autem prędicati hoc modo, id quod ad bonum aliquod comparandũ refertur, vtile eſt: Dialectica ad bonum aliquod comparandũ refertur, eſt igitur utilis Dialectica. Definitione demũ utriuſq; hoc mõ, Dialectica eſt differendi rõ, differẽdi aũt ratio, ad bonũ aliquid refertur, at quo ad bonũ comparandum refertur, eſt utile, igitur Dialectica eſt utilis. Verũ hoc tertio concludendi modo, cum quatuor ſumuntur termini, ſemper fiunt plures complicatæ argumentationes. Nihil tamen referat, ſi in exemplis deinceps proponendis, alijs argumentationũ formis, quam ſimplicium ſyllogiſmorum utamur. Nam etſi hæc locorum tractatio ſimplicibus potiſſimũ ſyllogiſmis debeatur, omnibus tamen argumentationum generibus inſeruiet: Atq; ut ad propoſitũ reuertar, tot modis concludes Sophyſticem (quæ definitur, Ars decipiendi) non eſſe utilem quot Dialecticam utilem eſſe colligimus.

Huius loci ſex ſunt maximæ, ſeu communia pronunciata.

pronunciata quævsũ huius loci continent.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.
Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.
Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.
Cui non tribuitur definitio, nec definitum.
Si definitio definitioni conuenit, & definitũ definito.
Si non conuenit definitio definitioni, nec definitum definito conuenit.

Omnes hæ maximæ naſcuntur ex reſpectu quem habet definitio ad definitum. Ac primis duabus utimur cum argumentamur ex definitione ſubiecti, duabus ſequentibus, cum ex definitione prędicati, extremis duabus, cum ex definitione utriuſque.

Locus differentiæ.

Ad hunc locum reuocatur locus differentiæ comparatione ſpeciei, quam proximè conſtituit, quia eiuſmodi differencia pertinet ad eſſentiam ſpeciei & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiuſmodi eſt, Homo eſt rationis particeps, ergo & diſciplinæ capax.

Non

Non tradimus autem (ſequuti ueteres) locum defi niti, quemadmodum definitionis (ut uidelicet quæ- ramus definitum ad confirmandum definitionem, quemadmodum quærimus definitionem ad confir- mationem definiti) quia rarò ex definito probamus definitionẽ. Eadẽ tamen pronuntiata de definito tra di poſſunt, quę tradita ſũt de definitione, mutato no- mine definitionis in nomen definiti, ut ſi dicas, Quic quid cõuenit definito, cõuenit definitioni, & cætera.

Cur nõ tra datur hic locus defi- niti.

De loco deſcriptionis. Cap. XIIII.

SEquitur locus deſcriptionis, qui tum adeundus eſt cum ad locum definitionis aditus non patue- rit. Eſt autem huius loci eadem tractatio atque ſupe rioris, eademq; communia pronũciata mutato nomi ne definitionis in nomen deſcriptionis, & rei quę de finitur, in rei quę deſcribitur. Hinc probabis Diale- cticam eſſe perdiſcendam, quòd ſit ars, quę ad cæte- ras omnes ſcientias uiam munit, quòd ſit inſtrumen- tum ueri ac falſi indagandi, quòd homini quà ratio- nis particeps eſt, maximè conueniat. Ex hoc loco im plorat Iob diuinam miſericordiam his uerbis. Ho- mo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & cõteritur & fugit uelut umbra, & nunquã in eodem ſtatu per- manet. Hactenus hominis deſcriptio, quæ tamẽ ſi ad philoſophorũ normam exigatur, deſcriptio propriè non ſit. Deinde ſequitur concluſio, Et dignũ ducis ſu per huiuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eũ tecum in iudicium? Porro autem nemo miretur, ſi in hac locorũ tractatione nõnulla ex diuinis ſcripturis attulero exempla. Id enim propterea faciam, quod multa ſint in ſacris literis argumenta omnibus ob- uia, & ſimul etiam expeditiſſima, in quibus proinde locorum uſus a quibuſuis facilè intelligi poteſt.

6.top.3.

Boet. 2.de diff. top.

Iob.13.

Cur hic af ferãtur nõ nulla ex di uinis ſcri- pturis exẽ- pla.

Ad hunc locum reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia, probare poteris iuſtitiam eſſe

Locus pro- prietatis.

uir-

virtutem, quia eſt per ſe laudabilis, quod quidē proprium eſt virtutis. Ratio cur veteres non tradiderunt locum rei quæ deſcribitur, ad confirmandam ex deſcripta re deſcriptionē, eadem eſt ac illa, cur non ſit traditus locus definiti. Si tamen huiuſmodi loco uti velis, eadem pronunciata, quæ loco definiti aſſignari poſſunt, mutatis tantum vocabulis tibi deſeruient.

Cur nō ita datur hic locus rei quæ deſcribitur.

De loco notationis. Cap. XV.

LOcus notationis proximus eſt ſuperioribus, quia notatio cū explicet vim vocabuli, quodāmodo cōtinet rē, cuius eſt vocabulū; quid ſit notatio, quemadmodum quid ſit definitio, & deſcriptio, nō eſt mōdo dicendum, cum ſuperius latè explicatum ſit.

Vſus notationis an firmus.

Vſus notationis in argumentando non eſt uſquequaque firmus, niſi notatio uerbi conueniat rei, atq; ita conueniat ut cum ea recurrat, qualis eſt notatio Dialecticæ, vt ex initio harum inſtitutionum patet. Cum autem notatio ita habet eadem pronunciata, quæ in ſuperioribus locis ſeruantur? Ex hoc loco eſt illud Adami, Hæc vocabitur Virago, q̃a de viro ſumpta eſt, Et illa Eſau de fratre conqueſtio, Iuſte uocatum eſt nomen eius Iacob. Supplantauit enim me en altera uice, primogēnita mea ante tulit, & nunc ſecundo ſurripuit benedictionem meam. Et illud Angeli ad Ioſeph, Vocabis nomen eius IESVM (hoc eſt Saluatorem) ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Cæterum ex notatione nominum ſingularium, propriorumue perpauca, eaque infima ducuntur argumenta, niſi cum uocabula diuinitus imponuntur. Sæpe etiam nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confeſſione veritatis, aut Simonem Magum ex obedientia collaudet, quod Iudę nomen ex confeſſione, Simonis autem ex obedientia deducatur, uides plane quātum hallucinabitur. Itaq; plus uirium habet hic locus ex notatione nominum com-

Plus uiriū habet hic.

com-

communium, quam propriorum, eo quod plurima vocabula communia ex aliqua proprietate, peculiarique conditione rerum, quas ſignificant, ducuntur, ut conſul à conſulendo, Rex à regendo, Dux à ducatu, Patronus à patrocinio, Philoſophus à Sapientiæ ſtudio, Monacus à ſolitudine, Chriſtianus à Chriſto, & ſic alia propemodum infinita, quod non ita frequenter accidit in proprijs. *locus ex nominib. communibus & proprijs.*

Ad hunc locum reuocãtur locus trãſumptionis ad euidentius nomen, ex quo eruimus apertiora vocabula, ut exponamus ea quæ minus perſpicua ſunt, ut ſi ciliûbram (quo vocabulo uſus eſt Plato) interpreteris oculum, & putrimordacen, araneum, & oſſigetnam, medullam, aut certe, quoniam vocabula hæc ſint inuſitata, ſi tellurem, aut aridam, terrã exponas, aut philoſophum ſapientem. *Locus tranſumptionis*

De loco coniugatorum. Cap. XVI.

Coniugata, quæ Grecè tũ σύζυγα, tũ σύστοιχα dicuntur, primaria quidem ſignificatione ſunt nomina, & uerba ita affecta inter ſe ut alterũ ab altero denominatiue deducatur. Sic ſapies & ſapere ſunt cõiugata ſapientiæ, à quo denominatiue oriũtur. Hæc ergo iccirco primum in connexis, numeraui, quod ita alterum ab alter pendeat, vt vtraq; eandem formã ſignificent, ſoloq; ſignificandi modo differãt. Cæterũ ſecundaria ſignificatione, ipſa etiam denominatiua eiuſdem denominantis comparata inter ſe, ut philoſophus, & philoſophari, dicuntur coniugata. *Cur inter connexa hæc primũ numerata ſint.*

Reuocantur etiam ad coniugata voces illæ, quæ caſus ab Ariſtotile nominantur, hoc eſt, aduerbia dẽ ducta ab aliquo denominante, ut ſapienter à ſapientia. Sed quanquam Ariſtoteles hæc primum diſtinguit, latius tamen accepto nomine coniugatorum omnia inter ſeſe coniugata dici poſſe concludit. Atque hanc communiorem coniugatorum acceptionem amplectitur Cicero, Coniugata, inquit, dicuntur quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem. Eiuſdem *Caſus. Eod. loco.*

autem

Oratore.

Cur dicantur coniugata.

autem generis uerba ſunt, quę orta ab uno uarię commutãtur, ut Sapiẽs, Sapiẽter, Sapiẽtia. Itaque omnia hęc meritò dicuntur coniugata, quia ipſa uocis ac ſignificationis communione ſub unum quaſi iugũ deuincta ſunt. Sed quoniã in cõiugatis potior eſt ſignificationis, quàm uocis cõiunctio, non ſunt ea omnino à cõiugatorũ numero excludẽda, quę ſic uocis ſocietate carent, ut eiuſdẽ ſignificationis iugo coerceãtur: cuiuſmodi ſunt Virtus, Studioſus, Studioſè. Nec uerò neceſſe eſt ut coniugata ſint uoces ſimplices: ſiquidẽ orationes eãdem uim habere poſſunt atque ſimplicia uocabula, ut ſi dicas, Virtus, Virtute pręditus, Cũ uirtute agere, & ſimilia.

Vſus loci. Alex. loco citato.

Huius loci eum eſſe uſum docet Ariſtoteles, ut quicquid uni coniugatorum conuenit, cęteris etiam ſuo cuique modo conuenire, aut non conuenire concludatur: ut ſi iuſtitia eſt laudabilis, etiam iuſtus eſt laudabilis, & iuſtè agere eſt laudabiliter agere: Si uerò iuſtitia non eſſet laudabilis, nec iuſtus laudabilis eſſet, nec iuſte agere, eſſet laudabiliter agere.

Duo itaque ſunt huius loci communia pronunciata ex ipſa coniugatorum inter ſe habitudine deſumpta alterum ad cõfirmãdum, alterum ad refellendũ.

Cum quo cohęret unum coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohæret unum, nec reliqua.

Quanquam uerò non admodum ſint uſitata huius loci argumenta propterea quòd coniugata ita cõiuncta ſunt inter ſeſe, ut ferè apud omnes æquè nota, aut æquè ignota habeantur, nõnunquam tamen ſatis habent acuminis, ut illud Comici, Homo ſum, humani à me nihil alienum puto: Hinc poteris cõcludere hoc modo: Cùm charitati ſumma laus tribuatur, cur ex charitate operari tãtopere cõtemnitur? Si ipſum per ſe peccatum diſplicet, cur placet peccare? Si Logicã tradis, cur non λογικῶς, id eſt. Logici more, ſed μεταφυσικῶς i. uelut Metaphyſicus de prædicamentis diſſeris? Hinc etiã eſt illud Pauli, Primus homo de terra

ter-

terrenus, ſecũdus hõ de cęlo cęleſtis: & alia pleraq;. 1. ad Cor. 15.

Tria tamen potiſsimum animaduertenda ſunt hoc loco, ne argumentandi ratio hunc deſumpta ad Sophicem declinet. Multę enim in hoc genere ſtrui poſſunt cauillationes. Primò uidendnm eſt, nę propter uocis coniunctionem, quod coniugatum non eſt pro coniugato accipiatur, ut officioſus pro coniugato officij, & Somniculoſus pro coniugato ſomni, cum officij cõiugatum ſit Studioſus, uel Induſtrius, non Officioſus, & ſomni Dormiens, uel Dormire, nõ Somniculoſus. *Prima animaduerſio.* Deinde cauenda eſt diligenter ambiguitas uocabulorum, quę hic ſępenumero latenter ſe inſinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis, Cùm homines, inquit, ſumus, humana tantùm curare debemus. *Secunda.* Fallaciter ſanè concludit quia accipit uerbum Humana in cõſequente nõ pro ijs quę ad hominem ſpectant, quo pacto deducitur ex antecedente, ſed pro caducis, & terrenis, qua ſigni ficatione terrena à cœleſtib. diſtinguere ſolemus: 10. Eth. 7. & 1. mg. 2. Denique uigilanter attendendum eſt, an attributa cõiugatorum rectè aſſignentur. Sępè enim hoc non animaduerſo multa ſophiſmata texuntur, ut ſi quis concludat hoc modo, Iuſtitia eſt virtus, igitur iuſta agere, eſt ſtudioſè agere: quod falſum eſt. *Tertia.* Fieri enim põt, vt quis agat iuſta (quale eſt depoſitum reddere) cùm interim non agat ſtudioſè, ad defectum ſcilicet alicuius circunſtantię. Cauſa igitur cur argumẽtatio propoſita vitioſè concludit, hæc eſt, quia non rectè cõiuncta ſunt illa duo, Iuſta agere, & Studioſè agere vt ſingula prędicata ſingulis ſubiectis apte reſponderent: quippe cùm uel concludendum eſſet. Iuſta agere eſſe ſtudioſa agere, vel, Iuſtè agere eſſe ſtudioſe agere: quę utique vera ſunt. Eadem de cauſa uitioſę ſunt hę cõcluſiũculę: Album eſt dulce, igitur albedo eſt dulcedo: Doctrina eſt diſciplina, igitur qui docet diſcit: & alię ſexcẽtæ huiuſcemodi. Nam cum ſenſus prioris antecedentis eſſet, Affectum albedine, eſt affectum dulcedine: poſterioris autem, Eadẽ qualitas

eſt

eſt doctrina, & diſciplina, concludendum potius erat hoc modo, album eſt dulce, igitur in aliqua eadem re eſt albedo & dulcedo. Doctrina eſt diſciplina, igitur quod affectũ eſt doctrina, affectum eſt diſciplina. Etenim cum de locis agitur hoc eſt de reſpectibus argumentorum ad cõcluſionem, ſpectandus proculdubio eſt ſenſus antecedentis, & accommodatè ad illũ colligi debet concluſio. Siquidem conſequutiones, in quibus connexio rerum ſpectatur, non ſunt formales, ſed materiales. Id quod animaduertere nõ uidentur ij, qui, vt apta ſit conſequutio in coniugatis, tot documenta congerunt hoc loco, ut inopiam potiùs argumentorum quam copiam comparare doceant. Sed iam de loco partium dicamus.

Nota hæc.

De loco partium. Cap. XVII.

Lib. 4.

CVm de diuiſione diſſeruimus, quinque genera totius eſſe diximus, vocem multiplicem, totum quatum ſe integrum, totũ eſſentiale phyſicum, totũ eſſentiale metaphyſicum, & totum vniuerſale, quibus totidem partium genera reſponderent. Nunc autem quia primum, & quartum genus totius & partium, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi ſolent: de trium reliquorum inuentione, & vſu dicẽdum eſt. Atq; ut facilius hi duo loci explicẽtur, comprehendenda ſunt duo priora genera nomine totius integri, & partiũ integrantiũ, quoniam argumentandũ eadem eſt uis, totius eſſentialis, & partium eſſentialium, atque totius integri, & partium integrantium, cùm utrunque totum actu, ac re ipſa ex ſuis partibus compoſitum ſit. Itaque hic locus erit partium, tum integrantium tum ſubiectarũ: ſequens uerò totius, tum integri, tum vniuerſalis.

Vſus partium integrantium.

Vſus partium integrantium in argumentando his ferè pronunciatis continetur.

Poſitis omnibus partibus integrantibus ponitur totum.

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

Hęc pronunciata tradit Ariſtoteles in partib. integrantib. multitudinis dũtaxat: quarum vſum hoc exẽplo docet. Si & eorũm quę mutuo referuntur, & contrariorum, & priuatè oppoſitorum, & cõtradicẽtium eadem eſt diſciplina, omnium omnino oppoſitorum eſt eadem: quòd ſi uel ea quę mutuò referuntur, uel contraria, uel priuatè oppoſita, uel cõtradicentia, ſub eadẽ diſciplina nõ cadunt, perſpicuum eſt, non eſſe oĩum oppoſitorum eandem ſcientiã diſciplinamuè. Sunt tamẽ uera ambo pronunciata in cęteris ét generib. partium integrantium, ſiue ad cõcludendum, aut refellẽdum, ipſum eſſe totius, ſiue ad colligẽdum aut refutãdum aliqđ eius attributum, aut ſubiectum. Exempli cauſâ ſi ita dicas, Fundamenta ſunt poſita, parietes erecti, & tectum fabricatum, igitur eſt domus, ex ipſa partium exiſtẽtia colliges exiſtentiã totius. Quã refutabis hoc modo, Aut fundamenta non ſunt iacta, aut parietes nõdum erecti, aut tectum minimè extructum, igitur nõdum eſt domus. Si uerò ſic argumenteris, Aĩus hoĩs iuſti perfruetur æterna beatitudine, corpus itẽm pfruetur, igitur totus homo ęterna beatitudine perfruetur, colliges quoddã attributum totius ex eo, ꝙ tale attributum conuenit oĩb. partibus. Quod tamen refutabis hoc modo, Si corpus uiri iuſti non eſt futurum particeps ęternę fœlicitatis, non igitur totus homo. Deniq; hoc pacto colliges ſubiectum totius ex ſubiecto omnium partium: Philoſophus tenet, & diuidendi artem, & definiendi & argumentãdi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis, Si Philoſophus non callet uel diuidendi methodum, uel definiendi, uel argumentandi, non totam callet Dialecticam.

2. top. 2. Loco. 2.

Hic tamen tria ſunt animaduertenda, Primum eſt, neceſſe aliquando eſſe, ut partes integrantes, ex quibus totum colligendum eſt, intelligantur certo ordine diſpoſitę. Sœpe enim, ſi hoc deſit, non efficitur

Prima animaduerſio.

tur concluſio, ut ſi dicas, Lapides ſunt, calx eſt; igitur partes eſt, Milites ſunt, dux eſt, ergo exercitus, aut acies: Alterum eſt id, quod diximus, Sublata qua cunq; parte integrante, tolli totum, ſic intelligẽdum eſſe, ut nomen totius accipiatur pro toto integro, quà totum integrum eſt. Nam ſi accipiatur pro eo, cui attribuitur integritas, non quà integra eſt, falſum eſſe deprehendetur. Verbi cauſa, Si Socrati abſciſus eſt digitus, licebit colligere, Socratem non eſſe integrum: non tamen rectè colligis, Socratem non eſſe, quia Socrates, & ſi integer ſine digito non eſt, poteſt tamen ſine digito in rerum natura cohærere. Quare ſi late uolueris accipere nomen totius, hanc moderatione poſteriori pronuntiato adhibeas neceſſe erit, ut nomen partis integrantis accipias pro parte neceſſaria (qualis eſt in Socrate caput, aut pectus) non pro quacunq; ſine diſcrimine. Quacunq; enim parte neceſſaria ſublata, omnino tollitur res cuius ipſa eſt pars. Hinc diſſolues hanc cauillationem. Quædam pars hominis candidi non eſt candida (utpotè pupilla) igitur homo candidus non eſt candidus. Sic enim occurres, Rectè ſequi, hominem candidum non eſſe totum candidum, cum aliqua eius particula ſit non candida, non tamen rectè colligi, hominem candidũ non eſſe candidum, Hoc enim nõ efficietur, niſi qui argumentatur, oſtendat, non eſſe maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars neceſſario candida eſſe debet, ut ille ſit candidus) omnino candidam. Tertium eſt, attribuita, quæ de toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur, talia eſſe debere, ut toto & partibus poſſint eſſe cõmunia. Nã ſi fuerint propria partium, non poterunt de toto concludi, quia partibus conueniat. ſi propria totius non poterunt de toto inficiari quod de partibus negentur Nec.n. recte concludes, hominẽ eſſe principium internũ rei naturalis, quia animus & corpus ſunt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc attributum non poteſt eſſe homini commune cum animo & corpore

Secũda animaduerſio.

Moderatio poſterioris pronunciatur.

Tertia animaduerſio.

corpore. Nec item rectè colliges, hominem non eſſe animal, quia animus, aut corpus non eſt animal, aut quia nec animus, nec corpus eſt animal. Quandoquidem animal non poteſt eſſe animo & corporũ commune cũ homine. Ex priori pronunciato eſt illud Dauidicum. Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es, ſi deſcẽdero in infernum, ades, ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua probat Regius Propheta, Deum eſſe ubiq; quia eſt in cælo apud inferos, & in terra, quib. regionibus cõplecti ſolent ſcripturæ diuinæ totam rerum uniuerſitatem. Hoc uero genus argumenti quod ex enumeratione partium uocatur, non tam artificioſè rem probat, quam aperte diſtinctéque proponit, atq; amplificat. Quod enim nomine totius obſcurius, ac anguſtius ſignificatur, id multo euidentius per omnes partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex poſteriori pronuntiato eſt illud apud Ioannem, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Quibus uerbis Iudæi ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot ſeculorum multitudinem inficiari conabantur. Eſt enim hæc argumentandi ratio ualde accommodata ad reſiſtendum, ſeu inſtantiam ferendum, ut dici ſolet, cum quis uniuersè aliquid affirmat.

Pſal. 138.

Ioan. 8.

Vſus partium ſubiectarum.

Vſus uero partium ſubiectarum his pronunciatis traditur.

Poſita quacunque parte ſubiecta, ponitur totum,

Sublatis omnibus partibus ſubiectis, tollitur totũ.

Prędic. 5. & 2. top. 2.

Exemplum Ariſtotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accreſcit, aut decreſcit, mouetur utique; quod ſi nec loco mouetur, nec alteratur, nec accreſcit nec, decreſcit nõ mouetur ſane. Moueri loco, alterari, accreſcere, & decreſcere sũt partes ſubiectę ex priori pronunciato concludunt duę illæ argumentationes apud Iacobum. Si tamen legem, inquit

Iacobi. 2.

perficitis regalem ſecundum ſcripturas. Diliges proximium ſicut te ipſum benefacitis. Si autem perſonã accipitis, peccatum operamini. Quo loco ex dilectione proximi, quæ eſt pars quædam ſubiecta bonæ actionis, concluditur bona actio, & ex perſonarum acceptione, quę eſt pars ſubiecta peccati, colligitur peccatum. Eſt autem hoc argumentandi genus per accommodatum ad inſtandum, reſiſtendumue ei, qui uniuerſe aliquid negat. A poſteriori pronuntiato habet vim concludendi locus ille Pauli ad Romanos, Quis ergo inquit, nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio an anguſtia, an fames, & quæ ſequuntur. Quaſi dicat, Nihil ſeparabit nos a charitate Chriſti, quod ex negatione partium ſubiectarum oſtendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob oculos, & amplificanda, quam in probanda. Huc porro accerſendum eſt tertium illud, quod pro intelligẽtia duorum ſuperiorũ pronunciatorum annotabamus, id, inquam, quod de toto concluditur, tale eſſe debere, vt toto, & partibus poſſit eſſe commune. Icciroo enim non recte ita concludes, eſſentiale metaphyſicum, & totum vniuerſale, quibus totidem partium genera reſponderent. Nunc autem quia primum, & quartum genus totius & partium, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi ſolent, de trium reliquorum inuentione, & vſu dicendum eſt. Atque ut facilius hi duo loci explicentur, comprehendenda ſunt duo priora genera nomine ſpeciebus quemadmodum animali conuenit.

Ad R6.8.

Nota hæc.

De loco totius. *Cap. XVIII.*

EX ſuperiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur, aut refutetur totum, nunc dicẽdum eſt quo pacto ex toto probandæ ſint, aut refellendæ partes. Quòd ergo attinet ad uſum argumentandi ex toto integro, ſpectanda ſunt hęc duo pronunciata.

Vſus totius integri.

Poſito toto integro, ponuntur omnes partes.

Sublato toto integro aliqua ſaltem pars tollitur.

Quod

Quod uerò attinet ad uſũ argumẽtorũ ex toto uniuerſali, totidẽ pronũciata præito ſunt in hunc modũ.

Prædi.5.& 2.top.2.loco 10.& 2.

Poſito toto vniuerſali, ponĩt aliqua pars ſubiecta. Sublato toto uniuerſali, tollunt oẽs parte ſubiectæ.

Hic non eſt neceſſe afferre alia exẽpla, quamquæ ſuperiori loco adducta ſunt. Verbis enim commutatis huic loco deſeruient.

Explicãtur quatuor quædam appellationes totius.

Boet.2.de dif.to.ſumpta occaſione ex 2.to.Ariſt.loco 2. & ul.

Cogor tamen hic explicare quatuor quaſdam appellationes totius (inuectas primũ, ut ſuſpicor à Boethio) quia non parum uſurpatæ ſunt à Dialecticis in hac inuentionis diſciplina. Hæ ſunt, Totum in quantitate, totum in loco, Totum in tempore, & Totum in modo, quibus totidem appellationes partiũ ex altera parte reſpondent. Totũ in quantitate (quod planius dici poſſet;[a] Totum in multitudine, ſeu totum multitudine) eſt vniuerſale aliquid ſigno uniuerſali notatum, vt ſi dicas, omnia oppoſita omne animal, & cætera huiuſmodi. Pars vero, in quantitate, ſiue in multitudine, eſt quicquid comprehenditur in tota multitudine, ut contraria in oppoſitis, & homo in animalibus. Totum in loco erit ſi dicas, Vbique; pars in loco ſi dicas, Hic, aut ibi, Totum in tempore, ſi dicas, Semper, pars, ut ſi dicas Nunc, uel Heri. Totum in modo, eſt uniuerſale aliquid ſine adiectione prolatum, ut homo, candidum & huiuſmodi alia, pars autem in modo, eſt uniuerſale quid, cum adiectione non minuente, nec tollente totum ut ſi dicas, Homo ſapiens, Magis candidum, Minus candidum. Nomine adiectionis minuentis, aut tollentis totum intelligo adiectionem, quæ cum additur nomine totius uniuerſalis, efficit, ut huiuſmodi totum non poſſit affirmari de tota aggregatione. Vt ſi dicas, homo potentia homo lapideus, Candidum ſecundum quandam particulã, illud Potẽtia & illud Lapideus, & illud Secundũ quandam, particulã erunt adiectiones minuentes, aut tollentes totum, quia nec homo de homine potentia (ut de embryone antequam animũ rationis participem accipiat) aut

Totum in quantitate.

Totum in loco.

Totum in tempore.

Totum in modò.

Adiectio minuens, aut tollens.

de homine lapideo (vt de ſtatua Cæſaris) nec candidum de eo, qui ſolis oculis, aut dentibus, cādidus eſt (vt de Aethiope) verè dicitur. Sed quia totū in quantitate, ſeu multitudine, itemq; totū in loco, & in tempore ſunt quædam tota quanta ſeu integra, totū autē in modo in totis vniuerſalibus numeratur, vt ſatis apertū eſt non eſt opus, vt quo pacto his generibus totius, & partium in argumentādo vtendum ſit, doceamus, cum ex dictis perſpicuum relinquatur.

De loco cauſarum, primumque de argumentis ex materia. Cap. XIX.

SEquitur locus cauſarum, qui ut omnium patet latiſſime, ſic eſt omniū vtiliſſimus, & perinde vſurpatiſſimus. Quatuor itaq; eſſe cauſarū prima genera, materiā, formam, efficiēs, & finem ex ſupradictis intelliges. Nunc ſingula percurrenda ſunt, & in ea rurſus genera deducenda quæ copiæ argumentorum comparandæ potiſſimum conducere videamur.

Materia triplex. Materia igitur, latè accepto uocabulo, triplex eſt, ex qua, in qua, & circa quam. *Ex qua.* Materia ex qua duplex, ea, ex qua prius tranſmutata fit aliquid (quæ uocatur tranſiens) ut uinum aceti, & Siluæ ac nemora ædium: & ea, ex qua permanente recomponitur (permanentem hanc appellant) ut ligna ſuccisa, ædium, & nauium comparatione. *In qua.* Materia in qua eſt ſubiectum reſpectu cuiuſcunq; formæ, quo pacto lapis eſt materia figuræ inſculptæ, & corpus coloris, & animus ſcientię. *Circa quā.* Materia circa quā eſt id, circa quod actio aliqua & operatio uerſatur, qua ſignificatione dicimus, uirtutes eſſe materiam laudis, & uitia reprehenſionis, & ligna fabri lignarij & orationem earum artium quæ in ſermone uerſantur, & res naturales Phyſicæ, & Deum opt. Maximū Theologiæ.

Ex primo genere materiæ, quā diximus ex qua, ſic licet argumētari. In Luſitania ſucciduntur nemora

nec

nec alia conſerũtur,nil igitur mirum eſt,ſi ędiũ ſtructura tanti conſtet.In Gallia plurimi ſunt luci ac ſyluæ,cur igitur non ſint plurimæ naues. Apud Aethiopas non eſt uſus eius uini, quod ex vuis exprimitur, ergo non poſſunt ijs in regionibus ſacra fieri, niſi aliunde eiuſmodi vinum deportetur: Ariſt. ſic Cęlum non conſtat materia elementorum, alioqui ſurſum aut deorsũ ferretur,igitur interire nõ poteſt.Hic homo ex ipſa humorũ proportione habet carnis mollitudinẽ,nõ mirũ eſt igitur ſi ingenioſus ſit.eodẽ pertinet illa Theologorum argumentatio,Chriſtus ſeruator noſter habet optimã corporis conſtitutionem, acerbiſſimè igitur afflictus eſt cruciatibus ſuę paſſionis. 1.De Celo 2. de An.7 D. Tho.3. p. q. 46. & alij in 3.

Ex materia in qua talia ducuntur argumẽta. Memoria huius eſt parũ tenax,ergo niſi ſæpius repetierit quæ præceptor tradit,breui omnia excident. Forma Iridis eſt nube rorante ac diſtillante,parũ igitur durabit; Hic homo eſt ualetudinarius,igitur, nõ ſinẽ cauſa pallidus. Rationalis animus quod ſuũ eſſe non ſuſtinetur à corpore in quo eſt cũ aliquã operationẽ habeat quæ a corpore non pendet, poteſt igitur ſine corpore in rerũ natura cohærere. Ex materia circa q̃. huiuſmodi argumenta texunt. Vltra ſubſtantias corporatas, ſunt aliæ quædam corporis expertes quas Philoſophus cõſiderare debet,eſt igitur ultra philoſophiam naturalem quędam aliã ſupernaturalis. Materia rei ruſticæ eſt humilis, ac tenuis, merito ergo Virgilius Bucolica & Georgica gracili auena cecinit.at diuinæ ac cæleſtes ſunt omnium maximè admirabiles,nullæ igitur ſunt, in quibus magis exultare, ac regnare poſsit oratio. Lex domini eſt immaculata,conuertens animas, fidelis,pręſtãsq; paruulis ſapientiam,beatus igitur vir,cuius uoluntas in lege domini eſt quiq; in lege eius meditatur die ac nocte. 3. meteor. 4. *Pſalm.* 18. *Pſalm.* 1.

De argumentis ex forma. Cap. X X.

FOrma quoque triplex eſt, eſſentialis, accidentaria, & externa. Eſſentialis, ut rationalis animus

Eſſentialis. reſpectu hominis, & figura reſpectu ſtatuæ. Accipio enim ſtatuæ nomen pro tota compoſitione ex figura, & materia. *Accidentaria.* Accidentaria, vt color, reſpectu corporis, figura ſtatuæ reſpectu ligni, & ſcientia reſpectu *Externa.* animæ. Extrema eſt exemplar reſpectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quanquam id etiam, cui materia inijcitur, ac infunditur, aut alio modo adaptatur, ut formam artificioſam accipiat, nomine formæ externæ appellari poteſt, cuiuſmodi ſunt vaſa, in quibus opifices vel lutũ ingerunt, vel liquida metalla fundunt, vt aliquam artis figuram in materia exprimant. Porrò forma eſſentialis non ſolùm dicitur cauſa formalis totius cumpoſiti, ſed etiam materiæ, atq; adeo proprietatũ earũ quę eſſẽtiã, quã ipſa cõſtituit cõſequũtur. Talis.n.eſt materia rei, qualẽ forma exigit: nec aliæ proprietates eſſentiam ſequuntur, quã quas formæ perfectio ſibi uendicat. Ex forma eſſentiali ducũtur hæc argumẽta. Anima eſt id quo primo uiuimus, ſentimus, ac intelligimus, igitur corpus uiuentis non poteſt eſſe quoduis ſine diſcrimine ſed certis quibuſdã inſtrumentis diſtinctũ. Anima rationalis immortalis eſt & habet naturalẽ ad corpus in quo creata eſt propẽſionẽ, ergo ſi abſurdũ eſt naturalẽ appetitũ in oẽm æternitatẽ impediri, ac fruſtrari, ſanè, aliquãdo corpus, animę ſeparatæ iũgetur ac copulabitur. Quãquã hæc cõcluſio rationibus nõ eget artificioſis, prę ſertim veriſimilibus, cũ ſit Dei optimi Max. autoritate cõfirmata. Ex eadẽ animæ noſtræ ſubſtãtia cõcluditur illa Dñi ſentẽtia. Nolite timere eos, qui occidũt corpus, aĩam aũt nõ poſſunt occidere, ſed potius timete eũ, qui poteſt, & animã & corpus perdere in gehennã, Quaſi dicat, cũ talẽ animũ habeatis, vt eius uita ſempiterna ſit, nec a corporis vita dependeat. non tantopere debetis, mortem corpis reformidare, ut eius uitandæ cauſa aliquid committatis, quod in æternum tempus luendum ſit. Hinc probare poteris, nec ignem poſſe refrigerare, nec aquam ex natura ſua calefacere, quia formam

2. de anima. 2. D.Th. 4. cõtra Ge. 79.

ignis

ignis non ſequitur refrigerandi poteſtas, ſed calefaciendi: è contra verò cum forma aquæ non cohæret calefaciendi uis naturalis, ſed frigore afficiēdi. Hinc licebit Dialectico reprehēdere artifices, q̃ fines ſuos tranſiliunt, atque tractant, quę ſub artibus ſuis (quæ ſunt ipſorũ, qua ratione artifices ſunt, eſſentiales formæ) non cadunt, Hinc accuſabitur Orator qui omni ornatu præciſo ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philoſophia depromptis orationem contexere uoluerit: paribusq; uitiis coarguētur Mathematici ac Philoſophi, qui non niſi more oratorio, hoc eſt, figurarum, ac modorum phaleris de rebus mathematicis & philoſophicis diſſeruerint. Latiſsimè hic poterit expatiari Dialecticus. Cohibebit enim Grammaticum ne Theologiæ ſenſus audeat attingere: Theologum ſubmiſsè admonebit, ne ad quęſtiones quę tanta profeſsione indigna ſunt, ſeſe demittat: mediasq; ſcientias, ſi quādo finibus ſuis exceſſerint, ut pedem referant, adhortabitur. Nec modò alias diſciplinas commonebit, ſed etiam in ſeipſum animaduertet, multa ſophiſmata reſecabit, inutilia, quę que in uſum non ueniunt contemnet, demum quęſtiones metaphyſicas ſuis auctoribus relinquet. Si quando autem propter affinitatem quam habet cũ Metaphyſico, aliquid de rebus metaphyſicis dicere neceſſe habuerit, id quaſi pręteriens faciet, nec more metaphyſico, ſed dialectico, id eſt, ſuo eas diſcutiet. Hęc omnia argumenta ex forma eſſentiali ducuntur, quandoquidem omnis ars, omnis facultas & officium (quę ſunt eſſentiales formę artificum, & eorum qui munus aliquod gerunt) certam aliquam, & pręſcriptam materiam ſibi uendicant.

Latiſsimus hic aperitur cāpus Dialectico.

I. Eth 3.

Cur hæc argumēta ducantur ex forma eſſentiali.

Ex accidētaria forma hoīs, hoc eſt, ex ipſa corporis humani recta figura, admonet quidā, ne uitā inertes ſilētio trāſigam⁹ ueluti muta pecora, q̃ natura, in q̃t, p̄na atq; uētri obediē ia finxit. Hic multi laudant ex ſcīa, ex robore, ex dignitate corporis, & ex aliis īfinitis accidētib. Hinc deniq; Eſaias dixit, Chriſtũ Saluato-

Saluſtius.

Eſaia 53.

uatorem noſtrum cruci affixum propter uultus, totiusque corporis indigniſſimā deturbationē nō fuiſſe agnitum. Quaſi abſconditus, inquit, uultus eius, & deſpectus, unde nec reputauimus eum. Ex forma externa, quā exemplar dicimus, Oſtendit Ariſtoteles, cur omnia uiuentia perfecta continuatione quadam ſibi ſimilia procreare ſtudeāt, Vt ſint ſemper, inquit, hoc pacto, conditioneque ſubeant, quod poſſunt, diuinā. Id enim ipſum appetunt uniuerſa, gratiaque ipſius omnia agūt, quęcunque ſecundū naturā agunt. Quaſi dicat, ut imitentur, quo poſſunt modo, ęternitatē primę cauſę, Huc ſpectat confirmatio illius diuinę cōminationis, Quicunque effuderit humanū ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginē quippe Dei, inquit factus eſt homo. Et illud Domini apud Matt. diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus & calumniātibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cęlis, eſt qui ſolē ſuū oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſup iuſtos: & iniuſtos: hoc eſt, ut imitemini patrē ueſtrū qui tāta in eos qui ſe odio proſequuntur, cōferre ſolet beneficia. Hinc latiſſimē probare poterimus ueriſimile eſſe eos, quibus boni parentes, aut reges, aut prętati obtigerūt, bonos eſſe, quibus mali, malos Maiores enim ſunt quaſi exemplaria, quę ſibi minores imitanda ferè proponunt.

2. de ani. 4 · Gen. 9. · Matth. 5.

Locus ab ineſſe ad denominari. · 2. Top. 1.

Ad hoc formarū locos reuocari poſſunt duo Ariſtotelici, qui appellari ſolēt ab ineſſe ad denominari & ab appoſitione. Ex priori loco huiuſmodi ducuntur argumenta, Calor eſt in igne, ergo ignis eſt calidus, Multis tamen conditionibus opus eſt, ut hic locus ſi tutus. Nec enim quia candor in aliqua Aethiopis particula reperitur, Aethiops candidus eſt: nec quia rubor ad breue temporis ſpacium eſt in eo qui pudore ſuffunditur, ſtatim is ruber dicitur: nec ſi calor nonnullus ſit in aqua frigida, uerè dixeris eam eſſe calidam: nec actio eſt in eo qui patitur, iccirco illud agens, uel agere dicitur. Oportet igitur, ut id, quod

Loci explicatio.

ineſt, inſit ſimpliciter, non in minore parte (cum in maiore eſſe poteſt) non breuiſſimo dũtaxat tẽpore. & quaſi in tranſcurſu, non admodum remiſsè, ſed intenſius, quàm contrarium, Quicquid igitur hoc mõ inerit, id haud dubie denominabis rem cui ineſt: non tamen erit neceſſe ut quocunque modo denominet, ſed certo quodam. Itaq; id, in quo eſt actio, non eſt appellãdum agens, ſed actum ſeu affectum actione. quod idem eſt, ac patiens. Contra uerò id in quo eſt locus non eſt dicendum locatum, ſed locans. Ex poſteriori loco talia ducuntur argumenta, Paries eſt albus, calce, igitur calx eſt alba: Cibus melle addito fit dulcis (uel dulcior, quã erat) igitur mel eſt dulce. In quo argumentandi genere nomine appoſitionis ſolet intelligi ea rei appoſitio, quę ſit capax eius denominationis, quę de re cui apponitur, cõcluditur. Alia etiam nonnulla intelligi conſueuerunt, cęterum nos iã ad argumẽta q̃ ex efficiẽte cã ducũtur, ueniamus.

Locus quē vocant ab appoſitione 2. top. 4. loco. 34.

De argumentis ex cauſa efficiente. *Cap. XXII.*

CAuſa efficiens triplex itidem (ut ſuperiores) dici poteſt: procreãs, conſeruans, & interimẽs. Quarum ſingula genera in duo rurſus genera diuidũtur, in principales, & famulantes. Principales, aut ſũt ſimpliciter principales, qualis eſt ſolus Deus, aut in certo quodam genere, ut architectus inter omnes fabros qui in naui conficienda operam ponunt. Famulantes ſunt, quæ principalibus ſeruiunt, ut cęleſtes ſubſtantię Deo, & ij qui ligna ſuccidunt aut præparant, architecto. Reuocantur ad efficientes cauſas inſtrumenta omnia, ut ſecuris, terebra, & huiuſmodi alia. Itẽ ij, quorũ cõſilio res geritur, ut regũ cõſiliarij, Sed & cauſas meritorias ad efficiẽtes reuocãt Theologi.

Triplex cauſa efficiens. 2. Phy. 2. *Principales cauſa.* *Famulãtes*

Ex cauſis procreantibus eſt illa reprehenſio, qua Moyſes ingratitudinem Iſraelitici populi ita concludit. Generatio praua, atq; peruerſa, hęccinę reddes

Rom.11. des Domino popule ſtulte, & inſipiens? Nunquid nō ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te? Huc etiam ſpectat illud Pauli, ſi delibatio ſancta
De reſp.1. eſt, & maſſa: Si radix ſancta, & rami. Ex negatione hu
& 6. ius cauſæ eſt illud Ariſtotelis, Piſces non reſpirare, quia pulmonem non habent. Vnde quoq; Dominus Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Et Paulus, Quomodo audient ſine
Matth.12. prędicante? Qui alio rurſus loco ſub quadam ſimili
Rom.10. tudine, ex negatione meriti concludit negationem
2.ad Ti.2. prȩmii, hoc mō, Nō coronabitur, niſi q legitimè certauerit. Infinita ſunt argumēta ex hoc cauſarū gñe.

Ex cauſis conſeruantibus eſt id quod docet Ariſto
De longit. & breuita te uitę 1. teles, Homines diutius, quam alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior eſt proportio, & qualitas humidi & calidi, quibus vita conſeruatur. Et illud, diuturnus eſſe Regnū, quàm alias Reſpublicas, quoniam à cauſis externis minimè om-
5.poly.10. nium deletur. Et illud, Conſeruari Reſp. non ſolum quia procul abſunt ab ijs quæ interitum afferunt, ſed interdum etiam quia prope ſunt, quòd timor interiore cura Reipub. conſulere cogat.

5.polyt.8. Ex cauſis interimentibus eſt argumentum illud Ariſtotelis. Arbores lata folia habentes defrondeſcere, quia ſuccus in ea parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copulantur. & illud, Maximè reſpublica diſſoluitur, ſi ius in ipſa uioletur. Huc etiā pertinet illud Domini, Omne regnum in ſe ipſum diuiſum, deſolabitur: & Domus ſupra domum cadet, &c. Magna vis argumentorum ex hoc etiam cauſarum genere deſumitur.

Luc.11. Ad locum efficientium cauſarum reuocatur lo-
Locus generationum & corruptionum. cus generationum, & corruptionum. Quin etiā Ariſtoteles hunc cum illo coniungit. Argumenta ex hoc loco deſumpta ad hunc modum tractantur. Si generatio bona eſt, bonū eſt quod oritur: ſin mala illa, ma
2.top.2.lo lum etiam hoc, Si corruptio ſeu interitus bonus eſt,
co 31. res quæ interit, mala eſt, ſin malus ille, hæc bona.

Hinc

Hinc licet oſtendere, quanto cum deſiderio.& auidi tate debuit doctrina Chriſti ſeruatoris noſtri excipi, cuius natiuitatem tãta cum exultatione Angeli, Reges, Paſtores, cęlum deniq; & terra celebrarunt cuius mortẽ indigniſſimam muta etiã & ſenſus expertia elementa deplorauerunt. Hinc etiã probare poſſumus, peſſimum & pernicioſiſſimum fuiſſe Iudam, cum eius natiuitas adeo fuerit deteſtabilis, ut dixerit ſumma ueritas, Melius erat ei, ſi natus non fuiſſet: mors adeo execranda, ut ipſe deſperatione actus ſemet laqueo ſuſpẽderit, & miſeram animam in ſuum locum id eſt damnatorum, rupti s uiſceribus exturbauerit. Non negamus tamẽ, fieri poſſe, ut interitus rei bonæ, ratione aliqua ſit malus, & malæ bonus. Mors enim Chriſti ratione ſalutis quã nobis peperit, optima fuit, & mors Herodis pernicioſa fuiſſet, ac lugenda, ſi indigna illa nobilium ſtrages ſecuta eſſet, quã ille morti proximus optarat, & ſorori quaſi teſtamẽto reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, interitum rei bonæ, qua rei bonę interitus eſt, eſſe pernicioſum, rei aũt malæ, qua malæ, eſſe bonum & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda eſt. Ioſephus lib.17.anti qui.Iud.

De Argumentis fine. Cap. XXII.

Finis eſt cauſa cauſarum omnium. Materia enim, niſi formam accipiat, rudis eſt atq; informis. Forma uerò ſi deſit efficiens, nunquam in materiam inducetur Efficiens deniq;, niſi finis cupiditate commoueatur, nihil unquam efficiet. Eſt igitur finis cauſarũ omnium cauſa & principium. Nec cauſarum modò eſt cauſa finis, ſed multò etiam magis mediorũ, quę in finem deſtinãtur. Exempli cauſa habitatio non ſolum eſt finis eius qui domum ſibi extruit, itemque formę domus, atq; materię, in quam forma domus inducitur, ſed etiam (ac multo uerius) ipſius ędificationis, qua & cõſtruitur domus, & habitatio paratur, Quo fit, ut ex fine quem nobis proponimus, non ſolum *Finis cauſa cauſarum.*

lum

lum probare poſſimus, quales cæteræ cauſæ eſſe debeant, ſed etiam qualia media ad finem conſequendum dirigenda ſint, & præmittenda.

Triplex finis. Triplex igitur eſt finis. Alius eſt ea res, cui aliquid expetitur: quo pacto nõ ſolum Deus eſt finis noſter, ſed etiam alij homines, atque adeo nos ipſi nobis ſumus fines. Nam & Deo gloriam, & proximis nobiſq; ipſis ſalutem optamus. Qua finis acceptione vtitur

Pſal.68. propheta cum his verbis Deum alloquitur, Propter te ſuſtinui opprobrium, &c. hoc eſt, ad tui gloriam & laudem hæc omnia perpeſſus ſum: & Paulus cum

2. ad Ti.2. ait, Omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutẽ

2.phy.2. conſequantur: & Ariſtoteles cum dicit, Omnia (ſcilicet artificioſa) ſunt gratia noſtri, ſumus enim & nos quodammodo fines. Alius finis eſt res, cuius fruitio (ut ſic dicam) aut vſus expetitur: quo pacto etiã Deus eſt finis noſter, quia omnes volumus vt ipſe ſeipſo, & nos ipſo fruamur: itemque vita, honores, diuitiæ, quibus tum alios vti, tum etiam nos ipſos cupimus.

1.Cõfeſ.1. Qua ſignificatione D. Auguſtinus intelligit Deum eſſe finem noſtrum cum ait, Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Eodemque finis ſignificatu, probat Ariſtoteles nec

1.Ethi.5. honores, nec diuitias eſſe hominum ultimum finem, quo nimirum ut ſummo bono frui debeant. Tertius eſt ipſa fruitio, ſeu adeptio, aut vſus rei quę deſideratur: qualis eſt aperta Dei optimi Maximi contemplatio in futura vita & poſſeſſio virtutum, bonorum, aut diuitiarum in hac. Qua finis vſurpatione vtitur Ariſtoteles cum docet, contemplationem Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum, vt in hac uita haberi poteſt, eſſe vltimum finẽ hominis, etenim fidei lumine minime

1.Eth.8 & 10. Eth.8. edoctus non potuit progredi vlterius, uſum uerò rerum aliarum, ut ſalutis, roboris, pecuniarũ, & honorum non eſſe ultimum finẽ, ſed aliquatenus requiri.

Argumẽta ex fine primi generis. Ex fine primi generis, hoc eſt, ex re cui aliquid expetitur, concludere poſſumus hoc modo, Deus efficit omnia propter ſe, igitur non eſt auctor peccati, quandoqui-

doquidem peccatum in Deum referri, non poteſt, Omnia ſunt in Dei gloriam facienda, non eſt igitur Deus blaſphemandus, non eſt proferendum verbum ocioſum, &c. Optas proximis bona, ne ſis igitur cui quam occaſio ruinæ: Diligis te, ne te igitur malæ cu piditatis veneno perimes: Vis perfectus eſſe, vende omnia, & da pauperibus, & ſequere Chriſtum. Ex fine ſecundi generis, ex re videlicet cuius fruitio aut vſus deſideratur, ſic licet argumẽtari. Optas magna contemne igitur parua. Vis abundè metere, ne parcè igitur ſemina: Vis turrim ædificare priùs ergo computa ſumptus; Vis bellum committere, uide num ſit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipſa fruitione uel uſu, quem finem tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum uidere eſto igitur mundo corde: Vis eſſe particeps gloriæ Chriſti? patere igitur cum Chriſto. Ad locum finium reuocatur à quibuſdam locus Ab uſibus, eò ꝙ uſus eſt finis officij, aut inſtrumenti, cuius eſt uſus: uerùm, cùm nomen uſus magis ſonet effectum quàm cauſam, ad locum potius effectorum videtur pertinere.

Ex fine ſecundi generis.

Ex fine tertij generis.

De vſu loci cauſarum. *Cap. XXIII.*

VT tamen ad certam aliquam normam, tam uariam ex hoc loco argumentandi rationem redigamus, aduertendum eſt tribus modis poſſe effectum ex cauſa concludi: primò quo ad potentiam, hoc eſt, quo ad poſſe eſſe: altero quo ad actum, ſiue imperfectum, quod eſt fieri, ſiue perfectum, quod eſt eſſe: tertio quo ad aliquam affectionẽ ipſius, ut quo ad eſſe bonum uel malum. Primus probandi modus hoc pronunciato præſcribitur ab Ariſtotile.

Tribus modis effectus ex cauſa cõcluditur.

Primus modus.

Cauſa potens & effectus in petenda ſimul ſunt aut non ſunt, 2. Phy 3.

Hoc eſt, ſi iam extat cauſa ad effectum edendum apta, dubium non eſt quin effectus eſſe poſſit, modo non deſunt aliæ cauſæ, quæ ut effectus producatur,

tur cõcurrere ac conuenire debent, quòd ſi talis cau ſa non extat, nec effectus eſſe poterit, ſaltem potẽtia propinqua, de qua loquor. Remota enim ac diſtanti potentia poteſtatéue, dubium non eſt, quin effectus, etiã dum cauſa non extat, verè dicatur poſſibilis mo dò cauſa poſſit in rerum natura exiſtere. Hinc ſuade bis poſſe Saracenos Mauritaniæ incolas ab Hiſpanis debellari: quia nõ deeſt Hiſpanis materia ex qua poſ ſint arma conficere: nec duces periti, aut milites ſtre nui & exercitati, qui poſſint bellum inferre: nec igno rant optimam belli gerendi formam: nec cauſa, ob quam bellum inferendum ſit, eſt iniuſta. Hinc etiam probare quis poſſet, Abel non potuiſſe interfici gladio, quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui poſſet gladium cudere: vel quia nondum erat materia propinqua gladij, ferrum uidelicet ex priori materia cõ flatum. Secundus probandi modus hoc altero pronunciato ſignificatur ab eodem auctore.

Secundus modus.

2.Phy.3.

Cauſa in actu, & effectus in actu ſimul ſunt, aut non ſunt.

Hoc eſt, ſi cauſa iam edit effectum, iam effectus editur: ſi uerò nulla edit effectum, nec effectus editur. Hæc plana ſunt, ac ſimiliter intelligenda in præterito, & futuro tempore. Vt ſi cauſa edebat effectũ, utiq; effectus edebatur: ſi edidit, editus eſt: ſi illa edet edetur hic: Si ederit, editus erit. Vtor autem edendi uerbo, non autem efficiendi, ne de ſola efficiente cau ſa loqui uideat: quanquam inter utrunque uerbum, quod ad uſum attinet, perparum intereſt.

Ex cauſa tamen actu edente effectum non ſemper concluditur effectus in actu perfecto, hoc eſt, nõ ſem per colligimus effectum editum eſſe. Quanquã enim ex materia & forma ſemper ſic liceat argumentari, Materia aut forma edit compoſitum, ergo compoſitum editum eſt, in efficientibus tamen & finibus non ualet, niſi earum editio ſit ita perfecta, ut edi & editum eſſe idem ſint. Quo pacto ſic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè

eſt,

eſt: Sol lucet, ergo dies eſt: Deus apertè uidetur à beatis, ergo amatur. Licet quoque ex abſoluta poſitione cauſæ concludere effectum eſſe in eſſe perfecto aut imperfectò: verùm hoc non fit niſi cùm argumentamur ex cauſis neceſſarijs, hoc eſt, neceſſario edentibus effecta ſua; vt ex materia omninò diſpoſita, aut ex quacunq; forma caduca & mortali, aut ex quibuſdam efficientibus: ut ſi dicas, Materia eſt ſummo calore affecta, ergo ignis eſt: Anima leonis eſt in rerum natura, ergo leo eſt. Sol eſt, ergo lumen productum eſt: Motus cęli eſt, ergo ſub cęlo res gignũtur, & intereunt. Dixi, Ex quacunque forma caduca & mortali, quia in immortalibus non ualet. Si enim dicas, Anima Socratis eſt, ergo & Socrates, nil concludes. Differt hic modus argumentandi à ſuperiori, quod ibi argumentabamur ex cauſa in actu, hoc eſt, ex cauſa edente effectum, hic autem ex cauſa tantùm abſolute poſita in rerum natura. *Num ſemper ex abſoluta poſitione cauſa cõcludatur effectus.*

Tertium modum concludendi effectum ex cauſis preſsè aliquantulum tradit Ariſtoteles, in cauſiſque efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis. *Tertius modus.* 2. Top. ca. 3. loco. 31.

Quorum efficientia ſunt bona, ipſa ſunt bona.
Quorum efficientia ſunt mala, ipſa ſunt mala.
Quorum interimentia ſunt bona, ipſa ſunt mala.
Quorum interimentia mala ſunt, ipſa ſunt bona.

Idem dicit de generationibus & corruptionibus ſeu interemptionibus, vt ſuprà retulimus. priora duo pronunciata cæteris etiã tribus generibus cauſarũ accommodari poſſunt, latè tamen acceptis nominibus boni & mali, ut nimirum nõ tantùm bona & mala in moribus, hoc eſt, laudanda & uituperanda comprehendãt, ſed etiã bona & mala tũ naturæ, tũ artis. Exẽpla. Hic ſeruus habet firmam corporis cõſtitutionẽ, ergo eſt utilis: Hic eſt ualetudinarius, ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam proportionemque mẽbrorum, igitur bonus; Hic ineptã, ergo parũ ualet. Milites ſunt utiles Reipublicę, ergo & bellum. Vene

ſici ſunt pernicioſi,ergo & veneficia:Bona eſt vita cę leſtis,ergo boni ſunt labores, quos iuſti pro ea perpetiuntur;Nil prodeſt ſuperba uita,& diuitiarum iactantia nil confert,vana eſt igitur omnis cura,& ſollicitudo conquirendi ſuperbos honores, & arrogantes diuitias.Ex arte ſimilia exempla peti poſſunt, vt hic paries eſt ex lapidibus & calce conſtructus, ergo bonus?Hic ex luto,ergo nil ualet, &c. Exempla reliquorum duorum pronunciatorum hæc ſunt, Reges, qui maleficos non patiuntur viuere,ſunt boni, ergo malefici mali:Tyranni,qui Chriſtianos trucidabant erāt Chriſto deteſtabiles, ergo Chriſtiani amabiles.

Explicatio pronunciatorum. Cæterum cùm audis,Quorum cauſæ ſunt bonę,ipſa eſſe bona,ſubaudi,qua ratione à bonis cauſis proueniunt.Nam & ſi à bonis cauſis mala quędam naſcuntur,vt à uiris probis leuia peccata, nō tamen ab illis proueniunt,quæ ex parte ſunt bonæ.Sæpè etiam effectus,qui ab una cauſa nō malus naſceretur,ab alia mala uitiatur,ut ſi quis reſtituat alienum gladium, ut homicidium aliquod perpetretur. Quinetiam ſæpenumero cùm cauſæ omnes ſunt bonæ,mala una circunſtantia poteſt effectum reddere uitioſum. Itaque ſi cauſa eſt bona, effectusq; ab ipſa prouenit qua ex parte bona eſt,tum demum erit bonus ſi aliundè nō uitietur.Hinc facilè colliges,quo pacto reliqua pronunciata ſint intelligenda.

Quam latè pateāt propoſita pronunciata. Aduerte tamen hoc loco ſub his quatuor pronunciatis generalibus, plurima ſpecialia contineri,ut Quorum cauſæ ſunt honeſtæ, ipſa quoque ſunt honeſta: Quorū utiles,& ipſa ſunt utilia:Quorum iucundæ, & ipſa iucunda: Quorum in precio habitæ,& ipſa in precio habētur: Quorum magni conſtant cauſæ, & ipſa magni conſtant,atque ita in cæteris pronunciatis.Quod utique dixerim,nę exiſtimes;quod nonnulli Ariſtoteli obijciunt;anguſtam ualde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri.Aliæ quoq; enūciationes proponi poſſent alijs atq; alijs effectorum conditionibus colligēdis; ut,Ad cuius artis materiam pertinent cauſę;ad eandem

dem

dem pertinent effecta: Quorum cauſas facilius aſſequimur, ea facilius ſcientia tenere poſſumus, & aliæ quamplurimæ. Sed hæ omnes in hoc generali pronunciato continentur.

Generale pronũciatũ nõ ſegniter notandum.

Cuius conditionis eſt cauſa, eiuſdem ſuo quodammodo eſt effectus.

Quod quo pacto ſit intelligendum, in aliaq; atq; alia diducendum, iudicio magis expendendum eſt, quam documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus eſt, breuiter luſtremus.

De loco effectorum. Cap. XXIIII.

QVàm multa effectorum genera, ex ipſa cauſarũ multitudine nullo negotio intelligi poteſt. Cũ enim cauſa & effectus mutuo ſe reſpiciant, quã multiplex fuerit cauſæ nomen, tam multiplex ſit nomen effectus neceſſe eſt. Quin & vſus loci idem eſt ac ſuperioris, ordine duntaxat pronunciatorum conuerſo. Nam ut ex cauſis ſic argumentabamur, Dantur cauſæ quæ ad effectum edendum aptæ ſunt, ergo effectus eſſe poteſt. ſic ex effectu poſſumus concludere, Effectus eſſe poteſt, ergo dantur cauſæ, à quibus prouenire poſſit, atq; ita in cæteris pronunciatis. Niſi quòd hoc plus uirium habet argumẽtum ex effectis, quòd cùm non ex quauis cauſa colligamus effectum eſſe, uel fore, ut ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus cauſam eſſe, uel fuiſſe, ut ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate ſeu perfectione cauſæ efficientis non poſſimus colligere maiorem perfectionem effectus, nec neceſſario æqualem, ex perfectione tamẽ effectus concludimus aut maiorem, aut certe æqualem perfectionẽ efficientis cauſæ. Itaque cum uſus loci huius ex ſuperiori pateat, ſatis erit ſi ex quatuor effectorum claſſibus nonnulla exempla ſubijciamus.

Vſus loci ab effectis.

Nota hæc.

Ex effectibus materiæ ſic licet concludere. Hæc

res genita eſt, ergo ex alia p̄cedente,quæ interijt eſt genita.Interire pōt,igitur materia conſtat.Eſt denſa igitur hēt multum materiæ.Rata,ergo parum.grammatica diſtinguit à rhetorica, igitur oratio emēdata,circa quā verſat grāmatica, diſtinguit ab oratione ornata,quæ ſub Rhetoricę cōſiderationem cadit.

Ex effectibus formæ hoc modo.Conchilia ſentiunt habentq; ex ſe quendā motum, ergo habent animā. Alia eſt proprietas terræ,alia lapidis, igitur alia eſt forma eſſentialis illius,alia huius.Hæc area eſt omnium,quę æqualem ambitum hēnt, capaciſſima, eſt igitur rotunda. Hi characteres ſunt inequalis magnitudinis, ergo & ipſorum typi.Tabernaculum Moyſi habuit aureum candelabrum,ergo & exemplar eius quod Moyſi in monte monſtratum eſt.

Ex effectibus efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo,habet igitur poteſtatē infinitā. Ex quo effectorum genere ſunt quamplurima exempla in ſacris literis,vt eſt illud. Nō accipies perſonā nec munera, q̄a munera excęcant oculos ſapientum & mutāt verba iuſtorum.Et illud,Qui plantauit aurem,nō audiet? aut qui finxit oculum,nō cōſiderat? Et illud, Cum enim ſit inter uos zelus, & cōtentio, nonne carnales,eſtis, & ſm hominem ambulatis?

Deut.16.

Pſal.63.

1.Corin.3

Ex effectibus finium,qui quidem propriè ſunt media deſtinata in finem,ſic licet,argumentari.Hic rex parat arma,& cogit exercitum,igitur vult bellum inferre, aut propulſare. Hic amicus arripit quācunq; occaſionem expoſtulandi cum amico,ergo cupit ab amicitia eius diſcedere.Vnde illud,Occaſiones quærit,qui vult recedere ab amico.Hinc etiam licet concludere,Hic homo ſeruat diligenter mandata Dei, ergo proponit ſibi cæleſtem uitā.Hic Chriſti conſilio perſuaſus diſtribuit omnia in pauperis, uult igitur ſequi Chriſtum.

Prouerb.1.

Argumēta ex vſibus.

Huc ſpectāt argumēta ex vſib. cui⁹ hæc ſunt capita.

Cuius vſus eſt bonus,id bonum,eſt.

Cuius vſus eſt malus,id malum,eſt.

Hinc

Hinc probamus Dialecticā eſſe vtilem, quia uſus eius utilis eſt (tradit enim inſtruméto diſquirédi omnibus in rebus veritatem) Sophyſticē uerò pernicioſam, quia uſus eius eſt pernicioſus, cùm decipiat homines, atque deludat. Hic tñ nomine uſus intellige vſum rei, quā ipſā per ſe, atq; ex natura ſua ſibi uendicat, alioq ex malo uſu Iuriſperitię, aut Medicinæ, aut eloquētiæ, quib. multi abutuntur ad aliorum perniciē, licebit cōcludere, has artes eſſe pnicioſas, contraq; ex bono uſu illatarum iniuriarū, odij, & inimicitiarū, quas probi homines patiēter ſuſtinent, licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias eſſe res bonas, quod abſurdiſſimum, eſt. Hoc cùm non animaduertant cæteri hęretici noſtri tēporis ex abſu ſacerdotij, pontificatus, & aliorum ſacrorum miniſteriorum ac piorum exercitiorum Eccleſię, quo nō pauci notantur, & arguuntur, colligunt quaſi ex proprio harum rerum vſu, tollenda omninò eſſe de medio hæc ſacra miniſteria, & pia exercitia. Quod quanta ſit abſurditate ac cęcitate plenum, dici non poteſt, quia una excepta uirtute (qua quidem nemo, qui ea præditus ſit, malè vti poteſt) nulla res adeò eſt bona & excellens, ut ea praui homines abuti non valeant. Reſtant ex connexis antecedentia, & conſequentia, de quibus iam dicendum eſt.

Error hæreticorum noſtri temporis.

Ariſtot. 1. Rhet. ad Thod. 1.

De locis antecedentium & conſequentium.
Cap. XXV.

Ntecedentis & conſequentis uocabula, non accipiuntur hoc loco pro duabus præcipuis partibus argumentationis, quarum altera ex altera efficitur (ſic enim omnia argumenta eſſent ab antecedentibus, ex quo fieret, ut omnes loci eſſent loci antecedentium) ſed accipiuntur pro rebus, quæ neceſſario antecedunt, aut ſequunt aliq d in quæſtione poſitum. Vt ſi quæſtio ſit utrum aliqua uirtus ſit homini naturalis nec ne, licebit partē affirmantē ſic

Quo pacto antecedētis & cōſequētis uocabula hic ſumuntur.

ſuadere ex antecedente uirtutis. Iuſtitia eſt homini naturalis (alioqui uita ciuilis, quæ ſine iuſtitia cōſtare nō poteſt, nō eſſet hominib. naturalis) omnis autē iuſtitia eſt uirtus, igitur aliqua uirtus eſt naturalis homini. Ex cōſequēte autē uirtutis hoc modo, Omne quod eſt rationi cōſentaneū, eſt homini naturale (cùm homo ſit animal rationis particeps) Oīs autē virtus eſt rationi conſentanea, igitur oīs uirtus (nedū aliqua) eſt naturalis homini. Vt ergo intelligas qualiſnam ſit uſus horū locorū, aduerte antecedentium (ut hoc loco ſumuntur) duo eſſe genera totidemq; conſequentium. Antecedens uno modo dicitur res, ex qua neceſſario ſequitur aliud, ſiue ordine attributionis, quo pacto iuſtitia eſt antecedens virtutis, cùm uirtus neceſſariò de iuſtitia, ac uniuerſe ꝓdicetur; ſiue ordine tēporis, quo pacto uulnus in corde eſt antecedens mortis, quia neceſſariò mors breui cōſequitur. Alio uero modo antecedēs dicitur res, quę neceſſario danda eſt, ſi aliud dandum eſt, quo pacto adoleſcentia eſt antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus eſt iuuenis, neceſſe eſt ut uirtus adoleſcat: Itemq; ſi ędes futurę ſunt, neceſſariò antè iacienda ſunt fundamenta. Conſequēs quoq; duplex eſt, uel id quod neceſſariò ex antecedēte prioris generis cōſequitē, ut uirtus cōparatione iuſtitiæ, & mors reſpectu vulneris in corde; uel id quod neceſſariò requirit antecedēs poſterioris generis, ut iuuētus adoleſcētiam, & ædificium fundamenta. Antecedentia & cōſequentia prioris generis uocari poſſunt antecedentia & conſequentia ſimpliciter: poſterioris aūt generis, antecedentia, & cōſequētia, ex hypotheſi, ſeu conditione. Vſus antecedentium & conſequentiū ſimpliciter (quæ magis propriè antecedētia & cōſequentia dicuntur) his duobus pronūciatis traditur ab Ariſtotile ſecundo Topicorum libro.

Duo genera anteced. & cōſequētium.

Quibus nominibus diſtingui poſſint.

Vſus antecedentium & cōſequētium ſimpliciter.

2. Top. ca. 2. loco 13.

Poſito antecedente, neceſſe eſt poni conſequentis.
Sublato cōſequēte, neceſſe eſt ut tollatē antecedēs.
Exempla. Iuſtitia eſt uirtus, ergo rationi conſentanea;

nea: Iuſtitia nõ eſt rationi conſentanea: ergo nec uirtus. Habet vulnus in corde ergo breui morietur: Nõ morietur breui, nõ habet igitur in corde vulnus. Huc ſpectat argumentatio illa pauli, Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, concludit conſequẽtem. Et illa, Sapientia carnis inimica eſt Deo: legi n. Dei nõ eſt ſubiecta, nec enim poteſt: In qua ex negatione rei conſequentis, tollit antecedentem, quaſi dicat, Non poteſt eſſe ſubiecta, non eſt igitur ſubiecta. Ad Ro. 8. Ibidem.

Si tamen antecedens, & cõſequens æqualia fuerint hoc eſt, conuertibilia, ut Dialecticus, & diſſerendi artifex, licebit ſublata re quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit conſequens, & poſita conſequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis Domini apud Ioannem: Cùm enim dixiſſet, Qui ex Deo eſt verba Dei audit, ſtatim ſubiecit, Propterea uos nõ auditis, quia ex Deo non eſtis: quibus uerbis tollitur res quæ fuit conſequens, quia tollitur antecedens. Cùm aũt dixiſſet, Qui habet mãdata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me, paucis interpoſitis, ex re quæ fuerat conſequens, poſita, intulit antecedẽtem hoc modo: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Licebit etiam ex conſequente, quod latiùs pateat, poſito, ponere antecedens, ſi conſequens uniuersè accipiatur, vt cùm paulo antè dicebamus, Omne quod eſt rationi cõſentaneum, eſt homini naturale, omnis autẽ uirtus eſt rationi cõſentanea, omnis ergo uirtus eſt homini naturalis. Quale etiam eſt illud Pauli. Nũquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, quaſi dixerit, oẽs nationes audierũt, ergo & gẽs Iudæorum. *Nota.* Ioan. 14. Nota. Ad Ro. 10.

Vſus verò antecedentium & conſequentium ex hypotheſi, eſt omninò ſuperiori oppoſitus. Quẽ ex ſecundo poſterioris reſolutionis libro his duobus pronuncias licet colligere. *Vſus antecedentium, & cõſequẽtium ex hypotheſi.*

Sublato antecedente, neceſſe eſt colligi conſequens. Cap. 12.

Poſito conſequẽte, neceſſe eſt poni antecedens.

 Excm-

Exempla. Hic infans non adoleſcet, ergo nec iuuenis erit. Iuuenis erit, ergo & adoleſcens. Aedificāda eſt domus, ergo iacienda ſunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur:
4.Reg.5. Hic uerè amiſit bona ſua, ergo poſſidebat. Nil poſſidebat ergo nil amiſit. Hoc ſpectat illa mendax excuſatio Giezi, Non iuit ſeruus tuus quoquam. Rogauerit Heliſæus. Vnde venis Giezi? Tum ille, quia redire aliundè non poterat niſi antè iuiſſet, negauit antecedens, ut Heliſęus negatū conſequens intelligeret. Il
Ad Ro.10. lud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum in quē nō crediderunt? eodē modo tractatur. Cùm.*n.* credere ſit antecedens inuocationis, qui non credūt, inuocare non poſſunt. Illud uerò Domini, Si uis ad vitā
Matth.19. ingredi, ſerua mādata, ex conſequente poſito ponit antecedens. Quod ſi quis obiecerit hoc argumētum
Obiectio. duci ex loco finium, nō igitur ex hoc; occurrendum
Solutio animaduertenda. erit alia, & alia ratione, idem argumētum ex diuerſis locis deſumi poſſe. Qua igitur ratione ex fine colligit medium ad locum finiū pertinet; qua uerò ex conſequente, huius generis poſito ponit antecedens, ad locum conſequentium ſpectat. Sæpe etiā re diſtinguuntur huiuſmodi argumenta. Nam hæc argumentatio, Obijt, ergo uixerat, eſt ex conſequente, non autem ex fine, quippe cùm mors non ſit finis, hoc eſt, cauſa finalis, uitę, quod rectè docuit Ariſtoteles irri-
2.Phy.2. dens illud Poetæ. Extremum ob quod natus erat, fatumq; petiuit, hoc eſt mortem. Modo eodem diſſolues id quod quis obijceret, argumentum illud, Iuſtitia eſt uirtus, ergo rationi conſentanea, nō pertinere ad hunc locum, quia pertinet ad locum totus uniuerſalis, & aliàs ſententias huiuſmodi cauillationes eſt autem perutile quod idem argumentum in multis locis reperiatur, multiq; ſint aditus & uię vnius inueniendæ rei, vt ſi uno in loco, uel ſcrutandi negligētia, uel quærendi feſtinatione quod optamus non inuenerimus, altera tamen uia tertiàue tentantes, offendamus.

De

De locis præcurrentium, comitantium, et ſubſequentium.
Cap. XXVI.

EX coniunctorum locis reſtat unus quem circunſtantium nominauimus, atque ut amplam regionem in tres anguſtiores diuiſimus, utpote in locum præcurrentium, comitantium, & ſubſequẽtium. Circunſtantia quæ Cicero adiuncta uocat, ſunt ea, quæ cum re quidem cohęrent, ſed tamen non neceſſariò; qua ratione diſtinguuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur quædam anteceduntrem, ut portẽta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, conſuetudo, prouocatio, & huiuſmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur, quædam comitantur, ut locus, tẽpus, occaſio, ſocij, dignitas, officium, apparatus, & cętera id genus, quæ non ſine cauſa comitantia uocauimus. Alia ſubſequuntur, ut laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehenſio, exhauſtum patrimonium, & huiuſmodi alia, quæ appellauimus ſubſequentia. Hinc ꝓbat Orator, hominẽ perpetraſſe homicidium, ꝗ paulò ante colloquutus clàm fuerit cũ amicis, ꝗ de nocte domũ exierit, quod auditus ſit ſubinde pedũ ſtrepitus, armorum ſtrepitus, quod poſtea latebras quæſierit, ꝗ inuentus expalluerit, aut rogatus titubauerit, &c. Quæ quidem argumenta & ſi neceſſaria non ſunt, ſępe tamen probabilitatẽ afferunt, ſępius ſuſpicionem mouent. Proinde & ſi Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen ſę pius inuentis utitur. Verùm enimuerò ſi multa ex his ad eandem concluſionẽ iungãtur, ſemper probabilitatem aliquã faciunt, ut meritò dicere poſſis, non modo eorũ doctrinam, ſed vſum etiam à Dialectico non eſſe alienum. Preſſiùs hæc alij ex Ariſtotile ſecundo Rhetoricorũ libro accipiunt, cùm vocant communiter accidẽtia, hoc eſt, quę maxima ex parte rem antecedũt, aut comitantur, aut ſubſequuntur. Pronunciata, quæ huius loci uſum doceãt, nulla ſunt certo numero comprehenſa.

Circunſtantia quæ. In Top.
Præcurrentia.
Comitãtia.
Subſequentia.
Orator ſæpius, quàm dialecticus vtitur hoc loco.
Cap. 23.
Pronunciata huius loci.

henſa. Sed referenda huc ſunt multa probabilia prouerbia, quale eſt illud Dauidicum, Cum ſancto ſanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris, & cũ electo electus eris, cum peruerſo peruerteris. Omnia tamen in hoc uno generali pronunciato intelligi utcunq; poſſunt.

Pſal.17.

Qualia ſunt circunſtantia, talem ueriſimile eſt eſſe rem, quam circunſtant.

Exod.23. Ex præcurrentibus eſt illud in Exodo. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Et illud Pauli. Quod ſi inuicem mordetis & comeditis uidete ne ab inuicem conſumamini. Et illud Domini apud Mattheum, Facto ueſpere dicitis, ſerenum erit rubicundũ.n.eſt cęlum. Et mane, hodie tẽpeſtas, rutilat.n.triſte cęlum. Faciem ergo cæli diiudicare noſtis, ſigna autem temporis non poteſtis? hoc eſt, prope ſit mundi redemptio, & ſalus?

Galath.5. Matth. 16.

Matth. 18. Excomitantibus eſt illud, Videte ne contemnatis unũ ex his puſillis: dico enim uobis. quia angeli eorũ ſemper uidẽt facie patris mei, qui in cęlis eſt. Et illud Petri in die Pentecoſtes, non enim ſicut uos exiſtimatis hi ebrij ſunt, cũ ſit hora diei tertia. Huc pertinent ſigna Phyſiognomica, quibus naturale ingenium cuiuſq; coniectant Phyſici. Exempli cauſa cõiectat Ariſtoteles eos, qui frontem habẽt paruam, indiſciplinabiles eſſe: qui ualde magnã, tardos, qui rotundam, inſenſatos: qui minus planã, ſagaces: qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quamplurima.

Act.2. *Phyſiognomica.* Ariſtot. in Phyſiognom.

Eccle.5. Ex ſubſequentibus hęc ſunt. Nõ tardes cõuerti ad Dominũ, & ne differas de die in die: ſubitò.n. ueniet ira illius. Et illud Pauli, Quem ergo fructũ habuiſtis in illis, in qbus nũc erubeſcitis? Nã finis illorũ mors eſt: & quæ ſequũtur uſq; ad finẽ capitis. Illud quoq; Auguſtini in laudẽ B. Laurentij, Neceſſe, inquit, erat, ut initia bona fierẽt, quorum finis eſt optimus ſubſequutus: & martyres eos nõ ſolũ fuiſſe cum paſſi ſunt ſed ẽt martyres Chriſti fuiſſe cũ uiuerent, &c. Latiſſime patent hi loci, qui eò etiam frequentius, quam cæteri

Ad Ro.6.

teri ſunt in uſu, quò patentiores ſunt, & faciliùs argumenta ſuppeditant. Sed iam ad locos diſiunctorũ argumẽtorum ingrediamur, primumq; uideamus conſentanea, ex quibus ſtatim ſeſe offerunt ſimilia.

De loco ſimilium. Cap. XXVII.

Similia hoc loco non tãtum dicuntur ea, quorum eadem eſt qualitas, ſed ea omnia, q̃bus aut unum aliquid conuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemuè aliquam inter ſe habent. Verbi cauſa duę res candidę, quà candidę ſunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiuſdem ſpeciei dicuntur ſimilia, quoniam eandem qualitatem, aut quãtitatem, aut eſſentiam cõmunem habent. Mens uerò & oculi: ſerenitas & tranquillitas, numerantur in ſimilibus, quoniam etſi (quà eiuſmodi ſunt) nil unum commune habent, ſed diuerſas eſſentias & cõditiones, habet tamen quandã inter ſe proportionem. Vt enim mens ſe habet ad animum, ſic oculi quodammodo ad corpus, atq; quod eſt in aere ſerenitas, idem proportione quadã eſt in mari tranquillitas. Vſum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Ariſtoteles.

Similia, quæ dicãtur hoc loco. 1. Top. 3.

Vſus loci. 2. Top. 2. loco 32.

Quod in unu ſimilium ualet, ualet in cęteris.
Quod non ualet in uno, nec in cęteris.

Exempla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cum ij qui in Reipublicę adminiſtratione uerſantur, pacem oĩum ordinum obſeruãdis legibus cõſequi ualeãt, ſi id nõ faciunt, reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt uaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiã reſpuũt, ſenſim ãt influentibus, uel etiã inſtillatis cõplentur: ſic tenera puerorum ingenia grandia non ſtatim percipiunt, quę tamen pedetenim progrediendo facile addiſcunt. Huc ſpectat totum genus exemplorum, quod quartam argumentatio-

Quint. li. 1

Huc ſpectat totum

argumenta-tionis ge-nus. mentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiue ꝓprie dicantur exẽpla, ſiue parabolę, ſiue apologi. Quinetiam non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formam, ſed totum ad materiam huius loci pertinere, de qua re alibi diſputandum eſt. Sunt uero hoc ex loco tam multa in diuinis ſcriptis argumenta, ut paſſim omnibus ſint obuia. Hinc concludunt apud Sapientẽ impij in inferno poſiti, res caducas, quib. ſe totos tradiderãt

Sap.5. nihil ſibi contuliſſe. Trãſierunt inquiunt, omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, nõ eſt ueſtigium inuenire nec ſemitã carinę illius, &c. Et poſt pauca id confirmat Sapiens, Quoniam, inquit, ſpes impij, tanquam lanugo eſt, quæ à vento tollitur, & tãquam ſpuma gracilis, quæ à procella diſpergitur, & tanquam fumus qui a vento diffuſus eſt, & tanquam memoria hoſpi-

1. ad Co.5. tis vnius diei prętereuntis. Paulus ad Corinthios, Ne ſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate igitur verus fermẽtum ut ſitis no-

Cap.9. ua conſperſio. Et infra. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plãtat vineã, & de fructu eius nõ edit? quis paſcit gregẽ, & de lacte gregis non manducat? Neſcitis, qđ qui in ſacrario operãtur, q̃ de ſacrario ſunt edunt? & qui ſacrario deſeruiunt, cum altari participãt? Ita & Dñus ordinauit ijs qui euãgelium annunciãt, de euãgelio viuere. Lauſſime vero patet huius loci uſus in colligendis attributis unius analogi ex attributis alterius. Vt ex conditionib gubernatoris dirigẽtis nauẽ conditiones Regis gubernãtis Rẽpublicã, & ex ijs quæ cõueniunt paſtori, ea quæ cõueniunt epiſcopo, & ex effectib. panis, effecta corporis Dñi, & ex proprietatibus ſeminis proprietates verbi Dei, & ex uarijs qualitatib. terræ, in qua ſemen

Rodolp.1. de inuen. 26. ſuſcipitur, quam varij ſint affectus auditorum diuini verbis. Quo vſu nullus ꝓpè dixerim eſt feracior aut felicior in hoc locorum campo. Nõ deſunt tamẽ qui

dicant

dicant, omnium locorum, è quibus ducũtur argumẽta, nulli ferè minus eſſe uirium contra renitẽtem auditorum, quam ſimilitudinis, ad eum uero, qui ſponte ſequitur, docendumq; ſe præbet, nullum eſſe accõmodatiorẽ. Aperit.n.rem, ſi rectè adhibeatur, & quãdã eius imaginẽ ſubiicit aĩo, ut cũ aſſentiendi neceſſitatẽ nõ afferat, afferat tacitũ diſſentiẽdi pudorẽ. Verũ ſi ſimilia, qua ex parte ſimilia ſunt ꝓbè teneãtur, nõ eſt vſq; adeo infirmũ hoc argumentorum genus, ut etiã renitentem auditorem reuincere non poſsit. *Documẽtũ animaduertẽdũ.*

De loco maiorum. *Cap.* *XXVII.*

ARgumenta, quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non deſumebantur ex tota quęſtione ſed ex ſubiecto, aut prædicato quęſtionis. Aut.n.erãt definitiones, aut deſcriptiones, aut notationes eorum, quę in quæſtione concludenda ſubiiciebãtur, uel prędicabantur: aut modo aliquo affecta ad ea quę ſubiiciuntur, aut prędicantur. Nunc incidimus, in locos, ex quibus quę depromuntur argumenta, affecta ſunt ad totam quęſtionem concludendam, hoc eſt, ad ipſam totam concluſionem. Nam maiora, quę nunc primum occurrunt, dicuntur ea, quę maiorem habent probabilitatem, quam ea enunciatio, quæ cõcludenda & confirmanda eſt? minora, quæ minorẽ; paria, quæ parem, ſeu ęqualem. maioribus huiuſmodi argumenta ducuntur, ſi Mazaganum non fuit à centum uiginti millibus expugnatum, nõ expugnabitur à uiginti millibus. Si in diuitijs adiũcta etiam poteſtate ac honoribus, non eſt ſumũ bonũ, qui fieri poteſt, ut in diuitiis hominis obſcuri, ac priuati ſitũ ſit? Si eloquentia Ciceronis non potuit perſuadere Octauio, in quem maxima beneficia contulerat, ne ſe traderet ſuperbo ac impotenti hoſti Antonio, qui conuenit, nt Rex uincatur nudis precibus, ne tradat iuſtiſſimæ neci regię maieſtatis proditorem? Huius loci vſus in hoc uno pronunciato poſitus eſt. *Diſcrimen triũ ſequentiũ locorũ à ſuperioribus.*

Si

Hoc pronũciatum. trib. explicat Ariſ. 2. Top. extremo c. Gen. 44. Ioan. 3.

Si id quod uerisimilius videtur, non eſt uerum, nec id quod minus videtur, veriſimile.

Itaque tractatio huius loci tota eſt negatiua: Huc ſpectat id illud fratrum Ioſeph ad diſpenſatoré, Pecuniã, quam inuenimus in ſummitate ſaccorum, reportauimus ad te de terra Chanaã: & quomodo conſequens eſt, ut furati ſimus de domo domini tot aurum uel argentum? Et illud domini apud Ioanné; Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero uobis cęleſtia creditis?

De loco minorum. *Cap.* *XXIX.*

QVo autem pacto tractanda ſint argumenta ex loco minorum, his exẽplis intelliges. Si parua ſæpè Luſitanorũ claſsis Turcarum in India impetũ fregit, cur modò id non facient omnes Oriẽtis uires? Si pro Chriſto contemnenda eſt vita, cur non pecunia? Si pro inimicis orandũ eſt, cur amici odio perſequendi? Itaque tractatio argumentorum huius loci ex omninò oppoſita ſuperiorum tractationi. Tota enim eſt affirmatiua, cùm illa ſit prorſus negatiua. Poteſt igitur hoc uno pronunciato doceri.

Si id quod minus uerisimile, eſt, verũ eſt, & id etiam erit, quod magis veriſimile uidetur.

Hoc docet Ariſt. trib. itidẽ pronunciatis. Deut. 31.

Hoc ſpectat illud Moyſi, iamiã morituri ad populum Iſraeliticum, Ego ſcio contentionem tuam, & ceruicem tuam duriſſimam. Ad huc viuente me, & ingrediente uobiſcum. ſemper contentioſè egiſtis cõtra Dominum, quãtò magis cùm mortuus fuero? Et illud Ionathę. Turbauit, inquit, pater meus terram; vidiſtis ipſi qua illuminati ſunt oculi mei, eò quod guſtauerim paululum de melle iſto: quanto magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum? nonne maior plaga facta fuiſſe ĩ Philiſtim? Et illud Domini apud Matthęũ. Si ergo vos cùm ſitis mali noſtris bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe? Et

1. Reg. 14.

Matth. 7.

illud

illud Bernardi in uerba ea Domini: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt: Quomodo, inquit, potabis Domine deſiderātes te torrentes uoluptatis tuę, qui ſic perfundis crucifigentes te oleo miſericordiæ tuæ? Aliter accipiuntur à multis nomina maiorū & minorū, aliterque hi duo loci explicantur, atq; tractantur: Cæterùm nos Ariſtotelem quaſi in hac re luculentius & melius loquutum (ut aliàs docebimus) libenter ſequimur.

Bernar. de paſſi›ne. Dom. ſe. 4. Cic. ut To. Quint. li. 5 ca. 10. Rodolp. 1. li. c. 25. & alij quidā ex recentioribus.

De loco parium. Cap. XXX.

Argumenta ex loco parium hoc modo explicantur. Si abſtinentia uirtus eſt, & continentia erit. Si iactātia uirtus non eſt, nec hypocriſis. Quæ pœna aduerſus interfectorem patris iuſta eſt eadem aduerſus matris. Si filius patris iuſſa contemnere non debet, nec matris. Si uirtus amplectenda eſt uitia repudianda. Si duces non ideo mali habetur quòd interdum ſuperantur, cur Philoſophi malè audiunt, ſi aliquādo falluntur? Itaq; hic locus tum affirmatiue, tū negatiuè tractatur: id quod Ariſtoteles tribus documentis enucleatè docet. Poſſunt tamen illa hoc uno expeditus & planius ſignificari.

Ariſtot. 4. Rheto. 24.

Vſus loci. 2. To. c. 4.

Si data propoſitio uera eſt, aut falſa, ea etiam quæ uidetur ęquè probabilis, uera erit aut falſa

Huc ſpectat illud Sapiētiæ ita dicentis, quia uocaui, & renuiſtis: extendi manum meā, & non fuit qui ·picere: deſpexiſtis omne conſilium meū, & increationes meas neglexiſtis: ego quoq; in interitu uero ridebo, & ſubſannabo, cùm uobis id quod timeatis, aduenerit. Et illud, Nolite iudicare, & nō iudicabimini: nolite cōdemnare, & nō cōdemnabimini: dimittite, & dimittemini; date & dabitur uobis. Non immeritò aūt hęc & alia huiuſmodi argumēta, quibus in ſacris literis ex meritis cōcludūtur p̄mia, aut ex peccatis ſupplicia, dicūtur ad hūc locū pertinere; quia & ſi præmia cœleſtia ſunt maiora mentis, & ſup-

Prouer. 1.

Lucæ 6.

ſupplicia inferiora delictis: diuina tamẽ largitate ac miſericordia, quam inter hæc cernitur ratio iuſtitię, ac proinde ęqualitatis. Ad Vſum huius loci pertinet illud pronunciatum, quod Ariſto. eodem loco affert.

Si incrementũ prædicati ſequitur incrementũ ſubiecti, prædicatũ ſequitur ſubiectũ: quod ſi incrementum non ſequitur incrementum, nec prædicatum ſequitur ſubiectum.

Vt ſi maior virtus eſt melior, aut maxima optima, virtus vtiq; eſt bona. eſt enim par ratio. Quòd ſi maior non eſſet melior, aut maxima optima, nec uirtus omnino eſſet bona. Sunt enim & hæc paria. Reciprocatur etiam hoc pronunciatum in hunc modum; Si prædicatũ ſequitur ſubiectũ, incrementum prædicati ſequetur incrementum ſubiecti; quòd ſi prędicatũ nõ ſequitur ſubiectũ, nec incremẽtum ſequetur incremẽtũ. Qđ quidẽ ſic efferri ſolet, Vt ſimpliciter ad ſimpliciter, ſic magis ad magis, & maximũ ad maximũ. Vt ſi facere iniuriã eſt malũ, maiorẽ facere peius erit, & maximũ peſſimũ. Sed hæc reciprocatio non ad hũc locũ, ſed ad tractationẽ qõnis cõparata quã infra ſubijciemus pertinet. Verũ tã pronunciatũ ipſũ, quam eius reciprocatio intelligũtur in ijs quæ prædicãtur per ſe. Alioqui nõ uſq; quaq; ueritatem continet. Nec enim rectè dixeris, Maior uini uſus eſt peior, aut maximus peſſimus, igitur vſus vini eſt malus. Nec item. Exercitatio corporis eſt bona, igitur maior eſt melior & maxima optima. Cauſa eſt, qui nec maiori uſui uini conuenit, per ſe ut ſit prior, aut maximo ut ſit peſſimus nec exercitatio corporis e per ſe bona, ſed per accidẽs; alioqui oĩs exercitat corporis eſſet bona, & omnis vini vſus malus. Vid tur etiã ex hoc loco depromi argumenta ex trãſi ptione, quibus propoſitum ſuademus in ea re, qua ex conceſſione alterius par ſit ratio. Vt ſi qu probet eandem facultatẽ naturalem (vt aſpectũ a guſtatum) eſſe contrariorum, vt inde probatum re linquat, contrariorum eandẽ eſſe ſcientiam. Id enim

Reciprocatio pronunciati.
2. Top. 4.

Cap.

D. Tho. 3. cont. gent. 139.

rectè cócludetur, quia is,cui ſuadere principale propoſitũ uolumus, aſſerit,ſibi fore ſatisfactũ, ſi natura ſis aliqua facultas cótrariorũ eſſe cõfirmet argumẽtũ igit, quod probãdę minus principali cõcluſioni, ad quã diſputationem trãferimus,adhibetur, ex loco pariũ vr̃ deſumi,non quidem qua ratione immediatã ſi,minusq; principalẽ cõcluſionem ſuadet,ſed quã principalem in qua par eſſe ratio cẽſetur.Sic qui hoc modo argumẽtarius fuerit,album & nigrum cadũt ſub aſpectum,album & nigrum ſunt cõtraria,igitur aſpectus eſt cõtrariorum,probatum relinquet ex pari,cõtrariorum,eãdem eſſe ſciẽtiam, ob quam cõcluſionem tranſlata eſt diſputatio ad ſuperiorem.

De loco diſſimilium. *Cap.X X X I.*

Reſtãt ex locis diſiũctorum argumẽtorum ij,in quib.latẽt diſſentanea.Primus uero eſt diſſimilium qui quidem iccirco ab Ariſtotile ſecũdo topicorum libro vr̃ prætermiſſus,quia ex loco ſimiliũ, facile intelligi poteſt.Diſſimilia igitur hic cenſetur ea quibus quia talia ſunt,nec unum aliquid commune eſt nec plura quæ inter ſe proportionem habeãt, vt candidum & atrum, iuſtus & iniuſtus homines & belluæ.Vſus diſſimilium ijs pronunciatis docetur.

Diſſimilia quæ hic dicantur.

Vſus loci.

Diſſimilibus diſſimilia conueniunt.
Quid vni diſſimilium,quia diſſimile eſt conuenit non conuenit alteri.

Vt ſi iuſtus,quia iuſtus,laudãdus eſt iniuſt⁹ reprehẽdẽdus erit. Item ſi belluarũ non eſt futura prouidere,quia belluę ſunt, hominũ erit ꝓſpicere futurũ tẽpus.Valet autẽ nõ parũ hic locus ad reſiſtẽdum alteri.Si.n.quis cõcluderet,hominibus omnia debere eſſe cõmunia,quod cęteris etiam animalibus omnia cõmunia ſunt,aptè reſiſteret qui negaret,id recte cõcludi, quia homines & belluas,qua ſunt eiuſmodi, ſunt

ſunt diſſimiles. Itaque plus uirium habet ad reſiſtendum, quam ad impugnandum hic locus. Huc ſpectat adhortatio illa Tobiæ iunioris ad ſponſam, vt ante

Tob. 8. vſum thori tres noctes ſecum orationi inſiſtat: Filij ſanctorum, inquit, ſumus, & non poſſumus ita cóiungi ut gentes, quæ ignorant Deum, & illud Domini apud Matthæum, Si diligitis eos, qui vos diligũt (hoc

Matth. 5. eſt ſi tantum hos diligitis) quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? & ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantum, quid amplius facitis? nonne

Cap. 6. ne & ethnici hoc faciunt. Et illud Pauli poſteriori ad Corinthios epiſtola. Nolite iugũ ducere cũ infidelibus. Quę enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quę ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuẽtio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? Concluſio eſt. Non eſt uobis iugum ducendum cum infidelibus: reliqua oratio, probatio eſt ex diſſimilitudine.

De loco oppoſitorum, deq; generali oppoſitorum vſu Cap. XXXII.

Appoſita quæ. ALter locus eorum in quibus diſſentanea conduntur, eſt oppoſitorum proprius. Oppoſita uerò aut mutuo referuntur, ut dominus & ſeruus: aut ſunt contraria, ut uirtus, & uitium: aut priuatiuè oppoſita, ut aſpectus & cæcitas: aut contradicentia, ut candidum, & non candidum. Quoniam igitur de hi-

Li. 2. c. 17. ſce extremo ſecundo libro diſſeruimus, ſolus loci u-

loci vſus. ſus explicandus eſt. Duo ſunt communia pronunciata, quæ communiter omnibus oppoſitis conueniunt. Alterum eſt.

> De quocunque affirmatur alterum oppoſitorum, negatur reliquum.

Quod quidem ex ipſa oppoſitorum natura naſcitur. Nam cum omnia oppoſita, quà oppoſita ſunt

ſint

ſint repugnãtia, repugnãtia verò, ut primo lib. docuimus, nõ poſſint de eadẽ re ſimul affirmari, efficitur, ut de quacunq; alterũ uere affirmaueris, alterum negare debeas neceſſariò. Quod pacto intelligendum, ſit eodẽ loco diximus. Exempla cuique ſunt obuia. Sophroniſcus eſt Platonis pater, non eſt igitur eiuſdem filius? Si uirtute prӕditus, non eſt uitioſus: Si aſpectum oculorum habet, cӕcus non eſt. Si eſt candidus, nõ eſt non cãdidus. Nõ addidimus aũt de quocunque alterum negatur affirmari alterum, quia ſępiſſimè non ita eſt. Nec enim ſi Socrates non eſt prę ceptor, ſtatim diſcipulus verè affirmabitur, aut contra: nec ſi non eſt cãdidus, neceſſariò dicendus eſt niger, & ſic in alijs quamplurimis. Ex hoc pronunciato eſt illud Pauli ad Galatas, Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim (id eſt carnis propenſio) cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hӕc enim ſibi inuicem aduerſantur. Alterum pronunciatum eſt. Cap. 31. Galat. 5.

Si alterum è duobus oppoſitis ſequitur alterum è duobus alijs, reliquum ſequetur reliquum: quòd poſteriùs non ſequitur poſterius, nec prius ſequitur prius. 2. top. 3. lo. 10. 25. &c.

Verbi cauſſa, cùm pater & filius ſint relatiuè oppoſita, itemq; relatum maioris comparationis, & minoris comparationis, relatum autem maioris comparationis uniuersè dicatur & patre relatum utiq; minoris comparationis uniuersè dicetur de filio: quod ſi quartum non ita diceretur de ſecundo, nec tertiũ ſane de primo. Item cùm uirtus & uitium ſint contraria, itemq; laudandum & reprehendendum, oĩs autẽ virtus ſit laudanda, omne haud dubiè vitium erit reprehendendum: quòd ſi hoc non eſſet reprehendendum, ne illa quidẽ eſſet laudãda. Item cùm aſpectus & cӕcitas ſint priuatiuè oppoſita, itemq; ſenſus, & priuatio ſenſus, oĩs aũt aſpectus ſit ſenſus, oĩs cęcitas erit ſenſus priuatio; quod ſi priuatio ſenſus non dicẽretur de cӕcitate, nec ſenſus de aſpectu diceretur.

Denique cũ homo, & non homo ſint cõtradicentia, itemq; animal,& non animal,omnis aũt homo ſit animal,omne utiq; non animal erit non homo,quod ſi non omne non animal eſſet non homo, nec omnis homo eſſet animal. In hoc tamen contradicentium exemplo alio ordine,quam in ſuperioribus oppoſitorum generibus extructa eſt conſequutio, ut cernis: in illis.n.tam antecedens,quam conſequens,inchoabatur in eadem cõplicatione contrariorum,ſic enim dicendum eſſe docuimus, omnis pater eſt relatum maioris comparationis, igitur omnis filius eſt minoris,omnis uirtus eſt laudanda,igitur omne uitium reprehendendum. Omnis aſpectus eſt ſenſus,igĩt omnis cæcitas eſt ſenſus priuatio,quam conſequentiam uocat Ariſtot. ἀκολούθησιν ἐπὶ ταυτὸ (id eſt conſequentiã in eiſdem ſeu directo contextã) at in contradicẽtibus,antecedens,inchoatum eſt in una cõplicatione,conſequens in altera:hoc modo, Oĩs homo eſt aĩal,igĩt omne non animal eſt non homo.Atq; hanc conſequentiam uocat Ariſto. ἀνάπαλιν id eſt ordine conuerſo. Itaq; hoc modo intelligendum eſt pronunciatum. Si alterum è duobus inter ſe oppoſitis ſequĩt alterum è duobus alijs ſimiliter oppoſitis inter ſe, reliquum aut directo, aut cõuerſo ordine ſequẽt reliquum qđ ſi hoc nõ ſit uerum, nec illud uerum erit. Hoc tñ aĩaduertendum eſt,in oĩbus relatiuè oppoſitis tractari directo conſequentiã:in omnibus contradicentibus ordine conuerſo, in contrarijs autem, & priuatiuè oppoſitis nunc directo,nunc conuerſo ordine.Directo quidem, ut exemplis propoſitis oſtendimus. Conuerſo autem ordine, ut ſi dicas, Quiquis habet bonam corporis habitudinem: ſanitate fruitur, igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis habitudinem.Nec enim dixeris. Ergo quiſquis habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam ſanitas & morbus ſunt internæ corporis conſtitutiones, bona autem corporis habitudo internam ſimul, & externam complectitur: mala

Aliter extruitur conſequutio in contradicẽtibus atq; in alijs oppoſitis.

Conſequentia in eiſdẽ loco eodem.

Conſequentia cõuerſo ordine.

Explicatio pronũciati. Aliter aliquãto Ariſtoteles.

la

la uerò eſt ea, quæ vel intrinſecus tantum uel ſolum extrinſecus, vel vtroque modo vitioſa eſt. Ex quo fit vt cum ſanitas neceſſario ſequatur bonā corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quod morbus neceſſariò ſequatur malam: ſed contrà quod mala corporis habitudo ſequatur morbum. Quāquam re uera bona corporis habitudo, & mala, non ſunt omnino contraria: quia non habent idem omninò ſubiectum ſiquidem mala poteſt ineſſe extrinſecus tantum, aut intrinſecus: bona verò non niſi intrinſecus ſimul, & extrinſecus ineſt, ut dictum eſt.

In priuatiuè oppoſitis hæc cape exēpla. Si quis eſt aſpectu p̄ditus, eſt p̄ditus ſenſu, igit. ſi quis eſt ſenſu priuatus, eſt cæcus. Nec enim rectè colliges directò. Igitur ſi quis eſt cęcus, eſt ſenſu priuatus, cum hoc plane falſum ſit, item. Quiſquis eſt Mathematicus, eſt ſciētia præditus, igitur quiſquis eſt ſcientia priuatus, mathematica priuatus eſt non aſit Quiſquis eſt mathematica priuatus, eſt priuatus ſciētia. Itē, Quiſquis abūdat auro & argēto, eſt diues, igitur quiſquis eſt pauper, auro & argento priuatus eſt; non autem, Quiſquis priuatus eſt auro & argento, eſt pauper, quippe cū diuitijs naturalibus abūdare poſſit, quan quā reuera paupertas & diuitiæ nō ſunt omnino priuatiuè oppoſita, quia paupertatis nomē plus tollit, quàm diuitiarū uocabulū ponat. Pauper.n. nemo dicit, niſi qui & naturalib. & artificioſis priuatus eſt: diues aūt etiam is dicitur, qui uel alterius tātū abundat.

Sed obijciat aliquis cōtra ea, quæ diximus, in hūc modū ex hoc antecedente. Quicquid eſt ſenſibile, eſt, ut ita dicā, intelligibile, nec directò licet colligere, ſenſū eſſe intellectū, nec ordine cōuerſo intellectū eſſe ſēſū; nō eſt igit. verū pronunciatū in relatiuè oppoſitis. Rurſusq; ex hoc antecedente. Auaritia ex vitiū, nec colliges effuſionem ſeu prodigalitatem eſſe uirtutem, nec contrà, uirtutem eſſe effuſionem: igitur nec in contrarijs uerum eſt idem pronūciatū. *Prima obiectio.* *Secunda.*

Ad hæc. Ex hoc antecedente, Aſpectum habens uiuit *Tertia.*

viuit, nec concludes cæcum eſſe mortuum, nec eum qui mortuus eſt, eſſe cæcum, igitur nec in priuatiuè oppoſitis eſt verum. Prima tamen obiectio facilè ſoluetur, ſi dicas, tum eſſe uerum pronunciatum in relatis cùm relatum quod in antecedẽte ſequitur alterũ, ſequitur illi reſpectu eiuſdem: aliqui fieri poſſe, ut cùm alterum ſequitur alterũ, reliquũ nõ ſequatur reliquum. Satis autem cõſtat, res ſenſibiles non eſſe intelligibiles reſpectu ſenſus, quem reſpiciũt quatenus ſenſibiles ſunt. Secunda verò & tertia obiectio eadẽ ratione diluũtur. Quod enim in pronunciato dicit. Si alterum ſequitur alterum, cum hac moderatione intelligendum eſt, Niſi etiam ſequatur reliquum. Illud autem perſpicuum eſt uitium ita ſequi auaritiã, vt etiã ſequatur effuſionem quandoquidem utraque eſt uitium. Itemque viuere, ita ſequi eũ qui aſpectũ habet, ut etiam ſequatur eum, qui cæcus eſt. Vterque enim uiuit. Non eſt igitur cur pronunciatum ob ea, quæ propoſita ſunt, argumenta, de medio tollẽdum ſit. Vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor ſpecialia, pro ratione quatuor generum oppoſitionis, hoc uidelicet modo. Si relatum ſequitur relatum, relatum prioris ſequitur relatũ poſterioris: Si cõtrariũ cõtrario ineſt, cõtrariũ alterius contrario alterius inerit. Si habitus ſequitur habitũ, priuatio ſequẽt priuationẽ, & cõtra, Si priuatio priuationẽ ſequitur, habitus ſequetur habitum. Si affirmatio ſequitur affirmaionem, negatio ſequettur ordine conuerſo negationem. Vtuntur aũt hoc loco ſæpenumerò non ſolùm humanę literæ; ſed etiam diuinæ, ut cũ Paulus ait, prudentia carnis mors eſt, hoc eſt, interimit: prudentia verò ſpiritus vita & pax, id eſt, uitã & quietẽ affert: quaſi hoc ex illo concludẽs.

Solutio prima. *Solutio ſecunda ac tertia.* *Nota hoc.* *Roman. 8.*

De ſpeciali vſu oppoſitorum. Cap. XXXIII.

Specialia oppoſitorũ pronũciata

PRæter duo generalia oppoſitorum pronunciata, ſunt alia quędã ſpecialia. Relatorũ igitur hęc ſũt

Quæ mutuò referuntur, mutuò ſe ponunt, tolluntque.

Quæ mutuò referuntur, ſimul cognoſcuntur, aut ignorantur.

Hæc patét ex libro primo. Ex priori pronunciato Cap.13.
& illud Ioannis Baptiſtæ de Chriſto ſeruatore no- Ioan.3.
ſtro & eccleſia, Qui habent ſpõſam ſponſus eſt. Illud
quoq; Pauli ad Corinthios ex eodem pronũciato vi 1.Cor.9.
detur tractari. Non ſum, inquit, Apoſtolus? Nonne opus meum vos eſtis in Domino? Et ſi alijs non ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum: Nam ſignaculum apoſtolatus mei uos eſtis in dominé. Cũ enim Apoſtolus, hoc eſt, miſſus, ad aliquem, aut aliquos miſſus ſit, ex ijs, apud quos ut miniſter domini legatione ſua functus erat Paulus, concluſit ſe miſſum à Domino, hoc eſt, ſe eſſe illis apoſtolum. Ex poſteriore pro
nunciato eſt illud Domini apud Ioannem. Si me co- Cap.14.
gnouiſſetis, & patrem meum utique cognouiſſetis, &
aliapleraq; in hanc ſententiam. Contrarijs hęc duo 2.top.3.lo
peculiaria pronunciata aſſignat Ariſtoteles. co. 23. &

Illud non eſt in ſubiecto dato, quo inhęrente 24.
ſequitur duo, contraria ſimul eſſe.

Illud non eſt in ſubiecto, cuius contrarium non poteſt eidem ineſſe,

Ex priori probat Ariſtoteles pro Platone ἰδέαν. hoc eſt, ſpeciem Socratis non eſſe in Socrate, quia ſi eſſet, mouerentur ſimul acquieſceret. Moueret enim, quia Socrates mouetur (ſi quidẽ cum mouemur, oĩa quę in nobis ſunt mouẽtur) quieſceret aũt, quia ideo dicitur eſſe immobilis. Ex poſteriori docet cõcludi poſſe, quod odium non ſit in ea animi parte, quæ appetitus iraſcibilis appellatur, q̃a amor odio cõtrari' non poteſt eſſe in iraſcibili. Itemq; ignorationẽ non eſſe in cupiendi parte, quia ſciẽtia ignorationi cõtraria in parte cupiendi eſſe non poteſt, cùm ſit in parte intelligẽdi. Hoc tamen pronũciatũ nõ ualet in ijs conrrariis, quorum alterum natura ineſt, ut patet. Ex
priori pronũciato probabit Theologus, in illis ver- Matth.26.

 bis

bis Domini. Veruntamē non ſicut ego volo, ſed ſicut tu, non ſignificari, ꝙ Chriſtus eo tempore aliquid uoluerit diuinæ uoluntati contrariū, quia ſi ita eſſet, cū ex iiſdem verbis conſtet, ipſum tum uoluiſſe quod pater decreuerat, neceſſariò fieret, ut in eadem uoluntate duæ ſimul darentur appetitiones contrariæ. Ex poſteriori autem probabit fidem nō eſſe in uolūtate, ut in ſubiecto, quia error in fide, qui fidei contrarius eſt, non poteſt eſſe in uoluntate, cum oīs error in intellectu ſit. Contrariis verò immediatis, reliquiſque duobus oppoſitorum generib. hoc peculiare pronunciatum aſſignari poteſt.

2. to. 2. lo. 17. & in prędi. cap. 10.

Ex contrariis immediatis, priuatiuè oppoſitis, & cōtradicentibus, ſi alterum, non cōuenit, alterum non conueniat neceſſe eſt.

Vt ſi ſocrates ęger non eſt, benè ualet. Si nil videt, cæcus eſt: Si non eſt candidus, eſt utiq; non cādidus. Cùm tamen pronunciatum hoc accommodatur contrariis, intelligēdum eſt ſubiectum natura aptū cùm priuatiuè oppoſitis, intelligendum eſt præterea tempus à natura conſtitutum ut forma inſit, quæ patent ex fine libri ſecundi: cùm denique accōmodatur contradicentibus volunt quidam intelligendum interdum eſſe ſubiectum, quod in rerum natura cohęreat, de qua tamen re alibi diſputandum eſt.

Explicatio documenti.

Cap. 17.

De loco repugnantium. *Cap.* XXXIIII.

EX locis diſſentaneorum reſtat vnus repugnantium, quem ultimum eorum, è quibus artificioſa eruerentur argumenta, numerauimus. Sunt autem repugnantia, quæ de eadem re ſimul affirmari non poſſunt, quod de nominibus repugnātibus extremo primo libro diximus. Cùm igitur oīa oppoſita, quorum locum nunc tradidimus, ſint repugnātia, cur modò locus repugnātium inſtituatur, quæſtio eſt. Cām hāc accipe. Quòd latiùs pateāt repugnantia, quàm oppoſita. Multa enim ſunt repugnantia, quæ oppoſita non ſunt,

Repugnantia quæ. Cap. 31.

Cur locus repupugnātium inſtitutus ſit.

ſunt, vt corpus, & ſpiritus, homo & belua, lapis & lignum, ſubſtãtia ac accidẽs, neceſſariũ & cõtingẽs, & huiuſmodi alia. Atq; hęc quidẽ, quę diſparata dicĩ ſolẽt, propria ſunt huius loci argumẽta. Verũ quia ſę pe non eſt facilè diſparata ab oppoſitis cernere, placuit cũ Cic. hunc locũ oibus repugnãtibus cõmunem facere, ut eius nomẽ de oibus quomodocunq; repugnãtibus admonere Dial. poſſit, uſus loci hui' hic eſt

Cui conuenit unum ex repugnantibus, non conuenit alterum, uel reliqua.

Si repugnantia ſint immediata in aliquo genere, cui non conuenerit alterum, uel oĩa pręter unum, eidẽ conueniat alterum, el reliquum neceſſe eſt.

Exempla prioris pronunciati. Hoc quod uideo, corpus eſt ac tangitur, ergo non eſt ſpiritus (unde Dominus, Palpate, inquit, & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet ſicut me uidetis habere) Homines rarius ſunt boni, ergo non ſunt plerunq; boni, ac multò minus neceſſariò boni. Exempla poſterioris, Fœtus antequã accipiat animũ rationis participẽ uiuit, nec tamẽ eſt planta, animal igitur. In utere inflato eſt corpus aliquod corruptioni obnoxium, non miſtum, nõ aqua, non terra, nõ ignis, aër igitur. Proinde ad hunc locũ pertinet locus diuiſionis quẽ ponit Boethius ex Themiſtio: cuius hic eſt uſus, ut enumeratis membris diuidentibus, de quacunq; re affirmatur unũ, negetur alterũ uel reliqua: de qua uerò negatur alterũ, uel reliqua pręter unũ, affirmetur alterũ uel reliquũ. Quem locũm ſignificauit Ariſtoteles extremo ſecũdo capite libri ſecundi Topicorũ. In ſacris literis crebra ſunt ex repugnantibus argumenta, quale eſt illud Dauidi cũ. Nunquid obliuiſceẽ miſereri Deus, aut cõtinebit in ira ſua miſericordias ſuas? Hic repugnãt, Deus, & nõ miſereri. Et illud Sapientis. In maleuolã aiam nõ introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et illud Dñi, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, &c. Et illud Pauli, Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem & alia quamplurima.

Lucæ. 24.

Huc pertinet locus diuiſionis.

Quẽ ponit Boethi' 2. de diff. to.

Loco. 19.

Pſal. 76.

Sap. 1.

Matth. 6.

Ad Gal. 1.

De loco autoritatis. Cap. XXXV.

SVpereſt locus unus generalis, quo argumenta artis expertia, ſiue aſſumpta continentur. Hæc oĩa teſtimonio poſita ſunt: unde fit ut hũc locũ Boethius ex Themiſtio. Locum à rei iudicio appellet, Quæ nuncupatio nón abhorret a phraſi Ariſtotelis, qui ſecundo Rhetoricorum lib. argumenta ex hoc loco deſumpta ἐκκρίσεως, id eſt, ex iudicatione nominat. Verũm quia teſtimonium nihil habet ponderis ad faciẽdam fidem, niſi autoritate aliqua nitatur, aptè videtur uocari ab alijs. Locus ab authoritate, ſeu potius autoritatis.

Cur dicatur locus autoritatis

Duplex autoritas.

Diuina autoritas.

Cùm autem duplex ſit autoritas, diuina, & humana, duplex erit huiuſmodi locus: autoritatis dĩuinæ, & humanæ. Authoritas diuina ſumma eſt: quia Deus Opt. Max. cùm ſit ſumma, tum ſapientia, tum bonitas, nec falli unquã poteſt, nec fallere. Huius authoritatis (cui potiſſimum nituntur argumentationes Theologiæ) tanta eſt uis, ut omnia momenta naturalium rationum longiſſimo interuallo ſuperet. Hæc uerò in primis tribuitur diuinis ſcripturis: proximè traditionibus Apoſtolicis; deinde inſtitutis uniuerſalis eccleſię cui aſſiſtit Spiritus ſanctus, ac proinpe decretis conciliorum vniuerſalium quę totam eccleſiam repræſentant.

Authoritas humana.

In autoritate humana duo ferè requiruntur cognitio rerum (quæ quidem ſcientia ipſarum, aut experientia continetur) & uirtus, illa ut ſcias quid dicas, hæc, ut velis iuxtà atq; intelligis proloqui. Sæpè tamen ipſa per ſe ueritas nullo uirtutis adminiculo ſuffulta, pro ſe uidetur loqui, cuius vocẽ audimus in prouerbijs quę communiter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte ſunt improbi vſurpātur. Quinetiam ſæpè flagitioſi hoĩes qui ueritatem ac uirtutem inſectantur, ipſa ueritate cogente, verum teſtimonium contra ſe dicunt, quod quidem maximè fieri cõſueuit ad faciendam fidem. Sed & quædam res ſunt, quæ ex ſolo uſu auctoritatem

rem habent, ut quę ad Grammaticam, aut ad ciuilem cultum pertinent. Ea porrò argumenta ex auctoritate humana cenſentur firmiora, quæ antiquitate probata ſunt: quia id quod falſum eſt aliquando tandem proditur ac detegitur, ueritas autem tempore confirmatur ac roborat̃ magis. Nobilitas uerò, & potentia non plus auctoritatis ſecum afferunt, quã q̃d uirtutis præmia eſſe uidẽtur. Vſum horum locorum tradit Ariſtoteles his duobus pronunciatis.

Quę firmiora ſint argumẽta ex authoritate humana

In uſu uerborum, ſequenda eſt uulgi conſuetudo.

In ſententia de rebus ferenda, iudicium ſapientũ.

Vſu horum locorum.

Exempli cauſa, ea, quæ bonam ualetudinem efficiũt, ſalubria uocanda ſunt, ut vulgò appellãtur: an vero propoſita res ſit efficiens bonæ valetudinis necne, id non ex vulgi ſententia, ſed ex medicorum iudicio æſtimandum eſt. Hoc uerò eſt, quod dici ſolet, loquendum ut plures, ſapiendum vt pauci. Ad prius pronunciatum reuocari poteſt hoc, In ſalutandi ratione ſequenda eſt vulgi conſuetudo, & alia plura, quæ uſu nituntur ac firmantur quanquam in his magni ſæpe abuſus ſurrepunt. In poſteriori continentur plurima, vt, In iudicio de rebus temporalibus ferendo, ſententia Chriſti, qui omnia condidit, expectanda eſt. Cognitio rerum naturalium à Philoſophis naturalibus petenda: & alia ſexcenta. Valet autem hic locus, & ad confirmandum, & ad refellendum ut ait Ariſtoteles. Hinc concludere licet, decem eſſe cœlos, quod recentiores Mathematici dicant eſſe decem eoſdemq; diſſolui non poſſe naturaliter quod pręſtãtiſſimi quinq; Philoſophi naturales negent cæleſtem ſubſtantiam poſſe diſſolui. Quod verò quidam aiunt hunc locum non eſſe utilem ad concludendum negatiuè ſeu, quod idem eſt, ad refellendum, non rectè dicitur: Nam argumentari negatiuè ex authoritate, non eſt hoc pacto concludere. Ariſtoteles non dixit, hoc ita eſſe, ergo non ita eſt, ut ipſi putant, ſed hoc modo Ariſtoteles dixit, hoc non ita eſſe, ergo non ita eſt, quæ argumen-

Quam late pateãt duo illa pronunciata.

Refutatio cuiuſ lam ſententiæ.

mentandi ratio non minorem habet vim, quàm ſi affirmatiuè colligas. Illud tandem aduerte, non ſolùm tum duci argumentum ab auctoritate, cùm immediatè interponimus auctoritatem alicuius ad concluſionem probandam: ſed etiam cùm vtimur argumento alterius loci auctoritate confirmato. Verbi cauſa, hęc concluſio. Cælum non conſtat materia, duob. modis poteſt auctoritate Ariſtotelis ſuaderi: altero, ſi dicas, Ariſtotelem id aſſeruiſſe; altero, quia materia definitur ab Ariſtotele ſubiectum, ex quo aliquid fit, & in quod tandē diſſoluitur, cū tamen cęlum diſſolui non poſſit. Item hæc concluſio: A Morali Philoſopho nō ſunt quærēdę exquiſitæ rationes, probari poteſt eiuſdem autoris ſententia; uel quia ipſe id apertè docuit uel quia dixit, par eſſe, à Morali Philoſopho expectare exquiſitas rationes, atque ab oratore mathematicas, quod planè abſurdum eſt. Verùm hæc poſterior probandi ratio plures (ſi attendis) connectit argumētationes. Sunt alij quidam loci apud Ariſtotelem ſecundo Topicorum libro, in quo ille hanc materiam proſequitur, ſed hi præcipui habentur, ad quos meritò quicunque alij facile reuocari poſſint.

Duob⁹ modis duci argumentum ab auctoritate. *1. Phy. 9.* *1. Eth. 3.* *Alios locos quicunque ſunt facile ad eos poſſe reuocari.*

Pronunciata, quibus tractatur quæſtio comparata. *Cap.* XXXVI.

SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronunciata omnia, quæ hactenus ſingulis locis aſſignata ſunt, non continere rationem tractandæ quæſtionis comparatæ, ſed abſolutæ duntaxat. Abſolutam quæſtionem uoco, cùm abſolutè quæritur, num hoc ſit illud, an non, ut, An uirtus ſit expetenda, necne: cōparatam uerò, cùm quęritur, num hoc ſit magis tale, q̃ illud, an non; aut aliquo alio comparationis modo, ut, An uirtus ſit magis expetēda q̃ bona valetudo, necne, &c. Hoc cū ita ſit, ut rō tractādę q̃ſtionis ſimplicis inhęrētiæ oīno abſoluat, neceſſe eſt addere pronūciata, quibus ea, cùm comparatè proponitur, tractari poſſit.

Abſoluta quæſtio. *Comparata.*

poſſit. Id quod Ariſtoteles diligétiſſimè quidem, ſed aliqnantum perturbatè exequutus eſt tertio Topicorum libro. Nos igitur ordiné locorum ſuprapoſitum tenentes, ea pronunciata ex Ariſtotile afferemus, ex quibus plus utilitatis pércipi poſſit.

Ex locis diffinitionis & deſcriptionis.

Quod magis ſuſcipit rei propoſitæ definitionem, id eſt, magis tale eſt. Vt ſi cãdor definitur, color aſpectum diuidẽs, is qui aſpectum magis diuiſerit, albior erit color. Si utile definitur quod ad finem conducit, id quod magis conducit, utilius eſt. To.ca.4.

Quòd magis proprium rei eſt, eidem melius, Vt homini uti ratione, quam ſenſu. Ibi. cap.2.

Eorum, quæ ſub eadem ſpecie continentur, id melius eſt, quod habet propriam uirtutem, quàm quod non habet: ut potus frigidus, quàm candidus. Ibid.capi.

Et quod proprium eſt melioris rei, melius eſt, quam deterioris: ut quod hominis, quàm quod bruti animalis. Ibi.c.1.

Ex loco coniugatorum.

Coniugata ſe ſe inuicem ſequuntur. Vt ſi præſtantius eſt iuſtè agere, quàm fortiter, præſtantior utique erit iuſtitia, quàm fortitudo. Cap.3.

Ex loco totius.

Plura bona anteponenda ſunt paucioribus, cùm pauciora in ijs quæ plura ſunt, contineantur: Vt literæ cum uirtute ijſdem ſine uirtute. Cap.2.

Quod ſimpliciter, hoc eſt, uniuersè bonum eſt, melius eſt eo, quod alicui eſt bonum. Vt ualere, quàm curari. Cap.1.

Quod ſemper aut plurimum eſt utile, melius eſt, quàm quod aliquando: Vt iuſtitia & temperantia quam fortitudo. Nam illis ſemper, aut ferè ſemper uti poſſumus, hac rariùs. Cap.2.

Quod ad oĩa, vel plura, utile eſt, melius eſt quam quod ad pauciora: Vt aquam quam mel. Vnde illud eſt Pindaro vſurpatum, Optimam eſſe aquam. Cap.3.

Id

Cap.1. Id quod eſt in genere aliquo præſtantius eſt (bonitate ſcilicet ac pręſtãtia illius generis) quàm quod non eſt in eo genere. Vt iuſtitia, quàm iuſtus, Iuſtitia enim eſt in genere boni, iuſtus non item. Nota hoc loco concreta accidentium nón pertinere ad prædicamenta, niſi reductione quadam.

Cõcreta accidẽtiũ nõ pertinẽt ad prædicamẽta, niſi reductione quadam.

Ex loco cauſarum materialium.

Quod ineſt rei meliori, melius, eſt. Vt quod ineſt animo, quàm quod corpori. Hoc non eſt uſquequaq; verum, niſi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus quibus inſunt, propria ſunt. Cap. 1.

Cap. 1. Quod prioribus ineſt præſtantius eſt, quàm quòd poſterioribus. Vt ſanitas quam robur & pulchritudo. Nam ſanitatis ſedes eſt in humore, ſiccitate, calore, & frigore, ijsq; omnino, ex quibus animal primò cõſtat: robur autem in neruis & oſſibus, quæ ad ſecundam compoſitionem pertinent, ſitum eſt: pulchritudo uerò uidetur eſſe quædam membrorum apta cõpoſitio. Lege ſi placet, Ariſtotilem initio ſecundi libri de partibus animalium.

8. Top. 2. Quod circa præſtantiorem materiã uerſatur, aut certius eam attingit, præſtantius eſt. Ex præſtantia materiæ probabis Philoſophiam naturalem anteponendam eſſe Mathematicis diſciplinis, quia res naturales, in quibus uerſatur naturalis Philoſophia, digniores ſunt, quàm quantitates, de quibus diſſerunt Mathematicę ſcientiæ. Contrà uerò, ex tractãdi ratione colliges, Mathematicas eſſe præſtantiores, quia certiorem ac perfectiorem de quantitatibus conſequuntur cognitionem, quam Philoſophia naturalis de rebus naturalibus, Simpliciter tamen pręſtantius eſt id, quod in meliori materia uerſatur. Nota hoc.

Ex loco cauſarum formalium.

3. Top. Cap. 1. Quod propter ſe expetitur, præſtantius eſt, quam quod propter aliud. Vt ſanum eſſe, quàm exercere corpus.

Ibidem. Et quod per ſe, quam quod per accidens. Vt amicorum iuſtitia, inquit Ariſtotiles, quàm hoſtiũ. Amicos

eos enim per ſe iuſtos eſſe optamus, etiam ſi nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hoſtes; vt nihil nobis noceant. Loquitur ut ethnicus. Nã & hoſtibus etiam optare debemus bona, quanquam nihil inde ad nos rediturum ſit.

Et quòd natura bonum eſt, quam quod non natura: Vt iuſtitia, quam iuſtus. Ibidem.

Et quæ propter ſe in maiore ſunt honore, magiſque laudantur, quàm quæ propter aliud: Vt amicitia quàm diuitiæ. Nemo ſiquidem opes in honore habet laudàtue, niſi propter aliud: at amicitiam propter ipſam colimus; etiam ſi ex ea nihil fructus ſperemus. Cap. 3.

Et quod propter ſe expetitur, quàm quod ad hominum cõmẽdationem dũtaxat. Vt ualetudo quàm pulchritudo. Id autem ad commendationem & gloriam duntaxat eſſe dicitur, quod ſi neſciãt homines, nullus in eo comparando labor impendatur. Cap. 3.

Quod appoſitum res alicui, efficit eam expetibiliorem, prẽſtantius eo eſt quod non efficit illam ita expetibilem. Cap. 3.

Ex loco efficientium.

Quod per ſe eſt cauſa boni præſtantius, eſt quàm quod per accidens. Vt virtus quàm fortuna. Eadem ratio eſt in contrario. Nam quod per ſe eſt cauſa mali, magis fugiendum eſt, quàm quod per accidens, vt uitium quam fortuna. Cap. 1.

Et quod ſi omnes haberemus, non eſſet opus altero, quàm quo obtento altero indigeremus. Vt iuſtitia quàm fortitudo. Nam ſi omnes eſſent iuſti, non eſſet opus fortitudine, at ſi eſſent fortes, iuſtitia nihilominus opus eſſet. Cap. 2.

Et quod efficit id in quo eſt bonum, aut melius, quàm quod nõ. Vt uirtus, quàm potentia: & iuſtitia, quàm fortitudo. Cap. 3.

Et id cuius quiſque mauult ſe eſſe cauſam, quàm alium quempiam. Vt amicitia, quã pecuniæ. Mauult enim quiſquis ab alijs diligi ſui cauſa, quàm aliorũ Cap. 3.

gratia:at opes ꝑ ſeruos ac famulos libẽti⁹ cõquirũt.

Cap.13. Id,quo melior res comparatur, præſtantius eſt.Vt ea,quibus conſequendæ virtutis cauſa vtimur, quàm quæ voluptatis. Eadem ratione magis fugienda ſunt quæ uirtutum actionem magis impediunt: ut morbus,quàm deformitas.

Cap.1. **Ex loco finium.**

Finis magis expetendus eſt ijs, quæ ad finem ducunt.Vt victoria quàm bellum.

Eorũ quę ad finem conducunt, id quod ad finem propius accedit.Vt metere frumentum quàm ſerere.

Ibidem. Et quod ad finem vitæ ſpectat,quam quod ad aliquid aliud. Vt quod ad fruendum Deo,quam quod ad copiam pecuniarum.

Ibidem. E duobus efficientibus, cuius finis melior,id præſtantius.Vt medicus,quam fattor.

Ex loco effectorum.

Cap.1. Id quod poſſibile,potius eligendum eſt quã quod
impoſſibile,hoc eſt,quod facilè fit,quam quod diffi-
3.Ethic.2. cile.Eorũ. n. quæ nullo modo fieri poſſunt,nulla eſt
Nota mo- electio,vt ex tertio Ethicorum libro patet.
derationẽ. In hoc pronunciatio intelligenda eſt hæc modera
Virtus. n. tio.Modo cætera ſint paria,quæ in alijs pleriſq; ſub
& ſi diffici audienda eſt.Magis eligendum eſt hac de cauſa ca-
lius acqui peſcere ſcientiam,doctrina, quam inuentione.Illud
ritur, quã enim perfacile eſt, hoc valde laborioſum.
ſciẽtia: eſt Quorum ortus ſunt magis optandi,aut interitus
tamen ma magis fugiẽdi, ea magis expetẽda ſunt.Addi poſsũt
gis eligen hoc loco nonnulla ex ijs quæ ſuprà diximus, cum in
da q̃ melior: & ſic cauſarum loco verſaremur.Exempla legenti illa fa-
in multis cile ſuccurrent.

Et quod difficilius conquiſita ſunt. Chariora.n.
Cap.2. nobis ſunt ea, quæ maiore cum labore comparaui-
Cap.21.& mus. Vt opes, quę ex India deportantur,in maiore
23. habẽtur pretio,quã quę iure obuenerũt hęreditario.

Cap.2. **Ex loco conſequentium.**

Cui

Cui conſequens eſt maius bonum, aut minus malum, potiùs eligendum eſt. Vt conſilia euangelica ſeruaſſe in has uita, quàm præcepta cómunia duntaxat: & abſcindere membrum corruptum quàm ſeruare. Cap.1.

Et quod magis inſigna, quàm quod minus. Vt liberare patriam quàm eſſe ſimpliciter bonum ciuem. Cap.2.

Et id in quo excellere præſtantius eſt, & laudabilius, quàm in quo nó ita laudabile. Vt amicitia quàm pecuniæ. Hæc pronunciata ad locum etiam circunſtãtium accommodantur, cùm ea quæ rem conſequuntur, non conſequuntur neceſſariò. Cap.3.

Ex locis circunſtantium.

Quod diuturnus eſt, id præſtantius. Subaudi, Saltem ſi cętera ſint paria, & ea quæ comparantur ſint bona. Sic uita, quæ in actione uirtutum per omne tempus æquabiliter uerſatur, quò longior fuerit, eò melior. Cap.1.

Et quæ uoluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certè minus moleſtiæ ſecum afferunt, quàm quæ voluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniunctum, aut plus etiam ſecum afferunt moleſtię. Cap.2.

Et unumquodq; quo maximè tempore maiorem uim habet. Vt magis optanda eſt prudentia ſenum, quàm adoleſcentium: contrà uero, magis expetenda eſt iuuenum fortitudo, quàm ſenum. Cap.2.

Bona ex circunſtãtia ſunt meliora neceſſarijs. Bona neceſſaria dicuntur ea, ſine quibus res quibus conueniunt, eſſe non poſſunt: ut uiuere. Bona ex circunſtantia uocantur illa, quibus res cui iam conueniunt neceſſaria, melius conſtituitur, ut benè uiuere. Non tamen quia bona ex circũſtantia ſunt meliora neceſſarijs, ſtatim ſunt magis eligenda. Siquidem philoſophari, quod eſt bonum ex circunſtantia, non eſt magis eligendum, quàm uictum quęrere neceſſarium. Cap.2. *Bona neceſſaria. Bona ex circunſtantia.*

Quæ ſine alijs expeti meritò poſſunt, anteponenda ſunt ijs, quæ ſine alij experti non debent. Vt prudentia poteſtati. Nam poteſtas ſine prudentia non Cap.2.

eſt

eſt expetenda: at prudentia etiam ſine poteſtate optanda eſt.

Cap.2. Ea bona pro quorum defectione minus uituperamus eos, qui moleſtè ferunt, ea à ſe abeſſe: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipſis non moleſtè ferunt: ea, inquã bona ſunt præſtantiora. Vt filij, quam opes: & uirtutes, quàm poteſtas.

Ex loco ſimilium.

Cap.2. Quod rei bonæ propinquius eſt aut ſimilius, aut meliori ſimilius, id melius, Vt qui uitam Apoſtolicam, aut Chriſti Opt. Max. magis imitantur, quàm cæteri.

Ex loco parium.

Cap.2. Si hoc genus eſt melius illo, id quod eſt optimum in hoc, eſt præſtantius eo, quod eſt optimum in illo. eſt enim paratio. Vt ſi homo eſt melior equo, digniſſimus homo generoſiſſimo equo eſt præſtantior.

Ibidem. Si id quod eſt in hoc genere optimum, præſtantius eſt, quam quod optimum in illo, hoc certè genus præſtantius eſt illo. Licet inuertere proximum exemplum.

2. Top. 4. D. Tho. 3. com. gen. cap.139. Si abſolutum prædicatum ſequitur abſolutum ſubiectum, incrementum prædicati ſequetur incrementum ſubiecti. Intelligunt hoc in prædicatis, quæ per ſe dicuntur de ſubiectis. Vt ſi honeſtum eſt per ſe bonum, honeſtius melius, & honeſtiſſimum optimum, Et, ſi facere iniuriam malum ex ſe eſt, maiorem facere peius, & maximam peſſimum. Quia tamen exercitatio corporis non eſt ex ſe bona, non efficitur ut maior ſit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatum, ſed iam inſeruiet tractandę quæſtioni abſolutæ, vt ex ſupradictis patet.

Cap.30.

Ex locis oppoſitorum.

Cap.4. Quæ ſuis contrarijs minus admiſta ſunt, ea magis talia ſunt. Veluti id albius eſt, quod minus admixtum habet nigrorem.

Ex loco repugnantium.

Cap.13. Si è duobus unum negamus, ut alterum in nobis eſſe

eſſe uideatur, id magis expetendum eſt, quo prædicti videri uolumus. Hinc laborioſos nos negamus, ut ingenioſi eſſe videamur.

Ex loco auctoritatis.

Id melius eſt quod potius eligit prudens, aut uir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, qua ratione tales ſunt, aut in uno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia: Vt curare magis æterna, quã quę labuntur, cũ tẽpore: velle potius iniuria affici, quam afficere: permittere minora quædam mala in Repub. ne maiora eueniant, quàm uelle omnia penitus extirpare. Cap. 1. li. 8

Item quæ de poeſi diceret Homerus, quàm quæ cherilus: quæ in exponendis diuinis ſcripturis ſancti doctores docuerunt, quàm quæ ſcioli Grãmatici au tumãt, pax quã bellum: proſpera valetudo quam me diocris: Deus (quem omnia, ut ſummum bonum certis quibuſdam gradibus ſuapte, natura diligunt atq; expetunt) quam quicquid ſub Deo excellit.

Id ſimpliciter melius eſt, magiſq; eligendũ, quod melior diſciplina eligẽdũ præcipit. Vt quod Moralis Philoſophia, quàm quòd medicina. Ibidem.

Hæc de pronunciatis, quæ ad tractandã quæſtionẽ comparatam ſimplicis inhærentiæ proponit Ariſtoteles. Quæ quam ſit utilia ad diſſerendum nemo ignorat, niſi qui propriam huius artis exercitationem nõ attigit. Quod ſi quis obijciat, tradita pronunciata nõ inſeruire, niſi tractandis quæſtionibus de meliori & deteriori, cùm tamen aliæ ſunt pleraque accidentiũ comparatorum, ut de maiore & minore, de longiore & breuiore, deque alijs rebus compluribus. Occurrẽdum eſt. Primum, rarius hęc venire in diſputationem dialecticam. Deinde ex traditis pronũciatis poſſe generaliora colligi, vt Ariſtoteles docet. Veluti ſi pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & minus tale, ubi uidelicet pronunciatorum ſenſus id patietur. Qua amplitudine ſcripta hic ſunt nõnulla, ut primũ à definitione, extremum a paribus, & illud quod ex Obiectio. Solutio.

V oppo-

oppoſitorum loco deſumptum eſt.

Quomodo ex locis hactenus traditis, qualibet propoſita quæſtio tractanda ſit. Cap. XXXVIII.

Inuenire ingenij eſt, facile artis.

HActenus tradidimus locos communes, quos luſtrare debet Dialecticus, ut facilè inueniat argumenta, quibus quęſtionem quamlibet, ſiue abſolutá, ſiue comparatam pertractet. Quęquam enim inuenire argumenta, rationis ſit, & ingenij, facilè tamen inuenire eſt artis, atque huius locorũ diſciplinæ. Quapropter qui paruo labore, ſimulq; copioſe de quacũque propoſita quæſtione diſſerere uoluerit, is primũ noſſe debebit hanc omnem locorum ſeriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quaſi ante oculos habere. Demum, cum quæſtio propoſita fuerit, tum ſubiectum, tum prędicatum, tum etiam totam cóplexioné per locos deſcriptos ducere, ut arguméta omnia quæ ad rem pertinebunt, quaſi dato ſigno occurrant, & ueluti ad bellum prodeant. Nec enim neceſſe erit pulſare oſtiatim, & velut lictoré importunè oía latibula ſcrutari. quandoquidem quæ aliquid viriũ habuerint, ad ſingulas quaſi inclamationes, ex ſingulis locis ſponte prodibunt, Quinetiam tanta ſæpe in utilium argumentorum turba, uel celeriter per oés locos diſcurrentem ſequetur, ut non mediocris labor ſit ab ea te extricare, atq; expedire. Contrà verò multæ aliàs proponentur quęſtiones, ad quas tractandas pauci admodum loci ſuppeditabunt argumenta, quo fiet, ut quantumuis ad oſtia reliquorum pulſes, nihil inde ſubſidij ſperare debeas. Itaq; hac locorum arte non ſunt argumenta cogenda, ac per uim trahenda, ſed quaſi admouenda & vocanda. Alioqui timendũ eſt, ne via hęc & ratio, quę facilè exquirédis ac inueniendis argumentis excogitata eſt, impedimento ſit futura ingenijs, & argumenta, quæ ratio ipſa per ſe liberius diſcurrés, haud magno labore inueniret, his legibus quaſi cópedibus aſtricta, nullo modo aſſequatur.

Quo pacto quærenda ſunt ex locis argumẽta.

Non omnes loci ſuppeditant cuilibet quæſtioni argumenta.

Non ſunt arguméta cogenda.

tur. Atq; ut paucis multa complectar, non eò quęſita eſt hæc ars, ut naturam præceptus quaſi uinculis ligaret: ſed ut incertis paſſibus uagantem ad uiam reduceret, & paucis modò inſtructam de itinere ipſa tardior ſequeretur, non anteiret. Animaduertendum eſt autem, traditos locos non ſolum ſuppeditare materiam omnis probationis, ſed etiam amplificationis. Amplificatur enim res conglobatis definitionibus, ſeu potius deſcritionibus; ex partium enumeratione ex antecedentium, conſequentium & circunſtantium frequentia. ex multorum ſimilium maiorum, minorum, parium, diſſimiliumq́; ac contrariorum collatione; demum ex complurium, & magnorum autorũ iudicio & ſententia. Cuius rei exempla afferre non grauaret, niſi uiderem magis hoc ad Rhetoricã quã ad Dialecticam pertinere. Nam cùm hæc multorum argumentorum vehemens, & feſtina concurſatio ad mouendos affectus potiùs, quàm ad mentis perſuaſionem ſuapte natura dirigatur, pluſq; rem ipſa dicendi ui atque impetu, quam ratione amplificet, non dubium eſt quin ea magis propria Oratorũ, quàm Dialecticorum iudicanda ſit. Nec ſolùm tota amplificationis materia ex locis præſcriptis deſumitur, ſed etiã omnes tropi, quibus oratio ſuis quaſi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, modorumuè eſt frequentiſſimus, & longè pulcherrimus) ex loco ſimilium depromitur. ſinecdoche ex locis potiſſimum totius, & partium; & alii ex alijs. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cùm tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificandũ deſumantur, ſed ad ornandam, ac illuſtrandam orationem. Reliquum mihi eſſe videbatur. ut exemplũ asferrem vnius, aut alterius tractandæ quæſtionis, perquè omnes locos deducendæ; ſed longitudo tractatus me uocat ad ea potius abſoluenda, quæ ſuperius pollicitus ſum, præſertim cùm ſinguli loci compluribus exemplis ſint patefacti.

Qua libertate videndũ ſit hac locorum diſciplina.

Traditos locos etiã amplificationi materiã ſuppeditare.

Amplificatio magis propria Oratorum. quam Dialecticorum.

Omnes tropi deſumũtur ex locis præſcriptis.

Tropi omnes ad oratores pertinent.

De locis proprijs admonitio. Cap. XXXVIII.

Loci cōmunes parum valent ſine proprijs.

Quo pacto loco proprij ſit quærēdi & in promptu habēdi. 1.10.11.12 & ſequentibus.

SEd quoniam loci communes ſine proprijs parū valent, danda eſt quàm maximè opera, ut communium doctrinæ propriorum peritia adiūgatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus eſt: multò & maiore lectione. Annotanda ſunt ut ut monet Ariſt. complura pronunciata; multæq; ſententie eorū, qui clari ac illuſtres in quolibet rerum genere fuerunt quæ communiora ſunt, in alia, atq; alia minus communia magiſq; familiaria deducenda: uocabulorū ambiguitas ſcilicè pernoſcenda: differentię rerum ſimiliū, & ſimilitudines differentium diligentiſſimè perueſtigandæ. Nec modo paſſim hoc faciendum eſt, ſed ordine etiam ac ratione oīa rerum genera luſtrando. Quærendi nanq; ſunt loci, qui ad naturæ obſcuritatem ꝑtinent, ut animalium, plantarū, lapidum, metallorū, elementorum cęlorum, Dei Opt. Max. & beatarum mentium. Deinde ij qui ad uitam & mores hominū ſpectant, ut uirtutum, uitiorum, rerū publicarum, felicitas, & partium eius. Poſtremò ii, qui ad differendi ſubtilitatem attinēt, ut accidentis propriè ſic dicti generis, proprij, & definitionis, qui proprij ſunt hu' artis. Conſignandæ ſunt multarum rerum definitiones, plures deſcriptiones, multæ etiam uocabulorum notationes. Cætera verò, quæ ad quanq: rē pertinēt, eodem modo annotanda: referenda oīa in normam communium locorum vt parata ſint, atq. in prōptu ad diſſerendum. Nec enim aliter proprij loci rerum, de quibus Demonſtratori & Dialectico diſſerendi cura incūbit, cogniti ac perſpecti eſſe poterūt. Sed iam fortaſſe expectabis, ut quoniam cōmunes locos hactenus tradidi, & proprios quærēdos eſſe admonui, mox ſubiiciam eos, qui propriā huius artis materiā attingunt, inter quos præcipui habentur illi quibus tractātur quæſtiones accedentis propriè dicti, generis, proprij, & diffinitionis. Quos quidem adeò diffuſe perſe

Cur hæc loco tradēdi, non ſint loci accidentis, generis, proprij, & diffinitionis

ʒ Y quutus

quutus eſt Ariſt. vt exceptis primis.quos ille fere prę termiſit,quatuor integros topicorum libros(hoc eſt à quarto ad ſeptimum uſq;)in reliquis pertractandis poſuerit. Verùm hic labor à me non eſt in præſentia flagitandus,nó ſolùm quia tam multa de his ſcripſit Ariſt. ut uix ea in ſummam redigi poſſint: ſed eò vel maximè,quia huiuſmodi loci in iis quæ ſupra de accidente propriè ſic appellatio,de genere, de proprio ac definitione dicta ſunt,utcunq; continentur. Quo fit,ut quæſtiones,quibus quæritur,num aliquid ſit accidens alicuius rei,genus,proprium,aut definitio,ex ſuperioribus libris quantum ſat eſt tractari poſſint. Exempli cauſa,ſi exiſtat quæſtio.Num ſcire ſit accidens homini,nec ne poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis ſecundo lib. tradita, ſic confirmare.Adeſt homini, & abeſt ab eodem ſine eius corruptione ne eſt igitur accidens homini. item ex deſcriptione hoc modo,Prædicatur de hominibus accidentario,ac contingenter.Ergo, &c. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis uidetur duci. Ex parte ſubiecta hoc modo,Eſt accidens ſeparabile igitur omnino accidens.Atq; ita ex reliquis locis, ſi qui alij ſunt,qui ad inſtitutum confirmandum ſuppeditent argumenta,Quod cum modo eodem poſſis facere in genere,proprio, & definitione, nil eſt cur in præſentia hęc locorum genera debeas requirere.

Ad tractādã quæſtionẽ accidẽtis propriè dicti, duo tantũ loci, inueniuntur apud Ariſt. 2.to.li.Hi ſunt primus & extremus 2. Cap.7.

De ordine argumentorum, generatim.
Cap. XXXIX.

DIximus de inuentione argumentorum, reliquũ eſt ut de ipſorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinet, eſt argumẽtorum inter ſe apta ad perſuaſionem collocatio. Quę quidé quã ſit neceſſaria diſſerenti,nemo eſt qui nó uideat. Vt.n. domui conſtruendæ ſatis non eſt lapides & reliquam materiã in cumulum congerere, niſi his diſponẽdis ac collocãdis artificũ manui adhibeatur,utq; militis

Ordo quid.

Quã ſit neceſſaria argumẽtorũ, apta collocatio.

quantumlibet fortes ac ſtrenui, niſi periti ducis induſtria formã exercitus accipiant; ad bellũ inferendũ, idonei non ſunt; ſic argumenta ex locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finẽ adipiſcendũ apta ſunt, niſi ad perſuaſionẽ appoſitè collocentur, ac diſponatur. Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoq; & diuiſiones (etiam cùm nihil probãt, ſed tantũ eam rem, cui adhibẽtur declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipſarum ordine tũ inter ſeſe, tum comparatione reliquarũ partium cuiusq; tractationis, in qua de re aliqua diſſeritur, nihil diximus quod hoc loco fiet commodiſſimè. Duplex eſt aũt argumẽtorum ordo, naturæ, & doctrinę. Ordo enim tẽporis, quem ſeruat hiſtoria, nihil ad nos pertinet: quia narratio cum nihil declaret ex notioribus, ſed rem ſimpliciter proponat, nõ eſt ad perſuaſionem cõpoſita, nec ad Dialecticam ullo modo (niſi cum obiter differit) ſpectat. Naturæ ordo duplex eſt, generationis, & perfectionis. Generationis ordo dicitur, cum a minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino a cauſis ad effecta. Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & cauſarum ui gignit effecta. Sub hoc genere duo potiſſimum continentur. σύνθεσις & διαίρεσις, hoc eſt compoſitio, & diuiſio ſeu compoſitionis ordo, & diuiſionis, Compoſitionis ordo eſt, cum à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino à cauſis ad effecta proficiſcimur. Accipio autem hic nomen totius integri, ut in locis totius, & partium. Diuiſionis ordo dicitur, cum a ſuperioribus ad inferiora deſcendimus. Qui quidem propterea diuiſionis dicitur, quòd præcipua diuiſionis forma ſit ea, qua ſuperiora in inferiora diſtribuimus, ut ex quarto libro perſpicuũ eſt. Ordo perfectionis eſt, cum à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad cauſas progredimur. Non ideo tamen progreſſus ab effectis ad cauſas uocatur ordo perfectionis, quòd effecta ſint perfectiora omnibus ſuis cauſis: ſed quia per-

Latius hic accipi argumẽti nomẽ

Duplex ordo
pęd. 11. & 1. poſt. 2. & 1. phy. 1. & 8. phy. 7.
Ordo temporis nihil ad nos.
Naturæ ordo duplex.
Generationis ordo.

Compoſitionis.

Cap. 17. & 18.
Diuiſionis.

Cap. 6.
Perfectionis.

perfectio cauſæ in ædendo effectu cernitur, quò ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum ſub- generationis præcipuè comprehenduntur ἀνάλυσις & συναγωγή, hoc eſt, reſolutio, & collectio. ſeu reſolutionis ordo, & collectionis Reſolutionis ordo eſt, cum a toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cum ab effectibus ad cauſas pergimus. Collectiouis verò eſt, cum ab inferiorib. ad ſuperiora conſcendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum ſeruamus, cum a re digniori ad aliam minus dignam, ut ab homine ad Elephantem procedemus. Quòd ſi ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal non eſt res alia diuerſauè ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cum uidelicet è contrario à re minus digna, ad aliam digniorem perfectionemvè proficiſcuntur, vt ab elephanto ad hominem. Doctrinæ ordo eſt, cum ab ijs progredimur, à quibus cómodius pro ratione rerum ac perſonarum progrediendum videtur, Generaliter autem cómodius eſt ab ijs progredi, quorum cognitio ad ſequẽtium cognitionem requiritur, (& quantum fieri poteſt) à faciliorib. ad difficiliora. Atque hoc quidem interdum præſtamus ſeruando continenter ordinem generationis interdum ſeruando continenter ordinem perfectionis, interdum utrunque permiſtè, hoc eſt, ſæpius in eadem tractatione ab uno ad alterum, vt cómodius iudicamus, tranſeundo. In ijs verò rebus, quę vidẽtur æque perfectæ & ęque faciles aut difficiles cognitu, nulli ordini relinquitur locus, niſi arbitrario. Verùm quia huiuſmodi ordo nihil habet artis, omittendus in præſentia eſt.

Reſolutionis.

Colectionis

Dignitatis ordo.

Ordo cõtrarius ordini dignitatis nomine proprio carẽs.

Doctrinę ordo.

Ordo arbitrarius nõ cadit ſub artem.

De ordine qui in docendo ſeruandus eſt: primumque in confirmando. Cap. XL.

2.Elen.9. ORdo igitur, diſpoſitiovè argumentorum, aut in docendo cernitur (cum ſcilicet nemo ex altera parte reſpōdet) aut in diſputando. Qui autem docere aliquid vult, duplicem laborem ſuſcipit. cōfirmandi ſua, & refutandi contraria. Cùm igitur quis confirmare ſuam ſententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agēdū eſt, ſi fortè ambiguum fuerit, aut ignotæ ſignificationis, id quod diſtinctione, aut interpretatione faciet, ut Porphirius in tractatione quinq; uniuerſalium. In progreſſu autem, ſi argumenta omnia ad unam eademque concluſionem conferenda fuerint, ferè ſeruanda erit methodus ac diſpoſitio locorum perſcripta: ea ſiquidem collocatio optimus doctrinæ ordo in hac re uidetur. Itaque primum res confirmanda erit definitione: deinde varijs (ſi commodum uidebitur) deſcriptionib. poſt notatione uocabuli: & ſic deinceps teliquis argumentorum generibus. Niſi quod leuiora quæque nec prima nec extrema locanda erunt, ſed aut reijcienda, aut certè (ſi non videbuntur omninò contemnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima aggreſſione mentem occupauerint, tum leuiora præſertim conglobata, & in unum quaſi corpus coacta fidem augebunt: quibus ſi potentiora ſucceſſerint, erit omnino res confecta. Atque hac ratione mutari optimè poterit locorum ordo. Quin alijs etiam interdum de cauſis aliter diſponi poterunt argumenta, quàm ſuprà digeſta ſunt, modo doctrinæ ordo ſeruetur. Si verò alia argumenta ad alias aſſertiones accommodanda fuerint, aut aſſertiones erunt de eadem omnino re, aut aliæ de ſuperioribus, aliæ de inferioribus, aliæ de totis integris, aliæ de partibus, aut denique de rebus a ſe mutuo diſiunctis, hoc eſt oppoſitis, aut diſparatis, ut de ſpeciebus eiuſdem generis.

Initio cōfirmationis quid agendum.

Cum argumenta omnia ad unā cōcluſionē conferūtur qui nam ordo tenēdus.

Leuiora argumenta quem locū obtinere debeant.

Sic in oratore ad brutum.

Mutari poteſt locorū ordo in confirmāda eadē cōcluſione.

Quinā ordo ſeruandus in cōfirmandus.

Si de re eadem, ferè ſeruandus erit hic ordo, ut primũ oſtendamus rem eſſe, deinde quid ſit poſtea qualis ſit, ad extremum cur talis ſit: id quod Ariſto teles docet ſecundo poſterioris reſolutionis libro. *diuerſis vel clauſionibus de eadem omnino re.* 2. poſt. 1.

Quo quidẽ ordine, cum commodiſſimè quælibet res tractetur, non dubium eſt, quin optimus doctrinæ ordo in eadem re tractanda cenſendus ſit. Quanquã non erit neceſſe hęc omnia perſequi, cum de vno, aut pluribus cõſtiterit. Ad hos quatuor quaſi gradus tractationis cuiuſq; rei, reuocãtur omnia quæ de re qua nis dicũtur. Vt in deliberatione, id quod quęritur, poſ ſitne res propoſita fieri, ad primũ ſpectat. Quod vero diſcutitur, Sitne honeſtum utile, iucundum, an cõtrà ad tertium pertinet. Nec enim ij qui deliberant de quæſtione, Quidnam res ſit, magnopere laborãt. Qđ tãdem, Quia via & ratione id conſequi poſſint & an facilè poſſint, exquirũt, id ad quartum referendum eſt. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine factum cenſeatur appellandum, ad ſecundũ, Rectène, an perperam, ad tertium, Quibus auxilijs, ad quartum redigitur: nam quo fine, & ſtudio fecerit ad quæſtionem recti, & contrarij reuocatur. Laudatio porro in quæſtionibus qualitatis & cauſarum po tiſſimum, hoc eſt, in tertia, & quarta verſatur. In tractatione porro cuiuſque uirtutis, Primum, An propoſita uirtus ſit neceſſaria humanæ perfectioni, nec ne, diſſeritur. Quod ad quæſtionem an res ſit reduci tur. Deinde. Quæ nam ſit eius materia, tum obiecta, tum ſubiecta, quod ad quęſtionem naturæ pertinet, Tum, Quæ ſint uirtutis affectiones, ac conditiones quod quæſtionem qualitatis perſpicue ſpectat. Ad extremum. Quo nam pacto ipſam poſſumus conſequi, qua in parte, quę ad quartam quæſtionem reuocatur, de cauſis, & impedimentis uirtutum agitur Ita que omnia, quò de una re diſſeruntur, ad illa quatuor reuocantur, eodemque ordine fere tractantur. *Ordo in deliberatione.* *In iudicatione.* *In laudatione.* *In tractatione cuiuſque virtutis.*

Si uerò aliæ aſſertiones efferantur de rebus ſuperioribus; aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis

aliæ de partibus integrantibus: aliter auſculationis via, aliter inuentionis diſponenda ſunt argumenta. in auſcultatione, ſiquidem, abſolutaúe diſciplina, ſeruandi ſunt ordines compoſitionis, & diuiſionis: quos Ariſt. tradit initio phyſicæ auſcultationis, vt auſcultationi, perfectoq; diſciplinæ conuenientiſſimos, & in tota fere tractatione phyſica meritò conāt obſeruare. Eſt.n.rōni maxime conſentaneū, ut quē ordinē natura in rebus efficiendis ſeruat, eundem ars naturę æmula uelut optimū ſequatur. Natura aūt cōpoſitionis & diuiſionis ordine progrediens à partibus integrantibus ad totū, & à cōmunioribus ad minus communia in affectione rerū proficiſcit. Seruāt ēt hos ordines Mathematicæ ſcientiæ, quippe quæ à primis initijs orſę, quę texendo alias atque alias ex priorib. efficiūt cōcluſiones. In inuentione uerò oppoſiti ordines ſeruādi ſunt, reſolutionis nimirū, & collectionis. Qui.n.ſine doctore philoſophari uolūt & è rebus q̄ ſenſib. ſubiectæ ſunt, ad recōditiores ſuo marte penetrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus uniuerſalibus ad uniuerſaliora, ideſt, reſolutionis & collectionis ordinibus accommodatiſſimè procedūt. Sunt.n.hi progreſſus noſtrorum ſenſuum imbecillitati cōuenientiſſimi. Priorem ſequitur Ariſt. eum ab animalium hiſtoria, ad tractationem de partibus animaliū progredit: & in libro de mundo ad Alexādrū, ſi modo eius eſt, cum ex definitione mundi ad partes, quibus mūdus conſtat, procedit itemq; in primo libro de priore reſolutione, cùm reſoluit ſyllogiſmū in propoſitiones, & propoſitiones in terminos. Collectionis verò ſtudioſiſſimus fuit Socrates. vt apud Platonem plurimis in locis videre eſt. Cum.n.Socrates profiteretur ſe nihil ſcire, cum ordinem procedēdi potiſſimum amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus maximè aptus eſt. Vnde & Ariſtoteles extremo ſecundo poſteriorum libro, & initio metaphyſicorum, hunc ordinem inueniēdis principiis ſcientiarum, artiumque præſcripſit.

Ariſt. 2. de gen. ani. 3.

In inuentione earūdē rerum.

& prio. 33 1. cæt.

Socrates.

2. poſt. 18. & 1. met. 1

Quod

Quod ſi aſſertiones fuerint de oppoſitis, aut diſparatis ſpecieb. aut generibus, in quibus tamen alia videantur alijs perfectiora, aut ſaltem faciliora cognitu, aut ſeruandus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq; argumentationis) aut certè initium faciendum eſt à re notiſſima, qua in reliquarum tractatione quaſi norma quadam vtamur. Vt.n. numos (vt ait Ariſtoteles) ad id, quod ſibi quiſq; exploratum certumq; habet probare ſolet: ita cæteris quoque in rebus agendum eſt. Qua de cauſa ille in explicādis animalium uarijs generibus, primum de homine, quod omnium maximè totum nobis neceſſariò ſit, ſe acturum pollicetur. Quanquā homo dignitatis, etiam ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huiuſcemdi ęquè perfectæ, ac faciles, aut ęquè difficiles cognitu uidebuntur, iā ſuprà diximus, uulli ordini, niſi arbitrario locum relinqui. Quanquam reuera inter omnes rerum ſpecies, quibus perfectio aliqua ineſt, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de ordine, quem ſeruare debet is, qui docet, cum ſuam ſententiā ueram eſſe putat, ſtatui.

In tractandi reb. oppoſitis aut diſparatis.

1. de hiſt. animal. 6.

Ibidem.

In tractandis reb. quæ videntur ęquè perfectæ, aquè faciles, aut difficiles cognitu.

De ordine, qui in refutatione ſeruandus eſt. Cap. XLI.

Verùm quia nō ſatis eſt, ſi tua placita confirmes, niſi etiam refellas, tum ſentētias tū rationes contrarias & repugnantes tuis aſſertionibus: quis nā ordo tenendus ſit in refutatione dicendnm eſt. Tribus ergo modis potiſſimum ſatis commodè hoc fieri poteſt. Vno, ſi id, quod vrrum eſſe exiſtimas prius ſtatuas, ac confirmes: deinde ex ueritate comprobata refutes aliorum dicta, & quid ueri contineat exponas. Id quod facit Ariſtoteles multis in locis, vt in explicanda natura motus tertio phyſicorum libro, Altero, ſi prius aliorum opiniones, ac rationes proponas, facto initio ab ijs quæ à vero magis uidetur aberrare eaſdemque mox refellas deinde ad id quod ſentis ſtatuendum ingrediaris: demum quatenus refutatæ opi-

Primus ordo refutationis.

3. phy. 3.

Secundus ordo.

1.phy.c.2. &cęt.uſq; ad finem. 1.lib.& initio ſecundi 1. ethi. 4. & de inceps 1.metap.1. Toto quarto libro. de phy.

piniones veritate mattingant, ex tua ſententia paucis perſtringat. Quem ordinem ſerrat Ariſtoteles primo Phyſicorum libro, in exquirendis principiis rerum naturalium, & in libris de anima cum animæ naturam inueſtigat: & in primo libro ethicorum, cum docet quànam maximè in re poſitâ ſit fœlicitas, & alijs plerisq; locis. Tertio tandem modo, qui omnium eſt accuratiſſimus, ſi propoſitis primũ pro utraque parte ſententijs ac rationibus aduerſis, quæ rem faciant ambiguam, maximè uerò ijs quæ veritati repugnant, ſequatur deinceps veritatis determinatio, ac confirmatio, ex quã, tandem diſſoluantur contrariæ rationes, qua ex parte veræ ſententiæ repugnant. Quo quidem modo, quaſi conuenientiſſimo, docet Ariſtoteles initio libri tertij metaphiſicorum tractandas eſſe res controuerſas: id ꝙ eo loco pulcherrimis perſuadet rationibus, ac ſtatim in reliquo opere latè exequitur, Expeditiſſimè tamẽ id factum uidebis quarto Phyſicorum libro in tractationibus de loco, uacuo, & tempore. Hanc ſolam tractandi methodum quoniam præcipua eſt, adeo approbarunt doctores, quos vocant ſcholaſticos, ut nihil, niſi hoc ordine, pertractent. Ceterum & ſi diſpoſitio hæc tertia òptima ſit non eſt tamen ipſa ſola amplectenda in ſcribendo. Satiantur enim, qui legunt, ſimilitudinis faſtidio, præſertim cum inculto ſermone tractantur quæſtiones: quod ferè faciunt qui hanc docendi rationem ſequuntur. Hæc de ordine docendi.

Num ſolus hic, ordo amplectendus ſit.

In prælectionibus, non eſt incommodũ, ſi method. hac ꝑſpicuitatis gratia ꝑpetuo ſeruatur.

primum vitium in docendo.

In quo duo uitia diligenter cauere oportet, Alterum ne ſingulæ pene ſententiæ in quæſtionem, ac controuerſiam uocentur, quod plurimi faciunt. Sũt enim multa quæ ex aliis grauioribus quæſtionibus commodius iutelligi poſſunt, aptiuſque aliis aſſertionibus principalibus ut confectalia ſubnecti, aut certè ut maioris momenti res percipiantur, obiter explicari. Alterum, quod ex ſuperiori uitio naſcitur, ne in controuerſis rebus tractandis afferantur futiles

Secundum

3.Top.9.

ſes ac inanes tum opiniones, tum rationes Nam cu rare, quæ contra tuam ſententiam quiſque dicat, aut dicere poſſit, amentia eſt. In quod vitium neceſſe eſt labantur ij, qui de rebus aut nullius difficultatis, aut nullius pōderis, quæque uno uerbo explicari poſſunt æquè atque de magnis ac difficilibus integras, ac omnibus quaſi membris diſtinctas excitant quæſtiones. Sed iam de diſputandi ordine dicamus.

De ordine diſputandi primumque de officio argumentantis. Cap. XLII.

QVia diſputatio explicandę cognoſcendæq; veritatis gratia ſuſcipitur: veritas autem nō melius quam conferendis cum altero ſermonibus ac rationibus elicitur (cum nimirum alter nititur pro uiribus propoſitum defendere, alter impugnare) propria ſanè diſputationis ratio in argumentando, & reſpondendo cernatur neceſſe eſt. Quapropter de argumentantis, ac reſpondentis officio nunc agendum, ut totius diſputationis ordo perſpiciatur. *Diſputatio cognoſcēda veritatis gratia ſuſcipitur. Diſputatio in argumentando, & reſpondendo, ſita eſt.*

Argumentantis officium ferè in his obſeruandis poſitum eſt. Primum, propoſitionem eam quam defendens tuetur, ponet ante oculos, ut eam impugnet euertatque ſiue quod eam falſam exiſtimet ſiue vt veritas impugnata perluceat magis, ac liquidius conſtet. *Primū documētum, argumētationis.*

Deinde vero aſſumet eam argumētationem, qua exiſtimat infirmari poſſe propoſitam aſſertionem. Vno autem è duobus modis conabitur eam euertere; directo vide licet, aut hypoteſi, quod potiſſimum fit deductione ad incōmodum. Directò, ut ſi Epucureus aliquis aſſerat, omnem uoluptatem eſſe bonam, tu autem cōtra ſic argumenteris, nihil quod rationi aduerſatur bonum eſt: aliqua uoluptas rationi auerſatur, aliqua igitur uoluptas non eſt bona. *Secundum.* Leg. lib. 6. Cap. 22.

Deductione uero ad incommodum, ut ſi eandem aſſertionem ſic refellas, Si omni uoluptas

bona

bona eſſet, ea ſanè, quæ ex homicidio capitur, bona eſſet: at hæc, vt apertiſſimum eſt, non eſt bona, quin potius pærnicioſiſſima; non eſt igitur omnis voluptas bona. In his autem argumentationibus proponẽdis huiuſcæmodi verbis utetur Dialecticus, Sic argumentor, Sic contendo, Hæc oppono, Obijcio in hunc modum, & ſimilibus.

Tertium. Sed quoniam propria diſputationum materia probabilis eſt, nec aduerſarium omnino cogit, ferè ſemper antequam extruatur argumentatio, iogan-da ſunt ea à reſpondente, ex quibus aſſertio aduerſarij infirmari poſſit. Nam ſi ea quę rogantur, non concedantur à reſpondente, poterit inde argumentans ad aliat atque alias interrogationes ſine dedecore tranſire, eaq́; ſenſim captare, ex quibus ſperet, ſe rem confecturum. At ſi abſque interrogationibus acceperit, quæ à reſpondente negari poſſunt, periculum eſt, ne reſpondens negatione ſumptionum reſiſtens, maiore ei faceſſat laborem, quam ipſe à principio ſuſceperit. Sed adhibere debes in te rogando hanc cautionem, ut non ſtatim roges ea, quæ labefactandę aſſertioni aduerſarij proxima ſunt. Id enim ille ſi intellexerit, negabit omnia, aditumq; argumentationi per proteruiam obſtruet, nec te ſinet vnquam manus conſerere argumentando. Itaq; repetendæ ſunt altius interrogationes, & à rebus quæ à propoſito longè videntur diſtare, exordiendum; idq́ꝫ quæ iu quo tota vis refutationis poſita eſt, interdum multitudine interrogationum obruendum, nõnunquam etiam quodam quaſi pallio cauſę ſuæ, aut effectus, aut rei ſimilis, aut alicuius alterius occulendum; quo reſpondens ſecurior factus, & quaſi in alijs rebus nihil ad propoſitum pertinentibus occupatur, ſyncerius dicat quod ſentit, ſicque veritatis uox nequaquam metu impediatur. Duæ ſunt igitur, ut diximus, confligendi cum altero rationes ac formæ. Altera cum noſtri ſumptionibus cõſiſi aduerſarium ſine ulla interrogatione inuadimus: quæ ut grauior eſt, & conſtan-

Cautio adhibenda ab interrogāte ex. 8. top. cap. 1.

Duæ formę confligendi cum altero

Poſterior formula tutior eſt.

ſtantior, ſic minus tuta. Altera cùm ex reſponſione alterius elicimus argumentationis materiam: quæ ratio communior eſt, & vulgarior, ac multò etiam tutior. Sed hæc poſterior, quæ apud ueteres ſola ferè habebatur diſputandi formula, ut apud Platonem & Ariſtotelem cernere eſt, hodiè raro auditur, priorem ſcholis omnibus aſſiduè reſonantibus.

Iam verò ſi reſpondens non admiſerit quod tu rogaſti, licebit quidem tibi id probare, verùm nõ teneberis. At ſi negauerit quod tu ſine interrogatione accepiſti, id ipſum cogeris confirmare, niſi fortè per ſe notum ſit. Quanquam ad reprimendam proteruiam reſpondentis, conceditur tum Dialecticorum metaphyſico, ut ex iјs, quæ reſpondens alioqui admittit, probet propoſitionem per ſe notã, quã ille pertinaciter negat. Hoc.n.nõ eſt ſimpliciter probare id quod per ſe notũ eſt, & quaſi luce alia clariſs. ſolem oſtendere, ſed coercere potius hominis peruicaciam & inſolentiã. Id quod Ariſtoteles facit quarto metaphyſicorũ libro coarguens Heraclitum, ac Democritum, quia prima principia omniũ notiſſima inficiabãtur. *Quartum.*

Si uerò inductione multarũ rerũ adhibitas nõ dederit reſpondẽs uniuerſalẽ propoſitionẽ, poſcendum ab eo eſt, ut aliquid contrà obijciat, in quo propoſitio non ſit uera: quod uocant. Petere inſtantiam. Hoc enim ſi reſpondens non fecerit, perperam uidebitur negare propoſitionem. *Quintum.*

Cogetur autem argumentans explicare propoſitionem ambiguam: & eam quæ obſcurum ſenſum haberit, aut verbis parum uſitatis cõſtiterit, exponere. Cũque aliquid probauerit, diſtinxeritque aliouè modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicetq; Probo antecedens, Probo conſequentiam. Diſtinguo conſequens. Expono propoſitionem, &c. Sic enim melius cõſtabit inter diſputãtes, cùm ea de quibus diſceptauerint, proprijs fuerint nominib. ſignificata. Qđ ſi reſpondẽs ita occurrerit, vt argumentatio ſoluta uideaẽ, relinquereẽ argumẽtãti loc⁹ præmẽdi adhuc, & *Sextum.* *Septimum.*

exa-

examinandi ſolutionem. Tum dicet, Cōtra, Sic, inſto, Ita urgeo, & ſimilia.

Octauum. Interdum, ut aliquid probet, dicet, Ponamus hoc, aut illud, etiam ſi falſum ſit, modò hypotheſis non ſit impoſſibilis. Inde enim aliquid fieri poſſe, fortaſſe colliget vt ſi dicat, Ponamus Deū creaſſe cœlos dun taxat: quod quanquam falſum eſt, tamen fieri potuit. Vnde concludet, poſſe Dei poteſtate dari uacuum ali quid atque inane in rerum natura. Nam data illa hy potheſi, nihil cælum Lunæ complexu ſuo caperet: ſicque vacuum eſſet.

Nonum. Denique illud magnopere curabit argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à reſpondente negatum fuerit confirmet, aut certè id, vnde illud poſſit colligere.

De officio reſpondentis. *Cap.* XLIII.

Primū documētū reſpondentis. RESpondentis inſtitutio his ferè documentis con tinetur. Primùm, nihil ſimpliciter defendet, q verum non ſit, aut veriſimile. Exercitationis tamen cauſa, etiā ea, quæ probabilia non ſunt, ſuſtineri non poſſunt, modo qui ea defendet ſignificet, ſe diſputationis cauſa id facere. Quāquā hac etiam moderatio ne adhibita, rarò id faciendum eſt, quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quaſi tu diſputationis gratia id defendas, ſed tanquam ea dicas, quæ probes, & ſentias, ita te oderunt.

Secundum. Ibidem. Deinde nunquam in eadem diſputatione aut aſſer tioni, quā tuetur, aut ſuis reſponſionibus repugnabit, Eſt enim hoc vel maximum reſpondentis vitium, ut ipſe cōtra ſe ſua tela retorqueat. Quod maximè ani maduertendum eſt ei, qui falſum aliquid diſputatio nis cauſa defendit. Iccirco enim dici ſolet, mendacē memorem eſſe oportere, quod qui falſum aſtruit, fa cillimè ſibi contradicat, niſi tuendo ad defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnant fal ſis, quàm veris. Veris ſiquidem ſola ea quæ falſa ſunt, aduer-

Cautior eſſe debet in reſpondēdo is qui falſum aliqd diſputationis gratia

aduerſantur, falſis tum vera, tum etiam falſa. *defendit*

Hoc igitur obſeruato, vera concedet: falſa negabit ambigua diſtinguet: obſcuræ propoſitionis explicationem petet: quæ vocantur impertinentia, hoc eſt, quæ ad inſtitutum nihil ſpectant, reſpuet: Significabit enim ea ſiue vera, ſiue falſa ſint, nihil ad inſtitutam diſputationem pertinere. *1. prio. 33.* *Tertium.* *8. top. 3.*

Si quid rogatus fuerit, reſpondebit ſic nec ne rita, niſi interrogatio fuerit, propria alius ſcientiæ. *Quartum.*

Sic q̃d argumẽtans poſuerit q̃d impoſſibile nõ ſit nec repugnet ijs q̃ poſita sũt & data, admittet illud. *8. top. 9.* *Quintum.*

Quãquam verò cõſequẽtiæ nõ propriæ dicãtur veræ aut falſæ, cõcedet tñ aptas, & negabit ineptas ac uitioſas. Sępe tamẽ cernere nõ poterit ſitne bona, an uitioſa conſequẽtia, ni prius diſtinguat conſequens, q̃d ambiguum ſit cum quodam fortaſſe ſenſu cõſequentis ſit bona cõſequentia alio uitioſa. Quapropter antequam cõcedat, aut neget cõſequutionem, diſtinguet eiuſmodi cõſequens vnoq; ſenſu concedet conſequẽtiam, alio negabit. Itaq; nec conſequentia vnquam diſtinguenda erit, ſed concedenda, aut neganda, neq; conſequens concedendum, aut negandum, ſed diſtinguendum. Nam reſpondens conceſſerit antecedens & conſequentiam. conſequens quoque uelit nolit cõcedat neceſſe eſt: ſi uerò conſequentiam negauerit, quid quæſo opus eſt vlterius progredi ad concedendum aut negandum conſequens? *Sextum.* *Conſequentia nũquã eſt diſtinguenda ſed concedẽda aut neganda, conſequẽs è contrario.*

Illud enim perpetuò obſeruabit reſpondens, ut ſimulatq; ipſe aliquid negauerit, ſtatim taceat, ut is q argumentatur, ſuas agat partes. Niſi quod Ariſt. meritò docet, ſæpe neceſſe eſt ut reſpondens non ſolũ neget quod alter accipit, aut rogat, ſed etiam cur id negat, exponat, ne abſurde id negaſſe videatur. *Septimum.* *8. top. 3. in fine.*

Propoſita igitur aſſertitione thematéue, ſiue poſitione reſpondentis, ſi is qui contra argumẽtatur nullis interrogationibus præmiſſis totam ſtatim argumentationem propoſuerit, tota ſemel mox repetenda eſt, non ſolum ut bene teneatur conſtetque inter *Octauum.*

X oppo-

opponentem & reſpondentem, ſed etiam vt detur id eius cogitandi de reſponſione, Si quidem præcipitata reſponſio in multa incommoda ſæpenumero incurrit. Deinde regrediendum eſt ad initium argumentationis, & per ſingulas ſumptiones eundum, ſi tamen prius uideas, num ad euertendam tuam aſſertionem aptæ ſint, nec ne, quàm vtrum veræ ſint, an falſæ nam ſi illæ ad refutationem tuæ propoſitionis non pertinent, quid neceſſe eſt de earum veritate contendere? Sic autem fiet, vt cùm duo ſint ſolutionum genera inficiando nimirum quæ aſſumuntur, & negando conſequutionem; hoc poſterius ſit ordine doctrinæ prius Id quod, ut cætere, egregiè docet Ariſtoteles. Priorē repetitionem his verbis inchoabis. Sic argumentaris, in hunc modum contendis, Hæc opponis. & ſimilibus Poſteriorem, his, Cùm ſic argumentaris.

Quando ita cōtendis, Quoniā hæc opponis, Quandoquidem ſic obijcis, & alijs id genus. Tum ſequetur illa, Concedo maiorem. Nego Diſtinguo, Eſto, ꝙ barbarè dicitur Tranſeat, Sit ita ut uis, Nihil enim mea intereſt, & cætera, ut diximus.

Si uerò ille interrogationibus te aggreditur, & ſi veteres ſtatim ſine ulla repetitione reſpondebant, Ita eſt, aut, Non ita eſt. Diſtinguo, hoc ſenſu verum eſt, hoc autem falſum: Eſto fuerit ita, & cętera: tutius tamen eſt, ad veritatemq; eruendam accommodatius repetere prius interrogationem hoc modo. Quæris ex me, petis à me, Rogas hoc, aut illud: deinde ſubijcere. Quando ita quæris, Quoniam hoc rogas, aut illud, & cętera. Reſpondeo, vel dico, ita eſſe aut non ita: Sit ut voles Eſto, & cętera. Quæ reſpondendi ratio, ſicubi hoc tempore diſputatio interrogando, & reſpondendo tranſigitur, ſola uſurpatur. Hæc de ordine argumentorum cum in docendo, tum etiam in diſputando dixiſſe, ſit ſatis. Quæ non ſolùm cognitioni rerum comparandæ ac tradendæ vehementer conducunt, Sed etiam memoriam adeò adiuuant, ut nullo artificio magis iuuari uideatur.

Nam prius examinanda ſit cōſequètiaquā antecedens

Duo genera ſolutionum.

Nam alia quæ ex 8. top. afferūtur à Rodulpho 2. de inuent. cap. 15. & ab aliis, eludēdi potius rationes ſunt quam ſoluendi 8 to. 5. & 3. elench. 3.

Nonum, Ratio reſpō dendi veterum.

Tutior eſt noſtra reſpō dendi cōſuetudo.

Ordo maximè iuuat memoriam

De

De exercitatione Dialectica. Cap. XLIIII.

SEd quoniam Dialectica non ad cognitionem modò, ſed ad actionem etiam dirigitur, per magna exercitatione opus eſt ei, qui ex ratione tum inueniẽdi, tum collocandi tradita artis habitum conſequuturus eſt. Vt enim citharœdus nemo efficitur niſi aſſiduè pulſando, digitosq; præceptis artificis identidem accommodãdo: ſic nemo euadit Dialecticus niſi qui habitum quendam in modum naturæ, confirmatum ex longa præceptorum obſeruatione comparat.

Dialectica ad actionẽ etiã dirigitur. Quàm ſit neceſſaria exercitatio.

Duobus autem modis noſmet exercere poſſumus in hac facultate: altero examinandis ac retexendis aliorum ſcriptis, id quod promptiſſimum eſt ac parattiſſimum, cum plurima extent doctiſſimorum hominum literatum monumenta, altero nouis operibus cudendis ac componendis. Haud verò facile dixerim vtrum horum ſit difficilius. Autores enim graues in quorum ſcriptis euodandis, atque ad vnguem pernoſcendis nemo exiſtimat ſe operam perdere, multas ſæpe argumentationes ita cõiũgũt, vt vna dũtaxat eſſe videatur: ſæpe et adeò latè ac diffusè, multis obiter interiectis verbis ac ſentẽtijs, unum idemq; argumentum explicãt, ut credas eſſe complura. Itaque & ſi noua ſcribere magna res habeat, ſemperq; habita ſit, arduum tamen, mihi crede, ac difficile negocium ſuſcipit, qui argumenta omnia, præſertim in ſcriptis ueterũ, ſuis locis reddere conat: quippe cũ illi etſi magno artificio ſcripſerũt, artem tamen ſtudioſiſſimæ diſſimularunt. Sed tamẽ enitendũ eſt & ſcripta argumenta ad ſuos fontes reuocare, & ordinem perſpicere, & virtutem orationis qua illi uſi ſunt penitus intelligere. Quod qui longo uſu obtinuerit, facile deinceps illorum imitatione in altero exercitationis genere, qđ Dialectice ultimam quaſi manum ſeſe exercebit.

Duplex exercitatio.

Ratio ſcribendi veterum.

Alia præcepta exercitationis. ex Ariſt. 8. top. cap. 5. Primum.

Docet quoque Ariſtoteles, ad hanc artem comparandam plurimum ualere, ſi propoſitam quali-

Secundum.

bet quæſtione, multa pro utraque parte excogitemus argumenta, eorumq; mox quęramus ſolutiones, quo & in argumentando, & in reſpondendo exercitati eſſe valeamus. Nec parum prodeſſe ad obfirmandũ animũ, ſi argumenta quæ maiorem vim habent, utraq; ex parte notemus, vt tutiores ſiue ad impugnandã ſiue ad defendẽdam vtrãque partem quæſtionis accedere poſſimus. Curandum quoque eſſe, vt, cum exer-

Tertium. citationis gratia eum altero diſputamus aut aliorum diſputationibus interſumus, aliquã inde aut rationẽ, aut ſolutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documẽta ſunt apud Ariſtotelem eodem loco: ſed quæ propoſita ſunt videntur huic inſtituto ſatis.

FINIS LIB. VII.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER OCTAVVS.

De Pſeudographo Sillogiſmo. Cap. Primum.

Vperiori libro de demonſtratione, ſyllogiſmoque dialectico quibus vtendum eſt, diſſeruimus: ſupereſt nunc, vt quales nam ſint pſeudographus, & Sophiſticus à quibus uigilanter cauendum eſt doceamus. Pſeudographus

Vnde dict. Pſeudographus. itaque ſyllogiſmus, quaſi dicas, Mendacis deſcriptionis, etſi in Geometria nomen

Qui pſeudographus ſyllogiſmus. obtinuit, in omnibus tamẽ ſciẽtijs reperiri poteſt. Definitur.n. hoc ſe è modo Pſeudographus ſyllogiſmus eſt, qui ex propria alicuius ſcientiæ materia, nõ veris

Ex 1. top. 2. & 1. elẽc. tamẽ ſumptionib. ſed quæ veræ ac neceſſariæ videantur, colligit concluſionem. Vt ſi dicas, Quorum ambitus

tus circuituſue ſunt æquales,ipſa quoque ſunt æqualia,triangulus autem, & quadratum,quæ ex æquali, conficiũtur linea,habẽt æquales ambitus, ſunt igitur æqualia. Materia huius ſyllogiſmi Geometrica plane eſt : verum maior propoſitio cũ uera videatur, ac neceſſaria,eſt haud dubiè falſa. Siquidem inter figuras æqualis ambitus, circũſcriptioniſuè,aliæ ſunt minores,aliæ maiores:inter quas triangulus eſt minima omnium,circulus maxima,vt Geometræ docent. 8.& 10.

Hoc vitioſum genus ſyllogiſmorum quod ueram mentitur demonſtrationem,raro incurritur,niſi cùm proprie alicuius ſcientiæ principia, & pronunciata latius ſumuntur quam accipi debeant,quo fit: vt cum alioqui ſint uera & neceſſaria latius tamen uſurpata ſint falſa. Quale eſt illud, Omnes lineæ ductæ ab eodẽ puncto, ad idem punctum ſunt æquales,& illud,omnes ſemicirculi ſunt æquales,& illud.Ex nihilo nihil fit.Primum non eſt verum, niſi lineæ ſint rectę,aut ſaltem per idem ſpatium ducantur. Alterum intelligit̃ de ſemicirculis eiuſdẽ circuli, alioquin falſum eſt.Tertium uerũ eſt ſi verbo. Fit, id tantum intelligamus, quod verbo,Generatur: falſum tamen ſi complectamur quamcũque productionem. Multa.n. ex nihilo produxit Deus,quũ interim omnia,quæ generantur ex aliqua re antè exiſtente producãtur. Sed de hoc ſyllogiſmorum genere hæc ſatis ſint. *Qua potiſſimum ratione incurratur hoc vitioſum genus ſyllogiſmorum*

De ſyllogiſmo Sophiſtico, *Cap. 11.*

SOphiſticus ſyllogiſmus, qui Sophiſmatis ẽt nomine ab Ariſt.appellatur, eſt qui ex ijs,quæ videntur probabilia,nec ſunt,colligit concluſionem,aut ex ꝓbabilibus, ijsùe, quæ uidentur probabilia colligere vẽ,nec colligit.Tria genera ſophiſmatum comprehẽdũtur hac definitione. Primum eſt eorum,quæ ſolius materiæ ratione peccant, ut ſi dicam, quicquid non amiſiſti habes,theſaurum non amiſiſti theſaurũ igit̃ habes.Hęc.n.captio hoc ſolũ peccat qđ minor ꝓpoſi- *Quid Sophiſt. ſyllogiſm.* 8.top.4. 1.top.1. *Tria ſophiſmatũ genera,*

tio uidetur probabilis, nec eſt. Alterum eſt eorum, quæ hoc habent vitij, quod concludere videntur nec tamen concludunt, ut ſi dicas, veritas odium parit, quoddam mendacium parit odium, quoddam igitur mendacium eſt ueritas. Hæc captio ideo uitioſa eſt quod conſequutio primo aſpectu videtur apta, cum tamen ſi per parum aduertas animum uitioſam eſſe deprehendas. Tertium eſt eorum, quæ utraque ex parte, & materiæ in quam, & formæ uitioſa ſunt: ut ſi dicam. Quicquid non amiſiſti habes, hunc librũ, (quẽ ſcilicet cum ante amiſiſſes nunc inueniſti) habes, hũc igitur librum non amiſiſti. Hæc captio, etſi primo intuitu nil vitij committere uideatur, re tamen uera, nec maiorem habet probabilem nec aptam concludendi formam.

Nullum genus ſophiſmatũ contemnit ſophiſta. Quanquã verò ſolum primum genus ſub ſyllogiſmo verè comprehendatur, omnibus tamen gaudet Sophiſta, quippe qui nullas technas reſpuit, quibus victoriæ conſequendæ cauſa hominem fallat. Porro qui Sophiſtici dicunt ſyllogiſmi, idẽ alia rõne contẽtioſi nominantur Sophiſtici quidẽ quatenus ad oſtentandã ſapientiam non ad veritatẽ indagandã adhibẽtur, quãdoquidẽ Sophiſtice eſt ſimulata non uera ſapientia, & Sophiſta, q ex ſimuluta ſapientia quęſtum facit, contentioſi verò qua ratione ad contendendum cum altero, uictoriamq; reportandam apti ſunt. *Cur ſophiſtici & contentioſi dicantur ſyllogiſmi.*

Quot fines ſibi proponunt Sophiſtę, quotq; ſint captionum genera. Cap. III.

Quinq; ſophiſtarũ fines ſeu metæ. 1. elc. 3. VT aũt Sophiſta uictoriã cõſequat, aut certe cõſequi uideatur, ad quinq; ferè incõmoda ui argumentationis aduerſarium adigere conatur. Vnum eſt redargutio, ſeu reprehenſio, alterum falſum, tertium παράδοξον hoc eſt, preter opinionẽ, ſeu incredibile, quartũ extremum nugatio, ſeu eiuſdem uerbi inanis repetitio. Quæ quidem incommoda cum metas, tum et ſpeciales fines Sophiſtæ uocant Dialectici. Redargutio ſeu reprehenſio eſt, cum reſpondẽs eo adducit, *Redargutio ſeu reprehẽſio.*

ad-

adduciuè vř, ut neget qđ eadē diſputatione aſſeruit aut afferat qđ negauit. Vt ſi neges, te nūc deambulare, Sophiſta, verò ſic cōtra argumētetur, Nonne quiſquis heri eras, is etiam nunc es? heri aūt eras deambulās, ergo & nūc deambulās es. Falſum verò accipitur hoc loco pro eo, quod aperte falſum eſt. Ad hoc impellit Sophiſta hoc modo quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat ut ſit, at album nil repugnat fieri nigrum, ergo nil reppugnat ut album ſit nigrum. Incredibile ſumitur latè pro eo nimirum quod eſt præter opinionem omnium, uel ſapiētium, uel certe eorum quorum placita ipſe reſpondens, aut qui diſputationi inter ſunt libenter ſequuntur, ſeu id falſum ſit ſeu uerum. Ad hoc incommodum cogit aduerſarium Sophiſta hoc modo, Bonum nō parit malum veritas bona eſt odium malum, non parit igitur odium veritas. Ad ſolæciſmum hoc modo alioue ſimili impellit Sophiſta reſpondentem. Tu noſti hunc hominem hic aūt homo eſt Plato, ergo tu noſti Plato. Ad ineptam, inanemq; eiuſdem uerbi repetitionem hoc modo Binarius eſt numerus par autē eſt numerus qui in duas æquas partes diuiditur: igitur binarius numerus eſt numerus, qui in duas æquas partes diuiditur. In hoc tamen & ſequentibus exemplis ſæpe plures uidebis complicatas argumentationes, ſæpe etiam ſpeciem ſyllogimi ſimplicis deſiderabis, quòd ad fallendum commodius iſta proponantur.

Falſum. *Incredibile ſeu inopinabile.* *Solæciſmus* *Nugatio.*

Porro argumentatio. qua primum finem conſequi contendunt Sophiſtæ, eodem quo ipſe finis nomine appellatur ἐλεγχῳ videlicet, reprehenſio ſeu redargutio, quæ tamen quia apud Sophiſtas ſemper aliquam ex parte vitioſa eſt, non ſimpliciter redargutiò, ſed ſophiſtica redargutio & reprehēſio appellaī. Quia igiř Sophiſtę hāc maxime arguētationē expetūt, id. n. potiſſimū exoptāt vt reſpōdētē coarguere uideantur primum locos è quibus illi omnia depromunt ad reprehendendum argumenta, commoſtremus.

De argumentatione qua primū finem conſequi ſtudent ſophiſtæ. *Sophiſtę maximè expetunt redargutionem.* *1. Ele. 3.*

De numero locorum fallacium, primumque de captione æquiuocationis. Cap. IIII.

Loci ad redarguendũ tredecim. 1. elen. 3. et 4.

LOci è quibus argumenta captioſa & fallacia ad coarguendum depromuntur, ſunt numero tredecim: ſex in uerbis ſeptem in rebus. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum quæ ex ipſis ducuntur captiores etiam, & fallaciæ appellantur. Captiones in uerbis, ſeu fallaciæ in dictione (ut uocanĩ) hę ſunt: Æquiuocationis, Ambig itatis, Compoſitionis, Diuiſionis, Accentus, & Figuræ dictionis, In reb. autem, ſeu extra dictionem (ut appellari ſolent) hæ numerantur: Accidentis, Eius, quod ſimpliciter dicitur, & ſecundum quid, Ignorationis elenchi, Conſequentis, Petitionis principij, Non cauſæ, ut cauſæ, & Plurium interrogationem vt vnius.

Captiones in uerbis.

Captiones in rebus.

Captio ęquiuocationis. 1. Elen. 3.

Captio igitur æquiuocationis eſt locus idoneus ad decipiendum ęquiuocatione vocabuli, Æquiuocatione maioris extremi ſic texitur ſophiſma, Grammatici diſcunt, Grammatici ſunt docti igitur qui docti ſunt, diſcunt. Verbum. Diſcere, duo ſignificat (id, qđ in verbo Gręco μανθάνω planius cernitur) alterum, intelligere quæ dicuntur, recitanturq; alterum, ſcientiam acquirere. Priori modo accipitur verbũ in maiore altero in concluſione. Æquiuocatione verò medij termini hoc modo. Quæcunque expediunt bona ſunt nonnunquã mala expediunt, nõnunquàm igitur mala, ſunt bona. Expedientia uno modo dicuntur ea, quæ ſimpliciter facienda ſunt, vt bona & honeſta: altero, minuſq; principaliter ea, quæ maioris mali fugiẽdi cauſa facere cogimur: qua ſignificatione dicimus, expedire nõnunquàm, ut manus abſcindatur, ne morbus per totum corpus ſerpat. Priori modo accipitur, verbum, Expedit in maiori, altero autem in minore. Demum æquiuocatione minoris extremi hoc modo, Qui ſurgebat ſtat ſedens ſurgebant, ergo ſedẽs ſtat. Participium Sedens accipitur in minore diſiun-

ctim

ſtim pro eo, qui ſedet, aut ſedebat (cauſa nimirum ampliationis, de qua poſtea agendum eſt) in concluſione autem pro eo duntaxat qui ſedet. Vnde fit, ut minor propoſitio uera eſſe poſſit, concluſio nequaquam. *Cap. 36.*

Tres porrò æquiuocationis modos ponit Ariſtot. Vnum cum uocabulum eſt caſu ęquiuocum, vt Canis animali, ac ſyderi & Aquila aui, ac homini ſic uocato & fortè verbum Diſco, vt expoſitum eſt. Alterum cũ eſt analogum, vt Ridere homini ac prato, & lętum eſſe animalibus, ac ſegetibus, & verbum, Expedit, rebus bonis, ac minus pernicioſis. Tertium cum dictio, quæ unam per ſe habet ſignificationem, ex cõiunctione cum hac vel illa pro pluribus rebus accipitur: ut participium ſedens, de cuius æquiuocatione iam diximus. Verum extrema hæc ęquiuocatio ſatis impropria eſt. *Tria æquiuocationis genera. Ibidem.*

De quæſtione ambiguitatis, ſeu amphibolia. Cap. V.

CAptio ambiguitatis eſt locus idoneus ad decipiẽdum ambiguitate orationis. Vnde Sophiſmata huiuſmodi naſcuntur? Quicquid eſt Ariſtotelis poſſidetur ab Ariſtotele, hic autem liber eſt Ariſtotelis, ab Ariſtotele igitur poſſidetur. Quod quis uidet, hoc vidit, lapidem, tu uides, lapis igitur videt. Quiſquis arat lutus, terram aratro ſulcat, tu autem cum operã perdas, littus aras, igitur cum operam perdas, terrã aratro ſulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Greci ἀμφιβολίαν dicũt. Vnum, cum oratio plures habet ſenſus proprios, ut illa. Hic liber eſt Ariſtotelis (eſt enim ambiguum vtrum qui ſic loquitur ſignificet, librum eſſe ab Ariſtotele editum, an librum poſſideri ab Ariſtotele) & illa. Quod quis videt hoc videt (eſt enim incertum, an qui ea vtitur ſignificet, rem quam quis videt, videri, an ne videndi facultatio pręditam eſſe alterum, cum oratio alium ſen- *1. Elen. Duo ambiguitatis genera.*

ſenſum habet proprium, alium improprium, ut illa Littus aras. Propriè nãq; ſignificat, quòd littus vomere ſubigas: impropriè quòd operam ludas, ac perdas.

De captionibus compoſitionis, & diuiſionis, primumque de earum primo genere. Cap. VI.

Captio compoſitionis. Captio compoſitionis eſt locus idoneus ad decipiendum ratione ſenſus compoſiti falſi. *Captio diuiſionis.* Captio diuiſionis eſt locus aptus ad fallendum ratione ſenſus diuiſi falſi. Quocirca animaduertendum eſt tria eſſe genera ſenſus compoſiti & diuiſi, ad quæ ſi quæ ſunt alia facilè reuocari poſſunt: *D.Tho. opus de fallacii.* primum in modalibus enunciationibus, alterum in orationibus quarum partes nectuntur coniunctionibus, Et, aut, vel: tertium in iis in quibus aliqua dictio poteſt cum diuerſis vocibus coniungi. *Tria genera ſenſu cōpoſiti et diuiſi.*

Duplex ſenſus compoſitus et diuiſus in modalib. In modalibus quidem duplici ex parte reperitur ſenſus compoſitus & diuiſus: ex parte dicti & ex parte modi. *Senſus compoſitus a cdiuiſus ex parte dicti.* Senſus compoſitus ex parte dicti eſt, cum copula dicti nectit formalia ſignificata extremorum, diuiſus cum nectit formale ſignificatum prædicati cum materiali ſignificato ſubiecti: verbi cauſa, cum dicimus, poſſibile eſt ſedentem ambulare, ſi dictiones hę Sedentem, & Ambulare, ſecundum formalia ſignificata iungantur, ut hæc ſit enunciationis ſententia, Fieri poteſt, ut ſedens cum ſedet, ambulet, ſenſus eſt compoſitus, ac falſus. Si autem predicatum (quod ſemper formaliter accipitur) iungatur cum materiali ſignificato ſubiecti, quaſi dicas, Fieri poteſt, ut homo qui ſedet aliquando ambulet, ſenſus erit diuiſus & verus: Idem ſenſuum diſcrimen inueniunt Theologi in hac enunciatione, Poſſibile eſt *1.ſen.d.40* prædeſtinatum damnari. Si enim, is qui ita loquitur ſignificat fieri poſſe, ut prædeſtinatus, quatenus prædeſtinationi ſub eſt, damnetur, ſenſus eſt compoſitus ac falſus; ſi uerò propoſitio ſignificat hominem *In quib. modalib. locū.* qui prædeſtinatus eſt, ſecundum ſe duntaxat ſpecta-

tum

tum damnari poſſe ſenſus eſt diuiſus ac uerus, cùm ij qui prædeſtinati ſunt potuerint ex æternitate non prædeſtinari. Aduerte tñ ſenſum diuiſum huius generis non habere locum, niſi in modalibus, quarum dicta conſtant ſubiectis connotatiuis. Sola enim vocabula connotatiua habent ſignificatum materiale. Nã ſignificare aliquid materialiter (vt hęc loquutio vſurpatur) nihil eſt aliud, quàm id quaſi ſubiectũ formalis ſignificati connotare, quod tamen non eſt ſimpliciter ſignificare, ſed quodammodo, ut patet ex ijs, quæ 1. libro diximus. Aduerte tamen, ſenſum compoſitum huius generis ſic poſſe optimè explicari, Poſſibile eſt ſedentem ambulare, hoc eſt. Hæc propoſitio eſt poſſibilis, Sedens ambulat. Poſſibile eſt prædeſtinatum damnari, hoc eſt. Hæc propoſitio. Prædeſtinatus damnatur, eſt poſſibilis, & ſic in cæteris. Senſum verò diuiſum, hoc modo. Poſſibile eſt ſedentem ambulare, ideſt, ſedens ambulare poteſt, Poſſibile eſt prædeſtinatum damnari, id eſt, prædeſtinatus homo ſecundum ſe ſpectatus, damnari poteſt. Et ita in reliquis.

habeas prior ſenſus diuiſus

Cap. 24. Quo pacto commodè explicetur ſenſus compoſitus ac diuiſus ex parte dicti.

Senſus compoſitus ex parte modi eſt, cùm modus ſimul ac ſemel iũgitur cũ omnib. dictis, quib. uniuerſale dictũ exponitur: diuiſus aũt, cũ ſingulatim adiungitur ſingulus, Verbi, cauſa, ſi hæc propoſitio. Contingens eſt aliquod corpus moueri ſic exponatur, Contingens eſt hoc corpus moueri, aut illud, & cæt. erit ſenſus compoſius. Siquidem cum omnibus ſimul exponentibus ſemel tantum coniungitur modus. Si uerò exponatur ac formula, Contingens eſt hoc corpus moueri aut contingens eſt illud corpus moueri, aut cõtingẽs eſt illud moueri, & c. erit ſenſus diuiſus, quoniã ſingulis exponẽtib. ſeorſim modus adiungitur.

Senſus compoſitus et diuiſus ex parte modi.

Quantum autem interſit inter utraque ſenſum, vel ex eo intelliges, quòd propoſita enunciatio in priori ſenſu eſt falſa, in poſteriori vera. Nam cum aliquod corpus neceſſariò moueatur, ut ſol efficitur, vt hæc diũũctio, Hoc corpus moueri, aut illud

corpus

corpus moueri, &c. ſit neceſſaria, ac preinde non ſit cótingens. At verò quia corpus aliquod cótingenter mouetur, ut aqua, efficitur, vt verum ſit aſſerere, contingens eſſe hoc corpus moueri, aut contingens eſſe moueri illud, &c. Siquidem qui ita exponit, non aſſerit, totam diſiunctionem eſſe contingentem, ſed aliquam eius partem: quod vtiq; veriſſimum eſt. Eoſdé ſenſus reperias in hac enunciatione, Contingens eſt aliquod corpus eſſe album, quæ in ſenſu compoſito eſt falſa, in diuiſo autem vera, cũ aliquod corpus neceſſariò ſit album, vt Nix & aliquod contingenter, vt papyrus. Sed de vtroque genere ſenſus compoſiti, & diuiſi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda ſunt: quæ hic fortaſſe diligens lector deſiderabit.

Sophiſmata ex 1. genere ſenſus cõpoſiti & diuiſi. Texuntur ergo ſophiſmata ex priori genere ſenſus compoſiti in hunc modum, Quemcunque poſſibile eſt ambulare, poſſibile eſt ut ambulet, at poſſibile eſt ſedentem ambulare, igitur poſſibile eſt ut ſedens ambulet. Hic aſſumptio eſt falſa in ſenſu compoſito, ex quo efficitur falſa concluſio: admittitur tamen ſine diſtinctione à minus perſpicaci reſpõdente, quia in ſenſu diuiſo eſt vera. Eodem modo extrui poteſt ſophiſma ex illa enunciatione. Poſſibile eſt prædeſtinatum damnari. Ex poſteriori genere ſenſus compoſiti ſic ſtruuntur captiones. Si cótingens eſt, aliquod corpus moueri, falſum eſſe poteſt, quod cęlum moueatur, at quoddam corpus moueri eſt contingens, falſum igitur eſſe poteſt, quod cęlum moueatur. Maior eſt vera in ſenſu compoſito, falſa in diuiſio è contra verò minor eſt vera in ſenſu diuiſo, & falſa in compoſito, ex quo proximè pendet abſurda concluſio. *1. Elen. 3.*

Iam ex priori genere ſenſus diuiſi ſic argumentantur Sophiſtæ Quemcumque impoſſibile eſt ambulare ſane, is ambulare non poteſt, at ſedentem ambulare impoſſibile eſt, igitur ſedens ambulare non poteſt. Propoſitio hic uera eſt in ſenſu diuiſo, falſa in cõpoſito: aſſumptio autem eſt vera in compoſito, ſed

falſa in diuiſo, ex quo planum eſt naſci è veſtigio fal ſam concluſionem. Ex poſteriori aũt genere, hoc mo do, Si ad videndum neceſſe eſt alterum habere oculum, aut dexter eſt neceſſarius, aut eſt neceſſarius ſiniſter; atqui id certum eſt, ad vidēdum neceſſe eſſe alterum oculum habere, igitur aut dexter neceſſarius eſt aut eſt neceſſarius ſiniſter: ꝙ tamen eſt falſum, quia nec dexter eſt neceſſarius, nec ſiniſter eſt neceſſarius, ſed alteruter indifferenter. In hoc ſophiſmate propoſitio eſt vera in ſenſu diuiſo, falſa in compoſito concluditurq́; falſa concluſio ex falſo ſenſu diuiſo aſſumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in ſenſu compoſito, adeo arridet præcipiti & inconſiderato reſpōdenti, vt eam abſolutè admittat, quaſi nulla ratione ſit falſa.

De ſecundo ac tertio genere captionum compoſitionis, & diuiſionis. Cap. VII.

Alterum genus ſenſus compoſiti, & diuiſi cernitur (ut dictum eſt) in ijs orationibus, quarũ partes nectuntur coniunctionibus, & aut, uel alijſuè eandem habentibus ſignificationem Cum enim iungũt partes unius extremi terminiue propoſitionis, tũc efficiunt ſenſum compoſitum, ut ſi dicas, Quinq; ſunt duo & tria: Omnis enunciatio eſt uera vel falſa, Quo quidem modo cōiũctio. Et dicitur accipi copulatim, & coniunctio, Vel, diſiunctim. Cum autem iungunt multas categoricas enunciationes, nunc efficiunt ſenſum diuiſum, ut ſi dicas, Quinque ſunt duo, & quinq; ſunt tria: omnis enunciatio eſt uera, vel omnis enunciatio eſt falſa. Quo pacto particula. Et dicitur accipi copulatiuè, & dictio vel diſiunctiuè. Satis uerò apertum eſt, quantum interſit inter utrunq: ſenſum, cum ex eiſdem verbis priores duæ propoſitæ enunciationes ſint veræ, poſteriores falſæ.

De ſecundo genere ſenſus compoſiti & diuiſi. Et, copulatim, Vel diſiunctum. Et copulatiuè, uel diſiunctiuè.

Captiones compoſitionis in hoc genere ſic extruuntur. Quicunque numerus componitur ex duobus

bus & tribus, eſt duo & tria: at quinque nõ ſunt duo, & tria, igitur quinque non componuntur ex duobus & tribus. Propoſitio vera eſt in ſenſu compoſito prædicati, ſed in hoc ſenſu falſa eſt aſſumptio, quã tamen ſequitur concluſio. Preterea ſi nõ omne animal eſt rationis particeps, vel rationis expers, nõ omne animal eſt homo uel beſtia, nõ eſt aũt omne animal rationis particeps, vel rationis expers (cum nec omne ſit rationis particeps, nec omne rationis expers) igitur nõ omne animal eſt homo vel beſtia. Hic enunciatio illa. Non omne animal eſt rationis particeps vel rationis expers, eſt vera in ſenſo diuiſo ſed falſa in compoſito unde falſa naſcitur concluſio. Captiones verò diuiſionis hoc modo proponi ſolent. Quęcunque ſunt duo, & tria, ſunt duo & ſunt tria quinque autem ſunt duo & tria, igitur quinque ſunt duo, & quinque ſunt tria. Hic maior eſt vera in ſenſu diuiſo ſubiecti, in cõpoſito aũt falſa. cõtra, minor eſt vera in ſenſu compoſito, falſa in diuiſo, ob quẽ à Sophiſta inducitur falſa cõcluſio. Item. Omnis enunciatio eſt vera vel falſa, non eſt autem omnis vera, igitur omnis eſt falſa. Hæc abſurda concluſio obtruditur ratione ſenſus diuiſi maioris propoſitionis, qui quidem falſus eſt.

Sophiſmata ex ſecundo genere ſenſus compoſiti & diuiſi. 1. Elen. 3.

De tertio genere ſenſus compoſiti et diuiſi.

Tertium uerò genus ſenſus compoſiti & diuiſi, quẽ diximus tunc ſpectari, cum dictio aliqua diuerſis cõiungi poteſt, hoc modo intelligitur. Si dictio, quę pluribus vocibus coniungi poteſt, copulatur cum ea, cũ qua potius videtur iungenda, ſenſus eſt compoſitus: ſin cum ea cum qua minus apte uidetur connecti, ſenſus eſt diuiſus. Verbi cauſa, ſi hoc modo Sophiſta ratiocinetur. Quicũque ſcit literas nunc didicit eas, tu aũt (qui uidelicet multos ante annos operam literis nauaſti) ſcis literas, nũc igit̃ didiciſti eas, extruet Sophiſma cõpoſitionis. Nã maior eſt falſa in ſenſu compoſito, copulata nimirum particula, Nũc cum uerbo, Didicit, cum quo uidetur aptius coniungi quàm cum verbo, Scit: concluſio autem falſa ex ſenſu compoſito maioris naſcitur. Eodem ſpectat hoc ſophiſma,

Ex

Ex quibus relinquuntur centum, ea plura ſunt quã centum, at quinquaginta hominum centum heros liquit Achilles, igitur quinquaginta homines ſunt plures, quam centum. Senſus enim compoſitus minoris falſus eſt coniuncta nimirum particula. Centum, cũ verbo Liquit, cum quo aptius videtur copulari, quã cum verbo Hominum, cũ quo eam coniunxit Homerus. Si verò Sophiſta in hunc modum argumentetur, Quiſquis nũc natus verè dicitur, is hac hora natus eſt tu autem (qui iam uigeſimum fortaſſe attigiſti annũ) nunc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus es, extruet ſophiſma diuiſionis. Nam particula Nunc, ut detur aptius connecti cum uerbo Dicitur, in maiore, & cum uerbo Diceris in minore, quam cũ participio Natus. Quo fit ut ſenſus diuiſus aſſumptionis (ex quo pendet falſa concluſio) ſit falſus, ſicq; captio hæc meritò dicatur diuiſionis. Quę autem dictio cum qua aptius copuletur, ab ijs petendum eſt, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in hac re auriũ iudicio ſæpenumero ſtandum uidetur. Si quando autem dictio ęque bene uidebitur cum hac uoce atque cum illa coniungi, ut in hac oratione, Teſtamento quidam iuſſit poni ſtatuam auream haſtam tenẽtem in qua dictio, Auream, nõ uidetur aptius cum uerbo ſtatuam, quam cum verbo Haſtam, aut contra copulari; in tua erit optione poſitum, utrum uelis ſenſum orationi tribuere, compoſitum an diuiſum. Quanquã mihi magis placet, ut huiuſmodi rationes, nullũ ſenſum diuiſum, ſed multos compoſitos habere dicam. Vt enim ſenſus dicatur compoſitus non uidetur omnino requiri, ut dictio copuletur cum ea uoce cũ qua uidetur aptius coniugi, ſed ſatis fortaſſe eſt, ſi cum ea nectatur, cum qua uidetur aptè copulari. Qua etiam ratione, ſi qua oratio ſuccurrerit cuius dictio aliqua æque male uideatur cum hac atque cum illa uoce cõiungi, nullum ſenſum compoſitum, ſed multos diuiſos habere iudicanda eſt.

Qui iudicare debeant de hoc genere, ſenſus cõpoſiti, & diuiſi.

Nota hæc.

Moderatio, eorũ quæ de hoc genere, ſenſus cõpoſiti, & diuiſi dici ſolent.

De

De captione accentus. Cap. VIII.

Elen.3. *Quàm late hic accipiatur nomen accentus.* *Primum genus.*

CAptio accentus eſt locus idoneus ad decipiendum propter veritatem accentus, hoc eſt, ob aliū atque alium pronunciationis modum. Ita enim late accipitur hoc vocabulū accētus. Cuiuſquidē quinq; potiſſimum feruntur genera. Primum eſt cum accentus nomē accipitur pro acuto, graui, aut circumflexo quod genus vſurpatiſſimè accentus uocabulo appellatur. Vnde eſt hoc ſophiſma, Quiſquis Leporem venatur, plurima luſtrat loca, tu autē cum domi ſedes, & ſermonem cum amicis confers leporem (hoc eſt, feſtiuitatem quandam, & vrbanitatem) veneras, igitur cum domi ſedes plurima luſtras loca. Hic peccatur, quod vox Leporē priori loco habet accētū in antepenultima, poſteriori in penultima. Alterū genus

Secundum.

eſt, cū nomen accentus, accipitur pro quantitate ſyllabarum. Vnde ſophiſma hoc texitur, Quicquid edis deuoras, librū edis (hoc eſt in lucē emittis) igitur librum deuoras. In hoc ſophiſmate peccatur, quia verbum Edis, habet priorem breuem in propoſitione, in aſſumptione longam. Tertium genus complectitur

Tertium.

diuerſitatem aſpirationis, & non aſpirationis. Vnde ſophiſma. Nulli omini eſt adhibenda fides, alicui homini credendum eſt, igitur alicui credendum eſt, cui non ſit adhibenda fides. Hic uitium eſt in dictione Omini, priori loco ſine aſpiratione prolata, poſterio ri cum aſpiratione. Quartum genus comprehendit

Quartum.

diuerſitatē proferēdi ſyllabas alicuius dictionis, nūc coniunctim ſub uno accētu, nūc ſeparatim ſub diuerſis accentibus. Vnde naſcitur hæc cauillatio. Omnis via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædam eſt publica, igitur reſpublica proteritur iumētorum pedibus: peccatur hic, quia dictio, reſpublica, profertur in propoſitione ſub diuerſis accentibus in aſſumptione ſub uno duntaxat. Quintum genus,

Quintum.

comprehendit diuerſitatem pronunciationis ironicæ

ac ſeriæ interrogatoriæ,& aſſertoriæ, & ſi quæ ſunt aliæ huiuſmodi. Vnde naſcuntur hæc ſophiſmata, Qui dicit,te egregiè reſpondiſſe, collaudat,te præceptor cum te reprehendit, ait te egregiè reſpondiſſe, igitur cum te reprehendit,collaudat te. Qui dicit,audiuiſti ſacrum aſſerit te ſacrum audiuiſſe, qui autem te interrogat,num ſacrum audiueris, eadem oratione vtitur, igitur, qui te interrogat audieris ne ſacrum, aſſerit, te ſacrum audiuiſſe. In priori ſophiſmate eadem, oratio profertur modò ſeriò, modò ironicè, in poſteriori verò, nunc aſſertoriæ, nunc interrogationis more. Horum porrò ſophyſmatum, quædam, ex ſcripto decipiunt. quædam cum uoce proferūtur, ut animaduertenti facilè patebit. Quanquam illud uerissimum eſt, quod ait Ariſtoteles, nec in ſcripto, nec in uoce, niſi pauca admodum à Sophiſtis vſurpari.

Quadā ex his habens locū in voce,quadam inſcriptura 8.elenc.3.

De captione figurę dictionis. Cap. IX.

CAptio figuræ dictionis eſt locus idoneus ad decipiendum propter ſimilitudinem dictionum inter ſe. Illæ autem potiſſimum dictiones cenſentur ſimiles hoc loco, quæ aut eodem modo deſinunt, ut Pons & frons, aut ſæpenumero pro eadem re accipiuntur, ut animal & homo. Tria porrò ſophiſmatum gener huc dicuntur pertinere. Primum eſt, cum diuerſis vocabulis,quia ſimilia ſunt, eadem affectio,grammatica tribuitur.Vt ſi quis colligat pontem. ac frontem eſſe fęminini generis, quia videt frontem eſſe feminini generis, aut uocem, Abeo, eſſe ſecundæ coniugationis,quoniam habeo, quod eodem modo deſinit, eſt ſecundæ coniugationis. Itemque uocem Animal, eſſe maſculini generis; quia ſępe accipitur uox Homo quæquidem eſt maſculini generis. Vnde ſophiſma, quidam homo eſt albus, omnis homo eſt animal, igitur quoddam animal eſt albus. Sed captiunculæ huius generis non infrequentibus proponuntur.

1.elenc.1. & 2.ele.3.

Primum genus ſophiſmatum huius loci.

Y Se-

Secundus. Secundum genus eſt, cùm verba quæ pertinēt ad diuerſa prædicamenta, videntur ad idem pertinere, uel quia eodem modo deſinunt, ut Pecus, & Scelus. Superficies, & Macies, Planities: Valere, & Docere. Secari, & operari: uel quia ſæpe pro eadem re accipiuntur, hæc n. eſt altera vocum ſimilitudo, ut homo, & Sanum. Pullus, & Crudum; & huiuſmodi ſexcenta. Ex prioribus verbis leuia ſunt omnia huius generis ſophiſmata Ex poſterioribus autem hunc in modum contexuntur. Quemcunque homine vidiſti heri, vides hodie, heri vidiſti hominē ſanū, igitur & ſanū vides hodie. Quicquid hodie emiſti, nunc comedis, crudum pullum emiſti hodie, crudum igitur pullum nūc comedis. Hic peccatur, quod uoces pertinentes ad prædicamentum *Nota hac.* qualitatis perinde vſurpantur, ac ſi pertinerent ad prędicamentum ſubſtantiæ. Nam cum maiores propoſitiones in his ſophiſmatis habeant uim conditionaliū, quaſi ita dixeris. Si quem uidiſti, heri, illum uidiſti ſanum, Si quod hodie emiſti, id nunc comedis, antecedentia verò huiuſmodi conditionalium conſtent ſubiectis quæ ſignificant ſubſtantiam, non dubium eſt quin Sophiſta progrederetur a poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, ſumere debuiſſet in aſſumptionibus ſubiecta, quæ ad prædicamentum ſuſtantię pertinerent. Vt ſi diceret, Quemcunque hominem vidiſti, heri, uides hodie, Socrate[illegible] uidiſti heri, igitur Socratem uides hodie, Quic[illegible]e emiſti, nunc comedis, pullum emiſti hodie, pullum igitur nunc comedis. Aut certè ſi Sophiſta uolebat ſubiicere aſſumptiones quæ haberent ſubiecta ſignificantia qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalium ponere ſubiecta, quæ qualitatem ſignificarent, hoc nimirum modo, Qualemcunq; hominem heri vidiſti, uides hodie ſanum heri uidiſti, ſanū igitur vides hodie. Qualecunq; hodie emiſti tale nunc comedis pullum crudum emiſti hodie, pullum igitur crudum nunc comedis, ſed hoc pacto non concedentur maiores *Pertinent.* propoſitiones. Poſſunt etiam hæc duo ſophiſmata, ex

ex tertio genere æquiuocationis duci, quandoquidem verba illa Sanũ & crudũ, ampliantur in aſſumptionibus non in concluſionibus, quemadmodum participium, Sedens, in illa propoſitione, Sedes ſurgebat, cu ius in captione æquiuocationis meminimus. ſed nos de his ſopiſmatis quatenus ad hanc captionem attinent, nunc loquimur. Hinc intelliges qui peccant hæ peruerſæ ratiocinationes. Quos digitos habuiſti puer etiam nunc habes tantillos digitos habuiſti cum puer eſſes, tantillos igitͬ et nunc habes. Quicquid ſcis aut inuentione, aut doctrina ſcis, duas vero has enunciationes, quarum. ſ. alterã inuentione, alteram doctrina didiciſti, ſcis duas igitͬ eas aut inuentione, aut doctrina ſcis. In utroq; ſophiſmate fit tranſitus a ſubſtantia ad quantitatem, in priori ad continuam, in poſteriori ad diſcretã. Eodẽq; modo facilè eſt afferre exempla in omnibus prædicamentis. Animaduertendum eſt tamen cum de poſteriori claſſe ſophiſmatũ huius ſecundi generis loquimur, non eſſe diſtinguenda prædicamenta ſecundum rem ſignificatam, ſed ſecundum modũ ſignificandi. Oĩa. n. abſoluta uocabula cẽſetur hic prædicamenti ſubſtantiæ, etſi accidens ſignificent, ut Res, Hõ, Candor, propterea quod non ſignificant aliquid per modum adiacẽtis, ſed per modum per ſe ſtãtis, ut aiunt. Oĩa uero connotatiua coniciuntur in prędicamenta accidentium, ẽtſi ſubſtantiam ſignificent, ut bonum, album, Aureum, quia nimirum ſignificant ſua ſignificata per modum adiacentium, atque ita per modum quantitatis, aut qualitatis, & cęt. Vnde fit, ut in hac argumentatione. Quicquid heri vidiſti, vides hodie: candorem vidiſti heri candorem igitur vides hodie, nullus credatur fieri tranſitus a ſubſtantia ad qualitatem, quia ut uox illa; Quicquid, ſeu Quancunque, rem, quia eſt abſoluta, putatur ſubſtantialis, etiamſi tranſcendens exiſtat, ſic uerbum, Candorem, putandum eſt ſubſtantiale, & ſi qualitatem ſignificet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qualis hic erat annulus heri, talis eſt hodie; heri autem erat

etiam hæc exẽpla ad captionem, æquiuocationis.

Huius generis multa reperias ſophiſmata.

2. elen. 3.

Nota hæc. D. Tho. in fallaciis.

aureus igitur & hodie aureus eſt: ullus cenſetur fieri tranſitus à qualitate ad ſubſtantiam quia dictio aureũ etſi ſubſtantiam ſignificat, qualitatis tamen uocabulũ quod ad hunc locum attinet,habetur,eò quod ſubſtãtiam quaſi adiacentem ſignificat,ut ex primo libro patet atque etiam per modum qualitatis. Hæc propterea latius aliquanto perſequutus ſum, quod nonnihil obſcuritatis habere uideantur.

Tertium. Tertium genus eſt,cum dictio quæ ſignificat, quale aliquid, hoc eſt rem uniuerſalem, videtur ſignificare hoc aliquid,id eſt,rem ſingularem, aut e contrarioq; ſignificat hoc aliquid ſignificare quale aliquid; ſiue ex eo quod uocabula rei uniuerſalis & ſingularis eodem modo definĩũt ut Equus.& Xãthus ſiue quia ſæpe pro eadem re accipiuntur,ut hæc ipſa, Hõ & Socrates: quo fit ut quicquid de altero affirmatur aut negatur, uideatur etiam de altero affirmandum aut negandum: Hinc ducuntur huiuſmodi ſophiſmata, Equus eſt ſpecies, Xanthus eſt Equus, igitur Xanthus eſt ſpecies. Socrates non eſt ſpecies, Socrates eſt homo, igitur homo nõ eſt ſpecies. Eadem ratio eſt in uocabulis rerũ magis, uniuerſalium, Quæ enim ſignificant res magis vniuerſales, uidentur ſępenumero ſignificare minus uniuerſales, & uice uerſa, vt uiuens, & Sentiens; Animal, & homo. Vnde huiuſmodi ſophiſmata contexuntur uiuens latius patet, quam animal, ſentiens eſt uiuens, igitur ſentiens latius patet, quam animal: Animal eſt genus, homo eſt animal, igitur homo eſt genus. Sed hæc & alia plurima ſophiſmata huius loci ad captionem accidentis alia ratione pertinent, ut ex iis, quæ nunc dicemus, aperte intelliges.

Ampliatur hoc genus captionis.

Plurima ſophiſmata, huius loci ad captionem accidẽtis pertinere.

De captione accidentis. Cap. X.

CAptio accidentis, quæ prima eſt earum, quæ in rebus cernuutur quæq; omnium deterrima, & periculoſiſſima eſt, hac enim vt ait Ariſtoteles, Sapientes etiam homines ſæpenumero capiuntur, eſt

locus

locus idoneus ad decipiendum propter diuerſitatem, accidentis & ſubiecti, quam quis non attendens, exiſtimat quicquid conuenit aut non conuenit accidenti conuenire aut non conuenire ſubiecto: & uice verſa, quicquid ſubiecto, & accidenti. Accipitur autem hoc loco nomen accidentis pro prædicato, quod modo aliquo diuerſum eſt à ſubiecto, cui uerè conuenit, ut in his enunciationibus, homo eſt animal, homo eſt diſciplinę capax, Homo eſt albus. Quod ſi dica. Homo eſt homo. Veſtis eſt indumentum, homo eſt animal rationale, nó dicentur prædicata huiuſmodi nunciationum accidentia ſubiectorum, quia nulla ratione, quæ ex natura rerum ducatur, ſunt diuerſa à ſubiectis: ex quò fit ut nemo fallatur, ſi exiſtimet, quicquid conuenit, aut non conuenit huiuſcemodi prædicatis conuenire, aut non conuenire ſubiectis, & uice verſa.

Nomen accidētis quo pacto hic ſumatur.

Tria igitur ſophiſmatum genera ducuntur, ex hoc loco. Vnum eorum, quæ ideo decipiunt, quòd credatur quicquid conuenit, aut non conuenit, prædicato eſſentiali, quod non ſit definitio, conuenire aut non conuenire ſubiecto, & e contrario. Alterum eorum, quæ idcirco fallunt quod credat quis omne quod conuenit aut non conuenit accidenti proprio, conuenire aut non conuenire ſubiecto, & e contrario. Tertium eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quod putent, quicquid conuenit aut non conuenit accidenti communi hoc eſt, ex quinto genere vniuerſalium, conuenire aut non conuenire ſubiecto. Vnumquodque autem horum trium generum octo ſpecies, formasúe colligendi ſub ſe complectitur. Aut enim quicquid affirmatur de prædicato, creditur affirmandum de ſubiecto, ut ſi ſophiſta dicat, Animal eſt genus, homo eſt animal, ergo homo eſt genus, Venientem cognoſcis, Socrates eſt ueniens, igitur Socratem cognóſcis, quod non recte concluditur, ut ex fine huius libri patebit. Fieri enim poteſt ut uenientem uideam, eum autem qui uenit, minime nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato,

Tria genera ſophiſmatum huius loci.

Octo formę cuiuſq; generis.

2. videtur negandum de ſubiecto, ut ſi ille dicat. Animal nō eſt ſpecies infima, hō eſt aial, igitur hō non eſt
3. ſpecies infima. Aut quicquid affirmatur de ſubiecto, videtur affirmandum de prædicato, vt ſi dicas. Homo
4. eſt ſpecies infima homo eſt animal, igitur, animal eſt ſpecies infima. Aut quicquid negatur de ſubiecto, uidetur negandum de prædicato, ut ſi quis dicat, Ho-
5. mo non eſt genus, hō eſt animal, igitur aial non eſt genus. Aut de quocunq; affirmatur prædicatum, vr̃ affir-
6. mandū eſſe ſubiectum, ut ſi dicas, Homo eſt animal, equus eſt animal, igitur equus eſt hō. Aut de quocūq; negatur prędicatum, uidetur negandum eſſe ſubiectū, ut in hoc ſophiſmate, aptum eſſe ad capeſſendas diſciplinas, eſt proprietas hominis, homo non eſt proprie-
7. tas hominis igitur hō non eſt aptus ad capeſſendas diſciplinas. Aut de quocunq; affirmatur ſubiectum, cre-
8. ditur affirmandum eſſe prædicatū, ut ſiquis dicat, Aīal eſt genus, album eſt aīal, igitur album eſt genus. Aut deniq; de quocunq; negatur ſubiectum videtur negādum eſſe prædicatum. ut in hoc ſophiſmate. Homo eſt animal equus non eſt hō, igitur equus non eſt animal.

Cur peccetur in his ſophiſmatis.

In his autem ſophiſmatis non rectè efficitur cōcluſio, quia accidens, & ſubiectum non accipiuntur qua ex parte ſunt idem. ſed quatenus modo aliquo diuerſa ſunt. Verbi cauſa cum ſophiſta dicit animal eſt genus, homo eſt animal, igitur homo eſt genus non accipit in propoſitione nomen Animalis pro animali, qua parte eſt idem cum homine, ſed quatenus intellectus opera eſt abſtractum ab homine, & beſtia. Vnde non eſt mirum, ſi id quod affirmatur de animali, non concludatur de homine. Sed parum cautus reſpondens exiſtimat primo aſpectu bonam eſſe conſequutionem eò ꝙ diſcrimen animalis ab homine minimè perſpicit. Quod idem peccatum accidit in reliquis.

De Captione eius, quod ſimpliciter dicitur, & ſecundum quid. Cap. XI.

Duplex locus in hac ca.

CAptio eius quòd ſimpliciter dicitur, & ſecundum quid duplicem locum (quemadmodum ca-

pio

ptio compoſitionis,& diuiſionis) complectitur. Alter eſt unde Sophiſta ex eo, quod ſimpliciter dicitur, id colligit, quod dicitur ſecundum quid, id eſt,cum adiectione duntaxat;idq; ſiue affirmando,ſiùe negando. Vt ſi dicat, Arma ſunt reſtituenda domino, igitur ſunt reſtituenda domino furioſo: Licet Chriſtiano veſci carnibus, licet igitur ei ueſci carnibus in quadrageſima; Non eſt abſcindenda manus: igitur non eſt abſcindenda, cum ex ea totti corpori imminet corruptio: Non ſunt merces in mareiactandæ, igitur non ſunt iactandæ cùm naufragium timetur. Alter locus eſt, unde Sophiſta ex eo, quod ſolum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod ſimpliciter & ſine adiectione profertur; idque ſiue affirmando,ſiue negandò. Licet commutare atque inuertere ſuperiora exempla hoc modo: Manus eſt abſcindenda cum ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus eſt abſcindenda; Merces ſunt iactandæ in mare cum naufragium timetur, igitur merces ſunt in mare iactandæ: Arma non ſunt reſtituenda *Domino* furioſo, igitur non ſunt reſtituenda, Domino: Non licet Chriſtiano veſci carnibus in quadrageſima, igitur non licet Chriſtiano veſci carnibus. Itaque duo ſpeciales loci in hoc generali continentur, duæque argumentorum formæ ex utro libet ducuntur: altera, quæ concludit ex affirmatione affirmationem; altera, quæ ex negatione colligit negationem.

ptione. 1.elenc.5. & 2. elen. 5.

Locus prior.

Locus poſterior.

Vtraque autem tam latè patet. quam multa ſunt adiectionum genera. Quædam enim ſunt, quæ tollunt omnino ſignificata earum uocum quibus adiunguntur, ut in his exemplis perſpicies. Hoc cadauer eſt homo mortuus, igitur eſt homo. Hæc ſtatua eſt homo marmoreus, igitur eſt homo. Hic eſt bonus latro, igitur eſt bonus. Quædam vero non omnino tollunt;ſed ponunt quodammodo, uel in mente duntaxat ut ſi dicas,Homerus eſt in hominum memoria, igitur Homerus eſt: vel ſolum in cauſis ſuis,

Varia adiectionũ genera.

ut ſi dicas, Hoc ſemen eſt arbor potentia, igitur eſt arbor, uel in ea parte ſubiecti duntaxat, à quo totum denominari non poteſt, ut ſi dicas, Indus habet dentes cādidos, igitur eſt candidus, uel quodam loco, aut tempore, aut reſpectu cuiuſdam, & alijs modis ſexcentis, quarum cuiuis facilè occurrent exempla.

Hac captione vtitur cacodæmon frequentiſſime. Nullus verò locus ſophiſticus eſt, quo Cacodæmō frequentius, quam hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim quod bona hæc caduca, & breuia quodā loco, aut tempore aut apud quoſdam ſunt vtilia, iucūda, aut magni æſtimata, concludit ille ea eſſe ſimpliciter bona, atque omnino amplectenda. Cuius ſophiſmata nemo eludet, niſi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatem, vana hæc, & nullius momenti, deſpexerit.

De captione ignorationis elenchi.

Caput XII.

1. elenc. 4. & 5. CAptio ignorationis elenchi eſt locus idoneus ad decipiendum prætermiſſione conditionum elenchi dialectici, earum potiſſimum, quæ ratione concluſionis requiruntur. Quæ ut intelligas, aduerte in primis, Elenchum ſiue redargutionem in commune ſic definiri ab Ariſtotele, *Elenchus in cōmune.* 1. elenc. 1. Elenchus eſt ſyllogiſmus cum contradictione concluſionis, hoc eſt, colligens contradictoriam alicuius certæ enunciationis. Vt ſi propoſita ſit hæc enunciatio, aliquod animal eſt immortale, ſic extruetur elenchus reprehenſione eius. *Elenchus alter.* Nulla res conſtans ex quatuor vulgatis elementis eſt immortalis, omne animal conſtat ex huiuſmodi elementis, igitur nullum animal eſt immortale. Interdū tamen duo ſyllogiſmi concludentes totam contradictionem dicuntur vnus elenchus, vt ſi huic ſyllogiſmo quem fecimus, alterum adiungas, qui huiuſmodi ſit. Omne quod beatū eſt, immortale eſt, aliquod animal eſt beatum, vtpote aliquis homo, igitur aliquod animal eſt immortale. Cæterùm ij etiam ſyl-

Quatuor

logiſmi

logiſmi, qui contrarias enunciationes colligunt, elen chi nomine meritò appellantur, qđ ex cõtraria enunciatione ſtatim colligi poſſit contradictoria. Aduertе deinde, quatuor eſſe genera elenchorum redargutionũmue, quemadmodum ſyllogiſmorum. Quidam enim ſunt demonſtratiui, quidã Dialectici alij pſeudographi, alij ſophiſtici. Elenchus demoſtratiuus, eſt demonſtratio cum contradictione concluſionis. Dialecticus Elenchus eſt ſyllogiſmus dialecticus cum contradictione concluſionis. Pſeudographus eſt, qui videtur demonſtratiuus, ſed peccat in materia. Sophiſticus eſt qui uidetur dialecticus, ſed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione.

genera elenchorum.

Demõſtratiuus.

Dialect.

Pſeudographus.

Sophiſticus

Captio igitur huius generis vno modo eſt generalis omnibus captionibus, altero ſpecialis, & ab alijs diſtincta. Generalis quidem, quatenus conſideratur, ut eſt locus idoneus ad decipiendum prætermiſſione cuiuſcũq; cõditionis elẽchi Dialectici, ſiue conditio quæ prætermittitur, pertineat ad formã ſiue ad materiã, ſiue ad contradictionẽ, quæ in concluſione requiritur. Omnes.n. Sophiſtarũ redargutiones prætermittunt aliquam ex his conditionibus. Specialis, aũt, quatenus hac ſola ratione ſpectatur, ut eſt locus aptus ad fallendum prætermiſſione earũ cõditionũ, quæ ad cõtradictionẽ cõcluſionis requirunt hoc.n. pacto diſtincta eſt ab aliis hæc captio. Nã cæterę oẽs ſuppeditant reprehenſiones, quæ aut in forma peccãt aut in materia: hæc autem ſola ſuggerit eas quarum concluſiones non ſunt verè cõtradicẽtes deſignatis enunciationib⁹, conditiones igitur, quæ ad contradictionem conſtituẽdam requiruntur, quatuor potiſſimũ enumerantur ab Ariſtoteles, Secũdum idem, ad idem Similiter, & in eodem tpe, ad quam reuocatur conditio. In eodem loco. Prætermiſſione primæ conditionis non coarguens hominem, ſi ille dixerit, Aethiopem eſſe album quod ad dentes attinet, tu autem contendas, non eſſe album ſimpliciter, aut ſi ille dixerit, ſtadium eſſe æquale milliario ſecundum latitudinem viæ, tu autem

Vt captio hac ſi generalis.

Vt captio hęc ſit ſpecialis.

Cõditiones quæ ad contradictionẽ requiruntur.

1. elenc. 4.

tem oſtendas, ſimpliciter non eſſe æquale, nimirum ſecundum longitudinem: quandoquidem non ſecundū eandem partem, aut dimenſionem oſtendis rem non eſſe, aut eſſe ſecundum quã ille affirmat aut negat. Prętermiſſione ſecundæ non redargues eum, qui dixerit, ſe non eſſe paruum comparatione infantis, ſi oſtendas eundem eſſe paruum comparatione aliorum hominū prouectæ ætatis. Prætermiſſione tertiæ non omnino refelles eum, qui dixerit, cœlum non moueri deorſum, ſi oſtendas cęlum moueri, quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Demum prætermiſſione quartę non uerè refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere cum ſatur eſt, aut in media uia, ſi oſtendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemq; loco, quo ille negat, oſtendis rem eſſe neceſſariam.

De Captione petitionis principij. Cap. XIII.

1.elenc. 4. CAptio petitionis principiis eſt, locus idoneus ad decipiendum ex eo, quod concluſio probanda ad
Concluſio curdicatur principium curdicatur peti. probationem ſui accipitur. Dicitur autem concluſio principiū, quia initio ꝓponitur vt ad eam probatio dirigatur. Quæ quidem tum dicitur peti poſtularíue, cùm ſub aliis verbis exigitur. Si quis enim concluſionem ſub eiſdem verbis à reſpondente popoſcerit,
Quinq; modi petendi principium vt eius conceſſione ipſam confirmet, non ſolum neminem fallet: ſed etiam ab omnibus irridebitur. Quin
8. top. 5. que aũt modos petendi principium ponit Ariſtoteles, Vnum, ſi ſynonimum ſumatur ad confirmationē ſynonimi, aut definitio ad confirmationem definiti, ut ſi
1. modus. quis Epicureus probaturus, uoluptatem eſſe ſummum bonum roget num iucunditas ſi ſummum bonū: aut aliquis alius probaturus, hominē habere optimū tactum poſcat, num animal rationale habeat optimum tactum. Alterum, ſi res uniuerſalis vniuersè accepta ſumatur ad probationem particularis, ut ſi concludas omnium contrariorum eſſe eãdem diſciplinam, quod

omnium

omnium oppoſitorum ſit eadem. Tertium ſi contra progrediaris;ut ſi probes, oīum oppoſitorum eſſe eandem ſcientiam,quod omnium relatiuè oppoſitorum, oīum contrariorum, & cæterorum ſit eadem. Quartum,ſi concluſio per partes ſumatur in ſumptionibus, vt ſi dicas, Medicina eſt ſani, & Medicina eſt ægri,ergo Medicina eſt ſani,& ægri.Extremum,ſi alterum relatorum ad probandum alterum,ad quod refertur, ſumatur;ut ſi probes, Socratem eſſe filium Sophroniſci quòd Sophroniſcus ſi pater Socratis.Omnibus his modis concluſio quæ probanda eſt, quodammodo ſumitur in antecedente, cùm non magis notum videatur id quod hoc modo accipitur,quàm quod concluditur.

Cæterùm cùm in demonſtratione, ſępe accipiatur definitio ad confirmationem definiti, atque in argumentationibus Dialecticis ſæpe ex toto partes, ſæpe ex partibus totum, & ex altero relatorum alterum concludamus;aut dicendum videtur hos modos petitionis principij non efficere ſyllogiſmum ſophiſticum aut certè multas eſſe demonſtrationes. multosque: Dialecticos ſyllogiſmos,quæ in ſophiſticis numerentur. Occurrendum eſt tamen, non omnibus hiſcemodis verè peti principium ex natura rei: ſed ſolum cū ſynonima ad confirmationem ſynonimorum accipiũtur. Nam quod ad reliquos attinet modos,definitio notior eſt re quæ definitur; itemq; totum quadam ratione ſuis partibus;alia verò ratione partes, quàm totum & ea quæ ſeſe mutuò reſpiciunt,ſe inuicem declarant,& patefaciunt. At verò apud eum, cum quo diſputacio tranſigitur ſæpenumerò datur uitio, quod hiſce modis concluſio probetur, cùm uidelicet ipſe reſpondens ſignificat,notam ſibi eſſe rei definitionem totumque, &cęt. Ex hoc enim efficitur,ut cum Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principium petere, qui aliquo ex his modis apud eiuſmodi hominé argumentatur. Adeo enim eſt importuna huiuſmodi probatio, ut qui ſic cõcludit, concluſionem ipſa gratis petere videatur.

Obiectio animaduertenda.

Solutio.

Itaq;

Itaq; hi modi petendi principium non ſunt vitia, ex ipſa argumentationis natura,ſed ad hominem(vt dici ſolet)hoc eſt,apud eum reſpondentem, quia ita affe-ctus eſt,ut diximus.

De captione conſequentis. Cap. XIIII.

1.elenc.4. & 2.elen. Captio conſequentis eſt, locus idoneus ad deci-piendum ex eo, quòd antecedens uidetur effici-ex conſequente: aut ex oppoſito, antecedentis,oppo-ſitum conſequentis, quemadmodum conſequens ef-ficitur antecedente, & ex oppoſito conſequentis op-poſitum antecedentis. Nomine autem oppoſiti intelli ge contradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiuſmo di ſophiſmata. Si paulo antè pluit terra; madefacta eſt, igitur ſi eſt madefacta terra, paulo antè pluit. Si animus hominis genitus eſt, (ex materia videlicet productus) incœpit eſſe, igitur ſi non eſt genitus, non incœpit eſſe, ſed nimirum ſemper fuit. Huc pertinet ſophiſma illud. Qui ait te eſſe animal verum ait; qui autem ait te,eſſe equum, ait te eſſe animal: igitur qui ait te eſſe equum verum ait, Commutatis enim ſum-ptionibus, hunc ſenſum habet cauillatio. Si tu es equus, es animal, at es animal, igitur equus. In qua oratione, ut Sophiſta ex antecedente rectè colligit conſequens, ſic ex conſequente perperam colligit antecedens.

1.elenc.5. *Captio con ſequētis cō tinetur ſub captione ac cidentis.* Animaduertendum eſt autem hoc loco, id quod Ariſtoteles docet captionem conſequentis contine-ri quodammodo ſub captione accidentis. Nam quic-quid conſequitur ex re aliqua,ut animal, ex homine eſt eius accidens (ea videlicet accidentis ſignificatio-ne,qua in captione accidentis, vocabulum Acciden-tis accepimus)non tamen quicquid eſt accidens ali-cuius rei, eſt eius conſequens. Namq; album exēpli cauſa, cum ſit accidens hominis non eſt conſequens hominis, quod in aliis etiam pleriſq; accidētibus cer nere licet. Hinc fit ut omne ſophiſma conſequentis

alia

alia ratione ſpectatum, ſit ſophiſma accidentis: non tamen omne ſophiſma accidentis ſit ſophiſma conſequentis.

De captione non cauſa ut cauſſa. *Cap. XV.*

CAptio non cauſæ ue cauſæ, eſt locus idoneus ad decipiendum ex eo. quod abſurditas aut falſitas concluſionis aſcribitur alicui propoſitioni quaſi ex ea efficiatur, ex qua tamen reuera non efficitur. Nec enim nomen cauſæ accipiendum eſt hoc loco pro cauſa rei duntaxat, ſed pro quacunque cauſa illationis, etiam ſi ſignificet effectum rei quæ concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophiſta, tollendam eſſe de medio eloquentiam, quòd per uerſi homines eloquentia prædici multa mala perſuadeant, multa bona diſſuadeant; itemque, exterminandum eſſe uſum pecuniæ, quod homines auari pecuniæ emulandæ cauſa omnia iura violent. Dicendũ potius erat, tollendos eſſe de medio peruerſos, & auaros homines, qui eloquentia, & pecuniæ contrectatione abutuntur, quandoquidem hi, non eloquentia aut pecuniæ uſus ſunt in cauſa, ut eiuſmodi mala perpetrentur.

Quàm latè hic accipiatur nomen cauſa.

Hæc tamen ſophiſmata nunquam formam argumentationis accipiunt niſi cum Sophiſta ex quibuſdã conceſſis ducit reſpondentem ad aliquid, quod aperte incommodum, aut falſum eſt, ex cuius euerſione regreditur ad auertendam aliquam ex ſumptionibus, ut cauſam abſurditatis falſitatiſue concluſionis, quæ tamen reuera cauſa non eſt. Exemplum Sophiſmatis. Si nullum tempus eſſet, nox non eſſet, ſi nox non eſſet, dies eſſet, ſi dies eſſet, aliquod tempus eſſet, igitur ſi nullum tempus eſſet, aliquod tempus eſſet, hoc aũt eſt non modo falſum, ſed etiam abſurdiſſimum. Igitur prima illa propoſitio: Si nullum tempus eſſet, nox non eſſet, eſt falſa & abſurda. Perperam colligit Sophiſta, quia non prima propoſitio, ſed ſecunda eſt

Quàm formam habeant hæc ſophiſmata

cauſa

cauſa abſurditatis conclusionis. Proinde non ſequitur primam eſſe falſam & abſurdam, ſed ſecundam. Falſum eſt autem & abſurdum dicere. ſi nox non eſſet, dies eſſet, nec dicitur eſſe uerum, niſi ex hypotheſi, hoc eſt, niſi ponamus tempus eſſe, Nam ante mundi creationem nec nox erat, nec dies.

Captio plurium interrogationum vt unius.
Cap. XVI.

1. Elenc. 4 EXtrema captio, quæ plurium interrogationum vt vnius appellatur, eſt locus idoneus ad fallendum, eò quòd plures interrogationes, ut una duntaxat proponuntur. Hinc enim fit, ut qui ſimplicem reſponſionem reddit, tam affirmando, quàm negando capi poſſit. Exempli cauſa, ſi quærat Sophiſta, ſit ne Socrates, & Plato homo, tu autem reſpondeas, eſſe hominem colliget Sophiſta, igitur qui Socratem & Platonem percutit: hominem percutit, non homines; ſi uerò dicas, non eſſe hominem, concludet Sophiſta, igitur Socrates non eſt homo, aut igitur Plato non eſt homo.

Tria interrogationũ genera. Ducuntur autem ex hac captione tria interrogationum genera. Primum eſt: cum unum de pluribus quæritur, ut in tradito exemplo patet. Alterum eſt, cum plura quæruntur de uno, ut, Eſt ne Socrates homo & equus? Quod ſi reſpondens admiſerit, ſic concludet Sophiſta, Igitur Socrates eſt equus, ſin autem negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates non eſt homo.

Tertium genus eſt, cum plura quæruntur de pluribus, ut, Eſt ne Socrates & Bucephalus homo, & equus? Si aſſerat reſpondens, colliget Sophiſta, Socratem eſſe equum, & Bucephalum eſſe hominem: ſi uerò neget concludet, Socratem non eſſe hominem, aut Bucephalum non eſſe equum.

Hæc de captionibus locisue fallacibus, è quibus Sophiſtæ depromunt ad reprehendendum argumenta, uidentur ſatis.

De

De quatuor reliquis Sophiſtarum finibus conſequendis. *Cap.* *XVII.*

SEquitur, ut quo pacto Sophiſtæ qnatuor reliquos fines (falſum inquam incredibile, ſolœciſmum, & nugationem) conſectentur, paucis perſtringamus. Vt falſum aliquid ex tua reſponſione extorqueant, hoc maxime curant illi, ut nulla initio proponatur quæſtio, de qua diſputetur. Nam qui temere ac nullo propoſito diſputationis fine reſpondent, facilius labuntur. Deinde multitudine interrogationum te onerant, et cum eſt aliquid propoſitum, in quo diſputatio verſetur, dicuntq; ſe diſcendi ſtudio id facere: Tum in hoc valde elaborant, ut eo te perducant ubi magna ipſis ſuppetit argumentorum copia. *Quo pacto ad falſum ducant Sophiſtæ.* 1. elen. 12.

Vt uerò ad incredibile aliquid ſeu inopinabile te impellant, illud obſeruare ſolent, ut admirabiliores ſententias cuiuſq; ſectę Philoſophorũ abste petant: quinimo ea ſine interrogatione accipiunt, quę pertinent ad eam quam tu maximè probas, quaſi dubium non ſit, quin tu ea libenter admittas. *Quo pacto ducant ad inopinabile* Ariſt. ib. 2.

Et etiam interrogant, in quibus aliud loquuntur homines aliud ſequuntur, ut, Num optabilior ſit glorioſa mors pro defendenda patria, quam uita uoluptatibus affluens. Et ea, in quibus aliter res habet, aliter communis hominum opinio & ſermo, ut, Num ij, qui ditiſſimi, nobiliſſimi, ac potentiſſimi, degunt, & omni uolunptatum genere abundant, ſint felices? Et ea etiam, quæ eiuſmodi ſunt, ut neutram in partem inclinare poſſe uideatis, quin admirabile aliquid præterq; opinionem reſpondeas, ut ſitne potius ſapientibus parendum, an patri? ut autem ad nugationem te cõpellãt ferè hoc unum obſeruant, ut definitiones integras pro nominibus accipiant. Vt ſi dicas. Socratem habere naſum ſimum, tum illi colligẽt te dicere, Socratem habere naſum concauum, quod ſimum deficiatur Naſus cõcauus. Vt denique ducant ad ſolœciſmum, nonnunquàm utuntur captione figuræ dictionis, de qua ſu- *Quo pacto ducant ad nugationẽ.* 1. elen. 13. *Ad ſolecißmum. Ibi.*

pra

prædictum eſt : nonnunquam alia quædam præcepta ſequuntur. ſed hæc dua poſteriora finium genera pueriliter conſectantur Sophiſtæ: ſuperiora autem duo ex locis etiam reprehenſionum fallacium, qui expoſiti ſunt, tractari poſſunt.

Quo pacto occurrendum ſit Sophiſtarum captionibus, Cap. XVIII.

Vera ſolutio quæ ſit. 2. elenc. 4.

SVper eſt igitur, ut quo pacto ſophiſtarum captionibus occurrendum ſit, paucis doceamus. Hoc enim breuiter exequi nunc poſſumus, poſtquam omnium nodos, quantum ſat fuit patefecimus. Nam uera ſolutio, ut inquit Ariſtoteles, eſt uitij explicatio. Itaq; ſophiſmata, quæ ſolius materiæ vitio laborant, negatione earum ſumptionum, quæ probabiles videntur, nec ſunt, diſſoluenda erunt. Quo etiam modo dilues ſophiſmata petitionis principij negata. nimirum ea ſumptione, in qua principium petitur, etiam ſi probabilis eſſe uideatur, ut ait Ariſtoteles. Nam cùm tu eã quæſtionis partem quam Sophiſta confirmare contendit, aut re vera, aut diſputationis gratia improbabilem iudices, ea tibi nequaquam admittenda ſunt, quæ illi fuerint propinqua. Reliqua uerò, ſi ex æquiuocatione, ambiguitate, compoſitione, diuiſione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua unius, aut plurimum propoſitionum peccant, diſtinctione multiplicis orationis ſoluenda ſunt: quæ toties adhibenda erit, quot fuerint interrogationes quo quopacto multiplices. Quin étiam cùm ventum fuerit ad multiplicem concluſionem, ea erit ante diſtinguenda, quàm de conſequentia iudicium feratur. Si autem ſophiſmata ex iis fuerint, quæ ex figura dictionis, ex accidente, ex eo quod ſimpliciter dicitur aut cum adiectione, ex conſequente, aut ex non cauſſa, ut cauſſa nominantur, ſumptionibus admiſſis negatione conſequentiæ eludenda erunt. Quia in re illud tibi diligenter curandum eſt, quod Ariſtoteles

Solutio ſophiſmatũ, quæ in materia tantũ peccant.

Petitionis principij. 2. elenc. 5.

Solutio ſophiſmatũ, ex quinq; primis captionibus.

Solutio ſophiſmatũ. ex captione 6. 7. 8. 11. 12.

ſtoteles in ſoluendis ſophiſmatis accidentis fieri præcipit,ut paratam ſemper habeas argumentationem aliquam aperte uitioſá cui ſimilem dicas eam quæ affertur à Sophiſta ſaltē cùm ipſe, aliquid quod contra eā obiicias poſtulauerit.Iam ſophiſmata ignorationis elenchi,negatione contradictionis diſſoluenda ſunt; ut ex dictis perſpicuum eſt Ea deniq; in quibus Sophiſta pluribus interrogationibus,quaſi una utitur,facile dilues, ſi tot reſponſione interrogationi reddideris, quot in ea implicitę ſunt. Poſſunt tamen nonnunquā diſtinctione diſſolui; vt ſi quærēti Sophiſtæ,ſit ne Plato,& Socrates hō,reſpondeas , uerum id eſſe accepto verbo,Et copulatiuè,falſum accepto copulatim, tum ueniendum ad conſequutionem Cū aūt te Sophiſta compulerit ut nugeris, inaniterq; idem uerbum repetas,occurres,non eſſe neceſſe ponere integrā definitionem loco nominis,cum nomini adiunctū iā eſt in eodem enunciationis extremo aliquod ex uocabulis, q̄ in definitione ponenda ſunt.Quod enim poſitum iam eſt,quid opus eſt iterum poni?Atq; ita, cum dicis Socratem habere naſum ſimum,te non cogi ut loco vocis,Simū ponas totū hoc,Naſum curuū , ſed Curuum duntaxat,quia illud Naſum,iam poſitum eſt.Cā quā reddit Ariſtoteles hæc eſt quia vox , Simum , & ſi per ſe poſita ſine naſi uocabulo, Naſum quodammodo ſignificat,tamen ut in eodem extremo enunciationis , cum nomine Naſi coniūcta eſt , nulla rōne naſum ſignificat,ſicq; non neceſſe eſt loco eius ponere naſi uocabulū. Id ꝙ eodē mō dicendum eſt in reliquis.Porrò aūt cęteris Sophiſtarum machinationibus,quas breuiter paulo ante tetigimus,non eſt difficile occurrere.

Solutio ſophiſm ignorationis elenc. 2.ele. 5. Plurium interrogationum, vt vnius. Ibidem. Solutio ſophiſm. nugationis 2.elenc.6.

Ibidem.

Cap. ſuperiori.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum eſt. Cap. XIX.

1.elenc..1

SEd ut omnes eorum cauillationes,quæ(ut ait Ariſtoteles)potiſſimūm ex multiplici nominum uſu texuntur facilius poſſis diluere,ſimulq; omnia ſupradicta plenius intelligas,agendū hic tandē eſt de qbuſdā

nominum affectionibus, quæ a recentioribus Dialecti cis, Suppoſitio, Stat⁹, Ampliatio, Reſtrictio, & appellatio vocantur, quia in his oĩs uocabulorum vſus uideẽ contineri. Sunt aũt adeò inculta, horrida, & ab uſu remota, quæ ſuperioris ætatis homines in hiſce ac ſimilibus rebus comenti ſunt, ut niſi plurima reiiciantĩ, ſatiùs ſit ea prorſus non attingere. Verùm ut in his multum, ac diu immorari inutile eſt, ac bonis literis perniicioſum, ſic ea oĩno contenere (ꝙ multi hoc tpe faciunt) none mediocri iactura contingit. Nam ut Ariſtotelis exemplo vtar quemadmodum ii, qui calculis rõnem ſubducunt, niſi ſciant q̃d ſuo loco valeant calculi facile circumueniunẽ: ſic qui diſputant, niſi teneãt pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula ſupponanẽ, ac ſubſtituanẽ ampla ſit an reſtricta uerborũ acceptio, quæ uoces, quas appellẽt: ac denominẽt, nullo negocio decipienẽ, ac capienẽ. Harum igitur rerũ cognitio, ex bonis præſertim fontibus modice hauſta non modò perniciẽ nullã importabit philoſophiæ, verum ẽt oĩum qui bene inſtitui uolent ſtudia iuuabit.

Quatenus de hiſce agẽdum ſit.

1. elenc. 1.

Quid ſit ſuppoſitio. Cap. XX.

Suppoſitio.

SVppoſitionis itaq; nomen multis modis uſurpatur verum ut eſt quædam affectio nominum, ſic definiri pôt. Suppoſitio eſt acceptio nominis pro re, quam ſignificat, ut cum hoc vocabulum Philoſophus, pro Ariſtotele accipiẽ. Nomen idem valet in hac definitioue quod in primo libro, eo nimirum loco, quo uarias nũcupationes nominum explicauimus. Complectitur. n. tum nomina ut à uerbis diſtinguuntur, ſiue ſubſtãtiua ſint, ſiue adiectiua, tum ẽt verba: atq; vt ſemel dicam idem eſt ꝙ categorema, qđ quidem libro eodem cum Cicerone appellauimus id, ꝙ de quodam, aut quibuſdam diceretur. Quinetiam velim, ut hoc loco nominis vocabulo, caſus ẽt nominum intelligas, Vocabulo aũt rei, q̃ nomẽ ſignificat, intellige quãcunq; rem ſignificatã, ſiue uera ſit, ut hõ, ſiue ficta, ut hippocentaurus, ſiue nunc exiſtat, ut cœlum, ſiue non exiſtat, ut Adamus aut Antichriſtus. Significandi etiam uerbum latiſſimè accipien-

Nomen.

li. 1. ca. 18. & ſeq.

Cap. 9.

Res.

Significare

accipiendum eſt, Suppoſitio.n.eſt acceptio nominis pro re, quam nomen quomodocunq; ſignificat, ſiue eam ſignificet propriè, ut Leo leonem: ſiue impropriè, ut Agnus innocẽtem: ſiue primo, ac immediatè, ut Homo hominẽ in commune, ſiue remotè, ac mediatè, ut Equus Bucephalũ: ſiue formaliter, ut Albũ albedinẽ, ſeu potius affectum albedine, qua eiuſmodi eſt. quo pacto vſurpatur cùm dicimus, Albũ eſt concreta quędam ſpecies qualitatis ut Homo eſt albus, ſiue connotatiuè, quod dr̃ materialiter, vt Album niuem, aut ceruſſam, ut Orator Ciceronem. Acceptio igitur, hoc eſt, vſus nominis generaliter accepti, pro quacunq; re, quam quomodocũque ſignificat dicitur ſuppoſitio. Nec immeritò. Siquidem ex ipſa verborum ui, nihil aliud dicere uidemur cum aſſerimus, nomen accipi pro re ſignificata, quàm nomen ſupponi, & quaſi ſuffici ac ſubſtitui loco rei ſignificatę. Deſumpta eſt hęc ſuppoſitionis definitio ex initio Elenchorũ Ariſtotelis, quo loco ille, quàm neceſſaria ſit ſuppoſitio, his penè verbis declarat, quia.n. res ipſas per ſeſe in diſputationẽ afferre non poſſumus nominibus, quaſi rerum notis, pro rebus vti cogimur.

Acceptio.

Cap. 1.

Quã neceſſaria ſit ſuppoſitio.

Tria tamen hic velim animaduertas. Vnum eſt, ne ſequaris conſuetudinem eorũ, qui hoc modo loquunt̃ Hoc nomen ſupponit pro hac re, illud pro illa, cũ potius dicere debeas, Hoc nomen ſupponitur pro hac, illud pro illa, quaſi dicas ſufficitur, ac ſubſtituitur pro hac, aut illa re ſignificata. Ferendum magis eſſet quod alij dicunt, Hoc nomen ſupponit rem hanc: illud verò illa. Poteſt, n. in eo ſenſu accipi, ac ſi dicant. Hoc uocabulum ſubijcit intellectui rem hanc, illud uerò illam quod quidem rectè dicitur. Alterum eſt, ne exiſtimes, quod quidam autumant, ſuppoſitionem in ſola propoſitione enunciationèue habere locum. Re enim uera vbicunque nomẽ pro re quam ſignificat accipitur, ibi proculdubio pro re ſupponitur. Quod ſanè fit in omnibus orationibus, in quibus ſententiam aliquam, præſertim perfectam declaramus, etiamſi eiuſmodi orationes non ſint enunciationes; quales hæ ſunt, Fuit ne

Prima animaduerſio

Secunda.

Plato Socratis auditor? Vtinã Socrates doctrinã fidei, quam preclaris ſuis diſcipulis trãderet, didiciſſet; & alię ſimiles. Tertium eſt, cauenda eſſe diligentiſſimè ea, quæ recentiores traditæ definitioni adiungunt, vt potè, Nomen quod in propoſitione ſupponit (vt loquũtur) verificari debere de re ſignificata mediante copula ſuæ propoſitionis; & alia ſexcenta, quæ longum eſſet recenſere: ex quibus colligunt, ſubiecta hmõdi propoſitionum, Adamus, & Antichriſtus, eſt Chimera non eſt, non ſupponere; & alia multo admirabiliora corollaria Hinc ſanè male habuit Dialectica, ex quo ſophiſtica iſta pro Dialecticis tradit; atq; inculcari cę perunt. Sunt.n. non modo inutilia; à quibus abhorret ars oĩs, ſed ẽt magna ex parte falſa, quæ ſub arte, niſi Sophiſtica, cadere non poſſunt. Id quod in preſentia facile oſtenderem, niſi alienũ hoc eſſet ab huius libri inſtituto. Hoc unũ (q̃a eius feci mentionẽ) admonebo, ſubiecta illorum triũ propoſitionũ, Adamus eſt, &c. quæ illi negant ſupponere, verè ſupponere, ſupponiuè quoniam nulla cauſa eſt alia, cur illæ propoſitiones ſint falſæ, niſi quia prædicata non cõueniunt rebus, pro quibus ſupponuntur ac ſubſtituuntur ſubiecta.

Tertia.

De ſuppoſitione materiali. Cap. XXI.

Suppoſitio materialis.

PRæter ſuppoſitionem nunc explicatam q̃ uocant, formalem. aliam addunt Dialectici, q̃ dicunt materialẽ. Hæc verò ad hunc ferè modũ definitur, Suppoſitio materialis eſt acceptio vocis pro ſe ipſa, ac ſibi ſimilibus, modò ſe ipſam non ſignificet: quo pacto accipiuntur ſubiecta huiuſmodi propoſitionum, Homo eſt nomen: Blictri eſt uox nihil ſignificãs. Additum eſt Modo ſeipſam non ſignificet, q̃a ſe ipſam ſignificauerit, acceptio eius pro ſe ac cęteris vocibus quas ſignificat, erit ſuppoſitio formalis, qualis cernĩt in ſubiectis harum propoſitionum, Nomen eſt uox. Vox eſt ſonus. Sonus eſt qualitas. Nam cùm dictio, Nomen, impoſita ſit oĩbus nominibus ſignificandis, non dubiũ eſt quin-

ſeipſam

ſeipſam etiam ſignificet, quandoquidē & ipſa nomen eſt. Quod eodem mō dicendum eſt de dictionib. Vox, & Sonus. Atq; hoc quidem genus ſuppoſitionis ſine ſcelere prætermitti poteſt, ſi verum eſt, qđ primo libro ſub iudice reliquimus, voces (inquam) non ſignificatiuas, imò etiam ſignificatiuas, cum pro reb. ſignificatis non accipiuntur, non eſſe partes orationis, ſed eſſe tantum res ſignificatas atq; oſtenſas alijs dictionibus, quæ ſunt partes orationis, quæq; niſi facilè intelligantur, ſemper ꝓponi ſolent. q omnia eodē loco exemplis patefecimus. Verum q illud ambiguū uideri pōt, & hoc genus ſuppoſitionis à grauibus autorib. vſurpatum eſt, tria documenta tradā, qbus recētiores vtuntur ad hanc ſuppoſitionis formam cognoſcendā. Primum, omnis vox nō ſignificatiua, q̄ in ꝓpoſitione ponitur, accipitur materialiter, vt ſubiectum huius enunciationis, Scyndapſus eſt vox quæ literis exprimi poteſt. Secundum, omnis uox, q̄ alia uoce in oratione ꝓdicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiūt hæ voces, Hō, & Blictri, in his enūciationib. Hæc vox Hō ſignificat ex inſtituto: Hoc nomen hō, eſt dictio duarum ſyllabarū: hoc Blictri nil ſignificat: Ly Blictri (vt loquunt.) eſt uox nulli rei impoſita. Tertiū, cū ꝓdicatum ita ſignificat ſubiectū, ut nō ſignificet rem quā ſubiectum ſignificat, tunc ſubiectū accipitur materialiter: ut in his ꝓpoſitionib. Hō eſt nomen: Ego, eſt pronomen, Qñquidem ꝓdicata ita ſignificāt ſubiecta, ut non ſignificent res, quas ſubiecta ſignificant. Adde tñ, Mō ea, q̄ impediunt, remoueantur. Fieri namq; poteſt vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediat materialis ſuppoſitio, vt ſi dicas, Omnis homo eſt nomen: Ego ſum pronomen: quæ propoſitiones ſunt falſæ, nec alia de cauſa, niſi quia ſubiecta accipiuntur pro rebus ſignificatis, quibus non conueniunt talia prædicata. Sed ne hac quidem moderatione perpetuo uerum eſt documentum, quia & ſi cum dicimus, Homo eſt nomen, accipi ſoleat ſubiectum pro ſe, ac ſibi ſimilibus vocibus: ſi tamen vlterius progrediatis

Qua rōne prætermitti poſſit hoc genus ſuppoſitionis. Cap. 16.

Primū documentum

Secundum

Tertium.

Nō eſt perpetuò verū hoc documentū, ſ. ā

tis

hoc modo, Homo eſt vox, Homo eſt ſonus, Homo eſt qualitas, iam videbitur falſum documētum. Quāquā n. prædicata ita ſignificant ſubiecta, vt non ſignificent res q̄ ſubiectis ſignificantur; ſecunda tñ propoſitio minus libenter conceditur, de tertia, an concedenda ſit ambigitur, quarta planè negatur. Accipe igitur documentum hoc, nō ut perpetuo verū, ſed ut maxima ex parte. At verò, vt in hac re aliqua ex parte dicā qđ ſentio, non omnia hæc documenta mihi videntur vera; Quicquid. n. dicendū ſit de primo, ac tertio, certè ſecūdum nō uidetur probandū. Nā, ut uno aut altero exēplo rē aperiā, & ſi ex præſcripto primi ac tertij documenti non ſine rōne aliqua dici ſoleat, dictiones Blictri, & Homo, cū dicimus, Blictri nihil ſignificat, Hō eſt nomen ſubſtantiuū, accipi pro ſe ipſis, & pro alijs ſimilibus: tñ q̄ in his enunciationibus, Hæc dictio Blictri nihil ſignificat, Hæc uox Hō eſt nomen ſubſtantiuum, eodē mō accipiantur, ut ſecundū documentū tradit, hoc mihi nulla rōne niti uř. Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: unde neceſſe vř, vt ipſæ fungantur officio nominū ſui, & aliarū ſimiliū. At in duabus poſterioribus planè ponūtur huiuſmodi voces, Hæc dictio, Hæc uox, q̄bus dictiones illæ indicantur, quæq; pro illis accipiunť: quo fit, ut ridiculum omnino uideať aſſerere neceſſe eſſe, vt illæ ipſæ dictiones iterū ſeipſas indicēt, & ꝑ ſeipſis accipiātur. Itaq; uel hac vna rōne dicerē, nullas voces, q̄ alijs vocib. indicāť, indicare ſe iterū, ī eadē oratione, aut accipi ſubſtitutiuè ꝑ ſeipſis, & ꝑ alijs ſimilib. ſed ſolū eſſe res, ꝑ q̄bus aliæ accipiuntur aq ſufficiunť. Imò ēt non eſſe uerè partes orationis, ſed perinde ſe habere, ad orationē in qua indicantur, ut lapides, aut ligna cùm de ipſis ſermo incidit: nec aliud eſſe diſcrimen, qđ ad hanc cōtrouerſiam attinet, niſi qđ lapides, & ligna non effinguntur gutture, nec inſerunť inter partes orationis, ut illæ. Verùm in re parui mouenti nō multum refert q̄cquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

maxima ex arte.

Quid ſentiendum de ſecundo documento.

Diuiſio ſuppoſitionis. *Cap.* XXII.

OMiſſa igitur materiali ſuppoſitione, de ea quam nobis tradidit Ariſtoteles, dicturi operæ precium fecerimus, ſi omnia ſuppoſitionum genera ſub uno aſpectu ponamus.

Suppoſitionũ alia, eſt.
- Propria.
  - communis.
    - ſimplex
    - Perſonalis
      - Naturalis.
      - Accidentalis.
      - Confuſa.
        - Confuſa tãtũ
        - Diſtributiua
          - Pro ſingulis generum.
          - Pro generibus ſingulorum.
          - diſtributiua, ſimpliciter.
          - diſtributiua, cũ exceptione.
        - Copulata.
      - determinata.
    - Abſoluta.
  - ſingularis
- Impropria.

Hac igitur diuiſione ante oculos poſita, ſingula diuiſionis membra quo ordine deſcripta, explicanda ſunt.

De ſuppoſitione propria, impropria, communi, & ſingulari. Cap. XXIII.

Propria ſuppoſitio. PRopria ſuppoſitio eſt acceptio nominis pro re, quã propriè ſignificat: Quo pacto accipitur vox Leo in hac propoſitione, Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum. *Prou 30.* Impropria ſuppoſitio eſt acceptio nominis pro re, quam impropriè ſignificat, *Impropria.* Quo pacto accipitur illud idem nomen in hac enunciatione, Vicit leo de tribu Iuda. *Apoc. 5.* Accipitur enim per translationem pro Chriſto ſeruatore noſtro: huius ſuppoſitionis tot ſunt genera, quot ſunt modi ſignificationis impropriæ, de quibus non nihil diximus libro primo. *Cap. 9.* Qui plura volet, grammaticos, quorum id muneris eſt, conſulat. *Suppoſitio communis.* Communis ſuppoſitio eſt acceptio nominis communis pro ſuo ſignificato, aut ſignificatis. Quo pacto accipiuntur harum propoſitionum ſubiecta: Homo eſt perpua animalium ſpecies. Omnis homo mẽdax. Singularis ſuppoſitio, ſeu diſcreta eſt acceptio nominis pro vna re tantùm ſingulari, indiuiduaue: Quo pacto accipitur ſubiectum huius enunciationis: *Singularis* Salomoni fuit regũ ſapientiſſimus. Et quoniam loco nominis ſingularis ſæpiſſimè utimur periphraſi nominis communis, & pronominis demonſtratiui: interdum etiam ex hypotheſi rem ſingularem communi oratione ſignificamus (ut primo lib. *Cap. 2.* diximus) veluti cùm dicimus, Hic puer eſt bonæ indolis: Filius Ioannis principis eſt rex Luſitaniæ: eadem eſt harum orationum ſuppoſitio, atque nominum ſingularium, quorum vice ponuntur. Quanquam interdum pronomen demonſtratiuum non oſtendit rem vnam ſingularem duntaxat: ſed totã ſpeciem, ut ſi dicas, Hic liber eſt optimus; Hoc nomen, Homo eſt cõmunis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubium eſt, quin alia ſit ſuppoſitio nominis cõmunis cum pronomine demonſtratiuo, alia nominis ſingularis. *Documẽtũ ſuppoſitionis ſingularis.* Suppoſitionis ſingularis ſeu diſcretæ hoc traditur documentum. Omne nomen ſingulare accipitur diſcretè. Subaudi, Modo non accipiatur materialiter.

SImplex ſuppoſitio, eſt acceptio præciſa nominis communis pro ſuo immediato ſignificato. Quo pacto accipitur ſubiectum huius propoſitionis, Homo eſt ſpecies animalis, Hæc enim propoſitio non affirmat hunc hominem, aut illum eſſe ſpeciem animalis ſed hominem communem, quem immediate ſignificat uox homo, præciſè tamen ſpectatum, hoc eſt, quatenus conſideratur, & cogitatur quaſi abſtractus ab omnibus hominibus ſingularibus. Ad cognoſcendum hocq́ ſuppoſitionis genus tria documenta obſeruari poſſunt. Primum. Nullum nomen commune notatū ſigno aliquo, ſiue vniuerſali, ſiue particulari accipit ſimpliciter. Nam cum dicimus, exempli cauſa, Omne animal, vel, Aliquod animal uel Nullum animal, &c. ſemper accipimus nomen Animal, pro animalib. quæ ſub animali communi continentur; non igitur pro animali communi præciſè ſpectato, abſtractoue à ſingulis tum indiuiduis, tum ſpeciebus. Secundū. Omne nomen commune, de quo uere affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuerſale. Genus, ſpecies, Differentia, Proprium, & Accidens, ut ſunt nomina uniuerſalium, accipitur ſimpliciter, modo non notetur ſigno aliquo uniuerſali, aut particulari; hoc documento intelligimus harum propoſitionum ſubiecta, Animal eſt genus, homo eſt ſpecies, & ſimilium, accipi ſimpliciter. Intelligimus etiam ſubiectum huius propoſitionis, Quoddam animal eſt ſpecies infima, non accipi ſimpliciter. Nam & ſi hac oratione ſignificamus q́ddam animal commune, exempli cauſa hominem cōmunem, eſſe ſpeciem infimam, quod uerū eſt, non tñ ſumimus animal pro ſuo immediato ſignificato præciſè, id eſt, pro animali communi omnibus ſpeciebus animalis. Tertium. Omne nomen commune, ſub quo non licet deſcendere accipitur ſimpliciter. Deſcendere ſub aliquo communi (ut hoc loco hanc loquendi formulā intelligi uolumus, multis, modis ſub nomine

Primū documentū.

Secundū.

Tertium.

deſcenditur,ut paulò inferiùs docebimus) nihil eſt aliud q̃ ſumere aliquid inferius ſignificato immediato nominis cõmunis,cum quo inferiori uerè copulet̃ id quod cũ eodẽ communi noĩe uerè iungebatur.Exempli cauſa,ſi dicã,Hõ deambulat, ſic licebit deſcẽdere ſub nomine hõ,Hic hõ deambulat, aut ille hõ deãbulat,&c.Sub verbo aũt deambulat hoc modo, Hõ eſt hoc deãbulans,aut illud deãbulans,&c.quod inferiùs

Cap. 31. apertius fiet.Ex hoc documento planè intelligimus, hoc nomen,Hõ,accipi ſimpliciter in illa propoſitione,Homo eſt ſpecies animalis:& in hac itidem, Quædam ſpecies animalis eſt Homo. quia non licet concludere ex priori,igĩt hic hõ,aut ille, aut aliquis aliʰ eſt ſpecies aĩalis:nec ex poſteriori,Ergo,quædã ſpecies animalis eſt hic modò,aut ille,aut aliquis alius.

De ſuppoſitione perſonali, Cap. XXV.

PErſonalis ſuppoſitio eſt acceptio noĩs communĩ pro ſuis mediatis ſignificatis.Quopacto accipitur hoc nomẽ Aĩal,in his ꝓpoſitionib.Omne aĩal ſentit, Quoddã aĩal ratiocinat̃:Quoddã aĩal eſt ſpecies infima;Quoddã aĩal eſt indiuiduũ.Accipit̃ n. ꝓ ſpeciebꝰ & indiuiduis aĩalis,quę mediatè ſignificat; quanquã in prima copulatiuè.in cęteris diſiunctiuè,vt progredientib.patebit.Dicitur hęc ſuppoſitio.Perſonalis,quæ pręcipuè res ſingulares. ꝓ quib. nomen cõmune hoc

Cur dicatur perſonalis. ſuppoſitionis genere accipitur,ſunt perſonę. Vt verò hęc ſuppoſitionis forma cognoſcatur, totidẽ documẽta tradi poſſunt. Primũ, nullũ nomen quod accipitur

Primũ documentum ſimpliciter.accipitur pſonaliter.hoc ſatis patet ex definitionib.vtriuſq; ſuppoſitionis,ſimplicis inquam,& pſonalis.Secundum.Omne nomen commune notatũ

Secũdum. ſigno aliquo vniuerſali,aut particulari,accipitur perſonaliter. Hoc etiamſatis perſpicuum eſt ex dictis. Tertium,Omne nomen ſub quo licet deſcendere (vt

Tertium. paulò ante deſcenſum explicauimus)accipitur per-

Cap.24. ſonaliter.Sed & hoc ex dictis apertum eſt.

De ſuppoſitione abſoluta. Cap. XXVI.

SVppoſitio abſoluta eſt acceptio nominis communis pro ſuo immediato ſignificato, non præciſe tamen. Quo pacto accipitur ſubiectum huius propoſitionis, Homo eſt animal. Nec.n.ſenſus eſt quod hic aut ille, aut aliquis alius duntaxat, aut ſolus homo cõmunis præciſe ſumptus, ſeu, quod idem eſt, abſtractus à ſingulis ſit animal, ſed quod homo communis abſolute acceptus, ſeu qua ratione in ſingulis etiam hominibus reperitur, ſit animal. Hoc eodem ſuppoſitionis genere accipiuntur harum propoſitionum ſubiecta, Modus differendi explicatur à Dialectico, Res naturalis tractatur à Philoſopho naturali, & ſimilium. Vt igitur hanc ſuppoſitionem cognoſcas, accipe duo documenta ſimilia primo, & tertio ſuppoſitionis pſonalis, alterum, Nullum nomen, quod accipitur ſimpliciter, accipitur abſolute. Alterum, Omne nomen ſub quo licet deſcendere, accipitur abſolute. Adde tñ. Modo nullo notetur ſigno præſertim particulari, qua ex parte diſſimile eſt hoc documentum tertio documento ſuppoſitionis perſonalis. Addenda uerò fuit hæc moderatio, quia ſi nomen notatum fuerit ſigno particulari, fieri poteſt ut aliquando non accipiatur abſolute, vt ſi dicas, Quoddam animal eſt ſpecies infima. Quidam homo eſt indiuiduum. Nam ſi ſubiectis harum enunciationum licet deſcendere, neutrum tamen accipitur pro ſuo immediato ſignificato, quoniam falsò dixeris abſolutè loquendo, animam eſſe ſpeciem infimam, & hominem eſſe indiuiduum, ut ex appellatione nominum inferius patebit, cum tamen propoſitiones illæ, ut ueræ concedantur. Aliquando etiam nomen commune notatum ſigno vniuerſali non accipitur abſolute, vt ſi dicas. Omne animal per ſe moritur. Cùm enim nullum vniuerſale intereat per ſe, ſed per accidens, interitu videlicet ſuorum ſingularium, neceſſario efficitur, ut propoſita enunciatio ſit falſa, niſi uox animal

Primũ documentum.

Secundum.

Cap. 42.

nimal, accipiatur pro ſolis indiuiduis animalibus, nã ſi pro homine etiam communi, & pro equo communi, & cæteris ſpeciebus animalis, & pro ipſo animali communi capiatur, plane falſa erit, cum huiuſmodi animalia non intereant per ſe, ſed per accidens. Quare ſi enunciatio propoſita vera eſt, non accipitur nomen Animal, pro ſuo immediato ſignificato, quod eſt animal commune, ſicq; non accipitur abſolute. Verũ quia ambiguum forte alicui videbitur, ſitne huiuſmodi enunciatio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi, præſertim particulari.

Conferuntur inter ſe ſuppoſitio ſimplex, perſonalis, & abſoluta. Cap. XXVII.

Suppoſitio abſoluta ẽ media ĩter ſimplicem & perſonalem.

HOc iam loco licet aduertere, ſuppoſitionem ſimplicem, & perſonalem eſſe contrarias inter ſe, abſolutam vero, eſſe mediam inter vtranque. Simplex namq; eſt acceptio nominis communis pro immediato ſignificato præciſè, perſonalis, pro mediatis. Abſoluta vero quatenus eſt acceptio nominis communis pro immediato ſignificato, conuenit cum ſimplici, quatenus vero non excludit mediata ſignificata, conuenit cum perſonali. Hæc tamen ex parte magis inclinat ad perſonalem, quam ad ſimplicem, ꝙ ſemper cum ea iungitur perſonalis, nũquã uero ſimplex. Siquidem nullũ nomen quod ſimpliciter accipitur, ſimul abſolute accipi poteſt, cum illud accipiatur præciſè ꝓ immediato ſignificato, hoc autẽ non præciſè, qđ autem abſolutè accipitur, id quidem quia non pciſè pro immediato ſignificato ſumit, ſimul etiam neceſſario accipitur perſonaliter, cum interim quædam perſonaliter accipiantur, quę non accipiuntur abſolutè ut ſubiecta huiuſmodi propoſitionum, aliquod animal eſt ſpecies infima. Aliquod animal eſt indiuiduũ, & aliarũ multarum. Hinc ergo primum collige, nullum nomen quod accipitur ſimpliciter, accipi ſimul abſolute, aut perſonaliter. Deinde omne, quod accipitur,

Magis inclinat quadã ex parte ad perſonalem.

accipitur abſolute, accipi etiã perſonaliter. Poſtremo non omne, qđ accipitur, perſonaliter, accipi abſolutè.

De ſuppoſitum naturali & accidentali. Cap. XXVIII.

SVppoſitio naturalis eſt acceptio nominis communis pro omnibus ſuis ſignificatis: Quo pacto accipitur ſubiectum huius propoſitionis, Oĩs hõ eſt aĩal; accipitũ ſiquidem pro oĩbus, qui ſunt fuerunt, erunt, & eſſe poſſunt. Hos aũt ſolos ſignificat nomen hõ, non fictios. Vt Satyros, ut Faunos qui eſſe in rerũ natura nõ poſſunt niſi de impropria ſignificatione ſit ſermo. quã ſuperius, cum ſuppoſitione improria reliquimus. Suppoſitio accidentalis eſt acceptio nominis communis, non pro oĩbus ſuis ſignificatis. Quopacto accipitũ idem nome Hõ in his propoſitionibus, Oĩ hõ occupat hac hora locum. Oĩ hõ iuſtus, eſt probus: nam in priori ꝓ ſolis hominibus qui nunc viuunt, accipitũ alioqui non concederetũ propoſitio, cũ ij qui mõ non uiuunt nullũ, hoc tpe locum occupent, in poſteriori aũt reſtringitur à uerbo iuſtus, ut pro iis tantum, qui iuſti ſunt capiatũ. Documenta nulla tradam loco, quia ex his, quæ de ſtatu, ampliatione, & reſtrinctione dicenda ſunt facile internoſci poterunt hæ ſuppoſitionum formæ. *Naturalis.* *Accidentalis.*

De quadruplici deſcenſu. Cap. XXX.

SEd ut altera diuiſio ſuppoſitionis perſonalis explicetũ, diſcendum prius eſt, quid ſit deſcenſus, quot quot modis in hac ſuppoſitionum tractatione à Dialecticis uſurpari ſoleat. Deſcenſus ergo eſt explicatio ſuppoſitionis alicuius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro quibus actu accipitur. Vt cùm propoſita hac enunciatione, Omnis homo eſt animal ſic explicamus ſuppoſitionem ſubiecti. Hic homo eſt animal, & ille homo eſt animal, & ita cæteri, qui ſunt. fuerunt, erunt, & eſſe poſſunt, pro his ſiquidem omnibus actu, hoc eſt, nunc accipitur ſubiectum *Deſcenſus.*

illius

illius propoſitionis. Non ſic explicamus ſuppoſitionē eiuſdem nominis in hac propoſitione poſiti. Omnis homo occupat hac hora locum, ſed enumeratis tãtum ijs hominibus, qui hac eadem hora viuunt pro quibus nimirũ ſolis nũc accipitur hominis vocabulum. Quatuor aũt dicũtur eſſe deſcenſus, Copulatiuut, Copulatus, Diſiunctiuus, & Diſiũctus. Copulatiuus fit per particulam. Et, copulatiue acceptam; id eſt, iungentem propoſitiones, vt ſi ſuppoſitionem ſubiecti illius propoſitionis, Oĩs hõ eſt animal, ſic explices, Hic homo eſt animal, & hic homo eſt animal, & ſic in cæteris, & huius, Nullus homo eſt lapis, hoc modo, Hic homo nõ eſt lapis, & hic homo non eſt lapis, & ita in alijs. Copulatus fit per eandem particulam, Et cæterum copulatim acceptam, hoc eſt, ut iungit ac nectit partes vni* extremi terminiue propoſitionis, non propoſitiones integras, ut ſi ſuppoſitionem ſubiecti huius propoſitionis, Omnia aſtra erantia ſunt ſeptem, hoc pacto exponas, hoc aſtrum errans & illud atque illud & cæt. ſunt ſeptem. Diſiunctiuus fit per particulam, vel diſiunctiuè acceptam, ideſt, nectentem propoſitiones, ut ſi ſuppoſitionem ſubiecti huius propoſitionis, Aliquis homo eſt iuſtus, ſic explices, hic homo eſt iuſtus, vel hic homo eſt iuſtus, uel ille eſt iuſtus & ſic de cæteris, & huius, Quidam homo non eſt iuſtus, hoc modo, Hic homo non eſt iuſtus, uel ille homo non eſt iuſtus, &c. Diſiunctus deniq; fit per eandem particulam vel diſiunctim acceptam, hoc eſt, ut nectit partes vnius termini propoſitionis, non aduerſa propoſitiones, vt ſi ſuppoſitionem huius nominis Oculus, in hac propoſitione poſiti, Ad uidendum neceſſarius eſt alter oculus, ſic exponas, ad uidendum neceſſarius eſt hic oculus, vel ille, hoc eſt dexter aut ſiniſter. Neque enim expones diſiunctiue hoc modo, Ad uidendum neceſſarius eſt hic oculus, uel ad ſpectandum neceſſarius eſt ille, quia expoſitio erit falſa; cum utraque propoſitio ſit falſa. Quod autem dixi de particulis. Et, ac, vel, intelligendum eſt de alijs, quæ idem valeãt

Quadruplex deſcenſus.

Copulatiuus.

Copulatus.

Diſiunctiuus.

Diſiunctus

SVppoſitio confuſa eſt, quæ explicat deſcenſu diſiuncto copulatiuo, aut copulato, Determinata uero ſuppoſitio uocari ſolet, quæ diſiunctiuo deſcenſu exponitur. Exempla ex dictis deſumi poſſunt. Solet à recentioribus tradi hæc regula ad cognoſcendum ſuppoſitionem determinatam. Omne nomen commune, qd accipitur perſonaliter, & nullo notatur ſigno, aut certe particulari accipitur determinatè. Sed uidetur falſa Nam ex ea ſequitur harum enunciationum ſubiecta. Nauis neceſſaria eſt nauigaturo. Altera pars contradictionis ex futuro contingenti eſt uera, accipi determinate, quod tamen non uidetur dicendum. Siquidem propoſitæ enunciationes concedi ſolent, ut ueræ, & tamen ſi ſuppoſitionem ſubiectorum exponas, diſiunctiue, quo pacto exponendam diximus ſuppoſitionem determinatam, falſa erit utraque oratio. Quod ſane perſpicuum fiet ſi ita dicas exponendo, Hæc nauis neceſſaria eſt nauigaturo, aut illa neceſſaria ē nauigaturo & ita in ceteris.

Confuſa de Determinata.

Recentiorū regula.

Impugnatio.

Hæc pars contradictionis ex futuro cōtingenti ē vera, aut illa pars eſt uera. Eſt. n. utraq; expoſitio falſa oratio, cum omnes partes utriuſque ſint falſæ, ut animaduertenti planum eſt. Potius ergo dignoſcenda eſt hæc ſuppoſitionis forma, ex ipſa definitione duntaxat. Quod.n. nomen experti fuerimus exponi diſiunctiue, id dicemus ſupponi determinatè, quod non diſiunctiue nec determinate. Itaq; hoc ſpectantes dicemus, omnes terminos harū propoſitionum, homo eſt iuſtus. Quidam homo eſt iuſtus. Quidam homo non eſt iuſtus, accipi determinate. Nam ſub ſubiecto primę, & ſecundæ, ſic licet deſcendere diſiunctiuè: hic homo eſt iuſtus, aut ille homo eſt iuſtus, &c. ſub ſubiecto tertiæ; hoc modo, hic homo non eſt iuſtus, aut ille homo nō eſt iuſtus, &c. ſub prædicato primę hoc modo, homo eſt hic iuſtus, uel homo eſt ille iuſtus, & ſub prædicato ſecundæ hoc modo. Quidam homo eſt

Quomodo, potius dignoſcenda, ſuppoſitio determinata.

Cap. 3.

hic

hic iuſtus, aut quidam hō eſt ille iuſtus, &c. ſub prædicato deniq; tertiæ, hoc modo. Quidam homo non eſt hic iuſtus, uel quidam homo nō eſt ille iuſtus, &c. quanquam hoc prædicatum non accipit tm̄ determinate, ſed diſtributiue ēt, quippe cum ſub eo non ſolū diſiunctiuē, ſed, & copulatiue oporteat deſcendere, ut paulo inferius patebit. Hæ oēs nunc dictæ expoſitiones veræ ſunt, quia aliqua pars cuiq; vera eſt, quod ſatis eſt ad ueritatem diſiunctiuæ enunciationis. Idem quoq; ſpectantes, dicemus ſubiectum huius propoſitionis, Omnes cęli ſunt decem, non accipi determinate, & ſi prædicatum determinate accipiat. Nam & ſi ſub prędicato licet deſcēdere diſiunctiue, hoc modo Oēs cęli ſunt hæc decem, uel oēs cęli ſunt illa decem &c. tamen ſubiecto non licet. Nec. n. vere dixeris, hoc cęlum eſt decem, vel hoc cęlum eſt decem, &c. quippe cum omnes partes huius diſiunctionis ſint falſæ.

De ſuppoſitione confuſa tantum. Cap. XXXI.

SVppoſitio confuſa tantum eſt, quę explicatur ſolo deſcenſu diſiuncto. Quod ſuppoſitionis genus cernitur in nomine, Oculus, in hac propoſitione poſito Vt cernas, neceſſarius tibi eſt alter oculus. Hoc .n. duntaxat modo licet ſuppoſitionem eius explicare. Vt cernas neceſſarius tibi eſt hic oculus, aut ille, non etiam hoc modo, Vt cernas neceſſarius tibi eſt hic oculus, uel neceſſarius tibi eſt ille, quandoquidem neuter determinate acceptus neceſſarius eſt, cum tamen alteruter indifferenter ſit neceſſarius. Vt hæc ſuppoſitio cognoſcatur, duo potiſſimum traduntur documenta. Alterum, Omne nomen, quod mediate attingit uirtus alicuius ſigni uniuerſalis affirmatiui, accipitur confuſè tātum, hoc eſt, accipit ſolum diſiunctim & ideo eius ſuppoſitio ſolo deſcenſu diſiuncto explicanda eſt, hoc modo accipit prædicatum propoſitionis uniuerſalis affirmatiuæ, ut huius, Omnis homo eſt animal, ſic. n. exponendum eſt prædicatum. Omnis homo

Primum documentum.

homo eſt hoc animal,aut illud, &c. Nam ſi diſiūctiue exponatur,hoc uidelicet modo,Omnis homo eſt hoc animal,vel omnis homo eſt illud animal, &cęt. falſa erit oratio,cum omnes ſimplices enunciationes, ex q bus conſtat,ſint falſæ. Dixi Mediatè quia ſi nomen at tingatur immediate, accipitur diſtributiue, ut vox homo in eadem illa propoſitione, quæ nunc propoſi-ta eſt.Huius documenti cauſa,& aliorum quæ traden-tur deinceps, notanda ſunt duo dialecticorum pronū ciata. Primum eſt.Signum poſitum in una categorica enunciatione nō attingit uirtute ſua ullum vocabulū alterius. Hinc colliges in hac copulatiua enunciatio-ne,Omnis homo eſt ad malum procliuis,& tamen ali quis homo eſt probus,ſignum,Omnis,non attingere, virtute ſua nomen,Hō,in poſteriori categorica poſitū atq; idcirco nihil ſignum illud impedire, quo minus eiuſmodi nomen eo loco accipiať determinate, ut re vera accipiť.Scďm eſt,virtus ſignorum, & negationū, quę ſunt partes unius extremi, ſubiecti nimirū aut p̄-dicati,non attingunt alterum extremū.Tunc aūt ſignū & negatio diciť pars alicuius extremi, cùm non red-dit propoſitionem in qua eſt uniuerſalem,aut particu larem,aut negatiuam. Verbi cā ſi dicas, Quidā homo oēm profeſſus ſcientiam eſt improbus. Quidam Geo-metres nullam hn̄s rerum naturalium experientiam eſt doctus.Quidam non Dialecticus optimè diſſerit ſi inquam ita dicas, ſigna Omnem. Nullam,& nega-tio Non erunt partes ſubiectorum quia nulla dictio earum reddit propoſitionem ſuam uniuerſalem, aut negatiuam,cum omnes ſint,proculdubio particulares & affirmatiuæ.Hinc colliges,prædicata iſtarum triū, propoſitionum non attingi a uirtute ſignorum vni-uerſalium,aut negationis præcedentis neq; eſſe opus ut harum dictionum cauſa accipiantur confuſe,quin-potius,perinde accipi determinate, ac ſi eiuſmodi ſi-gna,& negatio non præcederent. Ex eo documento, cuius gratia duo hæc attulimus pronunciata, colliges in his propoſitionibus. Socrates & Plato eſt Philoſo-

Prior regula.

Poſterior.

Confectarium primi documēti.

phus: Conimbricæ, & Eboræ erudit̃ iuuentus, nomina Philoſophus, & Iuuentus accipi confuſe tantũ, modo particula, Et, efficiat ſenſum copulatiuum, quaſi iũgat has propoſitiones, Socrates eſt Philoſophus, & Plato, eſt Philoſophus. Conimbricę erudit̃ iuuentus, & Eborę erudit̃ iuuentus. Nam cum particula, Et, hoc modo ſumpta, ſuppleat vicem ſigni uniuerſalis affirmatiui. vrbium harum erudit̃ iuuentus, neceſſe eſt ex præſcripto traditi documenti, ut nomina illa Philoſophus & iuuentus, quæ à uirtute talium quodammodo ſignorũ attinguntur, accipiãtur confuſe tm̃, hoc eſt diſiunctim duntaxat. Itaq; non ſic erit explicanda eorum ſuppoſitio uterq; horum eſt hic Philoſophus, vel uterq; ẽ ille, &c. vtraq; in urbe eruditur hæc iuuentus, uel in vtraq; eruditur illa, &c. Qñ quidem falſa eſſet utraq; expoſitio, ſed hoc mõ. Vterq; horum eſt hic philoſophus, aut ille, &c. Vtrauis in urbe harum eruditur hęc iuuentus aut illa, &c. Ex eodem documento colliges

Aliud cõſectarium. dictiones quæ regontur ex verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi confusè tantum, ut cum dicimus, Bis feci ſacrum. Ter protuli verbum, & ſimilia, Eſt.n.ſenſus, Vtroq; duorum temporum, feci ſacrum, quodlibet trium protuli verbum. Vnde fit, ut ſub nominibus Sacrum, & uerbum, non ſit deſcendendum diſiunctiuè hoc modo. Bis feci hoc ſacrum, aut bis feci illud, &c. Ter protuli hoc uerbum, aut ter protuli illud, &c. ſunt.n. huiuſmodi expoſitiones falſæ, ſed ſolum diſiunctim, hoc mõ, Bis feci hoc ſacrum, aut illud &c, Ter protuli hoc uerbum, aut illud, aut illud, &c. Si .n. ſubiecta ẽt reſoluantur in ea pro quibus accipiuntur, licebit ita dicere. Semel feci hoc ſacrum, aut illud aut illud, &c. & ſecũdo protuli hoc uerbum aut illud &c. & iterũ feci hoc aut illud, &c. & ſemel protuli hoc verbum aut illud, &c. & ſecundo protulit hoc uerbũ, aut illud, &c. & tertio ẽt protuli hoc aut illud, &c. quę orationes apertiſſime ſunt verę Alterum documen-

Secundum documẽtũ. tum eſt, Omne nomen perſonaliter acceptum, quod ſequitur, hæc verba, Requiritur, Neceſſariũ eſt, debeo

Polli-

Polliceor,Deſidero,& alia huiuſmodi,ad hũc videlicet modum, Ad nauigandum requiritur nauis, Ad degendum neceſſarius eſt victus,Debeo aureum coronatum,Polliceor tibi equum,Deſidero cibum accipitur confuſe tantum. Nam ſub huiuſmodi nominibus nõ licet deſcendere diſiunctiue, ſed ſolum diſiunctim, vt experienti apertiſſimum fiet. Sunt tñ nonnulli adeo ſuperſtitioſi hac in re,vt dicant,longe aliter rem habere,cũ verba quæ diximus,ſequuntur nomina, hoc modo.Nauis requirit̃ ad nauigandum,Victus neceſſarius eſt ad degendum, &c. Aſſerunt.n.deſcendendum eſſe ſub huiuſmodi nominibus diſiunctiue,atq; idcirco ꝑpoſitiones eſſe falſas. Verum hac in re,quæ tota pendet ex loquendi vſu,potius ego vulgi ſentẽtia ſequar nec magnopere curabo,ſequant̃ ne uerba,an p̃cedant vbi vtruuq; in eodem ſenſu videro vſurpatum,deniq; potius ex vſu colligam documenta, quam poſitis vt libet regulis,quod ſæpe fieri video,peruertam vſum. *Recẽtiores nonnulli quid dicã. Animaduerte.*

De ſuppoſitione diſtributiua. Cap. XXXII.

SVppoſitio diſtributiua eſt,quę explicatur deſcenſu copulatiuo. Hoc genere ſuppoſitionis accipitur ſubiectum huius enunciationis,Omnis hõ eſt animal,& prędicatum huius,quidã homo nõ eſt iuſtus,& vterq; terminus huius,Nullus hõ eſt ſenſus expers, ſuppoſitio.n.ſubiecti primæ ſic exponẽda eſt, Hic hõ eſt animal,& ille eſt animal.&c.eodem modo. prædicati autem ſecundæ hoc pacto,Quidam homo non eſt hic iuſtus nec eſt ille iuſtus,nec eſt vllus alius iuſtus. terminorum deniq; tertiæ, deſcendendo ſimul ſub vtroque hoc mõ,Hic hõ nõ eſt hoc ſenſus expers, nec eſt illud ſenſus expers,nec eſt vllũ aliud, &c. homines eodem modo. Vt aũt hæc forma ſuppoſitionis, quæ omnium eſt præſtantiſſima,cognoſcat̃, plura quã in cęteris tra duntur documenta. Primum. Omne nomen commune, quod immediate attingit virtus ſigni vni- *Primum documentũ*

uerſalis affirmatiue, accipit diſtributiue, vt ſubiecta il
lius propoſitionis, Omnis homo eſt animal, & huius,
Vterq; oculus eſt in capite, Remouenda tamen ſunt
quæ impediunt. Nam ſi dicas, Non omnis homo eſt
animal, impedietur diſtributio ſubiecti à particula.
Secundū. Non præfixa, vt mox patebit. Secūdum, Omne nomē
cōmune, q̄d ſiue immediate attingit virtus alicuius
ſigni negatiui, aut negationis negantis, accipit̄ diſtri-
butiue, ſi modò ſine eiuſmodi ſigno, aut negatione nō
accipitur diſtributiuè: hoc modo accipiūtur ambo ter
mini illius propoſitionis, Nullus homo eſt ſenſus ex
pers, & prædicatum huius, Quoddam animal non eſt
ſenſus expers, quia horum ſuppoſitio explicat̄ deſcen
ſu copulatiuo. Dixi, Negationis negantis, vt exclude-
rem negationem, quam vocant infinitatem, qualis eſt
Negatio infinitans. quæ in his nominibus continetur Non corpus. Non vi
uens, & in cęteris huiuſmodi. Siquidem virtus nega-
tionis infinitantis non attingit, niſi dictionem cū qua
componit vnum vocabulum: negatio verò negans q̄
Negatio negans. videlicet non eſt pars alicuius nominis aut verbi ne-
gat quicquid poſt ſe inuenit, niſi ſit pars alicuius ex-
tremi, vt ſupra diximus, qua ratione Malignantis na-
turæ à pleriſque appellatur, Vnde fit vt cum voce di-
cimus, Non corpus eſt ſubſtantia, ſi negatio eſt negās
ſenſus ſit, Neq; hoc corpus eſt ſubſtantia, neque hoc
aliud corpus eſt ſubſtātia, neque illud aliud, &c. quo
pacto enunciatio eſt vniuerſalis negatiua, & falſa. Si
vero negatio eſt infinitans, ſenſus ſit, Quod neque eſt
hoc corpus, nec eſt illud corpus &c. eſt ſubſtātia, quo
Quæ nomina diſtribuat negatio. pacto enunciatio eſt indefinita affirmatiua, & vera.
Addidi, Si modo ſine eiuſmodi ſigno, negationeue nō
accipitur diſtributiue, quia negatio, ſola ea nomi-
na diſtribuit, quæ non inuenit diſtributa. Nam quę
inuenit diſtributa, non ſolum non diſtribuit, ſed
etiam reddit non diſtributa. Exempli cauſa, quia
neuter terminus huius propoſitionis, homo eſt la-
pis, diſtributiue accipitur, iccirco ſi negatio ini-
tio præponatur, vterque diſtribuetur, interiecta vero

inter

inter ſubiectum & verbum Eſt, ſolum prædicatum diſtribuet. At quia in his propoſitionibus, Omnis homo eſt Philoſophus. Quidam homo non eſt animal. Nullus homo eſt Grammaticus, Subiectum primæ, prædicatum ſecundæ, & uterq; terminus tertiæ diſtributiue accipiuntur, ideo ſi negationem initio pręponas, hi ipſi qui diſtributiue accipiebantur, amittent eiuſmodi diſtributiuã acceptionẽ, reliqui autẽ qui nõ diſtribuebãtur, diſtribuẽtur. Siquidem hæ propoſitiones, Non oĩs homo eſt philoſophus. Non quidẽ hõ eſt animal. Non nullus homo eſt grammaticus, idem valent atque hæ. Quidam hõ non eſt philoſophus. Omnis homo eſt animal. Quidã hõ eſt grãmaticus, vt ex libro tertio apertũ eſt, in quibus quidẽ enunciationibus id quod diximus, facile perſpicies. Tertium documentum. Omnis caſus obliquus ad quẽ terminatur uirtus alicuius dictionis ſuperlatiuæ, aut comparatiuæ, aut importantis diuerſitate, accipitũ diſtributiue vt in his enunciationibus: Leo eſt fortiſſimus beſtiarũ, Vrſus eſt robuſtior lupo: Miluus differt ab accipite. Nã ſenſus primæ eſt leo eſt fortiſſimus omnium beſtiarum ſecundæ vero Vrſus fortior omni lupo, tertiæ Miluus differt ab omni accipitre. Si tamen dictio comparatiua, aut quæ diuerſitatem importat, terminetũ ad obliquum eius nominis à quo incipit comparatio, aut diuerſitas, ut ſi dicas, homo eſt fortior homine, homo eſt altus ab hoĩe, nõ omnino diſtribuetũ obliquus, nec .n. ſenſus harum enunciationum eſt quod aliquis homo ſit fortior omni homine, aut alius ab omni homine, ſed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuerſus. Quartum. Omnis caſus obliquus ſupra quẽ cadit dictio exceptiua, accipitur diſtributiue, ut ſi dicas, Omne animal præter belluam, eſt rationis particeps. Senſus erit. Excepta omni bellua, Quintum. Omnis dictio excluſiua præpoſita ſubiecto diſtribuit prædicatum, ut ſi dicas, Solum animal eſt affectus capax. Tantum homo loquitur, hæ ſiquidem propoſitiones conuertuntur in uniuerſales affirma-

Cap. 7.
Tertium
Quartum.
Quintum.

tiuas, in has ſcilicet, Omne fletus capax eſt animal, Omne, quod loquitur, eſt homo: nullus autem terminus diſtribuitur in conſequente formalis conſequentiæ, qui non fuerit diſtributus in antecedente.

De ſuppoſitione copulata. Cap. XXXIII.

SVppoſitio copulata eſt, quæ explicatur deſcēſu copulato. Quo ſuppoſitionis genere accipitur ſubiectum huius propoſitionis, omnia Elementa ſunt quatuor, & huius, Omnes cæli ſunt decem, & ſimilium; quoniam eorum ſuppoſitio non explicatur niſi deſcēſu copulato, vt ex dictis patet, perfacile cognoſcitur, quo fit, ut non ſit opus documentis. Animaduerte tamen in ſolo plurali numero poſſe nomen accipi copulatim, vt inductione patet, cum tamen, & in numero plurali, & ſingulari poſſit accipi confuſe tantum; aut diſtributiuè, ut ex his propoſitionibus, omnes magiſtratus ſunt publici, Omnis magiſtratus eſt publicus. Quidam magiſtratus ſunt annui. Quidam magiſtratus eſt annuus.

Aduerte.

De ſuppoſitione diſtributiua pro ſingulis generum, pro generibus Singulorum. Cap. XXXIIII.

Pro ſingulis generũ.

SVppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum eſt, quæ explicatᷓ deſcenſu copulatiuo enumerāte omnia ea indiuidua, pro quibus nomen accipitur. Quod ſuppoſitionis genus conuenit ſubiecto huius propoſitionis, Omne animal moritur. Sic.n. deſcendendum eſt ſub eo, hoc indiuiduum animalis moritur, & illud moritᷓ, & ſic cæt. Diſtributiua ꝑ generibus ſingulorũ eſt, q̄ explicatᷓ deſcenſu copulatiuo enumerante omnes ſpecies, pro quib. nomen accipitur. Quo pacto diſtribuitᷓ nomen Animal in hac ꝓpoſitionē, Omne animal, qđ à Phyſico definitᷓ, eſt ſpecies, ſic.n. exponenda eſt eius diſtributio, Hoc animal commune, quod à Phyſico definitur, eſt ſpecies, & illud animal cōmune ꝙ à Phyſico definitᷓ, eſt ſpecies: &c. enumerando ſola cōmunia q̄ a ſingularia nō definiunᷓ. Dictione ſingulorũ ſignificanᷓ hoc loco indiuidua, verbo aũt Generum ſignificantur ſpecies. Itaq; ſingula generum ſunt

Pro generibus ſingulorum.

indi-

indiuidua ſpecierũ, genera verò ſingulorum ſunt ſpecies cões indiuiduis. Ex his colliges has propoſitiones eſſe falſa, Omne aĩal fuit in arca Noe. Qui una præditus eſt uirtute, oẽs reliquas uirtutes habet, ſi uerba illa, Aĩal, & uirtutes, intelligantur diſtribui ꝓ ſingulis generum, ueras aũt ſi pro generib. ſingulorum.)

Duplex verò tradi pōt inter hęc duo ſuppoſitionum, genera diſcrimen. Alterum eſt, Omne nomen quòd pōt accipi pro generib. ſingulorum, poſſe accipi aliàs pro ſingulis generum, non aũt è contra Nam omne nomen, quod ſignificat plures ſpecies, ut uox Aĩal, hominem, leonem, &c. ſpecies aĩalis, ſignificat ẽt indiuidua oĩa, quæ ſub talib. ſpecieb. continentur, non oẽ aũt. quod ſignificat plura indiuidua, plures ẽt ſpecies ſignificat, ut planum eſt in uoce hõ. Alterum diſcrimẽ quod ex ipſis definitionib. colligitur, eſt, ſub nomen quod accipitur diſtributiuè pro ſingulis generum, deſcendendum eſſe enumerando indiuidua, ſub nomen aũt quod diſtribuitur pro generib. ſingulorum, deſcẽdendum eſſe enumerando ſpecies. Quãq̃ ij q. vocãtur, nominales, q̃a nullam naturam cõnem agnoſcunt, iubent deſcendere ſub nomen pro generib. ſingulorum, acceptum, deſcenſu quodam enumerante ſingula indiuidua, ſub ſingulis ſpecieb. Exempli cã, ſub huius ꝓpoſitionis ſubiectum, Omne aĩal fuit in Arca Noe ſic dicunt eſſe deſcendẽdum, Hoc aĩal huius ſpeciei fuit in Arca Noe, & illud ſpeciei fuit in arca Noe, & ſic ſingula ex ſingulis reliquarum. Verum hoc nõ eſt ꝓpriè exponere diſtributionem, pro generib. ſingulorum, i. pro ſpecieb. ſed pro quibuſdam indiuiduis. Præterquã quòd nonnunquam, falſus erit deſcenſus, ut ſi hoc mõ deſcendas ſub nomen Aĩal, poſitum in illa propoſitione, Omne animal qđ definitur a Phyſico, eſt ſpecies.

Diſcrimen prius.

Poſterius diſcrimen.

Aliter nominales.

Impugnatio.

De ſuppoſitione diſtributiua ſimpliciter, & cũ exceptione. Cap. XXXV.

SVppoſitio diſtributiua ſimpliciter, eſt in qua nulla exceptio intelligitur, qualis eſt ſuppoſitio

diſtributiua ſimpliciter.

tio nominis, Homo in trita illa propoſitione. Oīs hō eſt animal,& in hac,Statutum eſt oībus hominibus ſemel mori.Diſtributiua cum exceptione, quam nōnulli accommodam vocant ea eſt,in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis eſt acceptio ſubiecti illius propoſitionis.Omne aīal fuit in arca Noe. Facilè.n.intelligimus exceptionem aquatilium,quę quidem in aquis degebant,& aliorum quorundam terreſtrium,quę aliter,q̄ ex animalib.ſuæ ſpeciei,gigni poterant. Eadem ſuppoſitio cernitur in illis Poetæ verbis,Et quod regit oīa cęlum:quæ ét in diuinis literis eſt frequentiſſima, vt apud Ioannē cum ait,Oīa per ipſum facta ſunt, & apud Paulum,cuius hæc ſunt verba,Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors.Oīa.n.ſubiecit ſubpedib.ei. Et mox ſubiicit exceptionem,quæ intelligenda eſt.cū aūt(inquit)dicat,Oīa ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eū,qui ſubiecit ei oīa.Ac de ſuppoſitione, nominū hæc ſatis ſunt:ſequitur vt de ipſorum ſtatu,ampliatione,diſtractione,& reſtrictione deinceps dicamus.

Diſtrib. cū exceptione.

Ouid.1.metamorph.

Ioa. 1.

1.Cor,15.

De Statu,Ampliatione,Diſtractione,& Reſtrictione, nominum. Cap. XXXVI.

HAec quatuor accidentia nominum (ſeu potius ſuppoſitionum) conueniunt nominib. in enunciatione categorica reſpectu eius temporis, quod per uerbum principale ad ſignificatur. Nam cum nomen categoriavè accipitur adęquatè pro iis rebus quę exiſtunt in tpe adſignificato per uerbum principale,tunc habet ſtatum ſuæ ſuppoſitionis. Cum pluribus tunc ampliatur.Cum aūt pro iis tm̄, quæ ſunt in alio quodam tpe diuerſo a tpe uerbi,tūc diſtrahitur. Cū uerò eius ſtatus,ampliatio, aut diſtractio additione alicuius uocis ad pauciora contrahit,tūc deniq; reſtringit. Exempli cā,in illo ſophiſmate,ꝙ ab Ariſtotele proponitur,Qui ſurgebat,ſtat ſedens ſurgebat, ergo ſedens, ſtat, ꝑdicatum maioris propoſitionis habet ſtatū ſuæ ſuppoſitionis, qm̄ accipitur pro ſolis ſtantib. in tēpore

Vbi conueniant nominib, hę affectiones

Status,

Amuliatio

Diſtractio.

Reſtrigio.

Reſtrictio.

1.elenc 3.

re præſenti, quod adſignificatur per verbũ principale quod eſt ipſummet prædicatum. Eodemq; modo prædicatum minoris, & ambo termini concluſionis habẽt ſtatum ſuæ ſuppoſitionis, quia prædicatum minoris accipitur adæquatè pro iis qui ſurgebant iuxta differentiam ſui temporis: prædicatum concluſionis pro iis qui ſtant in ſuo tempore.i. præſenti, & ſubiectum concluſionis pro iis oĩbus, ac ſolis, qui nunc ſedẽt iuxtà differentiam tp̃s verbi Stat: id quod in cã eſt, ut cõcluſio vera eſſe nõ poſſit. At verò ſubiectum minoris propoſitionis planè ampliatur, ſeu quod idem eſt, amplè accipitur, cum ſumat pro iis qui nunc ſedent, aut ante ſedebant, vt ait Ariſtoteles, ex quo fit, ut enunciatio vera eſſe ualeat. Deniq; ſubiectum maioris diſtractum eſt reſpectu temporis verbi principalis, q̃a tempus verbi principalis eſt præſens, ipſum aũt verbum ꝙ ſubiicitur, accipitur pro rebus præteritis duntaxat, i. pro iis, tm̃, qui ante ſurgebant. Quod ſi hoc modo dicas: Qui heri ſurgebat, ſtat odie, ſedens nudiuſtertius, ſurgebat heri, &c. reſtringes ſtatum verbi Stat in maiore, & verbi Surgebat in minore, atque ampliationem participij Sedens in eadem minore, & diſtrationem verbi Surgebat in maiore, ut ſatis apertum eſt. Eodem modo reſtringes ſtatum terminorum cõcluſionis ſi dicas, Sedens in cathedra, ſtat in uia. Nomine verbi principalis, intellige hoc loco verbum quod includit copulam principalem propoſitionis, aut copulam ipſam, cum ipſa explicitè ponit. Exempli cauſa, in illa ſumptione, Qui ſurgebat ſtat: verbum Stat eſt principale, quia includit copulam principalem, ut patebit, ſi hoc mõ reſoluas enunciationem, Qui erat ſurgens, eſt ſtans. Nam illud eſt, potior eſt copula quàm illud Erat, cum nectat prædicatum enunciationis cũ ſubiecto. Atque hæc et ipſa copula Eſt, in proxima enunciatione, in qua explicitè ponit, eſt uerbum principale. Perſpicuũ eſt igitur, quid ſit ſtatus nominum, categorematum, quid ampliatio, diſtractio & reſtrictio. Scio diſtractionem, (vel quo malueris uerbo tertiam

Verbũ principale.

Cur hic de diſtractiõe fiat mẽtio.

illam

illam affectionem appellare) a Dialectici tractari nō ſolere. Verum cùm ea a cęteris tribus planè diſtinguatur, non mihi uiſa eſt prætermittenda.

Quotuplex ſit ſtatus, ampliatio, diſtractio, & reſtrictio.
Cap. XXXVII.

Status nominum triplex.

STatus nominum triplex eſt, præſentis nimirū tēporis, præteriti, & futuri, iuxta tres differentias tp̄rū, quæ principali enunciationis verbo adſignificari poſſunt. Primus cernitur in terminis huius propoſitionis, Sedens differit. Scđus in terminis huius, qui ſedebat, differebat. Tertius in huius, Qui ſedebit, differet. Ampliatio videtur quadruplex. Vna ad præſentia & præterita, quo pacto accipiebatur ſubiectū illius propōnis, Sedens ſurgebat. Altera ad præſentia & futura, qualis cernitur in ſubiecto hui⁹. Viuēs morietur. Eſt.n. ſenſus Qui uiuit aut uiuet, morietur. Tertia ad præſentia, præſentia & futura, qualē experieris in ſubiectis harū enūciationū. Natus morietur. Moriturus, nat⁹ eſt. Sēſus.n. prioris eſt; Qui natus eſt aut naſcitur nūc aut naſcetur adhuc, morietur. Nā rōne cuiuslibet horū, pōt enūciatio ēe vera. Senſus aūt poſterioris, hic eſt. Qui moriturus adhuc eſt, aut moritur, nūc, aut mortu⁹ iā ē, natus eſt. Quarta ad præterita, pn̄tia, futura, & ad ea quę nil repugnat eſſe, & ſi nunquā fuerint, nec ſint, nec futura ſint, quæ quidā poſſibilia vocātur, quopacto accipiūt termini huius propoſitionis, Oīs hō eſt aīal. Habet.n. hunc ſenſum, Oīs hō qui eſt, aut fuit, aut futurus eſt, aut alias eſſe pōt, eſt aīal qđ fuit, aut eſt, aut erit, aut certe eſſe pōt. Addunt alii quinta ad præterita, pn̄tia, futura poſſibilia, & imaginabilia, hoc eſt. quæ ſolum in mente eſſe poſſunt, quopacto dicunt accipi hoc nomen Bellua in hac ipſorum ꝓpoſitione. Hō imaginario eſt bellua. Sed hoc mihi non vr̄ neceſſarium. Nam dictio Bellua in propoſita enunciatione, nō accipitur pro bellua fictitia. ſed pro vera bellua, quā tñ ita affirmamus de homine, ut non dicamus hominem eſſe ueram belluam, quod falſum eſſet, ſed fingi ueram belluam.

Quadruplex ampliatio.

Ampliatio, quinta quā alij addūt.

luam,ſeu eſſe ficte veram belluam. Itaque nomina re rum,quæ ab operatione intellectus haud pendent,nõ videntur ampliari ad res fictitias, quas reuerà non ſignificant,ſed ſummum ad poſſibiles. De nominibus aũt rerum fictarũ,cæterarumq; quæ ab operatione ĩ tellectus pendent,paulò poſt dicemus. Hoc unum in omnibus ampliationib. obſeruandum eſt, Nomen,qđ amplè accipitur, ſemꝑ accipi diſiunctim reſpectu harum differentiarum eſſe, fuiſſe, fore, & poſſe eſſe,ſiue ampliatio ſe extendat ad oẽs,ſiue ad tres, ſiue ad duas id quod ex ſuprà poſitis exẽplis licet intelligere. Rõ verò huius rei eſt,q̃a cùm dico, exempli cã. Oĩs hõ eſt animal(cuius enunciationis ſubiectũ *ampliſſime accipitur)non hoc tantùm ſignifico copulatim, quod oĩs hõ qui fuit, & eſt, & erit, & eſſe poteſt,ſit animal (ſic enim,qui modò non eſſet, aut nõ fuiſſet, aut non eſſet adhuc futurus, non eſſet aĩal) ſed quod omnis q̃ eſt,aut fuit,aut futurus eſt, aut certè aliàs eſſe poteſt, ſit aĩal;qui ſenſus,oẽs omnino homines ſignificat eſſe animalia Id quod facilè perſpicies in reliquis. Sed quanquã oẽ nomen quod ampliatur, accipiatur diſiũctim reſpectu illarum differentiarum, eſſe,fuiſſe,fore & poſſe eſſe,ſiue omnium,ſiue quarundam,ut dictum eſt;reſpectu tñ ipſarum rerum, multò ẽt aliter accipi põt. Verbi cauſſa,in his ꝓpoſitionibus. Omne ridens plorauit:Quoddam animal plorauit; Vtrunq; ſubiectum accipitur diſiunctim reſpectu duarum primarũ differentiarum,ipſius nimir m eſſe, & fuiſſe; at reſpectu rerum,illud prius accipitur diſtributiuè,hoc autẽ poſterius diſiunctiuè. Vnde fit ut prior propoſitio hoc mõ ſit exponenda, Hoc qđ eſt,aut fuit ridẽs plorauit & hoc aliud,quod eſt,aut fuit ridens plorauit,& illud aliud ſimiliter,& ſic cætera copulatiuè; poſterior autem hoc modo, Hoc animal quod eſt aut fuit, plorauit,uel illud aliud animal,quod eſt aut fuit plorauit, & ita cætera disiunctiuè. Id quod in cæteris facilè intelliges,ſi tenes ea,quæ de ſuppoſitionib. dicta ſunt Diſtractiones ſunt ſex. Prima, cùm uox accipitur

In fine capitis.

Nomẽ, qđ amplè accipitur,ſemꝑ accipi diſiũctim reſpectu eſſe,fuiſſe. &c.

Animaduerte.

Diſtractiones.

pro

pro præſentibus duntaxat,& uerbũ principale eſt temporis præteriti,ut ſi dicas.Qui docet didicit.Secunda, cùm è contrario vox accipitur pro ſolis præteritis, & verbũ principale eſt tẽporis præſentis,vt ſi dicas,Edoctus docet.Tertia,cùm uox accipitur pro ſolis pręſentibus,verbum aũt principale eſt temporis futuri, vt ſi dicas:Qui uiuit morietur.Quarta,cùm contra uox accipitur pro ſolis futuris, uerbũ aũt principale eſt præſentis tẽporis,ut ſi dicas. Moriturus naſcitur.Quinta, cùm vox accipitur pro præteritis, verbũ aũt principale eſt futuri temporis,ut ſi dicas:Qui natus eſt morietur.Sexta,cùm uiciſſim vox accipiť pro futuris, uerbũ aũt principale eſt temporis præteriti, vt ſi dicas:Qui morietur natus eſt. In ſubiectis harũ oĩum enunciationũ cerniť diſtractio, qm̃ accipiũť pro rebus, quæ cõtinentur in alio quodã tempore diuerſo à tẽpore verbi principalis,vt ſatis apertũ eſt.In prędicatis aũt cerniť,ſtatus qm̃ accipiuntur adęquate pro ijs rebus, quę cõtinentur in tẽpore uerbi principalis, ut ex documẽtis intelliges

Reſtrictionis genere tres, ſpecie tredecim.

Reſtrict.o genere quidem triplex eſt ſtatus ampliationis, & diſtractionis: Specie uerò tot ſunt reſtrictiones quot ſtatus ampliationes,& diſtractiones. Itaque ſunt tredecim ſpecie. Quarum omniũ exempla cernes in ſubiectis ſequẽtium enũciationũ. Sedes in cathedra, diſſerit: Qui ſedebat in cathedra, diſſerebat:Qui ſedebit in cathedra, diſſeret.Hæc ſunt exempla reſtrictionum ſtatus. Ampliationis autem hæc ſunt:Sedens in cathedra ſurgebat:Viuens hodiè, morietur:Moriturus cras,natus eſt:Homo qui eſt,eſt animal. Diſtractionis denique hæc ſunt: Qui docet Philſpſophiam,didicit.Qui uiuit lautè,morietur:Moriturus cras,naſcitur.Qui natus eſt heri, morieť. Qui morietur ſenex,natus eſt.

Cap. 40. Prior animaduerſio

Quibus autem vocibus adiectis ſoleat fieri reſtrictio, inferius vtcunque docebimus.Duo tamen ſunt hoc loco animaduertenda,antequam ad documenta veniamus. Alterum eſt,aliter explicandum eſſe ſtatum ampliationem, & reliquas duas affectiones in nominibus abſolutis; aliter

aliter in connotatiuis. Prolatis nāq; his duabus enunciationibus, Homo diſputat: Dialecticus diſputat: ſic explicabimus ſtatū ſubiecti prioris: Hō qui eſt, diſputat: poſterioris aūt hoc modo: Qui eſt Dialecticus diſputat. Propoſitis itē his duabus: Hō diſputauit, Dial. diſputauit.: ſic erit explicanda ampliatio verbi Hō: Homo qui eſt, aut fuit, diſputauit, verbi aūt Dialecticus hoc mō: Qui eſt, aut fuit Dialecticus, diſputauit. Atq; eodē mō in cæteris Itaq; nomen abſolutū in explicatione facienda ſubijciendum eſt ipſi verbo Eſt, aut Fuit, &c. nomen aūt cōnotatiuū prædicandū eſt interpoſitū verbi Eſt, aut Fuit, &c. de pronomine relatiuo rei cōnotatæ. Alterum eſt, hęc quatuor accidentia, quæ hactenus noībus rerū realiū accōmodauimus, vocabulis & entium rationis, & rerū fictarum ſuo quodammō conuenire. Hoc.n. tantùm intereſt. quod eſſe, fuiſſe, fore, & poſſe eſſe, non ſunt in his accipienda ꝑ eſſe, fuiſſe, & cæteris in rerum natura, (qđ vocāt à parte rei) ſed pro obijci intellectui, obiectū eſſe, obijciendum fore, ac poſſe obijci. Entia ſiquidem rōnis, & res confictæ ſeu commentitiæ hoc tantùm eſſe habent, ꝙ obijciant̄ menti, ſeu (ut dici ſolet) ꝙ ſint obiectiuè in intellectu. Atq;, ut in una re vel altera id quod diximus intelligas, in his propoſitionibus Genus prædicatur Chimæra cogitatione cōcipit̄: ſubiecta hn̄t ſtatum ſuæ ſuppoſitionis ꝑ ſuis ſignificatis, q̄ nūc in ipe p̄ſenti obijciunt̄ mēti. In his verò genus p̄dicabat̄. Chimæra cogitatione cōcipiebat̄ ſubiecta accipiunt̄ amplè, pro ſuis nimirū ſignificatis, q̄ nunc obijciuntur menti, vel ante obijciebantur. Quanquā in hoc genere nominum non ꝓpriè cernuntur huiuſmodi affectiones.

Poſterior animaduerſio.

Qua rōne quatuor explicata affectiones nominum, conueniāt nominibus entium rōnis, & rerum fictarum.

Nota hæc.

Documenta quædam ad ſtatum nominum cognoſcendū. Cap. XXXVIII.

VT igitur ſtatum nominum, categorematumue facilius cognoſcas, hæc accipe documēta: Primum Omne verbum, qđ nec reſtringitur, nec ampliat̄, nec diſtrahi-

Primū documentū. hic accipi

tur verbũ propriè. diſtrahitur, habet ſtatum ſecundum tempus principalis copulæ, Vt ſi dicas, Hõ ſedet: Hõ ſedit: Hõ ſedebit; verbum, Sedet accipietur adæquatè pro ijs qui nunc ſedent: Sedit pro ijs qui ſederunt: Sedebit pro ijs q ſedebunt. Quòd ſi dicas, Hõ ſedet in cathedra, verbum, Sedet, non habebit ſtatum ſuæ ſuppoſitionis, quippe cum reſtrictionis cauſa, non accipiatur pro omnibus ſedentibus hoc tempore. Si verò dicas. Sol ſplendet, in qua propoſitione (quia neceſſaria eſt, termini ampliã tur, vt poſt dicemus) verbum ſplendet, non accipietur pro ſolis nunc ſplendentibus atq; ita non habebit ſtatum ſuæ ſuppoſitionis. Quod ſi dicas, Qui dormiuit vigilat, verbum, Dormiuit, & ſi adæquate accipiatur pro ijs qui dormierunt, proindeq; habeat ſtatum in ea propoſitione, q̃ includitur in ſubiecto, tamen quia diſtrahitur reſpectu verbi Vigilat, nõ habet haud dubiè ſtatum in ipſa principali enunciatione. *Extẽditur documẽtũ.* Id aũt qđ dixi de verbis, intelligendum eſt ẽt de ijs quæ apponuntur verbis. Exempli cã, ſi dicas, Hic Dialecticus affert probabiles rationes: Hic Orator dixit ornata oratione. Hic Grammaticus profert emendatum ſermonẽ: illud, Probabiles rationes, accipietur adæquatè pro ijs rationibus, quæ hoc tẽpore afferuntur: illud verò, Ornatą oratione, adæquatè pro præteritis: illud deniq;, Emendatum ſermonem, adæquatè pro futuris: ſicq; huiuſmodi appoſita habent ſtatum ſuæ ſuppoſitionis. *Quid nomine appoſitorum intelligendũ.* Cæterum nomine appoſitorũ non intelligas omnia q̃ adduntur verbis, ſed ea duntaxat, q̃ manãt ex actione verbi, vt q̃ nunc diximus, aut paſſionẽ inferunt, ut ſi dicas, Lignũ patitur calorẽ: Audio concentũ. Nã alioqui non eſt neceſſe, vt ea quæ apponunt, habeant ſtatũ iuxta tẽp⁹ verbi, vt ſi dicas, Theologus aperit myſteria: Philoſophus diſſerit de tonitruo. Nec.n. neceſſe eſt, vt verba hæc Myſteria, & tonitruo, accipiant pro ijs tantùm rebus, quæ nunc exiſtunt, vt ſatis apertũ eſt. *Secundum documentũ* Secũdum. Oẽ ſubiectũ propoſitionis affirmatiuæ, ac præſẽtis temporis, cuius p̃dicatum non põt ſubiecto conuenire, niſi ſuppoſita exiſtentia ſubiecti, habet ſtatum

præſentis

prę́ſentis temporis. vt ſi dicas, Oîs homo eſt albus. Accipitur. n. ſubiectum adæquatè pro oîbus ac ſolis hominibus, qui nunc exiſtunt, quandoquidem ſi tantum hi eſſent albi, concederetur haud dubiè propoſitio: ꝙ tñ non fieret, ſi prædicatum non ſupponeret exiſtentiam ſubiecti, ut in his propoſitionibus, omnis homo, eſt aîal, Oîs homo eſt, & ſimilibus, quod paulò poſt dicendum eſt, Eadem de cauſa non ſunt ad hoc documentum quaſi ad normam dirigendę enunciationes, illæ. Cęci vident Claudi ambulant, & aliæ huiuſmodi quæ in diuinis ſcripturis reperiuntur, quia prædicata non ſupponunt exiſtentiam eorum ſubiectorum, quæ in ipſis exprimuntur.

Documenta ad ampliationem nominum cognoſcendam. Cap. XXXIX.

AD cognoſcendam verò ampliationem permulta, & perutilia tradi poſſunt documenta. Primum, Omne nomen, quod reddit ſuppoſitum verbo adiectiuo præteriti temporis, accipitur amplè pro pręteritis & præſentibus. exempla ſunt, Templum ædificatum eſt: Muri corruerunt: Oîs ſenex fuit puer. Senſus. n. primæ hic eſt, Templum ꝙ fuit, aut eſt ędificatum eſt. Secundę, Muri qui ſunt aut fuerunt, corruerunt. Tertiæ. Oîs qui eſt aut fuit ſenex, fuit puer. Quodná uerò nomen reddat ſuppoſitum verbo, uel prima iudimenta Grammaticę tradunt. Dixi verbo adiectiuo, quia de verbo, eſt quod ſubſtantiuum appellatur alia ratio eſt Si. n. dicas, Oîs homo fuit, nomen Homo non accipietur tantum pro præteritis & præſentibus, ui paulò poſt dicemus. Idem dices de ſuppoſitis ſubiectiſue pręedicatorum habentium ſenſum verbi adiectiui pręteriti tẽporis. Verbi cauſa, quia idem eſt dicere. Homo fuit albus, atque ſi diceres, Homo albuit: & Senex fuit adoleſcens, atq; Senex adoleuit, efficitur, ut ſubiecta perinde amplietur in prioribus atque in poſterioribus Pari ratione, ſi verbum adiectiuum acceptum fue-

Primũ documentum

rit in ſignificatione ſubſtantiui, non erit neceſſe ut ſubiectum accipiatur pro præteritis, & præſentibus dun taxat, ut ſi dicas, Oĩs homo extitit: Oĩs hõ vixit, &c. Si quidẽ de ſuppoſitis horũ, atq; de ſuppoſitio verbi, ſubſtantiui idẽ eſt indicium. Addendum tñ eſt huic documento. Modò remoueantur ea quæ impedire poſſunt, ut ſtatus, diſtractio, reſtrictio, & ſi quæ ſunt alia: quæ moderatio cæteris & documentis adhibendã erit.

Moderatio

Secundum

Secundum, Omne nomẽ quod reddit ſuppoſitum verbo adiectiuo futuri tpis, accipitur amplè pro futuris, & præſentibus. Exempla. Templũ ædificabitur. Muri corruent, Oĩs hõ morietur. Senſus.n. primæ hic eſt, Templum, ꝙ eſt, aut erit, ędificabitur, &c. His duobus documentis exponas multas enunciationes veras, quæ primo aſpectu videtur falſę, ut puer ſenuit; uir adoleſcet Quod.n. hæ ſint uerę, tũ ex his: Senex fuit puer: Adoleſcens erit uir, quæ in illas conuertuntur, intelliges, tũ etiam ſi inſeras in ſubiectis alia nomina hoc modo, Puer Iſaac ſenuit: Vir peſſimus Antichriſtus adoleſcet quæ orationes perſpicuam habent ueritatem. Nil ergo ambiguitatis erit, ſi iuxta primum documẽtũ priorem enunciationem ſic exponas, Qui eſt uel fuit puer ſenuit, poſteriorem aũt iuxta ſecundum, hoc modo, Qui eſt vel erit uir, adoleſcet. Aliæ multæ ſunt propoſitiones, Quarũ obſcura & latens veritas his documẽtis aperiẽ.

Vtilitas quædam horum documentorum.

Tertiũ, Omne nomen rei quę dr̃ incipere eſſe, amplè accipitur pro præſentibus & futuris, nomen aũt rei quæ dicitur deſinere eſſe, accipitur amplè pro præſentibus & præteritis. Exempla ſunt, Anima huius pueri nũc incipit eſſe; Motus huius lapidis nũc incipit Hic homo nunc deſinit eſſe; Motus huius lapidis nũc, deſinit. Prima enunciatio ſic intelligitur, Anima hui⁹ pueri, quæ nũc primum eſt, aut proximè poſt hac erit, incipit nunc eſſe. Secunda ſic, Motus huius lapidis, qui motus nunc primum eſt, aut proximè poſthac erit nunc incipit, Tertia ſic, Hic homo, qui nunc tandem eſt, uel proximè antehac fuit nũc eſſe deſinit. Quarta ſic, Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem eſt a

Tertium.

aut proximè antehac fuit nunc deſinit. Quartum. Cũ oratio aſſerit aliquid, eſſet aut fuiſſe prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei poſterioris amplè accipitur pro iis omnibus quæ ſunt, aut fuerunt in differentia temporis adſignifica per verbum, & in ſequente, aut ſequentibus: cum autem aſſerit aliquid eſſe, aut fore poſterius tempore, quam aliud, tum nomen rei, prioris accipitur ample pro iis omnibus quæ ſunt aut erunt in differentia tempori, adſignificata per verbũ, & in præcedente, aut præcedentibus. Exempli cauſa, ſi dicas, Lutherani ſunt priores Antichriſtianis, intelligendi ſunt hoc nomine ii, qui ſunt aut erunt Antichriſti ſequaces, ſi uerò dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis, intelligendi ſunt hac uoce, qui fuerũt aut futuri ſunt Lutherani. Quod ſi dicas, Lutherani ſunt poſteriores Pelagianis, accipienda eſt hæc dictio pro iis, qui ſunt aut fuerunt Pelagiani, ſi aũt dicas Antichriſtiani erũt poſteriores Lutheranis, accipiendum eſt hoc uòcabulum pro iis qui erunt, aut ſunt, aut fuerunt Luterans. Quintum Vocabula propoſitionum, neceſſariarum, niſi quid obſtet, ampliſſimè accipiuntur hoc eſt pro oĩbus rebus ẽt poſſibilibus, quas ſignificant, ut ſi dicas, hõ eſt aĩal hõ non eſt lapis. Idem dici ſolet de terminis impoſſibilium, ut harum, Homo eſt lapis: Homo non eſt animal. Quod ſi dicas, Homo qui eſt, eſt animal, nomẽ Homo non accipitur, niſi ꝑ hominibus qui modò extant. Impedit enim reſtrictio ampliationem. Si enim dicas, Homo eſt animal rationale, dictio, Animal, non extenditur ad bruta etiam animantia, ut in illa, Homo eſt animal extendebatur (diſiunctim tamen) quia reſtringitur a uoce Rationale. Sextum. Cum verbum ſubſtantiuum, aut aliud qđ idem valeat, abſolutè prędicatur de ſubiecto, tunc ſubiectum ampliatur, etiam ad poſſibilia. Hac de cauſa negantur hæ propoſitiones, Omnis homo eſt: Omnis homo fuit: Omnis homo erit. Poteſt etiam hęc propoſitio negari, Omnis homo fuit, aut eſt, aut erit, cum multi homines eſſe poſſint, qui nec fuerunt, nec ſunt

Quartum.

Quintum.

Sextum.

nec futuri vnquam ſunt. Septimum. Subiecta propoſitionum negatiuum ampliantur ad poſſibilia etiam. Vt ſi dicas. Quidam homo non ſedet. Quòd enim ſubiectum huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac poſſibilibus, ita confirmo. Accipio nomen Neronis qui fuit, nec iam eſt, itemq; Antechriſti, qui futurus adhuc eſt, item cuiuſdam hominis poſſibilis, qui nec fuerit, nec ſit, nec futurus ſit, quiq; appelletur, ſi placet, Ioannes: nonne de quolibet horum falſo affirmabis quod ſedeat? Plane falſo. Igitur verè dices quod non ſedeat. Cùm igitur ex qualibet ſingulari enunciatione recte colligatur particularis, efficit vt illa ſi uera; Quidam homo non ſedet, etiam ſi nullus ſit homo eorum qui modo extant, qui non ſedeat. Accipitur ergo ſubiectum eius non modo pro iis hominibus qui modo extant ſed etiam pro oībus qui extiterunt, extabunt, & exiſtere poſſunt ēt ſi nunquā futuri ſint. Quod ſi quis obiiciat, fore hoc pacto duas cō tradicentes ſimul veras, hanc, ſ. Oīs homo ſedet (poſito nimirum, quod omnes qui nunc extant, ſedeant, & illam, Quidam homo non ſedet, ut probatum eſt, occurres, has quidem facta hypotheſi, quam diximus, eſſe ſimul veras, non tamen eſſe contradicentes. Nā ſubiectum negatiuæ latius extendit, quam ſubiectum affirmatiuæ. Vt ergo ſint contradicētes, neceſſario ſubiectum negatiuæ contrahēdum eſt ad homines qui nūc extant, pro quibus adæquatè accipitur ſubiectum affirmatiuæ, ut patet ex poſteriori documento ſtatus.

Septimum.

Obiectio.

Solutio.

Nonnulla de diſtractione, & reſtrictione. Cap. XL.

Diſtractio, ex ui quidem verborum nunquam reperitur, niſi in uerbo minus principali, aut in participiis & horum appoſitis, ut in exemplis, ſupra poſitis perſpicies, at in ſacris literis nonnunquam cernitur in ſubiectis connotatiuis, vt cum Dominus ait, cæci uident, claudi ambulant, &c. Nam ſenſus eſt. Quæ

In quibus vocibus reperiatur diſtractio.

Matth. 11.

erant

erant cæci, vident. Qui erant claudi, ambulant, &cæt. Nec enim ſubiecta iſtarum enunciationum amplian-tur ad præterita & præſentia, quod aliquis fortè ſuſpicabitur, quia prædicatum repugnat præſentibus, nec vlla hic eſt uox, aut materia, quæ ſit, vt ita dicam, ampliatiua Reſtrictio aliquando fit additione adiectiui, vt ſi dicas, Ariſtot. fuit Philoſophus eximius. Aliquando oppoſitione nominis, ut ſi dicas Apoſtolus Petrus fuit primus Chriſti vicarius. Aliquando adiectione caſus obliqui. ut ſi dicas, Facies hominis ſpectat cœlum. Aliquando adiuncto aduerbio, ut ſi dicas, Plato diſputauit acutiſſimè. Aliquando interpoſita oratione, ut ſi dicas, omne res naturales, quę gignuntur, intereunt, His ferè modis fit reſtrictio, ſiue ſtatus, ſiue ampliationis ſiue diſtractionis, Oratio vero interiecta, quæ conſtat ex pronomine relatiuo & verbo Eſt, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo, Copula ampliationis, ut ſi dicas, Omnis homo, qui eſt, morietur. Duo tamen ſunt hoc loco notanda. Alterum eſt, dictionem, aut orationem, quæ in vno extremo ponitur, non reſtringere alterum extremum, ſed eam duntaxat vocẽ, quæ in eodem extremo eſt. Verbi cauſa, hæc uox, Rationale, in hac enunciatione, homo eſt animal rationale non reſtringit vocem homo, quæ ſubiicitur, ſed vocem animal, quę in eodem prædicato cum ipſa ſimul continetur, & ita cæterę. Alterum eſt nullum fieri reſtrictionem, cum additur, uox qua efficitur, ut nomen quod propriè accipiebatur, accipiat impropriè. Exẽpli cã, ſi nomine Homo, in hac enunciatione. Hõ eſt in atrio, addas dictionem, Depictus dicasq;. Homo depictus in atrio, aut in hac, Hõ iacet in uia, addas dictionem Mortuus, dicasq; , Hõ mortuus iacet in uia, non reſtringes ſanè eius nõis ſuppoſitionẽ, ſed mutabis in impropriam. Nam qđ penitus tollitur, nec ampliatur, nec reſtringitur. Huiuſmodi ergo dictionibus non reſtringit̃ ſuppoſitio, ſed alienatur, ut recentiores dicunt. Hæc facilia ſunt, nec indigent documentis. Reliquum eſt igit̃, ut de appellatione nominũ dicamus

Quã multis modis fiat reſtrictio.

Prior animaduerſio.

Poſterior animaduerſio.

De appellatione. Cap. XLI.

Quid appellationis nomine intelligendũ, ſit. APpellationis nomen variè à Dialecticis uſurpatur. Qui tamen aptius & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo denominatio nem,qua una dictio aliam denominat.Exempli cauſa,ſi dicas Socrares eſt bonus citharædus, dictio Bonus dicitur appellare dictionem citharædus non autẽ dictionem Socrates,quia non hanc, ſed illam denomi nat. Nec enim ſenſus eſt quod Socrates ſit bonus, & citharædus,ſed quod ſit pulſandi citharam,& canendi arte peritus,Huius affectionis uocum inter ſe,vt ſei non ignorandę, nec contemnendæ, ſæpe meminit, Ariſtoteles vt in libris de interpretatione, & Elenchorum,nullo tamẹn eam certo vocabulo vſquam no minauit, quemadmodum nec ſuperiores nominum affectiones, itaque res uetus eſt uocabulum recentius.

2. de inter. 2. 2. elenc. 4.

Appellatio quid. Appellatio igitur eſt denominatiuo, qua una dictio aliam denominat.. Atque ipſum denominare, eſt appellare,& dictio denominans,dicitur appellans.

Primum ſcrimen inter vocem, appellantẽ & appellatam. Notanda ſunt tamen duo diſcrimina inter dictionem appellantem,& appellatam. Alterum eſt dictionem, appellantem ſemper eſſe adiectiuum, aut velut adiectiuam, [illegible] pellatam vero eſſe ſubſtantiuam,aut velut ſubſtantiuam De adiectiua, & ſubſtantiuam exemplũ allatum eſt de iis vero, quarum altera eſt velut adiectiua.altera velut ſubſtantiua,hęc cape exempla. Socrates eſt egregiè doctus.Socrates eſt mediocriter doctus. Siquidem hęc aduerbia.Egregie, & Mediocriter non ſunt adiectiua, nec nomen Doctus eſt adiectiuũ, ſed tamen illa denominant ſunt quaſi adiectiua, hoc vero quia denominantur,eſt quaſi ſabſtantiuum. Alterum diſcrimen eſt, dictionem appellantem ſem-

Secundum deſcrimen. per accipiendam eſſe ſecundum formale ſignificatum; dictionem uero appellata, interdum accipi ſecundum formale, ut in exemplis adductis, interdum ſecundum materiale, ut ſi dicas, Hic citharædus

dus

dus eſt bonus. Neq; n. ſenſus, eſt quod ſit bonus pulſandi, & canēdi artifex, ſed quòd ſit homo bonus ſeu uirtute præditus, Scio apud multos denominationem qua dictio ſecundum materiale ſignificatum denominatur, non uocari appellationem, ſed non eſt cur adeo preſsè loquendum ſit, ut huiuſmodi denominatio non ſit appellatio nominanda. Alia ratio eſt in dictione denominante. Nam ſi ea ſumatur ſecundum materiale ſignificatum, fiet ſanè, loco denominationis, quædā eiuſdem rei puerilis ac nugatoria repetitio, ut ſi cum dicimus, Socrates eſt humo probus, ſenſus ſit, Socrates eſt homo. Ex his ergo duplex appellatio colligi poteſt altera, qua uocabulum, denominetur ſecundum formale ipſius ſignificatum, altera, qua ſecundum materiale. Diuidi etiam ſolet appellatio in realem, & rationis, Appellatio realis eſt, cum dictio quæ appellat, ſignificat ens reale, ut in exemplis ſupra poſitis. Appellatio vero rationis, cum dictio appellans ſignificat ens rationis, ut ſi dicas, Homo eſt ſpecies. Nec mireris quòd in exēplum dictionis adiectiuæ, aut uelut adiectiuæ affetam nomen Species, q; eſt ſubſtantiuum. Omnis enim dictio connotatiua, cuiuſmodi eſt nomen ſpecies, poteſt dici comparatione nominis connotati, ſeu potius rei connotatæ, quaſi adiectiua.

Aliter aliis

cur dictio appellans ſemper accipiatur ſecundū formale ſignificatum.

duplex appellatio.

Altera diuiſio appellationis.

Documenta ad cognoſcendam nominum appellationem. Cap. XLII.

TAndem ad cognoſcendam nominum appellationem, tria hæc accipe documenta. Primum. Nomen adiectiuum, aut quaſi adiectiuum, quod prędicatur de aliquo ſubiecto habente materiale ſignificatum appellat materiale ſignificatum ſuppellat materiale ſignificatum ſubiecta niſi ſignificet accidēs rationis. Vt ſi dicas, Hic citharædus, eſt bonus Homo ſedet: Chriſtus fuit ſemper. Nam prædicatum primæ propoſitionis appellat hominē, qui eſt citharędus nō

Primū documentum

eſt. Prædicatum verò ſecundę appellat aliquem hominem communem: ſinguli autem homines & ſi propriè non dicuntur materialia ſignificata vocis homo, tamen quia ſunt ſignificata mediata poſſunt modo aliquo materialia ſignificata nuncupari. Prædicatũ quoque tertiæ appellat verbum diuinum, quod eſt quodã modò materiale ſignificatum nominis Chriſtus, non autem Deum incarnatum, quod eſt formale ſignificatum eius. Hinc fit, ut negemus hanc propoſitionem, Chriſtus eſt factus, quia ſignificat ex ui appellationis participii Factus, verbum diuinum eſſe factum. Dixi, Niſi ſignificet accidens rationis, quia eiuſmodi prædicata appellant formalia, ac immediata ſignificatã ſubiectorum, modò nihil obſtet. Vt ſi dicas, homo eſt ſpecies, Homo prædicatur de pluribus. His.n. prædicatis appellatur ſeu denominatur homo communis, & abſtractus non autem aliquis ex ſingulis. Hinc fit, ut negemus has propoſitiones, Animal eſt ſpecies infima, homo eſt indiuiduum quid quia prior ſignificat animal commune homini, & beſtiæ, eſſe ſpeciem infimam poſterior aut, hominem communem omnibus indiuiduis hominibus eſſe quid indiuiduum. Addidi, Modo nihil oſtet, quia multis modis poteſt huiuſmodi appellatio impediri. Verbi gratia, ſi dicas, Hic homo eſt ſpecies. Omne animal eſt genus, dictiones Hic, & Omne impedimento erunt ne nomina Homo, & Animal denominentur ſecundum formalia & immediata ipſorum ſignificata, ſed ſecundum mediata, quæ quidem materialia hoc loco eſſe cenſetur. Secundum. Vox adiectiua aut quaſi aniectiua, quæ ante ſubſtantiuam, aut quaſi ſubſtantiuam, in eodem propoſitionis extremo ponitur, appellat formale ſignificatum eius, ut ſi dicas, hic homo eſt bonus, citharœdus, Chriſtus eſt factus homo. Nam ſenſus prioris, eſt hunc hominem eſſe bonum ſecundum artem pulſandi, citharam, & canendi, poſterioris autem, Chriſtum eſſe factum ſecundum humanam naturam, quam aſſumpſit. Non rectè igitur ita

D. Tho. 3. p. q. 16.

Nota hoc pro appellationis ratione.

Secundum.

con-

concludes, hic citharędus eſt bonus ergo eſt bonus citharædus, ne contra, Eſt bonus citharædus, ergo eſt bonus nec ita, Chriſtus eſt factus homo, ergo eſt factus, nec etiam hoc modo, Non eſt factus ergo no eſt factus, homo, quia mutatur appellatio Dixi, Ante ſuum ſubſtantiuum quia ſi ſubſtantiuum ponatur ante adiectiuum ſepæ adiectiuum non appellabit formale ſignificatum ſubſtantiui, ſed materiale. Nam propoſitio hæc, Chriſtus eſt homo factus, non alia de cauſa ex vi verborum negatur, quàm quia uerbum Factus, uidetur appellare materiale ſignificatum vocis Homo, quod eſt uerbum diuinum idque proterea, quod uerbum Factus ponitur poſt uerbum Homo. Quod ſi quis opponat verba illa exſymbolo Niceno, Et homo factus eſt, in quibus uerbum Factus, ponitur poſt verbum Homo, occurres, verba illa non eſſe redacta in formam propoſitionis, ſicque eſſe redigenda. Et filius videlicet dei eſt factus, homo. Quanquam, & illud dici poteſt hanc regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non ſemper obſeruari, ſed maxima ex parte. Tertium voces ſignificantes actum animæ, tum cognoſcendi, tum appetendi appellant formalę ſignificatum earum in quas feruntur, ut ſi dicas, Cognoſco uenientem. Concupiſco dulce. Eſt enim ſenſus, cognoſco veniẽtẽ ut ueniẽtem quãquã eum qui venit, non cognoſcam, concupiſco dulce, qua ratione dulce eſt, quam ſubſtantia rei dulcis me non moueat: Hic etiam addunt recentiores. Modo vox quæ eiuſmodi actum animæ ſignificat, antecedat eam in quam fertur. ut in adductis ex exemplis. Nam ſi dicas, venientem cognoſco, Dulce concupiſco, verba hæc appellabunt materialia ſignificata, dictionum præcedentium ſenſuſque erit. Hominem qui uenit cognoſco, etiam ſi ipſum venire minimè percipiam: Rem quæ eſt dulcis, expeto, quanquam eam, qua ratione dulcis eſt, minimè cupiam. Hinc dicunt vitioſam eſſe hanc argumentandi formulam. Venientem: cogno-

Obiectio. *Solutio.* *Altera ſolutio.* *Tertium.* *Recẽtiores.*

ſco ergo cognoſco ueniente, item hanc, concupiſco dulce ergo dulce concupiſco,& vice verſa. Cęterum, hæc conditio, ut mihi quidem uidetur ſępius in hac regula quam in ſuperiori prætermittitur. Quin etiam Prima ſępenumero non obſeruatur, quod facile exẽplis oſtenderem, niſi iam in hiſce rebus multus videret.

Impugnatio.

Quia tamen hęc documenta maiori ex parte ſunt vera, atque diſputationibus, præſertim theologicis non parum utilia, non ſunt illa quidem omnino contemnenda, Hęc de ſuppoſitione, ac cæteris nomiminum, ſuppoſitionumúe affectionibus dixiſſet ſit ſatis. Quæ quam ſint vtilia enodandis ſophiſtarum captionibus, iiſque omnino, quæ tota hac inſtitutione cõtinentur, plenius intelligendis, experietur is qui ea dixerit. Optarem ego tamen, vt quantum utilitas & perſpicuitas paterentur, & minuerentur hæc in dies potius, quam augerentur. Quare cum omnia quæ initio propoſuimus, utcunque explicata ſint, nihil amplius dicendum.

Concluſio libri.

FINIS DIALECT.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LIBRI PRIMI CAPITA.

De neceſſitate, nominibus, & natura huius artis. cap. 1 11
Definitionem Dialecticę ex Topicis deſumptam, non conue-nire in totam hanc artem. cap. 2 12
De ſubiecto dialectica. cap. 3 12
De tribus generalibus diſſerendi modis, tribusq; primis Dialectica partibus. cap. 4 13
Quod Ariſtoteles ſolam tertiam dialectica partem ex inſtituto tradiderit. cap. 5 14
De partibus & ordine tractationis dialect. cap. 6 16
De quibus nominibus, & uerbis agendum ſit. cap. 7 17
De ſignis formalibus & inſtrumentalibus. cap. 8 18
De ſignis naturalibus, & ex inſtituto. cap. 9 19
Quo pacto conceptus, uoce, & ſcripta ſignificent. cap. 10 21
De conceptu medio, & ultimo. cap. 11 22
De nomine, cap. 12 23
Quanam partes ſignificent per ſe in ipſa totius vocis ſtructura. cap. 13 16
De ijs qua ad nomen & verbum reuocantur. cap. 14 27
Num uoces non ſignificatiua ſint partes orõnes. cap. 15 29
Enumerantur varię nuncupationes nominum, & verborũ. cap. 16 30
De nomine qua ratione verba, & cat. omnia categoremata complectitur cap. 17 31
De verbo ca. 18 25
De nominibus caſu aquiuocis. cap. 19 32
De nominib. conſilio aquiuocis ſe analogis. cap. 20 33
De nominibus uniuocis. cap. 21 34
Cõparãtur inter ſe caſu aquiuoca, analoga, &c. cap. 22 35
De nomine concreto & abſtracto. cap. 23 36
De nomine Connotatiuo & Abſoluto. cap. 24 37
De nomine denominatiuo & denominante. cap. 25 39
De nomine communi & ſingulari cap. 26 41
Diluuntur quędam obiecta contra definitionem nominis cõmunis. cap. 27 43
De nomine Tranſcendente & non tranſcendente. ca. 28 45
De nomine poſitiuo & negatiuo. cap. 29 45
Diluuntur quadam obiecta contra definitionem nominis nega-

negatiui. Cap. 30. 46
De nominibus Repugnantibus & non repugnantibus. Cap. 31. 48
De nominibus primæ & ſecundæ intentionis, quæ & primæ & ſecundæ impoſitionis dicuntur. Cap. 32. 48

Libri ſecundi Capita.

Quid agendum ſit in hoc libro item quid ſit vniuerſali. Cap. 1. 51
Vniuerſalia multis modis prædicari. Cap. 2. 52
De genere. Cap. 3. 53
De Specie. Cap. 4. 54
De Differentia. Cap. 5. 55
De proprio. Cap. 6. 57
De Accidente. Cap. 7. 59
Quid ſit prædicamentum. Cap. 8. 60
Decem eſſe prædicamenta; ad quæ omnia omnino præter Deum Optimum Maximum modo aliquo pertineant. Cap. 9. 62
De ſubſtantia. Cap. 10. 63
De quantitate. Cap. 11. 64
De qualitate. Cap. 12. 65
De Relatione. Cap. 13. 66
De actione & paſſione Cap. 14. 68
Quid ſit vbi & ſitum eſt. Cap. 15. 68
Quid ſit quando & habere. Cap. 16. 69
De oppoſitis. Cap. 17. 69

Libri tertij Capita.

Quid ſit oratio. Cap. 1. 72
De perfectis & imperfectis orationibus. Cap. 2. 73
De enunciatione & diuiſione eius in ſimplices & coniunctas, & ſimplicium in abſolutas & modales. Cap. 3. 74
De qualitate quantitate & materia abſolutarum enunciationum. Cap. 4. 76

Varia

Varia genera abſolutarum enunciationum. Cap.5. 76
De oppoſitione abſolutarum enunciationum. Cap.6. 80
De æquipollentia enunciationum de ineſſe. Cap.7. 83
De conuerſione abſolutarum enunciationum. Cap.8. 84
Quot ſunt genera ac formulæ modalium enunciationum. Cap.9. 86
De qualitate, quantitate & materia modaliũ. Cap.10. 88
De oppoſitione modalium. Cap.11. 91
De æquipollentia modalium enunciationum. Cap.12. 66
De conuerſione modalium enunciationum. Cap.13. 100
Quot ſint genera coniunctarũ enũciationum. Cap.14. 101
Conditionali enunciatione. Cap.15. 103
De enunciatione copulatiua. Cap.16. 106
De diſiuncta enunciatione. Cap.17. 107
De quibuſdam enunciationbius expoſitione indigentibus. Cap. 18. 109
De excluſiuis enunciationibus. Cap.19. 110
De oppoſitione excluſiuarum. Cap.20. 113
De exceptiuis enunciationibus. Cap.21. 115
Do reduplicatiuis enunciationibus. Cap.22. 118

Libri quarti Capita.

De ordine, ac modo tradendi partis dialecticæ. item quid ſit diuiſio. Cap.1. 120
De diſtinctione vocis ſimplicis. Cap.2 121
De partitione. Cap.3. 123
De diuiſione phyſica totius eſſentialis. Cap.4. 124
De diuiſione metaphyſica totius eſſentialis. Cap.5. 125
de diuiſione totius uniuerſalis in partes ſubiectas. C.6. 126
Colligitur numerus quinque ſupradictarum, diuiſionum per ſe. totidemq; adduntur diuiſiones per accidens. Cap.7. 127
De diuiſione generis in differentias, differentiæ in differentias. Cap.8. 128
Quæ verborum formulæ diuiſione ſunt conficiendæ. Cap.9 130
Primum præceptum bene diuidendi. Cap. 10. 131

Secun-

Secundum præceptum bene diuidendi.cap.11 133
Tertium bonæ diuiſionis præceptum.cap.12 *Ibidem.*
Quartum præceptum bene diuidend.cap.13 135

Libri quinti Capita.

Quit ſit definitio.cap.1 137
De definitione nominis.cap.2 139
De deſcriptione.cap.3 140
De definitione cauſali.cap.4 143
De definitione eſſentiali.ca.5 144
Non eodem modo res omnes definiri.ca.6 146
De via ac ratione inueſtigandi definitionem.ca.7 148
De definitio.cap.8 151
Primum definiendi præceptum.cap.9 154
Secundum definiendi præcep.cap.10 156
Tertium præceptum definiendi.cap.11 157
Quartum præceptum definitionis.cap.12 158
Alia quædam præcepta, quæ in inueſtigatione definitionis, ſeruanda ſunt.cap.13 159

Libri ſexti Capita.

De conſequentia.cap.1 161
Quę ſit bona ac uitioſa conſequentia, & quomodo interno ſci poſſint.cap.2 162
De conſequentia formali, & materiali cap.3 165
De conſequentia neceſſaria & probabili.cap.4 168
Regulę generales conſequentiarum.cap.5 169
de argumentatione.cap.6 174
de inuentione & iudicio.cap.7 175
diuiſio argumentationis, & definitio Syllogiſmi ſimplicis. cap.8 177
de materia ſyllogiſmi.cap.9 179
Quot ſint termini, & enunciationes in ſyllogiſmo, & quomodo appellentur.ca.10 180
de forma ſyllogiſmi.cap.11 182
de tribus figuris ſyllogiſmorum, deq; generalibus concludendi modis.ca.12 183
Quod modis in quaque figura directè aut etiam indirectè concludatur.ca.13 184

de

de modis directè concludendi in prima figura. ca.14 185
de modis indirectè concludendi.cap.15 187
de modis ſecundæ figuræ.ca.16 188
de modis tertiæ figuræ.ca.17 189
Regulæ generales omnibus figuris. ca.18 190
Regulæ ſpeciales ſingulis figuris.ca.19 191
duo documenta generalia à recentiorib.tradita.ca.20.193
de ſyllogiſmo perfecto,& imperfecto.cap.21 195
de ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile.ca.22 196
de Syllogiſmo expoſitorio. cap.23 198
Quod expoſitorij ſyllogiſmi ſint perfecti,ac per ſe euidentes. cap.24 201
de probatione oſtenſiua imperfectorum ſyllogiſmorum. cap.25 202
detegitur artificium,quo vocabula imperfectorum modorũ indicant eorundem probationem.cap.26 205
de probatione ſyllogiſmorum imperfectorum per deductionẽ ad impoſſibile.cap.27 206
de probatione imperfectorum ſyllogiſmorum per expoſitionem. cap.28 208
de modalibus ſyllogiſmis. cap.29 211
de ſyllogiſmis ex obliquis.cap.30 212
de quibuſdam ſyllogiſmorum facultatibus. cap.31 214
de ſyllogiſmis coniunctis,ſiue hypotheticis.cap.32 216
de Enthymemate. cap.33 219
de Inductione.cap. 34 220
de Exemplo. cap.35 221
Cõparãtur inter ſe quat. argumẽtationũ genera.c.36.223
de generali uia,& ratione medij,argumentiue inueniendi, cap.37 224

Libri ſeptimi Capiti.

diuiſio ſyllogiſmi ſimplicis in quatuor genera.cap.1 226
de demonſtratione.cap.2 227
de principijs & concluſione demonſtrationis.ca.3 228
de quæſtione demonſtranda,& partibus eius. ca.4 229
de inuentione medij,argumentatiue demõſtratiui.c.5. 230
de ſyllogiſmo Dialectico.cap.6 232
de propoſitione ac quæſtione Dialect.cap.7 233

diuiſiones

Diuiſiones quædam communes propoſitionis & quæſtionibus Dialect. Cap.8. 234
De argumento dialectico & loco. Cap. 9. 236
De duobus, locorum generibus. Cap.10. 238
De locorum numero. Cap.11. 240
De locis communibus ac proprijs, & de quibus agat Dialecticus. Cap.12. 244
De loco definitionis. Cap.13. 245
De loco deſcriptionis. Cap.14. 246
De loco notationis. Cap.15. 248
De loco coniugatorum. Cap.16. 249
De loco partium. Cap.17. 252
De loco totius cap.18. 256
De loco cauſarum, primum quæ de argumētis ex materia. cap.19. 258
De argumentis ex forma. cap.20. 259
De argumentis ex cauſa efficiente. cap.21. 265
De argumentis ex fine. cap.22. 266
De vſu loci cauſarum. cap.23. 267
De loco effectorum. cap.24. 271
De locis antecedentium & conſequentium. cap.25.
De locis præcurrentium, comitantium, & ſubſequentium. cap.26. 277
De loco ſimilium. cap.27. 279
De loco maiorum. cap.28. 281
De loco minorum. cap.29. 282
de loco partium. cap.30. 283
de loco diſſimilium. cap.31. 285
de loco oppoſitorum deque generali oppoſitorum vſu. cap.32. 286
de ſpeciali vſu oppoſitorum. cap.33. 290
de loco repugnantium. cap.34. 292
de loco authoritatis. cap.35. 294
Pronunciata, quibus tractatur quæſtio comparata. cap.36 296
Quomodo ex locis hactenus traditis, qualibet propoſita quæſtio tractanda ſit. cap.37. 304
de locis proprijs admonitio. cap.38. 306

de er-

 394

de ordine argumentorum generatim.cap.39. 309
de ordine qui in docendo ſeruandus eſt, primumque in confirmando.cap.40. 310
de ordine qui in refutatione ſeruandus eſt. cap.41. 313
de ordine diſputandi, primumque de officio argumentantis.cap.42. 315
de officio reſpondentis.cap.43. 318
de exercitatione dialectica.cap.44. 321

Octaui Libri Capita.

de pſeudographo Sillogiſmo.cap.1. 322
de ſyllogiſmo ſophiſtico.cap.2. 323
Quot fines ſibi proponunt ſophiſtæ, quotque ſint captionũ genera.cap.3. 324
de numero locorum fallacium primumque de captione æquiuocationis.cap.4. 326
de quæſtione ambiguitatis, ſeu amphibologiæ.cap.5. 327
de captionibus compoſitionis & diuiſionis, primumque de earum primo genere cap.6. 328
de ſecundo ac tertio genere captionum compoſitionis & diuiſionis.cap.7. 331
de captione accentus.Cap.8. 332
de captione figura dictionis.cap.9. 354
de captione accentus.cap.10. 334
de captione eius quod simpliciter dicitur, & ſecundum quid.cap.11. 335
de captione ignorationis elenchi.cap.12. 342
de captione petitionis principi.Cap.13. 344
de captiones conſequentis.Cap.14. 346
de capione non cauſſa, ut cauſſe.cap.15 347
captio plurium interrogationem ut unius.cap.16. 348
di quatuor reliquis ſophiſtarum finib. conſequendis.cap.17. 348
Quo pacto occurrendum & ſophiſtarum captionibus.cap.18. 350
de quibus nominum affectionibus deinceps agendum ſit.cap.19. 351

Quid

Quid ſit ſuppoſitio.cap.20 352
De ſuppoſitione materiali.cap.21 354
Diuiſio ſuppoſitionis.cap.22 157
Deppoſitione propria, impropria, communi, & ſingulari. cap 23 358
De ſuppoſitione ſimplici.cap.24 359
De ſuppoſitione perſonali.cap.25 360
De ſuppoſitione abſoluta.cap.26 361
Conferuntur inter ſe ſuppoſitio ſimplex, perſonalis & abſoluta.cap.27 362
De ſuppoſitione naturali, & accidentali.cap.28 363
De quadruplici deſcenſu.cap.29 363
De ſuppoſitione confuſu, & determinata. cap. 30 364
De ſuppoſitione confuſa tantùm.cap.31 366
De ſuppoſitione diſtributiua.cap.32 369
De ſuppoſitione copulata.cap.33 372
De ſuppoſitione diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum.cap.34 372
De ſuppoſitione diſtributiua ſimpliciter. & cùm exceptione. cap.35 373
De Statu Ampliatione, Diſtractione, & reſtrictione nominũ cap.36 374
Quotuplex ſit ſtatus, ampliatio, diſtractio, & reſtrictio. cap.37 376
Documenta quædam ad ſtatum nomnium cognoſcendum. cap.38 379
Documenta ad ampliationem nominum cognoſcendam. cap.39 381
Nonnulla de diſtractione, & reſtrictione.cap.40 384
De appellatione.cap.41 386
Documenta ad cognoſcendam nominum appellationem. cap.42 388

FINIS CAPITVM.

R. SALVAREZZA 1971
RESTAURO
Via Val Sassina, 68
Tel. [illegible].223